

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКІЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА АДМІНІСТРАТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ**

ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

ПІДРУЧНИК

Одеса
2023

УДК 351.74(075.8)(477)

ПЗ6

Рекомендовано до друку Вченою радою
Одеського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 5 від 21 грудня 2023 р.)

Авторський колектив:

Берендєєва Анастасія Ігорівна - професор кафедри адміністративної діяльності поліції Одеського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

Братель Сергій Григорович – перший проректор Одеського державного університету внутрішніх справ

Пишна Алла Георгіївна – завідувач кафедри адміністративної діяльності поліції Одеського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент.

Томіна Вікторія Юріївна - професор кафедри адміністративної діяльності поліції Одеського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент.

Рецензенти:

Корнієнко Максим Вікторович – доктор юридичних наук, професор, проректор Одеського державного університету внутрішніх справ, полковник поліції.

Вдовиченко Олексій Маратович – начальник управління організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування ГУНП в Одеській області, доктор філософії, полковник поліції

] Поліцейська діяльність: підручник. / Берендєєва А.І., Братель С.Г.,
ПЗ6 Пишна А.Г., Томіна В.Ю. — Одеса : Одеський державний
університет внутрішніх справ, 2023. — 216 с.

ISBN 978-617-7633-28-9

У підручнику розкрито питання адміністративно-правових засад здійснення поліцейської діяльності в Україні, зокрема висвітлено організацію, форми та методи роботи Національної поліції.

Підручник рекомендовано для використання науково-педагогічними та науковими працівниками закладів вищої освіти та наукових установ, практичними працівниками органів і підрозділів Національної поліції України, здобувачами вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність», а також зацікавленими особами у сфері правопорядку.

ISBN 978-617-7633-28-9

© Берендєєва А.І., Пишна А. Г., Томіна В.Ю.
© Видавництво ОДУВС. 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ...	7
1. Організаційно-правові засади здійснення поліцейської діяльності.....	7
2. Правовий статус Міністерства внутрішніх справ України.....	7
3. Загальна характеристика Національної поліції України....	10
4. Повноваження Національної поліції.....	12
5. Громадський контроль за діяльністю поліції.....	16
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОЛІЦЕЙСЬКИХ. ОСОБЛИВОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ПОЛІЦІЇ.....	27
1. Правовий статус поліцейських.....	28
2. Загальні засади проходження служби в поліції.....	30
3. Види спеціальних звань поліції та порядок їх присвоєння	42
РОЗДІЛ 3. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ.....	50
1. Поняття та види методів поліцейської діяльності... Метод переконання у поліцейській діяльності.....	51 54
3. Поняття та види поліцейських заходів.....	61
РОЗДІЛ 4. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРГОВОЇ СЛУЖБИ ОРГАНІВ (ПІДРОЗДІЛІВ) НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ УСТАНОВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....	67
1. Загальні положення діяльності чергової служби Національної поліції.....	68
2. Організації реагування чергової служби на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування.....	72
3. Місця несвободи в поліції. Інформаційна підсистема «Custody Records».....	75
РОЗДІЛ 5. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА СЕКТОРУ РЕАГУВАННЯ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.	84
1. Департамент патрульної поліції: функції, структура, повноваження.....	85
2. Адміністративно-правовий статус патрульної поліції та сектору реагування патрульної поліції.....	89

3.	Права та обов'язки патрульних поліцейських.....	95
4.	Сили та засоби патрульної поліції.....	98

РОЗДІЛ 6. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ ТА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОФІЦЕРІВ

ГРОМАД.....	118
1. Особливості організації роботи дільничного офіцера поліції та поліцейського офіцера громади на поліцейській дільниці.....	124
2. Основи превентивної роботи та охорони публічного порядку.....	126
3. Особливості взаємодії дільничного офіцера поліції та поліцейських офіцерів громад з населенням.....	131

РОЗДІЛ 7. АДМІНІСТРАТИВНИЙ НАГЛЯД ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.....

1.Адміністративний нагляд поліції: поняття та види.....	137
2. Підстави та порядок встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.....	142
3. Порядок здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.....	147
4. Відповідальність за порушення правил адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.....	153

РОЗДІЛ 8. ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ДОЗВІЛЬНОЇ СИСТЕМИ.....

1. Поняття, призначення та правова основа дозвільної системи, перелік об'єктів, на які поширюються її правила.....	161
2. Порядок придбання, зберігання та перевезення громадянами мисливської вогнепальної зброї, бойових припасів, пневматичної та холодної зброї.....	163
3. Правова основа та вимоги щодо перевірки об'єктів дозвільної системи та власників мисливської зброї. Порядок приймання, обліку, знищення та реалізації вилученої, добровільно зданої чи знайденої зброї.....	166
4. Діяльність дільничних офіцерів та поліцейських офіцерів громади поліції по здійсненню дозвільної системи.....	168
5. Відповідальність громадян та юридичних осіб за порушення правил дозвільної системи.....	173

РОЗДІЛ 9. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ. ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ.....

1. Правові та організаційні засади діяльності підрозділів ювенальної превенції.....	179
2. Основні напрями роботи та повноваження підрозділів	

ювенальної превенції.....	182
3. Ведення профілактичного обліку дітей підрозділами ювенальної превенції.....	189

РОЗДІЛ 10. ЗАХИСТ І ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ. ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ ТА СУСПІЛЬСТВА..... 196

1. Права людини та рівень їх забезпечення в Україні. Діяльність поліції щодо забезпечення прав і свобод людини.....	197
2. Заборона катувань і жорстокого поводження в діяльності поліції.....	201
3. Дотримання прав людини під час затримання й арешту.....	205
4. Розслідування випадків порушення поліцейськими прав людини.....	211

ВСТУП

Умови становлення України як демократичної правової держави закономірно викликають інтерес до проблематики організації й функціонування правоохоронних органів. Інтеграція України в Європейську спільноту ставить перед нашою державою обов'язок щодо гарантування повноцінного функціонування інститутів, основним завданням яких є забезпечення верховенства права, дотримання та захист основних прав і свобод людини і громадянина, а події, що відбуваються останнім часом у нашій державі, надзвичайно актуалізують пошуки та запровадження нових підходів щодо реформування правоохоронних органів України. Що ж до правоохоронних органів, то вітчизняному законодавству притаманна невизначеність їх системи та функціонального призначення. Така ситуація не сприяє ні подальшому зміцненню реформування, ні узгодженій їх діяльності, насамперед у сфері дотримання прав людини та забезпечення публічного порядку.

Сьогодні перед Україною постає нагальне завдання створення, відповідно до сучасних вимог, дієвої системи функціонування правоохоронних органів. Сфера регулювання поліцейської діяльності постійно перебуває у стані динамічної трансформації та удосконалення і певною мірою відображає напрями реалізації правової політики держави. Незважаючи на зміни, система правоохоронних органів залишається недостатньо ефективною та закритою від суспільства. Україна обрала свій шлях формування правопорядку, необхідність зміни якого обумовлюється інтересами держави та суспільства.

Розуміння проблеми регулювання та забезпечення поліцейської діяльності обумовлює розробку нової, якісної й ефективної стратегії організації та діяльності поліцейських органів. Саме тому процес забезпечення публічного порядку в Україні, що відповідатиме вимогам сьогодення, є одним з найважливіших завдань 6 правової держави; у здійсненні вказаного процесу беруть участь всі державні органи, зокрема, правоохоронні.

Сьогодні наша країна продовжує формування сучасного, ефективного, якісного та дієвого механізму державних органів. Особливу роль в цьому механізмі відіграють органи правопорядку і, зокрема, поліція, на яку покладено обов'язок забезпечувати права і свободи громадян та охороняти встановлений порядок, не допускаючи протиправних посягань. У цілому ж поліція та здійснення нею діяльності нерозривно пов'язані з існуванням держави, які співвідносяться як частина і ціле. Під час функціонування механізму держави важливим є забезпечення реалізації норм права всіма членами суспільства, при цьому неабияку роль відіграють заходи примусу, тому в даному випадку взаємозв'язок держави та поліції є необхідним та логічним. Діяльність поліції має велике значення не лише для суспільства в цілому, а й для окремої людини зокрема, адже впевненість у власній безпеці та відчуття захищеності з боку органів державної влади є головною вимогою, яку висуває сучасне суспільство до держав.

РОЗДІЛ 1. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗДІЙСНЕННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.

1. Організаційно-правові засади здійснення поліцейської діяльності.
2. Правовий статус Міністерства внутрішніх справ України.
3. Загальна характеристика Національної поліції України.
4. Повноваження Національної поліції.
5. Громадський контроль за діяльністю поліції.

1. Організаційно-правові засади здійснення поліцейської діяльності.

Обсяг і зміст поняття поліцейської діяльності держави визначається пануючими уявленнями про соціальне призначення держави, її функції, про співвідношення особистих, суспільних і державних інтересів. Поліцейська діяльність є багатогранною, а сам термін є досить широким та потребує надання йому статусу адміністративно-правової категорії.

Поняття поліцейської діяльності нерозривно пов'язується з розумінням таких категорій, як поліція та діяльність. Дефініція поліції представлена численними варіантами в працях науковців починаючи з античної епохи та до наших часів, і нині вона залишається предметом постійного наукового пошуку. Під поліцією, як правило, розуміється система органів з охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю, але такий підхід є досить однозначним. Слово «поліція» до європейських мов прийшло з грецької та латинської та означало державу, державний устрій, управління державою та поступово змінювало своє значення. Натомість термін «діяльність» є загальноживаним та має фундаментальне значення для широкого кола гуманітарних наук, у тому числі правових, оскільки дозволяє зрозуміти явища суспільного життя через призму їх функцій.

Поліцейська діяльність є одним з основоположних аспектів функціонування публічної влади та виконує превентивну, репресивну та соціальну функції. Поліцейська діяльність, по-перше, пов'язується із реалізацією повноважень певною групою державних органів, по-друге, зазначені повноваження лежать у площині захисту прав і свобод громадян, протидії правопорушенням, забезпечення публічної безпеки й порядку, а по-третє, виконання цих повноважень здійснюється як надання послуг суспільству та служіння його інтересам.

Поліцейська діяльність – це особлива форма державно-владної діяльності управлінського характеру, що здійснюється в інтересах суспільства й держави спеціально створеними органами, уповноваженими застосовувати поліцейські заходи з метою забезпечення публічної безпеки та порядку, охорони прав і свобод громадян та інтересів суспільства й держави, протидії злочинності та надання послуг із допомоги особам, які цього потребують з особистих, економічних або соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій.

Серед основних ознак поліцейської діяльності слід визначити такі:

1) поліцейська діяльність є одним із видів соціальної діяльності та особливою формою діяльності правоохоронної;

2) вона має управлінський характер, тобто характеризується як усвідомлений і цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт, не пов'язаний з ним відносинами підпорядкування;

3) вона здійснюється за допомогою спеціальних методів, до яких насамперед належать адміністративний нагляд, адміністративний примус;

4) організація та здійснення поліцейської діяльності врегульовані положеннями чинного законодавства України та підзаконних нормативних актів;

5) поліцейська діяльність є публічною, здійснюється певним колом уповноважених органів держави, не обмежуючись Національною поліцією України, виключно на професійній основі;

6) вона має кінцевою метою охорону прав і свобод громадян, інтересів суспільства й держави від протиправних посягань, забезпечення публічної безпеки та порядку.

У науковій літературі вчені розрізняють декілька видів поліцейської діяльності. Зокрема, в роботах І. В. Бойка та Я. М. Когута виділено такі види поліцейської діяльності, як адміністративна, оперативно-розшукова, охоронна, досудового розслідування (кримінальна процесуальна). *Адміністративна поліцейська діяльність* є підзаконною, організаційно-розпорядчою, врегульованою нормами адміністративного права, насамперед пов'язаною із застосуванням заходів адміністративного примусу та адміністративного нагляду у процесі реалізації державними органами закріплених повноважень із забезпечення публічної безпеки та порядку, протидії злочинності, охорони прав і свобод громадян, надання допомоги особам, які її потребують. Здійснення *оперативно-розшукової поліцейської діяльності*, перш за все, врегульовано законодавством України про оперативно-розшукову діяльність⁶, охоронної – нормативними актами у сфері *охоронної діяльності, а кримінальної, процесуальної* – Кримінальним процесуальним кодексом України та іншими нормативними актами з питань організації досудового розслідування

Важливим питанням у з'ясуванні сутності поліцейської діяльності є її відмежування від такої спорідненої категорії, як «правоохоронна діяльність». Дійсно, поліцейська та правоохоронна діяльність є близькими, але все ж таки неоднаковими юридичними категоріями. Поліцейська діяльність є вужчим поняттям, як зазначають О. Ф. Кобзар та К. С. Бельський, вона є органічною частиною діяльності правоохоронної. Правоохоронна діяльність охоплює широкий спектр заходів із забезпечення прав і свобод громадян, забезпечення в державі режиму законності. Ця діяльність не завжди здійснюється у формі правозастосування і для деяких органів держави не є основною; більш того, правоохоронну діяльність можуть здійснювати недержавні інституції. Водночас поліцейська діяльність здійснюється спеціальними органами державної влади (органами виконавчої влади), які уповноважені від імені держави виконувати завдання із забезпечення публічної безпеки та порядку, протидіяти злочинності,

а також застосовувати у своїй діяльності відповідні поліцейські заходи, в тому числі спеціальні заходи примусу, такі як використання фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї.

Науковці вважають метою поліцейської діяльності реалізацію поліцейської функції держави – встановлення та забезпечення внутрішньодержавного порядку спеціально уповноваженими державними органами: поліцією, армією, службою безпеки, виправними установами – шляхом застосування заходів фізичного державного примусу з метою охорони правопорядку і забезпечення внутрішньої безпеки. Крім того, уявлення про поліцію в суспільній свідомості асоціювалося виключно з примусовою діяльністю держави з метою забезпечення громадської безпеки та порядку, нині ж ідеться про важливість соціальної місії поліції, що полягає у «служінні суспільству», налагодженні партнерства з населенням, пріоритетності профілактичної (превентивної) діяльності. Таким чином, можна констатувати, що *метою поліцейської діяльності* є забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також створення умов безпеки та благополуччя. Основою такої діяльності є дотримання принципів діяльності поліції (верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність).

Мета поліцейської діяльності досягається шляхом застосування спеціальних методів. Засобами та методами поліцейської діяльності є заходи державного примусу. Метод діяльності поліції визначається як спосіб організаційного та правового впливу на суспільні відносини з боку органів (посадових осіб) поліції у процесі охорони суспільного блага, запобігання і припинення протиправних посягань, надання допомоги населенню в усуненні загроз. Спеціальні методи поліцейської діяльності превентивного та примусового характеру відрізняють «поліцейські структури» від інших державних правоохоронних органів.

Важливим є питання про те, на що або на кого спрямована поліцейська діяльність. *До об'єктів поліцейської діяльності* відносять поведінку суб'єктів суспільних відносин, на яких спрямовані заходи державного примусу, тільки осіб, що порушують публічну безпеку, спокій і порядок, поліційній охороні підлягає і безпека загалу, і безпека поодиноких осіб, особистість, її права, свободи та обов'язки; суспільство, його матеріальні та духовні цінності; держава, її конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність.

Суб'єкти поліцейської діяльності – це наділені особливою компетенцією спеціальні органи, уповноважені державою застосовувати заходи примусу з метою встановлення та підтримання внутрішньої безпеки держави та правопорядку. Суб'єктами поліцейської діяльності є органи, уповноважені діяти від імені держави, завданням яких є служіння суспільству, охорона прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку шляхом застосування превентивних та примусових поліцейських заходів.

Системне уявлення про поліцейську діяльність дозволяє розглядати її як частину правоохоронної діяльності. Ситуація, яка склалася в адміністративному

праві щодо сутності поняття поліцейської діяльності, основних ознак та елементів, його співвідношення з правоохоронною діяльністю, створює передумови для наукового пошуку, переосмислення вказаної категорії та приведення її у відповідність до задекларованих законодавчих норм та викликів суспільства.

2. Правовий статус Міністерства внутрішніх справ України

Україна, як суверенна держава, має право на самостійне вирішення своїх внутрішніх справ, вільне від втручання інших держав та міжнародних організацій. Такими справами є формування державної політики, спрямованої на врегулювання діяльності, пов'язаної із забезпеченням прав людини, встановленням та підтриманням публічного порядку та безпеки, захистом державних кордонів, здійсненням цивільного захисту населення, врегулюванням питань міграції. Функції належного впорядкування суспільних відносин в зазначених сферах покладено на Міністерство внутрішніх справ України.

Міністерство внутрішніх справ України (далі - МВС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Основне призначення МВС полягає у формуванні та реалізації державної політики у сфері, що відноситься до його компетенції.

Правовою основою діяльності МВС є Конституція України, закони України та підзаконні нормативно-правові акти, зокрема укази Президента України, постанови Верховної Ради України, постанови Кабінету Міністрів України та ін.

Адміністративно-правовий статус МВС закріплено в Постанові Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878 «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України». В цьому нормативно-правовому акті визначається місце МВС в системі органів державної влади, передбачені основні завдання, повноваження та права МВС, а також інші організаційні питання функціонування цього відомства.

Серед інших органів виконавчої влади МВС виконує функцію щодо здійснення публічного адміністрування у сфері внутрішніх справ.

Основними завданнями МВС є забезпечення формування державної політики у сферах:

1) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

2) захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

3) цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

4) міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

З метою реалізації державної політики у сферах, що належать до його компетенції, МВС спрямовує та координує діяльність наступних органів:

- Державної прикордонної служби України;
- Державної міграційної служби України;
- Державної служби України з надзвичайних ситуацій;
- Національної поліції України;
- Національної гвардії України.

Зазначені органи ще називають органами системи МВС, але необхідно підкреслити, що вони за своїм адміністративно-правовим статусом не є безпосередньо структурними підрозділами МВС. Державна прикордонна служби України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій та Національна поліція України є центральними органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ. Це означає, що Міністр внутрішніх справ України звільнений від функції безпосереднього керівництва зазначеними службами. Керівництво діяльністю центрального органу виконавчої влади здійснює керівник, який його очолює. Цей керівник призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України. Звичайно, міністр внутрішніх справ України також приймає участь у питаннях призначення керівника, але його повноваження обмежені лише поданням пропозицій кандидатур на розгляд прем'єр-міністру України. Вже від свого імені прем'єр-міністр України надає подання до Кабінету міністрів України з конкретною кандидатурою. А безпосередньо рішення про призначення на посаду керівника приймає виключно Кабінет міністрів України.

Дещо інший адміністративно-правовий статус Національної гвардії України, яка є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України. Військово-політичне та адміністративне керівництво Національною гвардією України здійснює Міністр внутрішніх справ України. Це означає, що міністр внутрішніх справ здійснює діяльність, спрямовану на забезпечення реалізації державної політики у сфері діяльності Національної гвардії України, політичних та стратегічних цілей, принципів і напрямів її розвитку, а також спрямовану на всебічне забезпечення життєдіяльності Національної гвардії України, її функціонування та розвитку з метою виконання основних завдань державної політики у сфері її діяльності. Але з введенням воєнного стану Національна гвардія України для виконання завдань з оборони держави приводиться в готовність до виконання завдань за призначенням і підпорядковується Головнокомандувачу Збройних Сил України, крім військових частин (підрозділів), які здійснюють конвоювання та охорону дипломатичних представництв.

До загальної структури Міністерства внутрішніх справ України входять:

- Апарат Міністерства внутрішніх справ України;
- Головний сервісний центр МВС України;
- Навчальні заклади та науково-дослідні установи;
- Заклади охорони здоров'я, підприємства, установи, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України.

МВС є певним чином посередником між центральними органами державної влади, в першу чергу – Кабінетом міністрів України, та органами виконавчої влади, діяльність яких скеровується через Міністра внутрішніх справ України. При цьому МВС здійснює не безпосереднє керівництво зазначених державних органів, а виконує завдання із політичного управління в сфері внутрішніх справ, тобто організовує реалізацію державної політики в зазначеній сфері. Такий підхід до розмежування політичного та прямого керівництва робить МВС відомством європейського зразка, яке функціонує за принципово новими засадами. Це значно впливає на коло повноважень МВС, які є достатньо широкими.

3. Загальна характеристика Національної поліції України.

Як визначає Закон України «Про Національну поліцію» *Національна поліція України (поліція)* - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Національна поліція як центральний орган виконавчої влади утворена Постановою КМ України від 2 вересня 2015 р. № 641 «Про утворення Національної поліції України». Положення про Національну поліцію затверджене постановою КМ України від 28 жовтня 2015 р. № 877 «Про затвердження Положення про Національну поліцію».

Правовою основою діяльності Національної поліції є:

- Конституція України;
- міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;
- закони України;
- акти Президента України;
- постанови Верховної Ради України;
- акти Кабінету Міністрів України,
- акти Міністерства внутрішніх справ України;
- інші нормативно-правові акти.

Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України.

Основними завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;

4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Систему Національної поліції складають центральний орган управління поліцією та територіальні органи поліції, керівництво яких мають владні повноваження в сфері поліцейської діяльності в рамках своєї компетенції.

До складу апарату центрального органу управління Національної поліції входять організаційно поєднані між собою структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника Національної поліції, а також виконання покладених на Національну поліцію завдань. Перелік цих підрозділів може змінюватися.

Територіальні органи поліції складаються з:

- 1) Міжрегіональні територіальні органи;
- 2) Головні управління поліції в областях України - головні управління Національної поліції в кожній області (наприклад, ГУНП в Одеській області, ГУНП в Рівненській області і т.д.), а також районні територіальні (відокремлені) підрозділи, які входять до складу таких управлінь.

- 3) Підпорядковані держані установи.

Керівники територіальних органів поліції призначаються на посади та звільняються з посад керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України. Заступників керівників територіальних органів поліції призначає на посади та звільняє з посад керівник територіального органу поліції.

Також до складу ГУНП в областях входять районні територіальні (відокремлені) підрозділи (районні управління, відділи та відділення), чисельність яких різниться в різних областях.

В статті 13 закону України «Про Національну поліцію» встановлено, що у складі поліції функціонують:

- 1) кримінальна поліція;
- 2) патрульна поліція;
- 3) органи досудового розслідування;
- 4) поліція охорони;
- 5) спеціальна поліція;
- 6) поліція особливого призначення;
- 7) інші підрозділи, діяльність яких спрямована на виконання завдань поліції або на забезпечення її функціонування, рішення про створення яких приймається керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ.

Крім того, у системі поліції можуть утворюватися науково-дослідні установи та установи забезпечення, заклади професійної (професійно-технічної) освіти зі специфічними умовами навчання.

Система та структура Національної поліції постійно змінюється з метою відповідності сучасним викликам та вимогам. Створюються нові підрозділи, ліквідуються або реорганізуються існуючі структурні елементи. Це природний процес, який свідчить про вміння Національної поліції вчасно

змінюватися, аби бути сучасним державним органом, який може адекватно відповідати на загрози, які стоять перед українським суспільством.

Основними принципами діяльності поліції відповідно до закону України «Про Національну поліцію» є:

Стаття 6. Верховенство права

Поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Стаття 7. Дотримання прав і свобод людини

Під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації.

Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції.

Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування.

Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування. У разі приховування фактів катування або інших видів неналежного поводження поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності.

У разі виявлення таких дій поліцейський зобов'язаний повідомити про це орган досудового розслідування, уповноважений на розслідування відповідних кримінальних правопорушень, вчинених поліцейськими.

У діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками.

Стаття 8. Законність

Поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України.

Поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази.

Накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб, службова, політична, економічна або інша

доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України.

Під час дії воєнного стану поліція діє згідно із призначенням та специфікою діяльності з урахуванням тих обмежень прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, що визначаються відповідно до Конституції України та Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Стаття 9. Відкритість та прозорість

Поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених Конституцією та законами України.

Поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку.

Поліція забезпечує доступ до публічної інформації, володільцем якої вона є, у порядку та відповідно до вимог, визначених законом.

Поліція може оприлюднювати (поширювати) інформацію з обмеженим доступом лише у випадках та в порядку, визначених законом.

Нормативно-правові акти, що регламентують діяльність поліції, обов'язково оприлюднюються на веб-порталі центрального органу управління поліції. Нормативно-правові акти з обмеженим доступом оприлюднюються у випадках та в порядку, визначених законом.

Проекти нормативно-правових актів, що стосуються прав та свобод людини, обов'язково проходять громадське обговорення в порядку, визначеному Міністром внутрішніх справ України.

Стаття 10. Політична нейтральність

Поліція забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності.

Поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань.

В органах і підрозділах поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність.

Поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях.

Стаття 11. Взаємодія з населенням на засадах партнерства

Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб.

З метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад.

Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції.

Оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Стаття 12. Безперервність

Поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського.

Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня.

4. Повноваження Національної поліції.

Розділ IV закону України «Про Національну поліцію» визначає повноваження поліції. Поліція відповідно до покладених на неї завдань:

1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;

4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

5-1) здійснює екстрені комунікації за телефонним номером 102, оброблення та використання інформації, переданої поліції постачальниками електронних комунікаційних мереж та/або послуг у випадках та порядку, передбачених Законом України «Про електронні комунікації»;

6) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;

7) розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом;

8) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання;

9) доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

10) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях;

11) регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі;

12) здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом;

13) видає відповідно до закону дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху;

14) вживає всіх можливих заходів для надання домедичної допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

15) вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлює особу за невпізнаним трупом; здійснює відбір біологічного матеріалу осіб та встановлює його генетичні ознаки (геномну інформацію) у випадках, передбачених законодавством;

16) забезпечує безпеку взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом;

17) у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі;

18) вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі;

19) здійснює охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також бере участь у здійсненні державної охорони;

20) здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності, а також об'єктів критичної інфраструктури, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

21) здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

22) здійснює у визначеному законодавством порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин;

23) здійснює контроль у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення;

24) бере участь відповідно до повноважень у забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх введення на всій території України або в окремі місцевості;

24-1) здійснює у визначеному законом порядку протидію злочинним посяганням на об'єкти критичної інфраструктури, які загрожують безпеці громадян і порушують функціонування систем життєзабезпечення; захист об'єктів критичної інфраструктури, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань у кіберпросторі, здійснює заходи із запобігання, виявлення, припинення та розкриття кіберзлочинів проти об'єктів критичної інфраструктури;

25) виконує в межах компетенції запити органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції відповідно до закону та міжнародних договорів України;

26) здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону;

27) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), здійснює привід осіб за рішенням тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України, а також вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю державних виконавців, приватних виконавців та інших осіб, які беруть участь у вчиненні виконавчих дій, здійснює привід у виконавчому провадженні, здійснює розшук боржника чи дитини у виконавчому провадженні у випадках, передбачених законом або рішенням суду.

Залучення для проведення виконавчих дій поліцейських здійснюється за вмотивованою постановою виконавця, яка надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем проведення відповідної виконавчої дії. Відмова у залученні поліції для проведення виконавчих дій допускається лише з підстав залучення особового складу даного територіального органу поліції до припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень під час дії воєнного стану, а також для подолання наслідків надзвичайних ситуацій, небезпечних подій, у тому числі аварій, епідемій;

28) забезпечує інформування Уповноваженого з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, про хід досудового розслідування, вжиття заходів для розшуку осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, для внесення даних до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин;

29) виявляє транспортні засоби особистого користування, тимчасово ввезені на митну територію України громадянами більш як на 30 діб та не зареєстровані в Україні у встановлені законодавством строки;

30) вживає заходів для виявлення неправомірного керування транспортними засобами, щодо яких порушено обмеження, встановлені Митним кодексом України, а саме: порушено строки їх тимчасового ввезення

та/або переміщення в митному режимі транзиту; транспортні засоби використовуються для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні; транспортні засоби передано у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили їх на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту, а також заходів для виявлення неправомірного розкомплектування таких транспортних засобів.

31) на підставі відповідної постанови Уповноваженого із захисту державної мови вживає заходів у межах компетенції для забезпечення здійснення Уповноваженим із захисту державної мови своїх повноважень, передбачених Законом України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Залучення поліцейських здійснюється за вмотивованим зверненням Уповноваженого із захисту державної мови, в якому має зазначатися, які саме дії пропонується вчинити поліцейським. Таке звернення надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем вчинення визначених у зверненні дій;

32) забезпечує проведення спільних з органом регулювання у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра заходів з метою встановлення та притягнення до відповідальності власників радіообладнання будь-якого призначення, експлуатація якого заборонена в Україні або яке експлуатується без визначеного законодавством радіочастотного присвоєння, припинення порушень законодавства у сферах електронних комунікацій та радіочастотного спектра, у порядку взаємодії, який затверджується спільними нормативно-правовими актами.

33) у межах своєї компетенції здійснюють нагляд за дотриманням порядку виходу домашніх тварин (собак) у громадських місцях, за дотриманням вимог у сфері захисту тварин від жорстокого поводження та вживають відповідних заходів у разі порушення законодавства у цій сфері;

34) здійснює у взаємодії зі Збройними Силами України, Національною гвардією України, Державною прикордонною службою України, Державною спеціальною службою транспорту, Службою безпеки України боротьбу з диверсійно-розвідувальними силами агресора (противника) та не передбаченими законами України воєнізованими або збройними формуваннями;

35) сприяє Державній прикордонній службі України у виявленні каналів незаконного перетинання державного кордону, переміщення зброї, боєприпасів, вибухових речовин та разом із відповідними правоохоронними органами ліквідує такі канали;

36) за письмовим запитом в установленому законом порядку безоплатно одержує від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних осіб державної форми власності інформацію, необхідну для виконання визначених цим Законом завдань та повноважень поліції, у тому числі стосовно військовополонених, у вигляді та у формі, що зазначені в такому запиті. Суб'єкти, яким адресовано відповідний запит, зобов'язані протягом трьох днів, а в разі неможливості - не пізніше десятиденного строку з дня отримання

запиту, надати відповідну інформацію або повідомити про причини, що перешкоджають її наданню;

37) здійснює конвоювання осіб, затриманих за підозрою в учиненні кримінального правопорушення, узятих під варту, обвинувачених або засуджених до позбавлення волі, а також охороняє їх у залі суду.

Перелік місцевих загальних судів, відповідних установ попереднього ув'язнення (крім гауптвахт) та ізоляторів тимчасового тримання, з/до яких поліцією здійснюється конвоювання таких осіб, визначається Міністром внутрішніх справ України;

38) у випадках, передбачених законом, утримує в ізоляторах тимчасового тримання осіб, затриманих за вчинення кримінальних або адміністративних правопорушень, осіб, стосовно яких як запобіжний захід застосовано тримання під вартою, осіб, підданих адміністративному арешту, а також обвинувачених і засуджених;

39) у межах визначеної законодавством компетенції здійснює розмінування, що має оперативний характер, у частині виявлення, знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів, щодо яких є підстави вважати, що вони є предметами, знаряддями чи засобами вчинення адміністративних або кримінальних правопорушень;

40) організовує роботу з надання, позбавлення та підтвердження допуску поліцейських до проведення спеціальних вибухотехнічних робіт;

41) здійснює техніко-криміналістичне забезпечення огляду місця події, в тому числі пов'язаної з пожежами, та спеціальні вибухотехнічні роботи за фактами скоєння вибухів, надходження повідомлень про виявлення підозрілих вибухонебезпечних предметів, загрозу вибуху;

42) здійснює представництво та забезпечує виконання зобов'язань України в Міжнародній організації кримінальної поліції - Інтерполі та виступає як Національне центральне бюро Інтерполу;

43) здійснює співробітництво з Європейським поліцейським офісом (Європол) та діє як Національний контактний пункт між компетентними органами України та Європол;

44) організовує взаємодію правоохоронних та інших державних органів України з Міжнародною організацією кримінальної поліції - Інтерпол, Європейським поліцейським офісом (Європол), а також компетентними органами інших держав з питань, що належать до сфери діяльності Інтерполу та Європолу;

45) здійснює збирання біометричних даних осіб, у тому числі шляхом дактилоскопіювання, у випадках, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України;

46) здійснює адміністративний нагляд відповідно до закону;

47) використовує повітряні судна, безпілотні повітряні судна, транспортні засоби, що рухаються по поверхні води або під нею, у тому числі дистанційно керовані;

48) вживає заходів для запобігання, виявлення та припинення порушень порядку та правил використання повітряного простору України експлуатантами

безпілотних повітряних суден над визначеною територією чи об'єктом із спеціальним режимом або над місцем здійснення спеціального поліцейського контролю, проведення операцій із припинення правопорушення.

Виконання інших (додаткових) повноважень може бути покладене на поліцію виключно законом. У разі виникнення загрози державному суверенітету України та її територіальній цілісності, а також у ході відсічі збройної агресії проти України органи та підрозділи, що входять до системи поліції, відповідно до законодавства України беруть участь в обороні України, у виконанні завдань територіальної оборони, забезпеченні та здійсненні заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості.

У ході забезпечення та здійснення заходів правового режиму воєнного стану у разі його оголошення на всій території України або в окремій місцевості, виконання завдань територіальної оборони органи та підрозділи, що входять до системи поліції та дислокуються в межах Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, області, міста Києва, можуть підпорядковуватися за рішенням керівника поліції відповідному начальнику Головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, області, місті Києві.

Під час дії воєнного стану поліція особливого призначення в ході відсічі збройної агресії проти України за рішенням військового командування, погодженим з керівником поліції або уповноваженою ним особою, може брати участь в обороні України відповідно до Закону України «Про оборону України» шляхом безпосереднього ведення бойових дій.

Поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності:

- 1) формує реєстри та бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України;
- 2) користується реєстрами та базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади;
- 3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу;
- 4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями;
- 5) надає до Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів в електронній формі та в обсягах даних, зазначених у статтях 7, 14 Закону України «Про Єдиний державний реєстр призовників, військовозобов'язаних та резервістів», відомості, необхідні для забезпечення ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів.

Поліція може створювати власні реєстри та бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також бази даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону, та інформаційно-аналітичні системи (у тому числі міжвідомчі), необхідні для виконання покладених на неї повноважень.

Діяльність поліції, пов'язана із захистом і обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених Конституцією України, Законом України «Про захист персональних даних», іншими законами України.

Поліція зобов'язана письмово інформувати митні органи про виявлення нецільового використання та/або передачі транспортних засобів особистого користування, тимчасово ввезених на митну територію України чи поміщених у митний режим транзиту, у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили такі транспортні засоби на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту, а також про виявлення розкомплектування таких транспортних засобів.

Поліція має безпосередній оперативний (у тому числі автоматизований) доступ до інформації та інформаційних ресурсів інших органів державної влади за обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних». Кожна дія особи щодо отримання інформації з інформаційних ресурсів, передбачених статтями 25-27 цього Закону, фіксується у спеціальному електронному архіві інформаційно-комунікаційної системи, за допомогою якої отримано відомості. Поліцейські та особи, які відповідно до цього Закону мають доступ до інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України та інших інформаційно-комунікаційних систем (інформаційних ресурсів), несуть персональну дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за вчинені ними діяння, що призвели до порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації

5. ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ПОЛІЦІЇ.

З метою інформування громадськості про діяльність поліції керівник поліції та керівники територіальних органів поліції раз на рік готують та опубліковують на офіційних веб-порталах органів поліції звіт про діяльність поліції.

Щорічний звіт про діяльність поліції та територіальних органів поліції повинен містити аналіз ситуації зі злочинністю в країні чи регіоні відповідно, інформацію про заходи, які вживалися поліцією, та результати цих заходів, а також інформацію про виконання пріоритетів, поставлених перед поліцією та територіальними органами поліції відповідними поліцейськими комісіями.

Керівники територіальних органів поліції зобов'язані регулярно оприлюднювати статистичні та аналітичні дані про вжиті заходи щодо виявлення, запобігання та припинення порушень публічного порядку на офіційних веб-порталах органів, які вони очолюють.

Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Київська та Севастопольська міські ради, обласні, районні та міські ради мають право за результатами оцінки діяльності органу поліції на території відповідно Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя, відповідної області, району або міста своїм рішенням прийняти резолюцію недовіри керівнику відповідного органу (підрозділу) поліції, що є підставою для звільнення його із займаної посади.

Рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції може бути прийнято не раніше, ніж через один рік після його призначення на посаду. Рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менше двох третин від складу депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Київської та Севастопольської міських рад, обласних, районних та міських рад. У рішенні про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції мають бути зазначені мотиви для його прийняття з посиланням на обставини, що їх обґрунтовують.

Керівник органу поліції, до повноважень якого належить право призначення на посаду та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, з моменту надходження до очолюваного ним органу завіреної належним чином копії рішення відповідної місцевої ради про прийняття резолюції недовіри зобов'язаний невідкладно своїм наказом звільнити з посади такого керівника або відсторонити його від виконання службових обов'язків та призначити службову перевірку для вивчення обставин, що слугували мотивами для прийняття місцевою радою такого рішення. Про прийняте рішення відповідна місцева рада інформується в одноденний строк.

Службова перевірка для вивчення обставин, що слугували мотивами для прийняття місцевою радою резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції, проводиться в десятиденний строк. За результатами проведеної службової перевірки керівник органу поліції, до повноважень якого належить право на призначення та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, зобов'язаний протягом трьох робочих днів з дня закінчення перевірки прийняти рішення про подальше перебування такого керівника на займаній посаді.

Про прийняте рішення стосовно подальшого перебування керівника, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, на займаній посаді письмово інформується місцева рада, яка прийняла резолюцію недовіри. У разі прийняття рішення про залишення керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, на займаній посаді відповідний керівник органу поліції повинен письмово поінформувати відповідну місцеву раду про причини прийняття такого рішення та надати копії матеріалів проведеної перевірки. Матеріали, що містять інформацію з обмеженим доступом, надаються на підставах та в порядку, визначених законом.

Місцева рада, яка прийняла резолюцію недовіри, протягом одного місяця з дня отримання рішення про залишення на посаді керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, та копій матеріалів проведеної перевірки має право повторно розглянути питання про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції. У разі, якщо при повторному розгляді за рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції проголосувало не менше трьох четвертей від складу відповідної місцевої ради, таке рішення вважається остаточним і підлягає обов'язковому виконанню у триденний строк з дня прийняття.

У разі, якщо керівник органу поліції, до повноважень якого належить право на призначення на посаду та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, протягом чотирнадцяти днів з дня отримання відповідного рішення очолюваним органом не видав наказу про звільнення такого керівника або не надіслав до відповідної місцевої ради інформацію щодо залишення на посаді такого керівника разом із матеріалами проведеної перевірки, рішення місцевої ради про прийняття резолюції недовіри набуває статус остаточного і підлягає обов'язковому виконанню у триденний строк.

Керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення.

Керівники територіальних органів поліції з метою підвищення авторитету та довіри населення до поліції систематично інформують громадськість про стан правопорядку, заходи, які вживаються щодо попередження правопорушень.

Поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проектів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань. Співпраця між поліцією та громадськістю спрямована на виявлення та усунення проблем, пов'язаних із здійсненням поліцейської діяльності, і сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення результативності та ефективності здійснення такої діяльності. Поліція надає підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, засобах масової інформації та у видавничій діяльності.

Контроль за діяльністю поліції може здійснюватися у формі залучення представників громадськості до спільного розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських та до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків відповідно до законів та інших нормативно-правових актів України.

Під час дії воєнного стану громадський контроль за діяльністю поліції, визначений статтями 86-88 та 90 Закону України «Про Національну поліцію» не здійснюється.

ВИСНОВКИ

Поліцейська діяльність має свою багатовікову історію, що вплинуло на розуміння її сутності та змісту. Результатом цього стало формування плюралізму підходів до визначення самої дефініції «поліцейська діяльність». Однак, на сучасному етапі можна виділити такі два основні: по-перше, поліцейська діяльність розглядається як вид державно-управлінської діяльності спеціалізованих органів виконавчої влади; по-друге, поліцейська діяльність уявляється однією із форм реалізації поліцейської функції держави, при здійсненні якої може бути використаний метод примусу. Поліцейська діяльність доповнює інші сфери державного впливу. Пріоритетним змістом поліцейської діяльності є контроль за додержанням правопорядку та вжиття превентивних заходів для зниження показників злочинності, а також вона направлена на задоволення потреб суспільства, які полягають у дотриманні законності та правовій охороні суспільних відносин. При цьому, такий вид державної діяльності повинен базуватись на фундаментальних принципах правої держави, а саме: принципах законності, гуманізму, верховенства права, забезпечення прав і свобод людини тощо.

Поліцейська діяльність та правоохоронна діяльність є досить близькими категоріями за своєю функціональною складовою, але все ж ототожнювати їх не слід. Поліцейська діяльність природно виступає складовою частиною правоохоронної діяльності у її широкому розумінні, в результаті чого їх співвідношення можна визначити як частини та цілого.

Поліцейська діяльність держави виявилася необхідною умовою існування в нових реаліях, а разом із нею відроджується сукупність правових норм, що регламентують поліцейську діяльність, – поліцейське право, яке не може бути цілком замінено правом адміністративним. Поліцейське право як узагальнений досвід минулого не вичерпало себе, швидше – оновилося, знайшло свою нішу в адміністративному праві, постійно розвивається та має безумовні перспективи

Питання для самоконтролю:

1. Поняття та ознаки поліцейської діяльності.
2. Правове положення, завдання та функції Міністерства внутрішніх справ України.
3. Структура Міністерства внутрішніх справ України.
4. Поняття та завдання Національної поліції.
5. Структура Національної поліції України.
6. Основні принципи діяльності поліції.
7. Основні повноваження поліції.
8. Повноваження поліції в сфері інформаційно-аналітичної діяльності.
9. Громадський контроль за діяльністю поліції.
10. Порядок прийняття рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
3. Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 № № 661-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text>
4. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 № № 876-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876-18#Text>
5. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#n177>
6. Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF#Text>
7. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF#Text>.
8. Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України : Постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 360. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/360-2014-%D0%BF#Text>
9. Про затвердження Положення про територіальний сервісний центр МВС: Наказ МВС України від 29.12.2015 № 1646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0156-16#Text>
10. Адміністративна діяльність Національної поліції: Навч. посібник / Кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В.А. Глуховець. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 248 с.
11. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. І. Безпалової ; [О. В. Джафарова, С. О. Шатрава та ін. ; передм. О. І. Безпалової] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2020. 396 с.
12. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія / О. Ф. Кобзар. Харків ; Дніпропет- ровськ : Панов, 2015. 316 с.
13. Поліцейська діяльність: навчальний посібник / Р.В. Мукоїда, В.Б. Любчик, А.Г. Пишна, А.І. Берендєєва, Д.С. Афонін / за ред. М.В. Корнієнко. Одеса: ОДУВС, 2021. 252 с.

Допоміжна:

8. Бойко І. В. Основні види поліцейської діяльності в Україні / І. В. Бойко // *Наук. вісн. публіч. та приват. права : зб. наук. пр.* Київ, 2018. Дрогобич, 2018. Вип. 3, т. 1. С. 117-125.
9. Євтушок В. А. Принципи діяльності поліції: зарубіжний досвід і перспективи впровадження в Україні / В. А. Євтушок, В. Ю. Цебинога // *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 1. С. 173-179.
10. Косиця, О. О. Поліцейська діяльність як наукова категорія. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1 (251). С. 133-137.

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВИЙ СТАТУС ПОЛІЦЕЙСЬКИХ. ОСОБЛИВОСТІ ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ПОЛІЦІЇ.

1. Правовий статус поліцейських.
2. Загальні засади проходження служби в поліції.
3. Види спеціальних звань поліції та порядок їх присвоєння.

ВСТУП

Розбудова України як правової та демократичної держави передбачає здійснення комплексу організаційних, технічних, правових та соціальних заходів у сфері правоохоронної діяльності. Відповідно сфера правоохоронної діяльності в Україні наразі потребує переосмислення базових підходів щодо забезпечення законності та правопорядку в державі, що як відомо, є однією з найбільш суттєвих складових завдання зі зміцнення демократії та утвердження правової держави. Органом, на який покладено завдання утвердження прав й свобод громадян, протидії злочинності та забезпечення публічного порядку та безпеки в Україні, є Національна поліція України. Створення Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади, що служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, ознаменувало новий етап розвитку усєї правоохоронної системи України, а відповідно утвердження нових підходів щодо розуміння правового статусу посадових (службових) осіб органів та підрозділів Національної поліції України.

Належний рівень забезпечення законності в державі залежить не лише від особистого професіоналізму поліцейського, але, в першу чергу, від його адміністративно-правового статусу та нормативно-правового забезпечення його діяльності, включаючи питання оптимізації адміністративної діяльності та відповідальності, повноважень, юридичних гарантій діяльності (зокрема, соціально-правових) тощо. За результатами соціологічного дослідження повністю та швидше довіряють Національній поліції 40,8% опитаних, а зовсім та швидше не довіряють їй – 36,3%. Майже кожен четвертий опитаний не зміг сформулювати оцінку свого рівня довіри до поліції.

Відповідно, маємо змогу дійти висновку, що попри здійснювані заходи щодо удосконалення діяльності поліції та поліцейського, й досі превалює послаблення ролі поліцейського в суспільстві, що безпосередньо пов'язано із реалізацією його адміністративно-правового статусу. Таким чином, значення адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні важко переоцінити, оскільки від його реалізації залежить стан добробуту громадян, ступінь правопорядку та рівень злочинності. У зв'язку з цим питання щодо адміністративно-правового статусу поліцейського в Україні набувають особливої актуальності, а окремі питання реалізації окремих його положень залишають бажати кращого, що вимагає запровадження масштабного та глибокого аналізу правового забезпечення діяльності поліцейського всієї системи органів та підрозділів Національної поліції України.

1. Правовий статус поліцейських

У ч.1 ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. визначено, що поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу в поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

Основні обов'язки поліцейського визначені у частині 1 статті 18 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р.

Поліцейський зобов'язаний:

1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;

2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;

3) поважати і не порушувати прав і свобод людини;

4) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я;

5) зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

6) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможлиблюють його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.

Крім того, у частині 2 статті 18 Закону України «Про Національну поліцію» закріплено, що поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції.

Звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук.

Додаткові обов'язки, пов'язані з проходженням поліцейським служби в поліції, можуть бути покладені на нього виключно законом.

Ст. 19 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. визначає види відповідальності поліцейських. Так, у разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову, матеріальну та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону.

Підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до поліцейських заохочень

визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, що затверджується законом України від 15.03.2018 № № 2337-VIII.

Відповідно до ч. 1 ст. 11 Дисциплінарного статуту Національної поліції України за порушення службової дисципліни поліцейські незалежно від займаної посади та спеціального звання несуть дисциплінарну відповідальність.

У ч.3 ст. 11 Статуту визначено, що поліцейських, яких в установленому порядку притягнуто до адміністративної, кримінальної або цивільно-правової відповідальності, одночасно може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності згідно з цим Статутом.

Дисциплінарним проступком визнається протиправна винна дія чи бездіяльність поліцейського, що полягає в порушенні ним службової дисципліни, невиконанні чи неналежному виконанні обов'язків поліцейського або виходить за їх межі, порушенні обмежень та заборон, визначених законодавством для поліцейських, а також у вчиненні дій, що підривають авторитет поліції.

Держава відповідно до закону відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією чи бездіяльністю органу або підрозділу поліції, поліцейським під час здійснення ними своїх повноважень.

Відповідно до ч. 1 ст. 20 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. поліцейські мають єдиний однострій, який отримують безоплатно.

Зразки предметів однострою поліцейських затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2015 р. № 823 «Про однострій поліцейських».

Поліцейському заборонено знімати з однострою чи приховувати спеціальний жетон, а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню її за допомогою технічних засобів.

Поліцейський, який виконує службові обов'язки в цивільному одязі, зобов'язаний завжди мати при собі спеціальний жетон, крім випадків, коли його наявність перешкоджає проведенню оперативно-розшукових заходів, негласних слідчих (розшукових) дій, виконанню завдань в умовах режиму секретності, або здійсненню заходів із забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а також спеціальних заходів із забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів та їх близьких родичів, або під час здійснення повноважень поліції під час дії воєнного стану.

У разі виконання поліцейським службових обов'язків із використанням засобів індивідуального захисту на них розміщується ідентифікаційний номер або спеціальний жетон, крім здійснення повноважень поліції під час дії воєнного стану.

2. Особливості проходження служби в поліції

Статтею 59 Закону України «Про Національну поліцію» визначено, що служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень.

Поліцейські проходять службу в поліції:

на посадах у центральному органі управління поліції, територіальних органах, закладах, установах поліції;

під час перебування в розпорядженні згідно з положеннями статті 67 цього Закону;

під час навчання на денній формі навчання за державним замовленням у закладі вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських;

під час прикомандирування до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування згідно з положеннями статті 20 Закону України «Про статус народного депутата України», статті 29 Закону України «Про статус депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим» та статті 33 Закону України «Про статус депутатів місцевих рад;

під час відрядження до державних органів, установ та організацій згідно з положеннями статті 71 цього Закону.

Час проходження служби в поліції зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби.

Рішення з питань проходження служби оформлюються письмовими наказами по особовому складу на підставі відповідних документів, перелік та форма яких установлюються Міністерством внутрішніх справ України. Наказом МВС України від 23.11.2016 № 1235 затверджено Порядок підготовки та видання наказів щодо проходження служби в поліції.

Відповідно до статті 61 Закону України «Про Національну поліцію» на поліцейських поширюються обмеження, визначені Законом України «Про запобігання корупції», цим та іншими законами України.

У розділі IV «Запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням» Закону України «Про запобігання корупції» визначені обмеження щодо: використання службових повноважень чи свого становища; одержання подарунків; сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності; спільної роботи близьких осіб: запобігання одержанню неправомірної вигоди або подарунка та поводження з ними; обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування.

У ст. 22 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено обмеження щодо використання службових повноважень чи свого становища. Так особам, зазначеним у ч. 1 ст. 3 цього Закону, забороняється використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших

осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах.

Передбачене цією частиною обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які:

- 1) даруються близькими особами;
- 2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Відповідно до статті 66 Закону України «Про Національну поліцію» поліцейський не може під час проходження служби займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім науково-педагогічної, наукової або творчої.

Відповідно до положень статті 26 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено обмеження після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави, місцевого самоврядування.

Крім того, у статті 27 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено обмеження спільної роботи близьких осіб.

Особи, зазначені у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам.

Особи, які претендують на зайняття посад, зазначених у пункті 1 частини першої статті 3 цього Закону, зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб.

Якщо в зазначений строк ці обставини добровільно не усунуто, відповідні особи або близькі їм особи в місячний строк з моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування.

У разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.

У ч.2 ст. 61 Закону України «Про Національну поліцію» визначено, що не може бути поліцейським:

- 1) особа, визнана недієздатною або обмежено дієздатною особою;
- 2) особа, засуджена за умисне вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину, у тому числі судимість якої погашена чи знята у визначеному законом порядку;
- 3) особа, яка має непогашену або не зняту судимість за вчинення кримінального правопорушення, крім реабілітованої;
- 4) особа, щодо якої було припинено кримінальне провадження з nereабілітуючих підстав;
- 5) особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;
- 6) особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції або від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск;

7) особа, яка має захворювання, що перешкоджає проходженню служби в поліції. Перелік захворювань, що перешкоджають проходженню служби в поліції, затверджується Міністерством внутрішніх справ України спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

8) особа, яка втратила громадянство України та/або має громадянство (підданство) іноземної держави, або особа без громадянства;

9) особа, яка надала завідомо неправдиву інформацію під час прийняття на службу в поліції.

За поліцейськими зберігаються всі права, визначені для громадян України Конституцією та законами України, крім обмежень, встановлених цим та іншими законами України.

Поліцейський не може бути членом політичної партії.

Поліцейський не може організовувати страйки та брати участь у страйках.

У статті 62 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 р. визначені гарантії професійної діяльності поліцейського, а саме:

1. Поліцейський під час виконання покладених на поліцію повноважень є представником держави.

2. Законні вимоги поліцейського є обов'язковими для виконання всіма фізичними та юридичними особами.

3. Поліцейський під час виконання покладених на нього обов'язків підпорядковується тільки своєму безпосередньому та прямому керівнику.

Ніхто, крім безпосереднього і прямого керівника (за винятком випадків, прямо передбачених законом), не може надавати будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення поліцейському або іншим способом втручатися в законну діяльність поліцейського, у тому числі діяльність, пов'язану з кримінальним провадженням або провадженням у справах про адміністративні правопорушення.

4. Поліцейський надає пояснення з приводу справ та матеріалів, які перебувають у нього в провадженні, а також надає їх для ознайомлення лише у випадках та в порядку, визначених законом.

5. Ніхто не має права покласти на поліцейського виконання обов'язків, не визначених законом.

6. Втручання в діяльність поліцейського, перешкоджання виконанню ним відповідних повноважень, невиконання законних вимог поліцейського, будь-які інші протиправні дії стосовно поліцейського мають наслідком відповідальність відповідно до закону.

7. Правопорушення щодо поліцейського або особи, звільненої зі служби в поліції, її близьких родичів, вчинені у зв'язку з його попередньою службовою діяльністю, мають наслідком відповідальність відповідно до закону.

8. У разі затримання поліцейського за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення або обрання щодо нього тримання під вартою як запобіжного заходу його тримають у призначених для цього установах окремо від інших категорій осіб.

9. Поліцейські, а також особи, звільнені зі служби в поліції на підставі пунктів 1-4, 7, 8 частини першої статті 77 цього Закону, для забезпечення власної безпеки мають право придбавати у власність пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, використовуючи їх виключно з підстав, визначених цим Законом.

Умови та порядок придбання зазначеними особами таких спеціальних засобів визначено наказом МВС України від 29.03.2016 № 223 «Про затвердження Інструкції про умови та порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів поліцейськими, особами, звільненими зі служби в поліції, а також колишніми працівниками міліції».

10. Поліцейський:

1) забезпечується належними умовами для виконання покладених на нього службових обов'язків;

2) отримує в органах поліції в установленому порядку інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, та матеріали, необхідні для належного виконання покладених на нього обов'язків;

3) користується повноваженнями, передбаченими цим Законом, незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу;

4) своєчасно і в повному обсязі отримує грошове забезпечення та інші компенсаційні виплати відповідно до закону та інших нормативно-правових актів України;

5) у повному обсязі користується гарантіями соціального та правового захисту, передбаченими цим Законом та іншими актами законодавства;

6) захищає свої права, свободи та законні інтереси всіма способами, що передбачені законом;

7) під час виконання поліцейських повноважень користується безоплатно всіма видами громадського транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі), а також попутним транспортом. Поліцейські, які виконують повноваження поліції на транспортних засобах, крім того, мають право на безоплатний проїзд у поїздах, на річкових і морських судах. Під час службових відряджень поліцейські мають право на позачергове придбання квитків на всі види транспорту і розміщення в готелях при пред'явленні службового посвідчення та посвідчення про відрядження;

8) може бути переміщений по службі залежно від результатів виконання покладених на нього обов'язків та своїх професійних, особистих якостей.

11. В органах (зкладах, установах) поліції з метою захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів поліцейських відповідно до вимог законодавства можуть утворюватися професійні спілки. Обмеження прав професійних спілок поліцейських порівняно з іншими професійними спілками не допускається.

Контракт про проходження служби в поліції - це письмовий договір, що укладається між громадянином України та державою, від імені якої виступає поліція, для визначення правових відносин між сторонами.

Згідно ч.2. ст. 63 Закону України «Про Національну поліцію» контракт про проходження служби в поліції укладається:

1) з особами молодшого складу поліції, які вперше прийняті на службу в поліції, - одноразово строком на два роки без права продовження;

2) з громадянами, які зараховані до вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, - на час навчання;

3) із заступниками керівників територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах, науково-дослідних установ, вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та керівниками структурних підрозділів зазначених органів, закладів та установ - на термін три роки з правом продовження контракту на той самий термін;

4) із заступниками керівника поліції та керівниками територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установ, ректорами (керівниками) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та прирівняних до них керівниками - строком на чотири роки з правом продовження контракту одноразово строком до чотирьох років;

5) з керівником поліції - строком на п'ять років з правом продовження контракту одноразово строком до п'яти років.

Відповідно до ч. 1 ст. 65 Закону України «Про Національну поліцію» переміщення поліцейських здійснюється:

1) на вищу посаду - у порядку просування по службі;

2) на рівнозначні посади:

для більш ефективної служби, виходячи з інтересів служби;

за ініціативою поліцейського;

у зв'язку зі скороченням штатів або проведенням реорганізації;

у разі необхідності проведення кадрової заміни в місцевостях з особливими природними, географічними, геологічними, кліматичними, екологічними умовами (далі - місцевості з визначеним строком служби);

за станом здоров'я - на підставі рішення медичної комісії;

з меншим обсягом роботи з урахуванням професійних і особистих якостей - на підставі висновку атестації;

у разі звільнення з посади на підставі рішення місцевої ради про прийняття резолюції недовіри відповідно до статті 87 цього Закону;

3) на посади, нижчі ніж та, на якій перебував поліцейський:

у зв'язку зі скороченням штатів або реорганізацією в разі неможливості призначення на рівнозначну посаду;

за станом здоров'я - на підставі рішення медичної комісії;

через службову невідповідність - на підставі висновку атестації з урахуванням професійних і особистих якостей;

за ініціативою поліцейського;

як виконання накладеного дисциплінарного стягнення - звільнення з посади відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України;

у разі звільнення з посади на підставі рішення місцевої ради про прийняття резолюції недовіри, відповідно до статті 87 цього Закону;

4) у зв'язку із зарахуванням на денну форму навчання за державним замовленням, у тому числі до магістратури, ад'юнктури та докторантури закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, а також у разі призначення на посаду після закінчення навчання.

Посада вважається вищою, якщо за нею штатом (штатним розписом) передбачене вище спеціальне звання поліції, нижчою, якщо передбачене нижче спеціальне звання поліції, та рівнозначною, якщо передбачене таке саме спеціальне звання поліції.

Випускники, які навчалися на денній формі навчання за державним замовленням закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, направляються згідно з розподілом, затвердженим центральним органом управління поліції, до органів (закладів, установ) поліції та призначаються на відповідні вакантні посади безпосередньо після закінчення навчання в цих закладах.

Поліцейський, переміщений з вищої посади на посаду, нижчу ніж та, яку він займав, у подальшому просувається по службі з дотриманням вимог, визначених цим Законом, а звільнений з посади в дисциплінарному порядку, - після зняття дисциплінарного стягнення.

Не допускається переміщення поліцейських жіночої статі за ініціативою керівника відповідного органу (установи, закладу) поліції на посади, нижчі ніж та, яку вони займали, з мотивів, пов'язаних із вагітністю, наявністю дітей віком до трьох років (до шести років - за медичними показниками), або у зв'язку з тим, що вони є самотніми матерями та мають дітей віком до чотирнадцяти років чи дітей з інвалідністю.

Якщо законом визначено додаткові вимоги до кандидатів на призначення на окремі посади в органах (закладах, установах) поліції, призначення на такі посади здійснюється за умови відповідності особи, яка призначається на таку посаду, додатковим вимогам.

Переведення є формою переміщення поліцейських, яке здійснюється у разі, якщо звільнення їх із посад або призначення на інші посади належить до номенклатури призначення різних керівників.

Переведення поліцейського може здійснюватися за його ініціативою, ініціативою прямих керівників (начальників), керівників інших органів (закладів, установ) поліції, які порушили питання про переміщення.

Поліцейські зобов'язані проходити службу там, де це викликано інтересами служби і обумовлено наказами керівника органу (закладу, установи) поліції, до повноважень якого належить право призначення на посаду та звільнення з посади.

Переведення поліцейського здійснюється на підставі наказу про звільнення із займаної посади та направлення для подальшого проходження служби до іншого органу (закладу, установи) поліції та наказу про призначення на посаду в органі (закладі, установі) поліції, до якого переміщується поліцейський.

Переведення поліцейського, якого зараховано на денну форму навчання за державним замовленням до закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, до відповідного закладу освіти для подальшого проходження служби здійснюється на підставі наказу про його звільнення із займаної посади в органі (закладі, установі) поліції.

У разі якщо згідно із законом та іншими нормативно-правовими актами призначенню поліцейського на посаду повинно передувати погодження відповідних органів державної влади або органів місцевого самоврядування чи їх посадових осіб, призначення на посаду здійснюється після отримання такого погодження.

Не допускається переміщення поліцейських на вищі посади протягом шести місяців з дня притягнення до адміністративної відповідальності, а також поліцейських, які мають діюче дисциплінарне стягнення.

У статті 70 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено випадки, коли може бути здійснено Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади).

1. Поліцейський, щодо якого проводиться службове розслідування, може бути відсторонений від виконання службових обов'язків у порядку, визначеному Дисциплінарним статутом Національної поліції України.

2. Поліцейський, який є керівником органу (підрозділу) поліції, відстороняється від виконання службових обов'язків у разі прийняття відповідною місцевою радою резолюції недовіри згідно з положеннями статті 87 цього Закону.

3. Поліцейський, щодо якого здійснюється кримінальне провадження, може бути відсторонений від посади в порядку, визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України.

Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків є тимчасовим недопущенням поліцейського до виконання обов'язків за займаною посадою.

За особою, відстороненою від виконання службових обов'язків (посади), зберігаються всі види грошового забезпечення, які були їй визначені до відсторонення, крім премії.

Поліцейський вважається відстороненим від виконання службових обов'язків з дня видання відповідного наказу до дня видання наказу про допуск до виконання службових обов'язків за займаною посадою.

У разі якщо поліцейського, відстороненого від виконання службових обов'язків (посади), звільнено зі служби в поліції до дня видання наказу про допуск до виконання службових обов'язків за займаною посадою, він вважається таким, що був відсторонений від виконання службових обов'язків за посадою до дня звільнення зі служби в поліції. Протягом періоду, коли поліцейського відсторонено від виконання службових обов'язків (посади), призначення такої особи на будь-яку іншу посаду заборонено.

Якщо поліцейського відсторонено від виконання службових обов'язків (посади), його можуть допустити до виконання службових обов'язків за займаною посадою або призначити на іншу посаду лише після скасування підстави відсторонення та видання відповідного наказу.

На період відсторонення від виконання службових обов'язків (посади) у поліцейського вилучається службове посвідчення, спеціальний нагрудний знак і табельна вогнепальна зброя. Службове посвідчення та спеціальний нагрудний знак поліцейського, відстороненого від виконання службових обов'язків (посади), зберігаються в його безпосереднього керівника. Табельна вогнепальна зброя поліцейського, відстороненого від виконання службових обов'язків (посади), зберігається в черговій частині органу (закладу, установи), де проходить службу поліцейський.

У ч. 1 ст. 72 Закону України «Про Національну поліцію» визначено, що професійне навчання поліцейських складається з:

- 1) первинної професійної підготовки;
- 2) підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання;
- 3) післядипломної освіти;
- 4) службової підготовки - системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності.

Порядок, організацію та терміни проведення професійного навчання визначає Міністерство внутрішніх справ України.

Поліцейські, які вперше прийняті на службу в поліції, з метою набуття спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції, зобов'язані пройти первинну професійну підготовку за відповідними освітніми програмами (планами), затвердженими Міністерством внутрішніх справ України.

Положення абзацу першого ч.2 ст. 73 Закону України «Про Національну поліцію» не поширюються на колишніх поліцейських, які були звільнені зі служби в поліції на підставі підпунктів 1, 4, 7, 8 частини першої статті 77 цього Закону та які призначаються на посади в поліції. Такі поліцейські, після прийняття на службу в поліції та призначення на посаду в органі (підрозділі) поліції направляються для проходження післядипломної освіти в порядку, установленому Положенням про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції, затвердженого наказом МВС України від 24 грудня 2015 року № 1625.

Для курсантів (слухачів), які вступили на навчання із числа цивільних осіб та здобувають вищу освіту на денній формі навчання за державним замовленням у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, передбачені відповідними програмами (планами) первинної професійної підготовки навчальні предмети (дисципліни) включаються до освітніх програм за кожною спеціальністю їх підготовки та вивчаються на першому курсі.

Порядок і умови проходження первинної професійної підготовки визначено наказом МВС України від 16.02.2016 № 105.

Підготовка поліцейських у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання здійснюється відповідно до положень статті 74 Закону України «Про Національну поліцію».

До вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, можуть бути зараховані громадяни України, яким станом на 31 грудня року вступу виповниться 17 років.

Підготовка фахівців за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, проводиться на підставі контракту про здобуття освіти, який укладається між навчальним закладом, відповідним органом поліції та особою, яка навчається.

Розподіл випускників вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, які навчаються на денній формі навчання за державним замовленням, здійснюється комісіями з персонального розподілу з урахуванням інтересів служби відповідно до набутої випускником кваліфікації, спеціальності та спеціалізації.

Особи, які навчаються за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, у разі дострокового розірвання контракту про здобуття освіти з будь-яких підстав, крім звільнення зі служби в поліції на підставі підпунктів 2, 4 частини першої статті 77 цього Закону, а також поліцейські, звільнені зі служби в поліції протягом трьох років після закінчення вищезазначених навчальних закладів з будь-яких підстав, крім звільнення зі служби в поліції на підставі підпунктів 2, 4 частини першої статті 77 цього Закону, відшкодовують Міністерству внутрішніх справ України витрати, пов'язані з їх утриманням у вищому навчальному закладі, в порядку, визначеному постановою Кабінету Міністрів України від 12 квітня 2017 р. № 261.

Післядипломна освіта поліцейських здійснюється на загальних засадах, визначених Законом України «Про вищу освіту», з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про Національну поліцію», і складається з:

- 1) спеціалізації;
- 2) перепідготовки;
- 3) підвищення кваліфікації;
- 4) стажування.

спеціалізація - складова спеціальності, що передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки працівників поліції;

перепідготовка - професійне навчання, спрямоване на оволодіння працівниками поліції іншою професією;

підвищення кваліфікації - підвищення рівня готовності працівника поліції до виконання її професійних завдань та обов'язків або набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки шляхом набуття нових знань і вмінь у межах професійної діяльності або галузі знань;

стажування - набуття працівником поліції досвіду виконання завдань і обов'язків певної професійної діяльності або галузі знань.

Метою післядипломної освіти є задоволення індивідуальних потреб працівників поліції в особистому професійному зростанні, забезпечення потреб держави у кваліфікованих кадрах високого рівня професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати свої функції.

Поліцейські зобов'язані проходити підвищення кваліфікації за відповідним напрямом службової діяльності:

1) не рідше одного разу на три роки;

2) перед призначенням на керівну посаду, у тому числі вищу керівну посаду, ніж займана.

Поліцейські, які не пройшли підвищення кваліфікації відповідно до цієї статті або не виконали відповідну навчальну програму (отримали незадовільні оцінки за її підсумками), не можуть бути призначені на вищі посади.

Поліцейські, які не виконали під час проходження підвищення кваліфікації відповідну навчальну програму (отримали незадовільні оцінки за її підсумками), можуть бути знову направлені для проходження підвищення кваліфікації не раніше ніж через рік.

Підвищення кваліфікації поліцейських здійснюється у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання за відповідними програмами, погодженими Міністерством внутрішніх справ України.

Порядок організації післядипломної освіти поліцейських установлює Міністерство внутрішніх справ України з урахуванням положень цього та інших законів.

За результатами успішного проходження спеціалізації, перепідготовки та підвищення кваліфікації поліцейському видається документ за зразком, визначеним Міністерством внутрішніх справ України.

Службова підготовка - система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності.

Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України, затверджене наказом МВС України від 26.01.2016 № 50 визначає порядок планування, проведення та обліку занять, здійснення контролю знань, умінь та навичок осіб молодшого, середнього та вищого складу Національної поліції України..

Основними завданнями службової підготовки є:

підвищення рівня знань, умінь, навичок та професійних якостей поліцейських з метою забезпечення їх здатності до виконання завдань з охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного (громадського) порядку та безпеки;

вивчення нормативно-правових актів, які регламентують діяльність Національної поліції України;

удосконалення керівним складом органів (підрозділів) поліції, закладів, установ поліції навичок управління поліцейськими.

Види службової підготовки:

функціональна підготовка - це комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок у сфері нормативно-правового забезпечення службової діяльності, необхідних для успішного виконання ним службових обов'язків;

загальнопрофільна підготовка - комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок, необхідних для формування психологічної надійності та стійкості, готовності до дій у надзвичайних ситуаціях, а також надання домедичної допомоги в процесі виконання службових завдань;

тактична підготовка - комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення поліцейським знань, умінь та навичок, необхідних для формування готовності до дій у ситуаціях з різним ступенем ризику, здатності прогнозувати їх розвиток та своєчасно приймати правомірні рішення;

вогнева підготовка - це комплекс заходів, спрямований на вивчення поліцейським основ стрільби з вогнепальної зброї, правомірного її застосування (використання) та вдосконалення навичок безпечного поводження з нею, швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, з різних положень, в обмежений час, в русі тощо;

фізична підготовка - це комплекс заходів, спрямований на формування та вдосконалення рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей та здібностей поліцейського з урахуванням особливостей його професійної діяльності.

Усі види службової підготовки є взаємопов'язаними між собою.

Граничний вік перебування на службі в поліції визначено у статті 76 Закону України «Про Національну поліцію».

Поліцейські, які мають спеціальні звання молодшого складу поліції, перебувають на службі до досягнення ними 55-річного віку.

Особи, які мають спеціальні звання середнього і вищого складу поліції, залежно від присвоєних їм спеціальних звань перебувають на службі до досягнення ними такого віку:

- 1) до підполковників поліції включно - 55 років;
- 2) полковники, генерали поліції - 60 років.

Поліцейські, які досягли граничного віку перебування на службі в поліції, мають бути звільнені зі служби.

У разі необхідності керівники, уповноважені призначати на посади поліцейських, можуть залишити на службі поліцейських за їхнім клопотанням понад граничний вік перебування на службі в поліції, але не більше ніж на 5 років, виключно у разі якщо такий поліцейський має високу професійну підготовку і досвід практичної роботи на займаній посаді та визнаний придатним за станом здоров'я для проходження служби.

У виняткових випадках керівник поліції може повторно продовжити таким особам строк служби до п'яти років.

Поліцейські, які перебувають на службі понад граничний вік перебування на службі в поліції, за їхнім клопотанням або за ініціативою керівника, уповноваженого

призначати їх на посаду, можуть бути звільнені зі служби до закінчення строку, на який їм продовжено службу, з підстав, визначених цим Законом.

Підстави звільнення зі служби в поліції визначено у ч.1 ст. 77 Закону України «Про Національну поліцію». Поліцейський звільняється зі служби в поліції, а служба в поліції припиняється:

- 1) у зв'язку із закінченням строку контракту;
- 2) за станом здоров'я (через хворобу) - за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції;
- 3) за віком - у разі досягнення встановленого для нього цим Законом граничного віку перебування на службі в поліції;
- 4) у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів;
- 5) через службову невідповідність;
- 6) у зв'язку із реалізацією дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення зі служби, накладеного відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України;
- 7) за власним бажанням;
- 8) у зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу до інших міністерств і відомств (організацій);
- 9) у зв'язку з прямим підпорядкуванням близькій особі;
- 9¹) у зв'язку з наявністю реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб;
- 10) у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення, а також рішенням суду про визнання його активів або активів, набутих за його дорученням іншими особами або в інших передбачених статтею 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках, необґрунтованими та їх стягнення в дохід держави;
- 11) у зв'язку з набуттям громадянства або підданства іншої держави;
- 12) у разі надання особою завідомо неправдивої інформації під час прийняття на службу в поліції.

Днем звільнення зі служби в поліції вважається день видання наказу про звільнення або дата, зазначена в наказі про звільнення. День звільнення вважається останнім днем служби.

Проходження служби в поліції припиняється наказами керівників, яким надано право звільняти зі служби в поліції, у разі:

- смерті (загибелі) поліцейського - на підставі свідоцтва про смерть;
- визнання судом поліцейського безвісно відсутнім чи оголошення померлим - на підставі відповідного рішення суду, що набрало законної сили.

Стаж служби в поліції дає право на встановлення поліцейському надбавки за вислугу років, надання додаткової оплачуваної відпустки.

До стажу служби в поліції зараховуються:

- 1) служба в поліції на посадах, що заміщуються поліцейськими, з дня призначення на відповідну посаду;
- 2) військова служба в Збройних Силах України, Державній прикордонній службі України, Національній гвардії України, Управлінні державної охорони, Цивільній

обороні України, внутрішніх військах Міністерства внутрішніх справ України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до закону, Службі безпеки України, Службі зовнішньої розвідки, Державній спеціальній службі транспорту;

3) служба в органах внутрішніх справ України на посадах начальницького і рядового складу з дня призначення на відповідну посаду;

4) час роботи у Верховній Раді України, місцевих радах, центральних і місцевих органах виконавчої влади із залишенням на військовій службі, на службі в органах внутрішніх справ України або на службі в поліції;

5) час роботи в органах прокуратури і суді осіб, які працювали на посадах суддів, прокурорів, слідчих, а також служба у Службі судової охорони;

6) дійсна військова служба в Радянській Армії та Військово-Морському Флоті, прикордонних, внутрішніх, залізничних військах, в органах державної безпеки та інших військових формуваннях колишнього СРСР, а також служба в органах внутрішніх справ колишнього СРСР.

Під час обчислення стажу служби в поліції враховуються тільки повні роки вислуги років без округлення фактичного розміру вислуги років у бік збільшення.

Порядок обчислення вислуги років у поліції визначається постановою Кабінету Міністрів України від 17 липня 1992 р. № 393 «Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам, які мають право на пенсію відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», крім військовослужбовців строкової служби і членів їх сімей та прирівняних до них осіб».

3. Види спеціальних звань поліції та порядок їх присвоєння

Види спеціальних звань поліцейських зазначено у ч.1 ст. 80 Закону України «Про Національну поліцію».

Установлюються такі спеціальні звання поліцейських:

1) спеціальні звання молодшого складу:

рядовий поліції;

капрал поліції;

сержант поліції;

старший сержант поліції;

2) спеціальні звання середнього складу:

молодший лейтенант поліції;

лейтенант поліції;

старший лейтенант поліції;

капітан поліції;

майор поліції;

підполковник поліції;

полковник поліції;

3) спеціальні звання вищого складу поліції:

генерал поліції третього рангу;

генерал поліції другого рангу;
генерал поліції першого рангу.

Граничні спеціальні звання молодшого, середнього складу поліції за штатними посадами встановлюються керівником поліції.

Граничні спеціальні звання поліції вищого складу поліції за штатними посадами встановлюються Президентом України.

Первинні звання молодшого складу поліції присвоюються керівниками органів поліції, керівниками навчальних закладів, які здійснюють підготовку поліцейських, та науково-дослідних установ поліції, які приймають рішення про прийняття на службу в поліції, одночасно з рішенням про прийняття на службу та призначення на посаду.

Первинні спеціальні звання середнього складу поліції присвоює керівник поліції в порядку, визначеному наказом МВС України від 12.03.2016 № 177 «Про затвердження Порядку присвоєння спеціальних звань поліції та позбавлення спеціальних звань».

Первинні спеціальні звання вищого складу поліції присвоюються Президентом України.

Громадянам, уперше прийнятим на службу в поліції, присвоюється звання рядового поліції, якщо відсутні визначені цим Законом підстави для присвоєння іншого спеціального звання.

Громадянам, які мають вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший бакалавр», після прийняття на службу в поліції та призначення на посади, що заміщуються особами середнього і вищого складу поліції, присвоюється первинне спеціальне звання молодшого лейтенанта поліції.

Громадянам, які мають вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче бакалавра, після прийняття на службу в поліції та призначення на посади, які заміщуються особами середнього і вищого складу поліції, присвоюється первинне спеціальне звання лейтенанта поліції.

Військовослужбовцям та громадянам, які мають військові або спеціальні звання, класні чини, під час прийняття на службу в поліції присвоюються первинні спеціальні звання поліції, відповідні наявним у них військовим або спеціальним званням, класним чинам, у порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України.

Громадянам, які були звільнені зі служби в поліції, під час повторного прийняття на службу присвоюється спеціальне звання поліції, яке вони мали на момент звільнення.

Чергові спеціальні звання поліції присвоюються після закінчення строку вислуги в попередньому званні, якщо інше не визначено цим Законом, за умови відповідності спеціального звання, що присвоюється, спеціальному званню, передбаченому займаною штатною посадою, відсутності незнятих дисциплінарних стягнень.

Чергове спеціальне звання молодшого лейтенанта поліції присвоюється:

1) поліцейським з числа осіб молодшого складу, які без відриву від служби здобули вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший

бакалавр» та проходять службу (призначені) на посадах, що заміщуються особами середнього складу поліції;

2) поліцейським з числа осіб молодшого складу поліції, які заочно навчаються на останньому курсі вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра та вище, і проходять службу (призначені) на посадах, які заміщуються особами середнього і вищого складу.

Чергове спеціальне звання лейтенанта поліції присвоюється:

1) молодшим лейтенантам поліції, в яких закінчився строк вислуги в цьому званні;

2) молодшим лейтенантам поліції, які після закінчення вищого навчального закладу набули кваліфікацію бакалавра та вище;

3) курсантам і слухачам - випускникам вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських та набули кваліфікацію бакалавра та вище;

4) поліцейським з числа молодшого складу поліції, які без відриву від служби закінчили вищі навчальні заклади та набули кваліфікацію бакалавра і вище та проходять службу (призначені) на посадах, що заміщуються особами середнього і вищого складу поліції.

Курсантам - випускникам вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку поліцейських, які набули кваліфікацію бакалавра і вище та отримали диплом з відзнакою, керівник поліції може присвоїти чергове спеціальне звання старшого лейтенанта поліції.

Чергові спеціальні звання поліції мають право присвоювати:

1) керівники поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установ, ректори (керівники) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та прирівняні до них керівники - спеціальні звання поліції молодшого, середнього складу поліції до підполковника поліції включно поліцейським, щодо яких вони є безпосередніми або прямими керівниками (начальниками);

2) керівник поліції - спеціальні звання поліції молодшого, середнього складу поліції до полковника поліції включно, у тому числі заступникам керівника поліції;

3) Міністр внутрішніх справ України - спеціальні звання поліції молодшого, середнього складу поліції до полковника поліції включно, керівнику поліції;

4) Президент України - спеціальні звання поліції вищого складу поліції.

Строки вислуги в спеціальних званнях поліції визначено у ч.1 ст. 83 Закону України «Про Національну поліцію».

Установлюються такі строки вислуги в спеціальних званнях поліції:

капрал поліції - 1 рік;

сержант поліції - 3 роки;

молодший лейтенант поліції - 1 рік;

лейтенант поліції - 2 роки;

старший лейтенант поліції - 3 роки;

капітан поліції - 4 роки;

майор поліції - 4 роки;
підполковник поліції - 5 років.

Строки вислуги в званнях рядового поліції, старшого сержанта поліції та полковника поліції, генерала поліції третього рангу, генерала поліції другого рангу не встановлюються.

Строк вислуги в спеціальному званні обчислюється від дня підписання наказу про присвоєння звання.

Поліцейським, пониженим у спеціальному званні на один ступінь, строк вислуги для присвоєння чергового спеціального звання починає обраховуватися з дня видання наказу по особовому складу про пониження в попередньому спеціальному званні на один ступінь.

Громадянам, які були повторно прийняті на службу в поліції, до вислуги років у спеціальному званні зараховується строк вислуги у званні до звільнення зі служби.

Поліцейським, поновленим у спеціальному званні у зв'язку із скасуванням як незаконного наказу про присвоєння спеціального звання, до вислуги років для отримання чергового спеціального звання зараховується строк вислуги у спеціальному званні, що було їм присвоєно внаслідок видання незаконного наказу, а також строк вислуги в наявному спеціальному званні до видання незаконного наказу.

Чергові спеціальні звання поліції до полковника поліції включно слухачам (у тому числі аспірантам (ад'юнктам і докторантам) вищих навчальних закладів із специфічними умовами, які здійснюють підготовку поліцейських, присвоюються під час навчання після закінчення встановленого строку вислуги у спеціальному званні в разі відповідності чергового спеціального звання званню, передбаченому останньою штатною посадою, яку вони займали перед вступом до навчального закладу, аспірантури (ад'юнктури) чи докторантури без урахування наступних змін (підвищення чи пониження), внесених до штату за цією посадою.

Присвоєння чергових спеціальних звань поліцейським, прикомандированим або відрядженим із залишенням у кадрах поліції до інших органів державної влади (установ, організацій), органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, здійснюється за поданням керівників зазначених органів (установ, організацій) з додержанням вимог, передбачених цим Законом, за умови відповідності чергового спеціального звання спеціальному званню, передбаченому останньою займаною штатною посадою, яку поліцейський займав до відрядження.

Достроково спеціальні звання можуть бути присвоєні в порядку заохочення після закінчення не менше половини визначеного строку вислуги в спеціальному званні (у разі дострокового присвоєння спеціального звання посмертно - незалежно від строку вислуги в попередньому спеціальному званні та займаній штатній посаді) у разі відповідності спеціального звання, що присвоюється, спеціальному званню, передбаченому займаною штатною посадою.

Чергові спеціальні звання поліції на один ступінь вище від спеціального звання, передбаченого займаною штатною посадою, можуть присвоюватися в порядку заохочення після закінчення не менше ніж півтора строку вислуги у попередньому спеціальному званні.

Зазначене положення не поширюється на випадки, коли спеціальним званням, передбаченим штатною посадою, є спеціальне звання старшого сержанта поліції або полковника поліції.

Підстави та порядок застосування заохочення у вигляді дострокового присвоєння спеціального звання та присвоєння спеціального звання на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою, визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України.

Поліцейським, які звільняються зі служби за віком або через хворобу, мають вислугу 25 років і більше в календарному обчисленні, після закінчення визначеного строку вислуги в наявному спеціальному званні за поданням прямих начальників може бути присвоєно чергове спеціальне звання поліції на один ступінь вище від спеціального звання, передбаченого займаною посадою, до підполковника поліції включно.

Під час дії воєнного стану чергове спеціальне звання може бути присвоєно без встановлення термінів, передбачених статтею 84 Закону України «Про Національну поліцію», достроково та на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою, до підполковника поліції включно керівником Національної поліції України, а спеціальне звання полковник поліції - керівником Національної поліції України за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

Порядок пониження та позбавлення спеціальних звань поліції визначено у статті 85 Закону України «Про Національну поліцію». Поліцейський може бути понижений у спеціальному званні на один ступінь унаслідок застосування відповідного дисциплінарного стягнення на підставах і в порядку, визначених Дисциплінарним статутом Національної поліції України.

Поліцейським, пониженим у спеціальному званні на один ступінь, чергові спеціальні звання присвоюються в порядку, визначеному цим Законом.

Поліцейські можуть бути позбавлені спеціального звання за вчинення кримінального правопорушення на підставі вироку суду, що набрав законної сили.

Наказ про присвоєння спеціального звання поліції, виданий з порушенням вимог, установлених цим Законом, має бути скасований незалежно від часу, що пройшов з моменту його видання, наказом керівника органу поліції, який видав такий наказ (його наступника), наказом вищого керівника або на підставі рішення суду.

Указ Президента України про присвоєння спеціального звання поліції, виданий з порушенням вимог, визначених цим Законом, підлягає скасуванню незалежно від часу, що минув із дня його видання, указом Президента України або на підставі рішення суду.

Поліцейський, якому було присвоєно спеціальне звання внаслідок видання незаконного наказу, має бути поновлений у спеціальному званні, яке він мав до видання наказу, незалежно від його вини у виданні незаконного наказу та подальшого присвоєння спеціальних звань.

У разі якщо на момент видання наказу про скасування наказу про присвоєння спеціального звання поліцейський має повну вислугу років для присвоєння чергового спеціального звання, йому має бути присвоєно чергове спеціальне звання, за умови дотримання вимог, визначених цим Законом.

ВИСНОВКИ

Поліцейський як об'єкт адміністративно-правового дослідження є тією правовою категорією, навколо якої дослідники та вчені зосереджують свою увагу залежно від тих суспільних та адміністративно-правових відносин, що складаються на відповідний проміжок часу. На окрему увагу заслуговує той факт, що на сьогодні особа поліцейського є втіленням нової поліцейської філософії або поліцейської парадигми, згідно з якою поліція та інститути громадянського суспільства спільно вирішують питання громади на регіональному та місцевому рівнях.

Тому нагальним є переосмислення ролі особи поліцейського, а, отже, поліцейської діяльності, що є орієнтованою на громаду у контексті реалізації поліцейським своїх повноважень. Окрім адміністративних правовідносин, діяльність поліції під час виконання нею своїх завдань і функцій супроводжують й інші різновиди правовідносин, що мають ряд своїх специфічних властивостей, обумовлених їх об'єктом (предметом), правовим статусом сторін та методом реалізації взаємозв'язків між ними.

Втім, основний обсяг свого функціонального призначення поліція все ж таки реалізує у межах саме адміністративно-правових відносин, крім того, дані правовідносини дуже часто виконують роль забезпечувальних по відношенню до інших різновидів правовідносин за участю Національної поліції.

До ключових елементів правового статусу Національної поліції віднесено: 1) компетенцію, що складається з відповідних предметів відання та повноважень (які є правообов'язками, тобто охоплюють права та обов'язки відповідної функціональної спрямованості); 2) гарантії; 3) відповідальність; 4) принципи.

Правовий статус поліцейського в Україні є складною системою, внутрішня форма організації якої визначається низкою юридично значущих ознак і властивостей, кожна з яких характеризує певний аспект 79 даного органу влади і які у своїй єдності визначають його юридичне становище (положення) у суспільстві і державі як суб'єкта відповідних правовідносин.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Правовий статус поліцейського.
2. Основні обов'язки поліцейського.
3. Обмеження, пов'язані зі службою в поліції.
4. Гарантії професійної діяльності поліцейського.
5. Контракт про проходження служби в поліції.
6. Професійне навчання поліцейських.
7. Граничний вік перебування на службі в поліції.
8. Звільнення зі служби в поліції.
9. Види спеціальних звань поліцейських.
10. Порядок присвоєння спеціальних звань поліцейських.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
3. Про Дисциплінарний статут Національної поліції України: Закон України від 15.03.2018 № 2337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text>
4. Про затвердження Порядку відшкодування особами витрат, пов'язаних з їх утриманням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України: постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2017 р. № 261. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261-2017-%D0%BF#n9>
5. Про однострій поліцейських: постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2015 № 823. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2015-%D0%BF#n9>
6. Про затвердження Інструкції про умови та порядок придбання, зберігання, обліку, використання та застосування пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів поліцейськими, особами, звільненими зі служби в поліції, а також колишніми працівниками міліції: наказ МВС України від 29.03.2016 № 223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0622-16#n12>
7. Про затвердження Типової форми контракту про проходження служби в поліції та Порядку укладання контракту про проходження служби в поліції: наказ МВС України 03.02.2017 № 89. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0190-17#n8>
8. Про затвердження Порядку добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ України і Національної поліції України, та вищого військового навчального закладу Національної гвардії України: наказ МВС України від 15.04.2016 № 315. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0668-16#Text>
9. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: наказ МВС України від 26.01.2016 № 50. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0260-16#Text>
10. Про затвердження Порядку присвоєння спеціальних звань поліції та позбавлення спеціальних звань: наказ МВС України від 12.03.2016 № 177.. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0498-16#n14>
11. Про затвердження Правил носіння однострою поліцейських: наказ МВС України від 19.08.2017 № 718. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1122-17#n13>

12. Логвиненко Б.О.. Науково-практичний коментар до Дисциплінарного статуту Національної поліції України / Б.О. Логвиненко. Київ : ВД «ДАКОР», 2022. 218 с.

13. Медведенко Н.В., Медведенко С.В., Ковальова О.В. Правові та організаційні засади дисциплінарного провадження в органах Національної поліції України: Монографія. Одеса: Букаєв Вадим Вікторович. 2019. 262 с.

14. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. І. Безпалової ; [О. В. Джафарова, С. О. Шатрава та ін. ; передм. О. І. Безпалової] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2020. 396 с.

15. Поліцейська діяльність в Україні: адміністративно-правовий аспект : монографія / О. Ф. Кобзар. Харків ; Дніпропетровськ : Панов, 2015. 316 с.

16. Поліцейська діяльність: навчальний посібник / Р.В. Мукоїда, В.Б. Любчик, А.Г. Пишна, А.І. Берендєєва, Д.С. Афонін / за ред. М.В. Корнієнко. Одеса: ОДУВС, 2021. 252 с.

Допоміжна:

17. Логінова М. В. Правовий захист співробітників поліції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2023. Вип. 78(2). С. 73-76

18. Корнієнко М.В., Берендєєва А.І. Перспективи освіти поліцейських: майбутні правники чи токсоети? *Право і суспільство.* № 6. Т. 2, 2020. С. 65-72.

19. Марініч Ж. Особливості захисту честі, гідності та ділової репутації поліцейського. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 3. С. 24-30.

20. Сіротов О. Види робочого часу поліцейських *Юридичний вісник.* 2022. № 5. С. 361-367.

РОЗДІЛ 3. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ.

1. Поняття та види поліцейських заходів
2. Превентивні поліцейські заходи та особливості їх застосування
3. Поліцейські заходи примусового характеру

ВСТУП

Реалізація стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору неможлива без наявності ефективних правових та організаційних механізмів охорони та захисту прав і свобод людини від злочинних та інших протиправних посягань. Правоохоронна функція держави втілюється у діяльності багатьох органів державної влади, їх посадових та службових осіб, але саме Національна поліція України відіграє визначальну роль у протидії злочинності, підтриманні публічної безпеки і порядку. Поліцейські цілодобово забезпечують правопорядок на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях, реагують на значну кількість повідомлень про кримінальні та адміністративні правопорушення та інші події, перебуваючи у постійній готовності.

Необхідною умовою повноцінного життя суспільства є належний публічний порядок, тобто чітке і точне дотримання правил поведінки, встановлених для його членів і обов'язкових для них. Але у своїй діяльності держава не обмежується встановленням тільки обов'язків, а передбачає і систему юридичних гарантій, які мають забезпечувати їх здійснення. Серед гарантій такого забезпечення певна роль належить поліцейським заходам, які в найзагальнішому вигляді є засобами цілеспрямованого впливу на свідомість та поведінку людини з метою спонукання її до певної, визначеної в правових нормах, поведінки.

У процесі своєї діяльності поліцейські у межах компетенції здійснюють заходи щодо своєчасного запобігання, виявлення та припинення адміністративних та кримінальних правопорушень, усунення причин та умов, що сприяють їх вчиненню, відновлення встановлених правовідносин, а також притягнення винних осіб до відповідальності. До таких заходів належать, зокрема, поліцейські заходи. Законне, необхідне, пропорційне та ефективне застосування поліцейських заходів гарантують не тільки охорону та захист прав і свобод людини, забезпечення публічної безпеки і порядку, але й довіру громадян до діяльності поліцейських та функціонування поліції загалом.

1. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ.

Відповідно до статті 29 Закону України «Про Національну поліцію», поліцейський захід - це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

Метою поліцейського заходу є оперативне вирішення питань, ситуації на місці шляхом використання чітко визначених законом засобів, спрямоване на негайне настання фактичного результату щодо охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

До ознак поліцейського заходу слід віднести:

- 1) застосовується лише поліцейським;
- 2) поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції;
- 2) їх реалізація можлива виключно у межах та на підставі правових норм, що визначені законом України «Про Національну поліцію» або іншими нормативно-правовими актами;
- 3) здійснюються у формі певних інтелектуально-вольових (вербальних) дій та фізичних (невербальних) дій; їх застосування не потребує видання адміністративного акта, що, однак, не виключає можливості їх реалізації на підставі та на виконання такого акта;
- 4) спрямований на настання фактичного результату, а не на настання правових наслідків;
- 5) повинен мати обов'язкове процесуальне оформлення, а у випадку вчинення поліцейського заходу з порушенням правових норм, визначених законом України «Про Національну поліцію» (або Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кримінальним процесуальним кодексом України та іншими законами), вони можуть бути оскаржені у судовому або позасудовому порядку шляхом звернення громадян до відповідних інституцій;
- б) можуть мати примусовий або превентивний характер.

Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.

Обраний поліцейський захід є законним, якщо він визначений законом. Поліцейському заборонено застосовувати будь-які інші заходи, ніж визначені законами України.

Обраний поліцейський захід є необхідним, якщо для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

Застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

Обраний поліцейський захід є ефективним, якщо його застосування забезпечує виконання повноважень поліції.

Поліцейський захід припиняється, якщо досягнуто мети його застосування, якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною або якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу.

Підставами для застосування поліцейського заходу є юридичні та фактичні передумови. До юридичних передумов застосування поліцейського заходу слід віднести:

1) закріплення на рівні Закону України «Про Національну поліцію» (або Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кримінальним процесуальним кодексом України та іншими законами) покладених на поліцію повноважень щодо застосування певних поліцейських заходів;

2) законодавчо закріплені вимоги, порядок та процедура вчинення та оформлення поліцейських заходів;

3) законодавчо закріплені умови, за яких може застосовуватися той чи інший поліцейський захід.

Фактичні передумови застосування поліцейських заходів також мають своє нормативне закріплення та визначаються із врахуванням покладених на поліцію повноважень.

Тільки за наявності фактичних та юридичних умов поліцейські можуть вчинити відповідні дії або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини, із дотриманням нормативно закріплених вимог до їх вчинення.

Поліцейські заходи можна умовно класифікувати на: охоронні, регулятивні та інформаційні.

Також поліцейські заходи можуть бути передбачені: 1) Законом України «Про Національну поліцію»; 2) Кодексом України про адміністративні правопорушення; 3) Кримінальним процесуальним кодексом України; 4) іншими законами.

До заходів реагування, які передбачені Кодексом України про адміністративні правопорушення, належать заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення, передбачені КУпАП. Стаття 260 КУпАП «Заходи забезпечення провадження в справах про адміністративні правопорушення» зазначає, що у випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення допускаються:

- 1) адміністративне затримання особи;
- 2) особистий огляд і огляд речей;

- 3) вилучення речей та документів, у тому числі посвідчення водія;
- 4) тимчасове затримання транспортного засобу,
- 5) відсторонення осіб від керування транспортними засобами, морськими, річковими, малими, спортивними суднами або водними мотоциклами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції.

Порядок, підстави та процедура застосування останніх регламентуються Кодексом України про адміністративні правопорушення.

До заходів забезпечення кримінального провадження відповідно до ч. 2 статті 131 КПК України належать:

- 1) виклик слідчим, дізнавачем, прокурором, судовий виклик і привід;
- 2) накладення грошового стягнення;
- 3) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
- 4) відсторонення від посади;
- 4-1) тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;
- 5) тимчасовий доступ до речей і документів;
- 6) тимчасове вилучення майна;
- 7) арешт майна;
- 8) затримання особи;
- 9) запобіжні заходи.

Порядок, підстави та процедура застосування останніх регламентуються КПК України.

До поліцейських заходів, які визначені Законом України «Про Національну поліцію», належать заходи превентивного та примусового характеру, які перелічені в статтях 31-46 Закону України «Про Національну поліцію».

Поліція для виконання покладених на неї завдань може застосовувати інші заходи, визначені окремими законами, наприклад, Законом України «Про дорожній рух» в частині регулювання дорожнього руху та проїзду перехресть, а також в частині надання документів дозвільного характеру, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху.

Якщо поліцейського неможливо ідентифікувати за зовнішніми ознаками, він зобов'язаний пред'явити особі документ, що посвідчує його повноваження.

2. ПРЕВЕНТИВНІ ПОЛІЦЕЙСЬКІ ЗАХОДИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ

Превентивні поліцейські заходи є видом адміністративно-запобіжних заходів. Превентивні поліцейські заходи спрямовані на запобігання злочинам та іншим порушенням закону шляхом створення умов для безпеки та виховання громадян у дотриманні закону. Ці заходи покликані запобігти виникненню проблем та злочинності, що можуть стати причиною негативних подій у суспільстві.

Назва адміністративно-запобіжних заходів зумовлена їх профілактичною спрямованістю. Ці заходи конкретної фактичної підстави застосування не мають, вони використовуються для попередження, профілактики правопорушень, а також для підтримання правопорядку за надзвичайних обставин, оскільки загроза суспільним і особистим інтересам, заподіяння їм шкоди можуть виникнути не тільки внаслідок вчинення правопорушення, а й в результаті стихійного лиха, дій душевнохворих або малолітніх тощо. Держава змушена тоді вдаватися до обмеження прав, застосування примусових заходів до осіб, невинуватих у порушенні норм права.

Адміністративно-запобіжні заходи не виконують функції покарання особи, до якої вони застосовуються, що характерно для адміністративних стягнень, тому не потребують встановлення вини порушника як обов'язкової умови застосування.

Перелік превентивних поліцейських заходів вказано в статті 31 Закону України «Про Національну поліцію».

Стаття 31. Превентивні поліцейські заходи

1. Поліція може застосовувати такі превентивні заходи:

- 1) перевірка документів особи;
- 2) опитування особи;
- 3) поверхнева перевірка і огляд;
- 4) зупинення транспортного засобу;
- 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;
- 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
- 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;
- 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;
- 11) поліцейське піклування.

Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

Стаття 32. Перевірка документів особи

Поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у спосіб, який дає можливість поліцейському прочитати та зафіксувати дані, що містяться в документах, у таких випадках:

1) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи, або самовільно залишила місце для утримання військовополонених;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

3) якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;

4) якщо в особі є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

6) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення.

Стаття 33. Опитування особи Поліцейський може опитати особу, якщо існує достатньо підстав вважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень.

Для опитування поліцейський може запросити особу до поліцейського приміщення.

Надання особою інформації є добровільним. Особа може відмовитися від надання інформації. Проведення опитування неповнолітніх допускається тільки за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога.

Перед проведенням опитування особи поліцейський роз'яснює їй підстави та мету застосування поліцейського заходу, якщо це не перешкодить виконанню поліцією повноважень, покладених на неї цим Законом.

Стаття 34. Поверхнева перевірка

Поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу.

Поліцейський для здійснення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб.

Поверхнева перевірка здійснюється поліцейським відповідної статі. У невідкладних випадках поверхневу перевірку може здійснити будь-який поліцейський лише з використанням спеціального приладу або засобу.

Поліцейський може здійснювати поверхневу перевірку речі або транспортного засобу:

1) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

3) якщо існує достатньо підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.

Поверхнева перевірка речі або транспортного засобу здійснюється шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу або візуального огляду салону та багажника транспортного засобу. Поліцейський при здійсненні поверхневої перевірки має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону.

Під час поверхневої перевірки речі або транспортного засобу особа повинна самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу.

При виявленні в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоронність та огляд відповідно до вимог [статті 237](#) Кримінального процесуального кодексу України.

Стаття 35. Зупинення транспортного засобу

1. Поліцейський може зупиняти транспортні засоби у разі:

1) якщо водій порушив [Правила дорожнього руху](#);

2) якщо є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу;

3) якщо є інформація, що свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом чи знаряддям учинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення;

4) якщо транспортний засіб перебуває в розшуку;

5) якщо необхідно здійснити опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути;

6) якщо необхідно залучити водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху або поліцейським або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортних пригод;

7) якщо уповноважений орган державної влади прийняв рішення про обмеження чи заборону руху;

8) якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;

9) порушення порядку визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв;

10) якщо зупинка транспортного засобу, який зареєстрований в іншій країні, здійснюється з метою виявлення його передачі у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили такий транспортний засіб на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту;

11) якщо є наявна інформація, яка свідчить про те, що водій або пасажир транспортного засобу є особою, яка самовільно залишила місце для утримання військовополонених.

Поліцейський зобов'язаний зупиняти транспортні засоби у разі:

1) якщо є інформація, що свідчить про порушення власником транспортного засобу митних правил, виявлені митними органами відповідно до [Митного кодексу України](#), а саме: порушення строків тимчасового ввезення та/або переміщення в митному режимі транзиту іншого транспортного засобу особистого користування, використання такого транспортного засобу для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні, розкомплектування чи передачу у володіння, користування або розпорядження такого транспортного засобу особам, які не ввозили такий транспортний засіб на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту;

2) якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб, який зареєстрований в іншій країні, не зареєстрований в Україні у встановлені законодавством строки чи перебуває на території України з порушенням строків тимчасового ввезення та/або переміщення в митному режимі транзиту, чи використовується для цілей підприємницької діяльності та/або отримання доходів в Україні, чи переданий у володіння, користування або розпорядження особам, які не ввозили такий транспортний засіб на митну територію України або не поміщували в митний режим транзиту.

Поліцейський зобов'язаний поінформувати водія про конкретну причину зупинення ним транспортного засобу з детальним описом підстави зупинки, визначеної у цій статті.

Стаття 36. Вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію

Поліцейський уповноважений вимагати від особи (осіб) залишити визначене місце на певний строк або заборонити чи обмежити особам доступ до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей, для збереження та фіксації слідів правопорушення.

Поліцейський може обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг у разі затримання осіб відповідно до закону, під час аварій, інших надзвичайних ситуацій, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей.

Стаття 37. Обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю

Поліція уповноважена затримувати особу на підставах, у порядку та на строки, визначені [Конституцією України](#), [Кримінальним процесуальним кодексом України](#) та [Кодексом України про адміністративні правопорушення](#), а також іншими законами України.

Відлік часу утримання затриманої фізичної особи в спеціально відведених для цього приміщеннях рахується з моменту її фактичного затримання.

У випадках, визначених частиною другою цієї статті, поліцейські повинні негайно викликати медичних працівників до місця фактичного знаходження таких осіб, а також, за можливості, поінформувати членів сім'ї.

Поліцейський може тимчасово обмежити фактичне володіння річчю або пересування транспортного засобу для запобігання небезпеці, якщо є достатні підстави вважати, що річ або транспортний засіб можуть бути використані особою з метою посягання на своє життя і здоров'я або на життя чи здоров'я іншої людини, або пошкодження чужої речі. На вимогу особи поліцейський зобов'язаний повідомити про причини застосування ним відповідних заходів.

Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється на підставах та в порядку, визначених [Кримінальним процесуальним кодексом України](#) та [Кодексом України про адміністративні правопорушення](#).

Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється шляхом вилучення речі в її фактичного володільця, обмеження її перенесення або перевезення.

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про тимчасове обмеження фактичного володіння річчю особи, а також зобов'язаний скласти протокол про здійснення тимчасового обмеження фактичного володіння річчю та вручити протокол цій особі.

Тимчасове обмеження пересування особи та перенесення або перевезення речі негайно припиняється, якщо немає необхідності здійснювати такий захід.

Стаття 38. Проникнення до житла чи іншого володіння особи

Поліція може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із:

- 1) рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій;
- 2) безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення;
- 3) припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні.

Проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном.

Про застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково складається протокол.

Стаття 39. Перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ

Поліція в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України, може оглядати за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних

осіб (у тому числі фізичних осіб - підприємців) чи їх уповноважених представників приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила або порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також безпосередньо оглядати місця їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поведження з ними та правил їх використання.

Поліція може оглядати зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, що знаходяться у фізичних та юридичних осіб, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, з метою перевірки дотримання правил поведження з ними та правил їх використання.

Поліція відповідно до порядку, визначеного Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також опечатує і закриває об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються (у тому числі стрілецькі тири, стрільбища невійськового призначення, мисливські стенди, підприємства і майстерні з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, магазини, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поведження з ними та їх застосування) у випадку виявлення порушення правил поведження з ними та правил їх використання, що загрожують громадській безпеці, до усунення таких порушень.

Поліція інформує відповідний орган Міністерства внутрішніх справ України в односторонній строк про кожен факт виявленого порушення правил зберігання і використання зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ.

Стаття 40. Застосування технічних приладів, технічних засобів та спеціалізованого програмного забезпечення

Поліція для виконання покладених на неї завдань та здійснення повноважень, визначених законом, може застосовувати такі технічні прилади, технічні засоби та спеціалізоване програмне забезпечення:

1) фото- і відеотехніку, у тому числі техніку, що працює в автоматичному режимі, технічні прилади та технічні засоби з виявлення та/або фіксації правопорушень;

2) технічні прилади та технічні засоби з виявлення радіаційних, хімічних, біологічних та ядерних загроз;

3) безпілотні повітряні судна та спеціальні технічні засоби протидії їх застосуванню;

4) спеціальні технічні засоби перевірки на наявність стану алкогольного сп'яніння;

5) спеціалізоване програмне забезпечення для здійснення аналітичної обробки фото- і відеоінформації, у тому числі для встановлення осіб та номерних знаків транспортних засобів.

Технічні прилади та технічні засоби, передбачені [пунктами 1 і 2](#) цієї частини, поліція може закріплювати на однострої, у/на безпілотних повітряних суднах, службових транспортних засобах, суднах чи інших плавучих засобах, у тому числі тих, що не мають кольорографічних схем, розпізнавальних знаків та написів, які свідчать про належність до поліції, а також монтувати/розміщувати їх по зовнішньому периметру доріг і будівель.

Поліція може використовувати інформацію, отриману за допомогою фото- і відеотехніки, технічних приладів та технічних засобів, що перебувають у чужому володінні.

Інформація про змонтовані/розміщені технічні прилади, технічні засоби повинна бути розміщена на видному місці.

Строки та порядок зберігання матеріалів фото- і кінозйомки, відеозапису та результатів їх аналізу встановлюються Міністерством внутрішніх справ України.

Стаття 41. Поліцейське піклування

Поліцейське піклування може здійснюватися щодо:

- 1) неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду;
- 2) особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення;
- 3) особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі;
- 4) особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самотійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

Поліцейське піклування має наслідком щодо:

- 1) осіб, зазначених у [пункті 1](#) частини першої цієї статті, - передання батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування;
- 2) осіб, зазначених у [пунктах 2, 3](#) частини першої цієї статті, - передання відповідному закладу;
- 3) осіб, зазначених у [пункті 4](#) частини першої цієї статті, - передання у спеціальний лікувальний заклад чи до місця проживання.

Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підставу застосування поліцейського заходу, а також роз'яснити право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування.

Повідомлення про права і їх роз'яснення поліцейським може не проводитися у випадку, коли є достатні підстави вважати, що особа не може усвідомлювати свої дії і керувати ними.

Поліцейський уповноважений вилучити у особи зброю чи інші предмети, якими особа може завдати шкоди оточуючим чи собі, незалежно від того, чи заборонені вони в обігу.

Поліцейському заборонено здійснювати обшук особи, щодо якої здійснюється поліцейське піклування.

Про застосування поліцейського піклування складається протокол, в якому зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень.

Протокол підписується поліцейським і особою. Копія протоколу негайно під розпис вручається особі. Протокол може не надаватися особі для підписання, а його копія - вручатися особі у випадку, коли є достатні підстави вважати, що вона не може усвідомлювати свої дії і керувати ними. У такому випадку протокол надається особі чи органу, передбаченому абзацом другим частини першої цієї статті.

Про кожне застосування поліцейського заходу поліцейський одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідального поліцейського в підрозділі поліції.

У разі наявності достатніх підстав вважати, що передання особи тривало довше, ніж це необхідно, відповідальний поліцейський в підрозділі поліції зобов'язаний провести перевірку для вирішення питання про відповідальність винуватих у цьому осіб.

Поліцейський зобов'язаний надати особі можливість негайно повідомити про своє місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи.

Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи.

Превентивні поліцейські заходи сприяють підвищенню рівня безпеки у спільнотах та допомагають уникнути можливих конфліктів і злочинів, забезпечуючи більш гармонійне суспільство.

3. ПОЛІЦЕЙСЬКІ ЗАХОДИ ПРИМУСОВОГО ХАРАКТЕРУ

У виняткових випадках, коли необхідно припинити протиправні дії, небезпечні для життя та здоров'я поліцейського або інших осіб, у тому числі й тоді, коли були використані й не дали бажаних результатів усі інші форми попереднього впливу на поведінку правопорушника, поліція може застосовувати примусові заходи. Заходи примусу характеризуються, насамперед, тим, що їх застосування зумовлюється реальною протиправною ситуацією й починається в момент, коли вона досягла певного розвитку, тобто коли використання превентивних заходів стає неефективним або зовсім марним.

Застосування примусу не є самоціллю, він є наслідком певної поведінки різних соціальних суб'єктів, яка відхиляється від вимог правових норм,

становить загрозу відносинам, що цими нормами регулюються й охороняються, і застосовується з метою усунення такої поведінки. Відповідно, головне призначення заходів примусу полягає в тому, щоб вчасно відреагувати на ті чи інші антисуспільні діяння, змусити певних осіб виконувати вимоги правових норм, припинити правопорушення й тим самим не допустити настання їх шкідливих наслідків. Водночас, примус завжди є правовим - поліцейські примусові заходи є винятковими заходами адміністративного примусу, що безпосередньо припиняють наявні правопорушення або об'єктивно протиправні діяння.

Отже, за допомогою примусових заходів поліцейській під час виконання повноважень, визначених ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію», здатен самостійно та оперативно вирішити конфліктну ситуацію й примусово припинити правопорушення.

До поліцейських заходів примусу Законом України «Про Національну поліцію» віднесено: 1) фізичний вплив (силу); 2) застосування спеціальних засобів; 3) застосування вогнепальної зброї.

Фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу - це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби:

- 1) гумові та пластикові кийки;
- 2) електрошокові пристрої контактної та контактано-дистанційної дії;
- 3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
- 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
- 5) засоби примусової зупинки транспорту;
- 6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;
- 7) службові собаки та службові коні;
- 8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії;
- 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
- 10) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;
- 11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії;
- 12) засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;
- 13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби;

14) засоби та/або пристрої, призначені для виявлення, припинення порушень порядку та правил використання повітряного простору України експлуатантами безпілотних повітряних суден, у тому числі для перехоплення сигналів дистанційного керування, пошкодження чи знищення таких суден та/або складових частин безпілотних авіаційних систем.

Під час дії воєнного стану, у разі необхідності відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському, поліцейський має право використати підручні засоби.

Не є заходом примусу використання поліцейським засобів індивідуального захисту (шоломів, бронезилетів та іншого спеціального екіпірування).

Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату.

Норми забезпечення підрозділів поліції спеціальними засобами та вогнепальною зброєю встановлюються Міністерством внутрішніх справ України.

Під час дії воєнного стану поліцейський має право застосовувати заходи примусу, передбачені цією статтею стосовно осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без врахування вимог та заборон, передбачених статтею 43, частинами четвертою та п'ятою статті 45, а також частиною дев'ятою статті 46 закону України «Про Національну поліцію».

Під час дії воєнного стану у разі застосування поліцейським заходу примусу передбаченого статтею 42 закону України «Про Національну поліцію» стосовно осіб, які здійснюють агресію проти України, та завдання зазначеним особам тілесних ушкоджень, каліцтва, застосування вогнепальної зброї, за наявності можливості, з урахуванням подій на відповідній території, поліцейський усно або за допомогою засобів комунікаційного зв'язку повідомляє свого безпосереднього керівника, який у разі необхідності за можливості повідомляє центральний орган управління поліції та відповідного прокурора.

Стаття 43. Порядок застосування поліцейських заходів примусу

Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй достатньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невинуватим або неможливим.

Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей - через гучномовні установки, підсилювачі звуку.

Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.

Заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

ВИСНОВКИ

Нормативне закріплення широкого кола превентивних заходів, що реалізуються органами Національної поліції є свідченням зменшення каральних методів роботи поліції, шляхом застосування превенції та показником демократичного розвитку держави. Поліцейський має право застосовувати до особи не лише заходи превентивного характеру, а й заходи адміністративного припинення (заходи, спрямовані на припинення вчинюваного правопорушення). Значення цих заходів у системі правоохоронних засобів важко переоцінити, оскільки їх використання дозволяє поряд з припиненням правопорушень та злочинів, попереджувати нові порушення, нові шкідливі наслідки, а також притягати винних осіб до відповідальності. Маючи також попереджувальну спрямованість, заходи адміністративного припинення відіграють важливу роль в охороні режиму законності, у захисті прав громадян, суспільства, держави.

Застосування заходів адміністративного припинення, на відміну від адміністративно-попереджувальних (запобіжних) заходів, враховуючи їх цільове призначення, характеризується, насамперед, тим, що воно спричиняється реальною протиправною поведінкою певних осіб і починається в той момент, коли ця протиправна поведінка досягла певних меж і розвитку, а саме: коли використання попереджувально-запобіжних заходів стає вже неефективним або зовсім марним. Заходи адміністративного припинення безпосередньо припиняють наявні правопорушення, створюють умови для встановлення особи правопорушника, з'ясування обставин справи і реальної можливості для подальшого застосування до правопорушника заходів адміністративного або іншого виду відповідальності. Заходи адміністративного припинення, як правило, спрямовані в сьогодення і тому здатні самостійно й оперативно вирішувати конфліктну ситуацію, зокрема, припиняти правопорушення. Вони можуть також забезпечувати й умови для подальшого застосування заходів відповідальності до винних осіб

Всі види заходів, що реалізуються органами Національної поліції, є примусовими та посідають особливе місце у складі адміністративного примусу. Завдяки наявності можливості застосування поліцейських заходів, як заходів адміністративного примусу, органи Національної поліції України здійснюють

правоохоронну діяльність та реалізують покладену на них правоохоронну функцію. Таким чином, адміністративно-примусові поліцейські заходи посідають основне місце в адміністративній діяльності поліції, оскільки вони забезпечують, зокрема: безперешкодне проведення профілактичних заходів щодо попередження вчинення правопорушень; охорону прав, свобод та інтересів людини і громадянами, громадського порядку та суспільної безпеки; припинення вчинюваних правопорушень; збирання доказів; встановлення та затримання особи правопорушника; притягнення винних осіб до відповідальності; відновлення справедливості у суспільстві тощо. Тож, чим ефективнішими будуть заходи адміністративного примусу, які зможуть застосовувати органи Національної поліції України, тим якіснішою буде протидія злочинності та більш дієвим процес попередження правопорушень.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття та ознаки поліцейських заходів.
2. Вимоги до поліцейського заходу.
3. Види поліцейських заходів.
4. Особливості превентивних поліцейських заходів.
5. Підстави для перевірки документів особи.
6. Особливості здійснення опитування особи та поверхневої перевірки і огляд.
7. Підстави зупинення транспортного засобу.
8. Застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису.
9. Порядок здійснення поліцейського піклування.
10. Загальна характеристика поліцейських заходів примусу.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

14. Конституція України.	URL:
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80 .	
15. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон Української РСР від 07.12.1984 р. № 8073-X	URL:
http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10 .	

16. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

17. Адміністративна діяльність Національної поліції: Навч. посібник / Кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В.А. Глуховець. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 248 с.

18. Науково-практичний коментар Закону України «Про Національну поліцію» / Кол. авт.; кер. авт. кол. д.ю.н., доц. Т.П. Мінка. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 480 с.

19. Нормативно-правове забезпечення діяльності патрульного поліцейського: хрестоматія / уклад. / М.В. Корнієнко, В.Б. Любчик, А.Г. Пишна / Одеса : ОДУВС, 2021. 127 с.

20. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. І. Безпалової ; [О. В. Джафарова, С. О. Шатрава та ін. ; передм. О. І. Безпалової] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2020. 396 с.

21. Поліцейське право України : підручник / Братель С.Г., Денисова А.В., Пишна А.Г. та ін. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2023. 620 с.

Допоміжна:

22. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції: навчально-методичний посібник. Корнієнко М.В., Пишна А.Г., Десятник А.А. Одеса : ОДУВС, 2021. 150 с.

23. Братков С.І. Види поліцейських заходів, що застосовуються Національною поліцією України. Міжнародний науковий журнал «*Інтернаука*». Серія «*Юридичні науки*», 2017. № 2(2). С. 18–21.

24. Калашнік В. П. Види заходів, що реалізуються органами національної поліції та місце серед них адміністративного примусу. *Юридична наука*, 1(4(106)), 79–85. <https://doi.org/10.32844/2222-5374-2020-106-4-1.10>

25. Ковальова О.В., Берендєєва А.І., Пишна А.Г., Томіна В.Ю. Дотримання прав людини в діяльності органів Національної поліції : навч. посіб. Одеса : ОДУВС, 2020. 180 с.

26. Поліцейська юрисдикція в умовах воєнного стану : монографія / За заг. ред. Д. В. Швеця, М. О. Семенишина. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 540 с.

27. Реагування поліцейського превентивної діяльності на порушення в сфері публічного порядку та безпеки: наук.-практ. рек. (в схемах) / К.В. Бахчев, М.А. Очеретяний, Р.М. Опацький. Дніпро: ДДУВС, 2020. 90 с.

РОЗДІЛ 4. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ЧЕРГОВОЇ СЛУЖБИ ОРГАНІВ (ПІДРОЗДІЛІВ) НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ УСТАНОВ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.

1. Загальні положення діяльності чергової служби Національної поліції.
2. Організації реагування чергової служби на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування.
3. Місця несвободи в поліції. Інформаційна підсистема «Custody Records».

Вступ

Діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України властивий широкий спектр адміністративних правовідносин, що, як правило, входять до сфери охорони публічної безпеки та порядку. Водночас адміністративно-правовий статус працівника чергової частини органу поліції реалізується в правовідносинах трьох видів: загально-регулятивних, конкретно-регулятивних, конкретних правоохоронних.

Чергова служба покликана безперервно слідкувати за оперативною обстановкою, що складається на території, що обслуговується поліцією, організувати термінове реагування на заяви і повідомлення про правопорушення, об'єктивно розібратися з доставленими в чергову частину громадянами, дотримуючись при цьому законності в діях, оперативно управляти силами і засобами поліції при виникненні надзвичайних ситуацій.

У своїй діяльності працівники чергових частин керуються Конституцією України, Законом України «Про Національну поліцію», міжнародними договорами України, принципами та нормами міжнародного права, нормативно-правовими актами МВС України та Інструкцією з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ України від 23.05.2017 № 440; Порядком розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України, затвердженим наказом МВС України від 15.11.2017 № 930; Інструкцією з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, затвердженою наказом МВС України від 27.04.2020 № 357; Порядком ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, затвердженим наказом МВС України від 08.02.2019 № 100.

1. Загальні положення діяльності чергової служби Національної поліції

Чергова служба - сукупність підрозділів поліції та окремих поліцейських (уповноважених службових осіб), визначених цією Інструкцією, які здійснюють невідкладні заходи із забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку, надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

У своїй діяльності працівники чергової служби керуються Конституцією України, Законом України, міжнародними договорами України, принципами та нормами міжнародного права, нормативно-правовими актами МВС України, зокрема Інструкцією з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ України 23.05.2017 № 440.

Чергова частина - підрозділ, який у цілодобовому режимі забезпечує прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, координацію та оперативне управління силами і засобами органів (підрозділів) поліції та закладів освіти, перебуває в постійній готовності до реагування на правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, а також здійснює інформування про оперативну обстановку на території обслуговування керівництва органу (підрозділу) поліції чи закладу освіти, чергових частин вищого рівня та інших заінтересованих органів державної влади (місцевого самоврядування).

Організаційну діяльність чергової служби відповідно до компетенції забезпечують:

- чергова частина ДООЗОР (далі - чергова частина апарату поліції);
- чергові частини структурних підрозділів центрального органу управління поліції;
- чергові частини МТО;
- чергові частини територіальних органів ПО;
- чергові частини територіальних (відокремлених) підрозділів МТО;
- чергові частини УООЗОР ГУНП (далі - чергова частина ГУНП);
- чергові частини структурних підрозділів ГУНП;
- чергові частини підрозділів моніторингу (чергові частини) ТВП;
- інспектори-чергові та помічники чергового підрозділів поліцейської діяльності ТВП;
- чергові частини закладів освіти;
- управління оперативного інформування та реагування ДООЗОР;
- управління забезпечення діяльності ситуаційного центру ДООЗОР;
- ситуаційний центр ГУНП;
- ситуаційні підрозділи УООЗОР;
- підрозділи диспетчерської служби УООЗОР;

підрозділи, на які покладено обов'язок здійснення електронного моніторингу УОАЗОР;
підрозділи «102» УОАЗОР;
підрозділи моніторингу ТВП
поліцейські первинної комунікації фронт-офісів ТВП;
поліцейські підрозділів дотримання прав людини ТВП;
інші поліцейські, які залучаються до чергування у складі добового наряду чергової служби.

Основними принципами роботи чергової служби є: володіння оперативною інформацією та знання оперативної обстановки на території обслуговування, оперативність реагування на кримінальні правопорушення та інші події, безперервний режим роботи, постійна готовність до змін оперативної обстановки.

На чергову частину органів (підрозділів) поліції та закладів освіти складається тактико-технічний паспорт чергової частини.

Чергова частина органів (підрозділів) поліції та закладів освіти забезпечується вогнепальною зброєю, боєприпасами, спеціальними засобами, засобами індивідуального захисту, засобами зв'язку та облаштовується переговорними пристроями, засобами відеоспостереження та відеоаналітики, автоматизованими робочими місцями з відповідним програмним забезпеченням, службовою документацією, автотранспортом та іншим майном, необхідним для забезпечення завдань і функцій, покладених на чергову частину.

У приміщеннях чергової частини в установленому порядку встановлюється система відеоспостереження, отримана з неї інформація використовується для запобігання, виявлення або фіксування правопорушень та забезпечення публічної безпеки і порядку.

Основними завданнями чергової служби органів (підрозділів) поліції відповідно до компетенції є:

1) прийняття та реєстрація заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, організація негайного реагування на них;

2) здійснення оперативного управління силами й засобами, які залучаються до забезпечення публічної безпеки і порядку, запобігання, виявлення та припинення правопорушень та інших подій на території обслуговування, взаємодія з іншими органами (підрозділами) поліції, черговими частинами вищого рівня та черговими частинами закладів освіти, органами державної влади та місцевого самоврядування;

3) збирання, опрацювання й доповідь керівництву органу (підрозділу) поліції інформації про оперативну обстановку на території обслуговування, передача її до чергової частини вищого рівня, а також інших органів державної влади та місцевого самоврядування;

4) забезпечення введення ступенів готовності та спеціальних оперативних планів;

5) поміщення (звільнення), утримання осіб у кімнатах для затриманих (далі - КЗ) територіальних (відокремлених) підрозділів поліції ГУНП;

6) дотримання прав і свобод осіб при поміщенні (звільненні), утриманні їх у КЗ;

7) організація та забезпечення обліку, зберігання, видачі й приймання вогнепальної зброї, боєприпасів та іншого озброєння, спеціальних засобів, засобів індивідуального захисту, зв'язку, службової документації та іншого майна, що перебуває на зберіганні в спеціально обладнаних приміщеннях чергової частини (підрозділів поліцейської діяльності) в установленому порядку;

8) надання довідкових послуг під час звернень громадян із питань, що належать до компетенції поліції;

9) контроль за здійсненням пропускового режиму та охорони адміністративних будинків поліції;

10) здійснення в нічний час доби контролю за дотриманням правил пожежної безпеки та санітарних норм у службових приміщеннях адміністративного будинку поліції;

11) здійснення в разі відсутності цілодобового чергування в місцевих органах виконавчої влади (органах місцевого самоврядування) запуску місцевої автоматизованої системи централізованого оповіщення та отримання сигналів й інформації з питань цивільного захисту через технічні засоби територіальної автоматизованої системи централізованого оповіщення;

12) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги;

13) здійснення моніторингу інформації, яка надходить із СВВ, використання її для запобігання вчиненню злочинів, їх своєчасного розкриття та забезпечення публічної безпеки та порядку.

Для виконання покладених на чергову службу завдань залежно від її штату призначається чергова зміна у складі чергових (оперативний черговий, старший інспектор - черговий, інспектор-черговий, помічник чергового). Оперативний черговий є старшим чергової зміни та добового наряду чергової служби й особисто відповідає за їх роботу.

Крім чергової зміни, добовий наряд органу (підрозділу) поліції може включати:

диспетчерів;

операторів підрозділів служби «102»;

ситуаційних аналітиків;

службових осіб підрозділу, на який покладено обов'язок здійснення електронного моніторингу;

поліцейських первинної комунікації фронт-офісів - у робочі години;

слідчих (дізнавачів);

оперативних працівників;

інспекторів-криміналістів (техніків-криміналістів);

поліцейських, які здійснюють функції з охорони адмінбудинку;

поліцейських-кінологів (за потреби);
водіїв службового автотранспорту чергової служби;
чергових працівників підрозділів інформаційно-аналітичної підтримки.

За наказом керівника органу (підрозділу) поліції чи закладу освіти добовий наряд може посилюватися за рахунок додаткових сил та засобів. Оперативний черговий є старшим чергової зміни та добового наряду чергової служби й особисто відповідає за їх роботу.

. Чергові чергової частини органів (підрозділів) поліції чи закладів освіти несуть службу в єдиному однострої, із службовим посвідченням, спеціальним жетоном і табельною вогнепальною зброєю.

Після проведення інструктажу добового наряду та нарядів поліції, які заступають на чергування, керівником (заступником керівника, уповноваженою від керівництва особою) та/або відповідальним по органу (підрозділу) поліції чи закладу освіти надається дозвіл оперативному черговому на видачу поліцейським у встановленому порядку вогнепальної зброї і боєприпасів до неї, спецзасобів, засобів зв'язку та індивідуального захисту.

Робота поліцейських (уповноважених службових осіб) добового наряду чергової служби органів (підрозділів) поліції або закладів освіти організовується в чотири зміни тривалістю 24 години кожна, крім випадків службової необхідності, зумовленої специфікою та особливостями роботи у відповідному органі (підрозділі) поліції або закладі освіти, а також може встановлюватися інший режим роботи відповідно до законодавства про працю.

Черговим чергової зміни та членам добового наряду чергової служби під час чергування відповідно до встановленого графіка відпочинку надаються перерви для вживання їжі та короткочасного відпочинку тривалістю дві години вдень та дві години вночі.

Після добового чергування черговим чергової зміни та членам добового наряду чергової служби надається відпочинок тривалістю 72 години (поліцейським, які включені до складу слідчо-оперативної групи (далі - СОГ), надається відпочинок тривалістю 48 годин). За тимчасової неможливості забезпечення чотиризмінної роботи чергової служби органу (підрозділу) поліції або закладу освіти через некомплект, хвороби або відпустки черговим чергової зміни та членам добового наряду може надаватися відпочинок тривалістю 48 годин.

У разі некомплекту штатних поліцейських чергової служби, їх хвороби, відпустки чи відсутності з інших причин до несення служби залучаються працівники інших підрозділів органів (підрозділів) поліції чи закладів освіти, які склали заліки з перевірки знань нормативно-правових актів, що регулюють діяльність чергової служби, та пройшли десятиденне стажування в черговій службі. У разі некомплекту штатних поліцейських первинної комунікації фронт-офісу (хвороба, відпустка чи відсутність з інших причин) до несення служби залучаються працівники інших підрозділів ТВП.

Залучати поліцейських чергової служби до виконання завдань і функцій, не передбачених їх функціональними (посадовими) обов'язками та цією Інструкцією, забороняється, крім випадків, визначених законом.

За наявності технічної можливості дозволяється ведення документів чергової служби, визначених цією Інструкцією, в електронній формі у відповідних інформаційних підсистемах системи ІПП, крім журналів обліку пакетів та інформування центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги затриманим, зошитів для записів чергового, книг видачі й приймання службової документації, приймання-здавання чергування та перевірок.

Повноту й достовірність інформації, унесеної до системи ІПП або відповідних книг (журналів), визначених цією Інструкцією, забезпечує уповноважена службова особа органу (підрозділу) поліції чи закладу освіти, яка внесла цю інформацію. У разі відсутності технічної можливості ведення відповідної інформаційної підсистеми системи ІПП або внесення до неї інформації відомості вносяться до зошита для записів чергового

Після відновлення технічної можливості уповноважена службова особа невідкладно вносить усю записану інформацію до відповідної інформаційної підсистеми системи ІПП.

Усі розмови працівників чергової служби фіксуються з використанням багатоканального цифрового реєстратора документування мовленнєвої інформації.

Вхід до зали оперативного управління чергової частини органу (підрозділу) поліції або закладу освіти, двері якої повинні бути зачиненими, заборонено посадовим та іншим особам, крім поліцейських (службових осіб) добового наряду та осіб, визначених у розділі XII цієї Інструкції, а також працівників підрозділу забезпечення та обслуговування технічних засобів у супроводі поліцейського добового наряду чергової частини.

2. Організації реагування чергової служби на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування.

Порядок реагування чергової служби та інших органів Національної поліції на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування передбачені Інструкцією з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України, яка затверджена наказом МВС України від 27.04.2020 № 357.

З урахуванням отриманої від заявника (інших джерел) інформації про вид, ступінь тяжкості, стадію та наслідок правопорушення або події, їх завершеності (закінченості), часу, який минув після вчинення правопорушення або виникнення події, місця перебування правопорушника та його суспільної небезпеки, заяви (повідомлення) поділяються на такі, що:

- 1) мають високий ступінь загрози особам та поліцейським (повідомлення категорії «Альфа»);
- 2) потребують негайного оперативного реагування (повідомлення категорії «Бета»);

3) відпрацьовуються в звичайному режимі (повідомлення категорії «Гамма»);

4) не потребують оперативного реагування (повідомлення категорії «Дельта»).

До заяв і повідомлень з високим ступенем загрози особам та поліцейським (повідомлення категорії «Альфа») належать:

1) повідомлення осіб, у змісті яких наявна інформація про злочини, які тривають і вчиняються із застосуванням (використанням) вогнепальної зброї, вибухових пристроїв або/та речовин (інших пристроїв, що можуть завдати фізичну шкоду правопорушнику та особам, які його оточують, а також про перебування (місцезнаходження, переховування) осіб, які їх скоїли, та вчинення ними збройного опору;

2) повідомлення, за якими введено поліцейські операції «Сирена», «Грім», «Заручник».

До заяв і повідомлень, які потребують негайного реагування (щойно вчинені або тривають) (повідомлення категорії «Бета»), належать повідомлення осіб, у змісті яких наявна інформація про правопорушення або події за умови, якщо:

- на час отримання повідомлення вони тривають, тобто відбуваються (продовжуються) в реальному часі;

- з часу їх учинення до моменту отримання повідомлення минуло не більше 15 хвилин (правопорушення, яке щойно вчинене). З урахуванням географічних, демографічних, економічних, соціальних та інших особливостей населеного пункту, місцевості та/або місця вчиненого правопорушення або події, а також криміногенної ситуації в регіоні (районі, місцевості) за рішенням начальника ГУНП (особи, яка виконує його обов'язки) зазначений час може бути збільшено;

- наявна інформація про місцезнаходження особи, яка причетна до вчинення правопорушення або події;

- особи, які постраждали внаслідок правопорушень (подій) та/або нещасних випадків, перебувають у безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я, і потребують невідкладної допомоги поліції (далі - особи, які потребують допомоги) - незалежно від часу, який минув з моменту їх учинення до отримання поліцейськими (працівниками поліції) такого повідомлення.

До заяв і повідомлень, які відпрацьовуються в звичайному режимі (повідомлення категорії «Гамма»), належать повідомлення осіб, у змісті яких наявна інформація про правопорушення або події, які вчинені за відсутності умов, передбачених для повідомлення категорії «Альфа» та «Бета».

До заяв і повідомлень, які не потребують оперативного реагування (повідомлення категорії «Дельта»), належать:

- заяви і повідомлення, у змісті яких відсутні будь-які ознаки правопорушення, а реагування на них не належить до повноважень поліції, звернення довідково-консультативного характеру;

- матеріали органу досудового розслідування поліції або інших правоохоронних органів, заяви про вчинені правопорушення або події, що

надійшли до поліції поштою та не потребують невідкладного прибуття працівників поліції до заявника або на місце події з метою припинення правопорушення, збереження слідів злочину, а також надання допомоги потерпілим особам у межах повноважень поліції.

Заяви і повідомлення, які не потребують оперативного реагування (повідомлення категорії «Дельта»), визначаються диспетчером.

Посадові особи органів (підрозділів) поліції під час реагування на правопорушення або події повинні:

1) незалежно від способу отримання інформації здійснювати направлення на місця подій сил і засобів поліції, необхідних для захисту прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяння їх реалізації;

2) підтримувати в постійній готовності сили і засоби поліції до реагування на правопорушення або події;

3) орієнтувати наряди всіх видів про вчинення кримінальних та інших правопорушень, прикмети осіб, які їх учинили, об'єкти посягань;

4) забезпечувати особисту безпеку громадян, захист їх прав і свобод, законних інтересів, запобігання правопорушенням чи їх припинення, виявлення та затримання осіб, які їх учинили, усунення негативних наслідків правопорушень або подій;

5) здійснювати обмін інформацією та взаємодію з іншими правоохоронними органами, органами державної влади та місцевого самоврядування, а також підприємствами, установами та організаціями всіх форм власності;

6) забезпечувати особисту безпеку працівників поліції, організацію їх навчання щодо дій у типових та екстремальних ситуаціях;

7) здійснювати оперативне інформування чергових служб вищого рівня, інших органів державної влади, підприємств, установ, організацій, до компетенції яких належить надання допомоги громадянам, які звернулися з відповідною заявою або повідомленням до органу (підрозділу) поліції;

8) забезпечувати ефективне використання засобів зв'язку, технічних засобів та службового автотранспорту, їх належне зберігання.

Заяви і повідомлення про правопорушення або події працівниками чергової служби органів (підрозділів) поліції реєструються в інформаційних ресурсах системи ІПП. У разі технічної несправності системи ІПП направлення нарядів поліції та керування ними здійснюється за допомогою інших видів зв'язку.

Наряди поліції з метою отримання завдань для реагування на повідомлення про правопорушення або події забезпечуються планшетними пристроями з програмним забезпеченням, інтегрованим до системи ІПП.

Працівники чергової служби з метою встановлення необхідної інформації про правопорушення або подію, забезпечення своєчасного та якісного реагування нарядами поліції за фактом їх учинення (виникнення) керуються Алгоритмом орієнтовних невідкладних дій працівника чергової служби.

Попередня кваліфікація кримінального правопорушення працівниками чергової служби здійснюється, виходячи з явних ознак цієї події та відомостей, унесених до системи ІПП чи Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Поліцейський незалежно від місця перебування, територіального чи структурного підпорядкування після отримання доручення диспетчера або оперативного чергового щодо реагування на правопорушення або подію зобов'язаний негайно вжити всіх необхідних заходів щодо безумовного виконання такого доручення.

3. Місця несвободи в поліції. Інформаційна підсистема «Custody Records».

Місце несвободи — це місце (державне чи приватне), де особа утримується (поміщається та вибуває), або може утримуватись за наказом будь-якого судового, адміністративного чи іншого органу або за його вказівкою, з його відома чи мовчазної згоди (офіційні та неофіційні місця утримання) під вартою, в ув'язненні або під опікою, яке ця особа не має права залишити з власної волі або не має можливості реалізувати цю волю (за фізичним або матеріальним станом).

Поняття «місця несвободи» відсилає до Факультативного протоколу Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (ОПСАТ), який було ратифіковано Україною 21 липня 2006 року. У ст. 4 Протоколу на позначення цих місць використовується формулювання «custodial setting». У перекладі з англійської термін custody має два значення, релевантні описуваній проблемі: опіка, опікунство, турбота, опікування, нагляд, захист, охорона; тюремне ув'язнення, поміщення до тюрми, позбавлення волі. Отже, поняття «місця несвободи» значно ширше, ніж поняття «місця позбавлення волі», яке має під собою позбавлення волі лише як вид покарання.

В Україні до місць несвободи належать:

- місця, в яких особи примусово тримаються за судовим рішенням або рішенням адміністративного органу відповідно до закону, в тому числі ізолятори тимчасового тримання, кімнати для затриманих, пункти тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні, кімнати для перебування тимчасово затриманих військовослужбовців, слідчі ізолятори, кримінально-виконавчі установи, приймальники-розподільники для дітей, загальноосвітні школи та професійні училища соціальної реабілітації, центри медико-соціальної реабілітації дітей, спеціальні виховні установи, військові частини, гауптвахти, дисциплінарні батальйони, міські, районні управління та відділи, відділення, пункти національної поліції, спеціалізовані автомобілі (у тому числі спеціалізовані автомобілі з конвоєм), приміщення (кімнати) для тримання підсудних (засуджених) у судах, заклади примусового лікування;

- психіатричні заклади;
- пункти тимчасового розміщення біженців;

- приміщення для транзитних пасажирів у пунктах пропуску через державний кордон;
- будинки дитини, дитячі будинки-інтернати, притулки для дітей, дитячі будинки, загальноосвітні школи-інтернати для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, центри соціальної реабілітації для дітей з інвалідністю, центри соціально-психологічної реабілітації дітей;
- психоневрологічні інтернати;
- геріатричні пансіонати, будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів;
- пансіонати для ветеранів війни і праці;
- соціально-реабілітаційні центри.

Наведений перелік не є вичерпним.

До місць несвободи в поліції належать:

- Кімнати для затриманих;
- Ізолятори тимчасового тримання
- Приймальники-розподільники для дітей
- Автозаки
- Спеціальні вагони (вагонозаки)
- Спеціальні палати в медичних закладах.

Custody Records – це система обліку всіх дій щодо затриманих осіб, яка покликана забезпечити гарантії базових прав затриманих та унеможливити безпідставні звинувачення працівників поліції та ведеться відповідно до Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Custody Records» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України», затвердженої наказом МВС України від 24.05.2022 № 311.

Custody Records призначений для покращення стандартів захисту прав затриманих осіб, внаслідок запровадження електронної фіксації інформації про всі дії щодо осіб, які перебувають під контролем поліції з моменту фактичного затримання і поміщення до слідчого ізолятора або звільнення з-під варти, а також запровадження обов'язкового інтерв'ю (опитування) затриманої особи та поліцейського, який здійснив затримання. На сьогоднішній день сучасна система впроваджена та щодня доводить свою ефективність у 60 підрозділах Національної поліції України

Основними завданнями та призначенням ІП «Custody Records» є:

1) запобігання незаконному затриманню осіб, удосконалення системи їх захисту від катувань і належного поведіння, а також підвищення стандартів захисту прав поліцейських від можливих неправдивих звинувачень у неправомірних діях;

2) об'єднання інформації про затриманих осіб з моменту їх фактичного затримання, перебування в територіальних (у тому числі міжрегіональних) органах Національної поліції України, їх територіальних (відокремлених) підрозділах (далі - органи (підрозділи) поліції), та звільнення або поміщення до спеціальних установ інших органів державної влади в єдиному інформаційному

просторі з використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та комунікаційного обладнання;

3) здійснення опитування затриманої особи та поліцейського, який здійснив затримання, щодо обставин та підстав затримання, а також фіксації всіх дій із затриманою особою під час її перебування в органі (підрозділі) поліції;

4) забезпечення оперативного реагування та прийняття управлінських рішень посадовими особами органів (підрозділів) поліції в разі неналежного поводження із затриманими;

5) запровадження автоматизованого формування витягу з електронної картки затримання за формою, наведеною у додатку до цієї Інструкції.

Формування ІІІ «Custody Records» здійснюється уповноваженою посадовою особою органу (підрозділу) поліції за допомогою програмно-технічних засобів системи «ІІІП» з дотриманням вимог законодавства у сферах електронного документообігу та електронних довірчих послуг.

Формування ІІІ «Custody Records» здійснюється шляхом створення електронної картки затримання уповноваженою посадовою особою, яка здійснює наповнення цієї картки, що складається з таких розділів:

1) затримання та перебування затриманої особи в органі (підрозділі) поліції.

Уноситься інформація про:

- реєстрацію факту затримання (реєстраційний номер в автоматизованій ІІІ «Custody Records», дата, час створення картки, час фактичного затримання, підстава, опис обставин, місце затримання (адреса та/або географічні координати);

- поліцейського, який затримав (спеціальний жетон, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), орган, служба, контактний номер телефону поліцейського);

- затриману особу (унікальний номер запису в Єдиному державному демографічному реєстрі (за наявності), індивідуальний податковий номер (за наявності), прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), дата народження, місце народження (країна народження, область, район, населений пункт), стать, громадянство, необхідність участі перекладача, місце проживання, невідкладні зобов'язання, опис зобов'язань);

- очевидців затримання (прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), номер телефону очевидця, адреса проживання, примітка);

- повідомлення третіх осіб про затримання (прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), спосіб повідомлення, контактна інформація, дата, час повідомлення);

- місце доставлення (найменування та адреса органу (підрозділу) поліції, електронна пошта чергової служби органу (підрозділу) поліції, телефон чергової служби органу (підрозділу) поліції;

- час фактичного доставлення затриманої особи до органу поліції;

- інформування регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги (далі - РЦБВПД) (реєстраційний номер, найменування РЦБВПД, дата, час повідомлення, прізвище особи, ім'я, по батькові (за наявності), номер телефону поліцейського, який поінформував РЦБВПД);

- повідомлення з РЦБВПД (прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), номер телефону адвоката РЦБВПД, доручення про підтвердження повноважень на надання безоплатної вторинної правової допомоги, дата, час повідомлення);
- роботу адвоката (час прибуття та вибуття адвоката);
- опитування поліцейського (фіксуються відповіді поліцейського на питання щодо обставин затримання особи, застосування відеофіксації, повідомлення третіх осіб про факт затримання, повідомлення про права затриманій особі, вилучені предмети, у разі затримання особи за підозрою в учиненні суспільно небезпечного діяння, яке містить склад кримінального правопорушення, передбаченого КК України або статтею 268 КУпАП, у випадку вчинення правопорушень передбачених КУПАП, застосування заходів примусу, інших питань, які необхідні для забезпечення гарантованих Конституцією та Законами України прав, а також роз'яснення прав та обов'язків, передбачених статтею 29, частиною третьою статті 66, частиною шостою статті 104, частиною сьомою статті 223 КПК України особам, які були очевидцями затримання);
- опитування затриманої особи (фіксуються відповіді на питання затриманої особи стосовно уточнення персональних даних затриманої особи (прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), дата народження, місце народження, громадянство, необхідність участі перекладача, серія (за наявності) та номер паспорта, орган, що його видав), місця роботи, невідкладних зобов'язань, обставин затримання (пояснення особи щодо обставин затримання, застосування заходів примусу, вилучені предмети, повідомлення про права), зауважень, скарг, клопотань, повідомлення третіх осіб про факт затримання, стану здоров'я затриманої особи, а також інші питання, які необхідні для забезпечення гарантованих Конституцією та Законами України прав);
- рішення уповноваженої особи (коментар рішення, час прийняття рішення, підтвердження рішення);
- документування затриманої особи, а саме збирання та накопичення мультимедійної інформації (фото-, відео-, звукозапис) та біометричних даних (фотозображення, дактилоскопічна картка, словесний портрет);
- переміщення особи (дата і час переміщення, місцезнаходження особи, з ким вибув, підстава вибуття, примітка, прізвище та номер поліцейського жетона відповідальної особи);
- фіксацію наявних чи відсутніх видимих тілесних ушкоджень (скарги на стан здоров'я, час, коли надійшла скарга на стан здоров'я, вид огляду, дата та час огляду, опис тілесних ушкоджень, рекомендації лікаря, ужиті заходи, протипоказання щодо утримання в кімнаті для затриманих, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) лікаря, найменування закладу охорони здоров'я, цифрова копія у вигляді графічного файлу);
- виклик бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги (далі - БШД), (дата та час виклику, посада, прізвище та номер жетона поліцейського, який викликав, номер заявки БШД, час прибуття БШД, номер БШД);
- харчування (час та короткий опис отриманого харчування, прізвище та номер поліцейського жетона відповідальної особи);

- передачі, листування (отримав/відправка, тип, час отримання/відправки, час вручення, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) поліцейського, який отримав / дав дозвіл, вміст передачі/посилки, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) особи, яка передала/прийняла, адреса, вид документа, серія та номер документа (за наявності), найменування організації, повернуто причина, дата повернення, примітки).

Після збереження інформації формується електронна картка затримання з автоматичним присвоєнням їй відповідної серії та номера, яка роздруковується за допомогою спеціальних технічних пристроїв удвох примірниках, і підписується затриманою та уповноваженою особами.

Підписаний документ сканується та вноситься уповноваженою особою до ІІ «Custody Records»

Про кожен випадок затримання особи створюється нова електронна картка затримання.

2) доставлення та перебування затриманої особи в ізоляторі тимчасового тримання (далі - ІТТ).

Уносятся інформація про:

- реєстрацію особи в ІТТ (реєстраційний номер та дата, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) відповідальної особи ІТТ, найменування органу (підрозділу) поліції з якого прибула затримана особа, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) відповідальної особи, що доставила до ІТТ, підстава поміщення до ІТТ, строк на який поміщається особа до ІТТ, стаття КК України або КУпАП);

- протокол затримання (номер, дата, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) особи, яка склала протокол, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), посада особи, яка затримала, дата та час фактичного затримання, місце затримання, вручення письмового повідомлення про підозру в учиненні злочину згідно зі статтями 208, 278 КПК України, дата та час його вручення, орган, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) посадової особи);

- інформування РЦБВПД (реєстраційний номер, найменування РЦБВПД, дата, час повідомлення, прізвище особи, ім'я, по батькові (за наявності); номер телефону поліцейського, який поінформував РЦБВПД);

- повідомлення з РЦБВПД (прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), номер телефону адвоката РЦБВПД; доручення про підтвердження повноважень на надання безоплатної вторинної правової допомоги, дата, час повідомлення, час прибуття та вибуття адвоката);

- повідомлення третіх осіб про затримання та поміщення до ІТТ (прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), спосіб повідомлення, контактна інформація, дата, час повідомлення);

- рішення суду (рішення, дата, найменування суду, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) слідчого судді);

- документування особи, яка поміщується до ІТТ (фотозображення, дактилоскопічна картка, словесний портрет);

- переміщення особи (дата і час переміщення, місцезнаходження особи, з ким вибув, підстава вибуття, примітка, прізвище та номер

поліцейського жетона відповідальної особи, причина, конвойний підрозділ, видача продуктів; примітки);

- харчування (час та короткий опис отриманого харчування, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) та номер поліцейського жетона відповідальної особи);

- медична карта (відомості про стан здоров'я, дата та час проведення медичного огляду, виявлені захворювання, скарги на здоров'я, діагноз та/або опис тілесних ушкоджень, тілесні ушкодження отримані/завдані, реєстрація єдиного обліку, номер, вид, рекомендації лікаря, лікар/черговий прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), найменування закладу охорони здоров'я, виклик БШД, час виклику, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) особи, яка викликала БШД, номер заявки БШД, час прибуття БШД, номер БШД, повідомлено заклад/родичів, найменування закладу/прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) родичів, дата, хто повідомив, номер телефону, вихідний номер, примітки);

- події (категорія заходу, опис, назва медичного препарату, кількість, одиниця виміру, час початку і закінчення заходу, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) працівника ІТТ, прийняті міри, дата, прийняті міри опис, повідомлено заклад, найменування закладу, дата, хто, повідомив, вихідний номер, примітки);

- передачі, листування (отримав/відправка, тип, час отримання/відправки, час вручення, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) поліцейського, який отримав / дав дозвіл, уміст передачі/посилки, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) особи, яка передала/прийняла, адреса, вид документа, серія та номер документа, найменування організації, причина і дата повернення, примітки);

- анкети затриманого (обставини затримання, застосування відеофіксації, повідомлення третіх осіб про факт затримання, вилучені предмети, повідомлення про права, реалізацією права на захист та безоплатну правову допомогу, стан здоров'я затриманої особи, а також інші питання, які необхідні для забезпечення гарантованих Конституцією та Законами України прав);

- вибуття з ІТТ (підстави, дата, місце вибуття, прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) чергового).

Електронні картки затримання зберігаються в ІІ «Custody Records» системи «ІІ» протягом двадцяти п'яти років з дати їх унесення. Після закінчення терміну зберігання інформації автоматизовано знеособлюється. Електронна картка затримання, утворена в ІІ «Custody Records», автоматично знеособлюється, після завершення строків зберігання. Знеособлення зазначених відомостей здійснюється шляхом їх видалення, що виключає подальшу можливість поновлення таких відомостей.

Висновки

Під адміністративно-правовою діяльністю чергової служби НП варто розуміти врегульовану переважно нормами адміністративного права підзаконну державно-владну діяльність чергової служби НП щодо практичного забезпечення цілодобової та безперервної охорони громадського порядку і безпеки на території обслуговування, недопущення порушення й відновлення порушених прав громадян та інтересів держави.

Особлива роль та місце чергової служби в системі Національної поліції України визначаються рядом особливостей. По-перше, спеціальними завданнями, що на неї покладаються, такими як: забезпечення оперативного управління силами та засобами НП щодо охорони громадського порядку. По-друге, спеціальними принципами роботи: оперативності, підтримання високої бойової готовності, постійної взаємодії та ін. По-третє, кінцевими результатами роботи кожної зміни чергової служби НП, одним із критеріїв оцінки якої є ефективне виконання таких її функцій: оперативного реагування на повідомлення про злочини та інші події; оперативного управління силами та засобами, задіяних на охорону громадського порядку; розкриття злочинів по «гарячих слідах», функції внутрівідомчого контролю та ін.

Питання для самоконтролю:

1. Охарактеризуйте загальні положення діяльності чергових служби органів (підрозділів) Національної поліції України.
2. Назвіть структуру чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України.
3. Проаналізуйте основні принципи роботи чергової служби.
4. Перелічіть та поясніть основні завдання чергової служби органів (підрозділів) поліції.
5. Охарактеризуйте порядок реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України.
6. Проаналізуйте обов'язки посадових осіб органів (підрозділів) поліції під час реагування на правопорушення або події.
7. Назвіть місця несвободи в поліції.
8. Проаналізуйте особливості роботи інформаційної підсистеми «Custody Records».
9. Перелічіть інформацію, яка вноситься до системи «Custody Records» у разі затримання та перебування затриманої особи в органі (підрозділі) поліції.
10. Перелічіть інформацію, яка вноситься до системи «Custody Records» у разі доставлення та перебування затриманої особи в ізоляторі тимчасового тримання.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 № № 393/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.
4. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.
5. Про безоплатну правову допомогу: Закон України : Закон України від 02.06.2011 № 3460-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17>.
6. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>.
7. Про затвердження Інструкції з формування та ведення інформаційної підсистеми «Custody Records» інформаційно-комунікаційної системи «Інформаційний портал Національної поліції України» : Наказ МВС України від 24.05.2022 № 311. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0629-22#Text>
8. Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України : Наказ МВС України від 15.11.2017 № 930. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1493-17#Text>
9. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку в ізоляторах тимчасового тримання органів внутрішніх справ України : Наказ МВС України від 02.12.2008 № 638. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19> Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : Наказ МВС України від 08.02.2019 № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>
10. Про затвердження Інструкції з організації діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України : Наказ МВС України від 23.05.2017 № 440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-17>.
11. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>
12. Адміністративна діяльність Національної поліції: Навч. посібник / Кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В.А. Глуховець. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 248 с.

13. Ковальова О.В., Берендєєва А.І., Пишна А.Г., Томіна В.Ю. Дотримання прав людини в діяльності органів Національної поліції : навч. посіб. Одеса : ОДУВС, 2020. 180 с.

14. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. І. Безпалової ; [О. В. Джафарова, С. О. Шатрава та ін. ; передм. О. І. Безпалової] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2020. 396 с.

15. Поліцейська діяльність: навчальний посібник / Р.В. Мукоїда, В.Б. Любчик, А.Г. Пишна, А.І. Берендєєва, Д.С. Афонін / за ред. М.В. Корнієнко. Одеса: ОДУВС, 2021. 252 с.

16. Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., Засл. діяча науки і техніки України О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 432 с

Допоміжна:

17. Домброван Н. В. Сучасний аналіз правового регулювання діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. 2018. Вип. 3. С. 149-158.

18. Шелехов А.О., Мукоїда Р.В., Аносенков А.А., Домброван Н.В. Організація діяльності чергової служби органів (підрозділів) Національної поліції України. Навчально-методичний посібник. Одеса: ОДУВС, 2018. 41 с.

РОЗДІЛ 5. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ТА СЕКТОРУ РЕАГУВАННЯ ПАТРУЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.

1. Департамент патрульної поліції: функції, структура, повноваження.
2. Адміністративно-правовий статус патрульної поліції та сектору реагування патрульної поліції.
3. Права та обов'язки патрульних поліцейських.
4. Сили та засоби патрульної поліції.
5. Дії патрульних при виявленні злочинів та інших правопорушень.

Вступ

Підрозділи патрульної поліції займають особливе місце в системі Національної поліції України, оскільки вони є найбільш наближеними до населення, саме за результатами їх діяльності надається оцінка ефективності всієї поліцейської діяльності і визначається рівень довіри населення до поліції.

Що стосується поняття патрульної поліції, то слід відзначити, що ані в положення чинних нормативно-правових актів, що визначають її адміністративно-правовий статус, ані в юридичній літературі воно не розкривається. Так, в юридичній літературі існують декілька їх визначень. За словами колишнього Міністра внутрішніх справ України А.Б. Авакова «сучасна патрульна поліція України – це головна служба швидкого і ефективного забезпечення публічного порядку в регіонах, яка працює цілодобово».

А.М. Сердюк патрульну поліцію визначає, як структурний підрозділ Національної поліції, що забезпечує безперервне та цілодобове виконання правоохоронних завдань і діяльність якої спрямована на надання поліцейських послуг в сфері охорони прав і свобод громадян від протиправних посягань, забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії і профілактики правопорушень на вулицях, площах, в парках, на транспортних магістралях, портах, аеропортах та інших публічних місцях, а також при проведенні масових заходів, наданні допомоги (у тому числі екстреної медичної і домедичної допомоги) особам, які постраждали від правопорушень, наслідків аварій, катастроф, стихійних лих.

Узагальнюючи зазначені поняття та ураховуючи завдання Національної поліції на сучасному етапі державотворення, підрозділи патрульної поліції можна визначити як самостійні структурні підрозділи Національної поліції, що забезпечують і здійснюють в межах своєї компетенції повноваження у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності та надання допомоги населенню, у тому числі шляхом запобігання, попередження, виявлення та припинення злочинів та адміністративних проступків, а також забезпечення безпеки дорожнього руху. В юридичній літературі зазначається, що саме завдання та функції характеризують адміністративно-правовий статус юридичної особи публічного права та їх структурних підрозділів, зокрема його

цільовий компонент, до якого, відповідно до найбільш поширеного в науці підходу, зараховують принципи, цілі, завдання та функції органу державної влади. Саме тому, визначення ролі і місця будь-якого органу публічного адміністрування чи його структурного підрозділу не можливе без дослідження цільового компоненту.

1. Департамент патрульної поліції: функції, структура, повноваження.

Департамент патрульної поліції є міжрегіональним територіальним органом Національної поліції, який створюється, ліквідується та реорганізовується Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України в установленому законом порядку.

Департамент патрульної поліції організовує діяльність підрозділів патрульної поліції, здійснює контроль за їх діяльністю, надає їм організаційно-методичну і практичну допомогу та здійснює їх інформаційно-аналітичне, матеріально - технічне та фінансове забезпечення.

У своїй діяльності Департамент патрульної поліції керується Конституцією України, міжнародними угодами та договорами, Законом України «Про Національну поліцію», іншими законодавчими актами України, постановами Верховної Ради України, указами і розпорядженнями Президента України, постановами і розпорядженнями Кабінету Міністрів України, нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України та цим Положенням.

Департамент патрульної поліції та його структурні підрозділи служать суспільству, є політично нейтральними. Концепція «поліція та громада» становить основу діяльності патрульної поліції.

Департамент патрульної поліції відповідно до завдань патрульної поліції виконує наступні функції:

1) реалізовує в межах своєї компетенції державну політику у сфері забезпечення публічної безпеки і громадського порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, безпеки дорожнього руху;

2) організовує, забезпечує та контролює діяльність підрозділів патрульної поліції;

3) налагоджує та підтримує партнерські відносини з населенням, територіальними громадами та інститутами громадянського суспільства для ефективного виконання завдань патрульної поліції і підвищення довіри населення до неї;

4) забезпечує співпрацю підрозділів патрульної поліції у межах наданих їм повноважень з іншими структурними підрозділами Національної поліції та МВС України;

5) розробляє (за напрямками діяльності) проекти нормативно-правових актів з питань діяльності патрульної поліції;

6) розглядає звернення громадян, установ та організацій, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з питань, що належать до компетенції Департаменту патрульної поліції;

7) розглядає по суті скарги, подані в порядку оскарження постанов у справах про адміністративні правопорушення;

8) організовує інформаційно-аналітичну діяльність патрульної поліції, формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ, користується базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ та інших державних органів, здійснює обробку персональних даних, складає статистичну та аналітичну інформацію, забезпечує режим доступу до інформації, надає інформаційні послуги;

9) здійснює інформаційну взаємодію з іншими державними органами України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями;

10) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчинення правопорушень;

11) вживає організаційних заходів для підвищення рівня безпеки дорожнього руху;

12) виявляє та припиняє факти порушення безпеки дорожнього руху, а також виявляє причини і умови, що сприяють їх вчиненню;

13) організовує контроль за додержанням законів, інших нормативних актів з питань безпеки дорожнього руху та охорони навколишнього середовища від шкідливого впливу автотранспортних засобів;

14) надає в межах своєї компетенції посадовим і службовим особам та громадянам обов'язкові для виконання приписи про усунення порушень законодавства, в тому числі правил, норм та стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, а у разі невиконання таких приписів — притягує винних осіб до передбаченої законодавством відповідальності;

15) удосконалює регулювання дорожнього руху з метою забезпечення його безпеки та підвищення ефективності використання транспортних засобів;

16) організовує, забезпечує та контролює діяльність дільничних інспекторів патрульної поліції;

17) інформує про здійснення державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і громадського порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства й держави, протидії злочинності, безпеки дорожнього руху;

18) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання корупції і контролю за їх реалізацією в органах та підрозділах патрульної поліції;

19) здійснює добір кадрів в органи та підрозділи патрульної поліції, формує кадровий резерв на відповідні посади, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників Департаменту

патрульної поліції;

20) формує плани та пріоритети діяльності патрульної поліції;

21) здійснює інші функції та повноваження, визначені законодавством.

Структура та штатна чисельність Департаменту патрульної поліції затверджується керівником Національної поліції. Департамент патрульної поліції та структурні підрозділи патрульної поліції становлять єдину систему. Структурні підрозділи патрульної поліції підзвітні та підконтрольні Департаменту патрульної поліції.

Структурні підрозділи патрульної поліції очолюють керівники, які підпорядковуються керівнику Департаменту патрульної поліції та його заступникам.

Департамент патрульної поліції очолює керівник Департаменту патрульної поліції, який підпорядковується керівникові Національної поліції та заступнику, який відповідно до розподілу функціональних обов'язків здійснює координацію роботи патрульної поліції і контроль за її діяльністю.

Керівник Департаменту патрульної поліції у межах повноважень, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України,

Кабінету Міністрів України видає накази організаційно-розпорядчого характеру, дає доручення та приймає рішення, організовує і контролює їх виконання. Керівник Департаменту патрульної поліції призначається на посаду і

звільняється з посади керівником Національної поліції в установленому порядку.

Керівник Департаменту патрульної поліції має трьох заступників, кожен з яких здійснює керівництво одним з блоків структурних (відокремлених) підрозділів патрульної поліції. Заступники керівника Департаменту патрульної поліції призначаються на посади та звільняються з посад керівником Департаменту патрульної поліції в установленому порядку.

Керівник Департаменту патрульної поліції:

1) здійснює безпосереднє керівництво діяльністю Департаменту патрульної поліції, організовує виконання завдань, покладених на Департамент патрульної поліції;

2) розподіляє функціональні обов'язки між своїми заступниками, іншими працівниками Департаменту патрульної поліції, здійснює контроль за їх виконанням;

3) у межах компетенції організовує та контролює виконання патрульною поліцією Конституції та законів України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів міністерств, актів керівника Національної поліції, а також наказів і доручень Міністра внутрішніх справ України з питань, що належать до сфери діяльності патрульної поліції;

4) видає у межах повноважень накази і розпорядження, дає доручення, які є обов'язковими для виконання працівниками Департаменту патрульної поліції;

5) забезпечує злагоджену співпрацю між Департаментом патрульної поліції та Національною поліцією, Міністерством внутрішніх справ України, іншими правоохоронними органами, органами державної влади, іноземними державами та міжнародними організаціями;

6) здійснює контроль та забезпечує в межах компетенції координацію структурних підрозділів патрульної поліції, а також організаційно-методичне керівництво їх роботою;

7) вносить керівнику Національної поліції пропозиції щодо затвердження структури та штату Департаменту патрульної поліції;

8) забезпечує розробку і затвердження перспективних і поточних планів роботи Департаменту патрульної поліції, структурних підрозділів патрульної поліції, здійснює контроль за їх виконанням, вносить пропозиції до планів роботи Національної поліції, заслуховує звіти керівників підпорядкованих підрозділів про хід виконання планів;

9) організовує узагальнення, аналіз та оцінку ефективності діяльності структурних підрозділів патрульної поліції, з питань, що належать до їх компетенції, за результатами чого розробляє та вносить на розгляд керівництва Національної поліції проекти управлінських рішень, спрямованих на вдосконалення їх діяльності;

10) організовує і забезпечує в установленому порядку відбір, розстановку, переміщення і професійну підготовку кадрів, виховання особового складу Департаменту патрульної поліції та дотримання ним службової дисципліни;

11) організовує в установленому порядку атестацію особового складу, а також кваліфікаційні іспити державних службовців Департаменту патрульної поліції; та присвоює спеціальні звання (до підполковника поліції) та ранги працівникам Департаменту патрульної поліції;

12) вирішує в установленому порядку питання виїзду працівників Департаменту патрульної поліції у службові відрядження з метою виконання заходів у межах компетенції Департаменту патрульної поліції, перевірки діяльності підрозділів патрульної поліції або надання їм практичної допомоги;

13) уживає заходів щодо надання відпусток працівникам Департаменту патрульної поліції та вирішення інших питань, пов'язаних з проходженням служби, здійсненням трудової діяльності та соціальним захистом працівників Департаменту патрульної поліції відповідно до законодавства;

14) в установленому порядку здійснює заохочення та накладання дисциплінарних стягнень щодо осіб молодшого, середнього та вищого складу поліції, працівників, робітників та державних службовців патрульної поліції, а також представлення до нагород та відзнак;

15) призначає та звільняє осіб молодшого середнього та вищого складу поліції, працівників, робітників та державних службовців патрульної поліції;

16) забезпечує та здійснює особистий прийом громадян, які звернулися до

Департаменту патрульної поліції з питань, пов'язаних з його діяльністю, скарги, заяви, листи громадян та іншу кореспонденцію, що надходить до Департаменту патрульної поліції, та дає доручення щодо своєчасного і об'єктивного вирішення порушених питань;

17) здійснює постійний контроль за збереженням державної таємниці, інформації з обмеженим доступом та режимом секретності в Департаменті патрульної поліції;

18) здійснює контроль за здійсненням діловодства, збереженням документів, організовує роботу з документами згідно із законодавством України; організовує службове листування з питань, що стосуються його діяльності;

19) представляє Департамент патрульної поліції у відносинах з органами законодавчої, виконавчої та судової влади, підприємствами, установами, організаціями, фізичними та юридичними особами;

20) забезпечує дотримання встановлених єдиних методологічних засад бухгалтерського обліку, складання і подання у встановлені строки фінансової та бюджетної, податкової та статистичної звітності;

21) відповідно до законодавства несе відповідальність за організацію ведення бухгалтерського обліку та забезпечення фіксування фактів здійснення всіх господарських операцій у первинних документах, збереження оброблених документів, реєстрів і ведення статистичної звітності та виконання кошторису;

22) здійснює інші повноваження, делеговані керівництвом Національної поліції або передбачені законодавством.

Керівник Департаменту патрульної поліції несе персональну відповідальність за належну організацію діяльності Департаменту патрульної поліції.

2. Адміністративно-правовий статус патрульної поліції та сектору реагування патрульної поліції

Патрульна поліція - міжрегіональний територіальний орган Національної поліції України, який забезпечує публічний порядок і безпеку, захист прав і свобод громадян, а також безпеку дорожнього руху.

Сектор реагування патрульної поліції (далі - СРПП) - підрозділ патрульної поліції, який цілодобово забезпечує оперативне реагування на повідомлення про правопорушення або події, у межах компетенції здійснює їх розгляд, а також комплекс превентивних заходів шляхом патрулювання території обслуговування, виявлення та припинення правопорушень, застосування визначених законодавством поліцейських та інших заходів

Група реагування патрульної поліції (далі - ГРПП) - наряд патрульної поліції у складі не менше двох поліцейських, які в зоні оперативного реагування виконують завдання із забезпечення публічної безпеки і порядку, взаємодії з населенням, безпеки дорожнього руху, запобігання правопорушенням або подіям та їх припинення, оперативного реагування на них.

Патрульна поліція та сектор реагування патрульної поліції виконує майже ідентичні завдання, тож далі у лекції ми будемо використовувати термін «патрульна поліція» для позначення безпосередньо як патрульної поліції, так і сектору реагування патрульної поліції.

Відповідно до статті 3 пункту 1 Закону України «Про Національну поліцію», правовою основою діяльності патрульної поліції та сектору реагування патрульної поліції є Конституція України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, урядовими актами, наказами МВС України організаційно розпорядчого характеру та іншими нормативно-правовими актами.

Конституція становить правову основу системи і змісту усіх джерел права та є базою для подальшого розвитку законодавства України, на основі її положень приймаються всі інші нормативні акти, що регулюють діяльність поліції в Україні. Діяльність поліції діє в межах принципу верховенства права, відповідно до статті 3 Конституції; згідно статті 28 Конституції України ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню, отже поліцейським при застосуванні поліцейських заходів за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання; відповідно до статті 29 Конституції України ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом; обмеження прав і свобод людини в діяльності поліції допускається виключно на підставах та в порядку, визначених статтею 64 Конституції України і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції.

Серед законів України слід виділити такі: Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 року, Закон України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» від 01.12.1994; Закон України «Про звернення громадян» від 02.10.1996; «Про запобігання корупції» від 14.10.2014; «Про Національну поліцію» від 02.07.2015; Дисциплінарний статут Національної поліції України від 15.03.2018 та інші.

Президент України на виконання закріплених повноважень видає укази та розпорядження, спрямовані на удосконалення діяльності Національної поліції, її кадрового складу, а також у сфері забезпечення прав і свобод громадян правоохоронними органами держави. Важливим напрямом є введення в дію указами Президента рішень Ради національної безпеки і оборони України щодо питань пов'язаних із забезпеченням публічної безпеки та порядку в державі. Прикладом таких актів може слугувати акт «Про затвердження Національної

стратегії у сфері прав людини» від 25.08.2015; «Про перелік посад, які можуть бути заміщені поліцейськими в державних органах, установах та організаціях» від 09.12.2015; «Про символіку Національної поліції України» від 09.12.2015; «Про День Національної поліції України» від 09.12.2015 та інші.

Відповідно до Закону України «Про Кабінет Міністрів України» від 27.02.2014, до його основних завдань належить здійснення заходів щодо забезпечення обороноздатності та національної безпеки України, громадського порядку, боротьби із злочинністю, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій. До актів Кабінету Міністрів України, що регулюють діяльність Національної поліції ми можемо віднести: Положення про дозвільну систему від 12.10.1992; Правила дорожнього руху від 10.10.200; постанову «Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ» від 16.09.2015 та інші.

Також варто відзначити постанову КМУ від 28.10.2015 року № 877 «Про затвердження Положення про Національну поліцію», постанову КМУ від 17.12.2008 року № 1102 «Про затвердження Порядку тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках», постанову КМУ від 17.12.2008 року № 1103 «Про затвердження Порядку направлення водіїв транспортних засобів для проведення огляду з метою виявлення стану алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, і проведення такого огляду», постанову КМУ від 17.12.2008 року № 1086 «Про затвердження Порядку тимчасового вилучення посвідчення водія на транспортний засіб та його повернення»

Нормативно-правові акти МВС України та Національної поліції стосуються як питань поточної та інституційної організації правоохоронної діяльності Національної поліції із надання населенню поліцейських послуг, так і питань публічного адміністрування, яке стосується як побудови організаційних структур Національної поліції, так і процесу підготовки, прийняття та контролю управлінських рішень, а також здійснення інформаційного, кадрового, документального та психологічного забезпечення роботи поліції. Можемо виділити наступні накази МВС України та Національної поліції України: «Про затвердження Порядку розгляду звернень та організації проведення особистого прийому громадян в органах та підрозділах Національної поліції України» від 15.11.2017 № 930; Положення про Департамент патрульної поліції від 06.11.2015; наказ МВС України від 07.11.2015 року № 1395 «Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі», наказ МВС від 06.11.2015 року № 1376 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції», наказ МВС та МОЗ від 09.11.2015 року №1452/735 «Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції» та інші.

Принципи діяльності патрульної поліції України. Робота патрульної поліції ґрунтується на таких основних принципах: верховенства права; законності; дотримання прав і свобод людини; відкритості та прозорості; політичної нейтральності; взаємодії з суспільством на засадах партнерства та безперервності (Розділ II Закону України «Про Національну поліцію»). Коротко розглянемо їх зміст.

Відповідно до *принципу верховенства права* людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Принцип законності полягає у тому, що поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України. Поліцейським забороняється виконувати як злочинні так і незаконні розпорядження та накази. А отже, будь які накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не є приводом для порушення поліцейським Конституції та законів України.

Під час виконання своїх завдань поліція додержується та сприяє реалізації *принципу дотримання прав і свобод людини*, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції. Такі обмеження повинні бути виправданою метою, а тому має бути негайно припинене, якщо ціль застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування.

Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування та повідомити про це орган досудового розслідування, уповноважений на розслідування відповідних злочинів, вчинених поліцейськими.

До того ж безпосередньо у діяльності поліції забороняються будь-які привілеї та обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками.

Поліція здійснює свою діяльність на засадах *відкритості та прозорості* в межах, визначених Конституцією та законами України. Яке втілюється у тому, що:

- поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку;

- поліція забезпечує доступ до публічної інформації, володільцем якої вона є, у порядку та відповідно до вимог, визначених законом;
- поліція може оприлюднювати інформацію з обмеженим доступом лише у випадках та в порядку, визначених законом;
- нормативно-правові акти, що регламентують діяльність поліції, обов'язково оприлюднюються на web-порталі центрального органу управління поліції (а з обмеженим доступом – оприлюднюються у випадках та в порядку, визначених законом);
- проекти нормативно-правових актів, що стосуються прав та свобод людини, обов'язково проходять громадське обговорення в порядку, визначеному Міністром внутрішніх справ України.

Принцип політичної нейтральності полягає у тому, що поліція забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності, а також рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань.

В органах і підрозділах поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність, висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях.

Діяльність поліції здійснюється в тісній *співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства* і спрямована на задоволення їхніх потреб. Оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами у визначеному законом порядку, а рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції

Принцип безперервності. Поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції (поліцейського), а остання – не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиленням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня.

Завдання Національної поліції визначені у ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію»:

- забезпечення публічної безпеки і порядку;
- охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- протидії злочинності;
- надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Це загальні завдання, які стоять перед кожним структурним підрозділом Національної поліції України. До спеціальних завдань патрульної поліції належить:

1. Забезпечення публічного порядку і громадської безпеки; забезпечення безпеки осіб, захисту їх прав, свобод та законних інтересів; створення стану захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, нормальних умов життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ, організацій.

2. Запобігання кримінальним, адміністративним правопорушенням; попередження, виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, випадків насильства у сім'ї, а також виявлення причин і умов, що сприяють їх учиненню.

3. Взаємодія із суспільством. Яка полягає у реалізація підходу «поліція та громада», що полягає у співпраці та взаємодії із населенням, громадськими організаціями, іншими підрозділами поліції, органами публічної влади, з метою запобігання правопорушенням, забезпечення безпеки, зниження рівня злочинності, а також устанавлення довірливих відносин між поліцією та населенням.

4. Забезпечення безпеки дорожнього руху; організація контролю за дотриманням законів, інших нормативно-правових актів з питань безпеки дорожнього руху.

На службу в поліції приймаються громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання. Обов'язковою умовою є володіння українською (державною) мовою. Вимоги щодо рівня фізичної підготовки затверджує Міністерство внутрішніх справ України.

Патрульна поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює:

1) цілодобове патрулювання території обслуговування з метою забезпечення належної охорони громадського порядку, громадської безпеки та контролю за дотриманням правил дорожнього руху, забезпечення його безпеки. У разі необхідності здійснює регулювання дорожнього руху;

2) перше реагування на повідомлення про правопорушення, надання невідкладної допомоги; своєчасне реагування на повідомлення про вчинення правопорушень, а також з метою надання допомоги громадянам. Надає невідкладну допомогу потерпілим від нещасних випадків, правопорушень, аварій, пожеж та інших надзвичайних ситуацій до прибуття на місце компетентних служб;

3) самостійне виявлення правопорушень:

під час патрулювання та в інших випадках, передбачених законодавством, звертає увагу на правопорушення з метою їх запобігання, припинення, документування і притягнення до відповідальності;

4) припинення правопорушень:

припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення, застосовуючи для цього передбачені законодавством права і повноваження;

у випадках та в спосіб, передбачені законодавством, розглядає справи про адміністративні правопорушення і застосовує заходи адміністративного впливу до правопорушників;

5) затримання правопорушників та доставлення їх до підрозділів поліції.

У випадках, визначених законодавством, здійснює затримання особи та її доставлення, а також застосовує інші заходи забезпечення провадження відповідно до законодавства;

6) охорону місця події.

З метою забезпечення подальшого розслідування вживає заходів щодо охорони та збереження місця події в первинному, незміненому стані до прибуття уповноважених осіб, зокрема слідчих оперативних груп;

7) співпрацю з іншими структурними підрозділами поліції.

З метою виявлення, припинення та попередження кримінальних, адміністративних правопорушень, забезпечення комплексного підходу в забезпеченні законності та правопорядку, налагоджує та здійснює співпрацю з іншими структурними підрозділами поліції;

8) спілкування і співпрацю із суспільством:

реалізуючи підхід «поліція та громада», постійно співпрацює з населенням та громадськими організаціями з метою підвищення рівня громадської безпеки, запобігання вчиненню правопорушень та встановлення довірливих відносин між поліцією та населенням;

9) виконання інших повноважень, передбачених нормативно-правовими актами МВС.

У випадках та в межах, передбачених нормативно-правовими актами МВС, виконує інші функції, спрямовані на реалізацію своїх завдань.

Покладення на патрульну поліцію обов'язків, що не належать до її компетенції, не допускається, якщо інше не передбачено законодавством.

3. Права та обов'язки патрульних поліцейських

Працівник патрульної поліції під час виконання своїх службових обов'язків є представником державної влади. Патрульна поліція працює в режимі *nonstop* (цілодобово та безперервно) двоє суток через двоє. Двоє робочих діб складаються з двох змін: денної – з 7.00 до 19.00 та нічної – з 19.00 до 7.00. Патрулювання здійснюється поліцейським екіпажем, який складається з двох поліцейських на чітко визначених територіях; також працює й піший патруль. Поліцейські підпорядковуються командирам взводів.

Працівники патрульної поліції Національної поліції мають єдиний формений одяг, жетони і відзнаки. Під час патрулювання поліцейським надається: гумовий кийок, газовий балончик, спеціальна кишеня, тактичний ліхтарик, наручники, пістолет «Форт-17» (калібр 9 мм), два магазину та інші прилади для виконання покладених на них завдань. Працівник патрульної поліції має індивідуальний жетон із особистим номером та відеокамеру, яка фіксує роботу правоохоронця. Крім того, поліцейський має GPS апаратуру, яка фіксує переміщення патрулів та дозволяє легше ними керувати.

Вони мають право застосовувати заходи фізичного впливу, у тому числі прийоми рукопашного бою для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила

правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом. Поліцейські патрульної служби уповноважені застосовувати спеціальні засоби для забезпечення публічної безпеки і порядку за умови проходження ним відповідної спеціальної підготовки та використовувати під час патрулювання службових собак або коней.

Працівники патрульної поліції України мають право:

- вимагати від громадян дотримання громадського порядку;
- вимагати від осіб, які порушують громадський порядок, припинення правопорушень;
- перевіряти у громадян при підозрі в учиненні ними правопорушень документи, що посвідчують їх особу, а також інші документи у передбачених законом випадках і способом;
- здійснювати в установленому законодавством порядку особистий огляд, огляд речей і документів, транспортного засобу і вантажу;
- вилучати у громадян та службових осіб предмети і речі, заборонені або обмежені в обігу, а також документи з ознаками підробки;
- застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю у випадках і в порядку, передбачених законодавством;
- при здійсненні патрулювання на транспортному засобі включати спеціальні світлові, звукові сигнали, а також у виняткових випадках не дотримуватися вимог правил дорожнього руху;
- тимчасово обмежити або заборонити доступ особам до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічного порядку та громадської безпеки, охорони життя і здоров'я людей, а також для проведення окремих слідчих дій відповідно до законодавства;
- обмежувати або забороняти у випадках затримання правопорушників при аваріях, інших надзвичайних обставинах, що загрожують життю і здоров'ю людей, рух транспортних засобів і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг відповідно до законодавства;
- використовувати технічні засоби та технічні прилади для виявлення і фіксації правопорушень відповідно до законодавства;
- затримувати громадян за передбачених законом підстав і в спосіб та здійснювати їх доставлення до поліції відповідно до законодавства;
- затримувати та забезпечувати доставлення транспортних засобів для тимчасового зберігання відповідно до законодавства.

Обов'язки працівників патрульної поліції:

- неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;
- професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;
- поважати і не порушувати прав і свобод людини і громадянина;

- надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я;
- зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;
- інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.
- обмежувати права і свободи людини лише в спосіб та у випадках, що встановлені законом;
- звертаючись до людини, привітатися, прикласти праву руку до головного убору, назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, при цьому не випускати його з рук;
- під час спілкування з особою чітко дотримуватися норм службової етики;
- попередити водіїв транспортних засобів про небезпеку, що виникла на шляху їх руху, та вжити заходів для їх усунення;
- під час проведення ремонтно-будівельних та інших видів робіт на вулицях і дорогах забезпечувати оптимізацію дорожнього руху і контролювати дотримання правил безпеки дорожнього руху;
- за можливості надати допомогу водію в разі несправності його транспортного засобу.

Поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий підрозділ поліції.

Працівникові патрульної поліції заборонено:

- порушувати правила дорожнього руху та правила благоустрою, якщо це не пов'язано з необхідністю виконання службової діяльності;
- спілкуватися з людьми, перебуваючи в службовому транспортному засобі;
- давати вказівки чи побажання учасникам дорожнього руху незрозумілими жестами, використовувати гучномовець або спеціальні сигнали не за призначенням;
- виявляти неповагу чи недобррозичливість до громадян;
- інше, що передбачено законодавством, у тому числі нормативно-правовими актами МВС України.

У разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону

4. Сили та засоби патрульної поліції

Сили і можливості патрульного на певній території визначаються відповідно до місця його дислокації та обов'язкових щоденних норм.

Дислокацією є певна територія, на якій здійснює свої обов'язки патрульний, і яка розділена на квадрати і контрольно-пропускні пункти. Схему дислокації розробляють і затверджують керівники відповідних органів патрульної поліції, ураховуючи при цьому особливості території (наприклад, щільність населення). Кожний екіпаж повинен виконувати покладені на нього функції в закріпленому за ним квадраті. Екіпаж може складатися з двох або трьох патрульних.

Графік чергувань та режим робочого часу особового складу визначається керівником відповідного органу патрульної поліції. У разі необхідності виїзду екіпажу з квадрата дій, цей квадрат перекривають екіпажі із сусідніх квадратів. У разі необхідності або отриманні інформації від інших правоохоронних органів кордони квадратів можуть бути змінені.

Патрульний має право тимчасово залишити закріплену за ним територію в наступних випадках:

1) у разі виконання доручення директора, заступника директора, безпосереднього керівника або чергової служби. Зокрема, коли виникає необхідність відновити правопорядок, попередити вчинення злочину та інших правопорушень за межами території, що закріплена за патрульним;

2) під час переслідування підозрюваного з метою його затримання;

3) нападу на осіб або проведенні рятувальних операції під час стихійного лиха;

4) перевезення правопорушників;

5) під час транспортування безпритульних неповнолітніх у відповідні органи;

6) з метою надання невідкладної медичної допомоги постраждалим;

7) у випадку несподіваної хвороби напарника: екіпаж повинен зв'язатися з черговим служби і безпосереднім керівником, щоб повідомити причину припинення маршруту.

Основні форми службової діяльності:

1) патрулювання на транспортному засобі;

2) піший патруль. Патрулювати можна також за допомогою інших засобів, згідно з законодавством України (наприклад, кінний патруль).

Патрульні автомобілі оснащені:

1) стаціонарним пристроєм радіозв'язку;

2) гучномовцем;

3) спеціальним пристроєм освітлення;

4) спеціальними звуковими сигналами;

5) борткомп'ютером (планшет);

6) принтером;

7) вогнегасником;

8) аптечкою невідкладної медичної допомоги;

- 9) терміналом безготівкового розрахунку;
- 10) бронежилетом;
- 11) попереджувальними знаками. Екіпаж складається з двох патрульних (у разі необхідності з трьох).

Патрулювання здійснюється «приховано» чи «відкрито».

Відкрите патрулювання здійснюється за допомогою автомобілів із спеціальними знаками.

Приховане патрулювання здійснюється за допомогою службових автомобілів без спеціальних розпізнавальних знаків.

Якщо під час виконання такого завдання патрульний не в однострої, він повинен мати при собі службовий жетон або службове посвідчення.

У разі патрулювання в автомобілі із спеціальними знаками використовується наступна методика:

- з метою спостереження за дорожнім рухом здійснюється патрулювання в потоці інших транспортних засобів;
- метою забезпечення безпеки дорожнього руху, урахувавши статистичний аналіз, автопатруль повинен зупинитися у громадських місцях підвищеної небезпеки, таким чином, щоб його було видно іншим водіям.

Екіпажу патрульної поліції забороняється:

- перевезення вантажу і третіх осіб (за винятком випадків, передбачених законом);
- самостійно приймати рішення про зміну маршруту;
- залишати затриманих у машині без нагляду.

Піше патрулювання здійснюється в громадських місцях. Під час пішого патрулювання захист правопорядку на території проводиться в однострої зі спеціальним спорядженням, затвердженим у встановленому законодавством України порядку. Патрульний обирає місце патрулювання так, щоб забезпечити особисту безпеку і мати змогу контролювати ситуацію, зокрема попередити вчинення злочину та інших правопорушень. Піший патруль постійно знаходиться на зв'язку з найближчим патрульним екіпажем, з черговою службою, щогодини повідомляє безпосередньому керівнику та черговій частині про своє місцезнаходження та обстановку на своїй території.

Спорядження та однострій патрульного поліцейського.

Патрульний повинен мати акуратний зовнішній вигляд і справне спорядження, носити однострій відповідно до правил, установлених Міністром внутрішніх справ України. На однострої повинен бути розміщений номер спеціального жетона. У виняткових випадках, коли дозволено приховане патрулювання, патрульний може не носити однострій, проте він повинен мати спеціальний жетон або службове посвідчення. Забороняється носити однострій не в робочий час.

Спорядження патруля:

- 1) ліхтар;
- 2) ручка;
- 3) олівець;
- 4) лінійка;

- 5) блокнот;
- 6) схема креслень для ДТП;
- 7) далекомір;
- 8) стрічка (сигнальна стрічка) для огороження місця події;
- 9) протоколи про адміністративні правопорушення;
- 10) протоколи про затримання;
- 11) листки паперу (формат А4);
- 12) мобільні пристрої радіозв'язку;
- 13) тактичний ремінь;
- 14) мобільний телефон;
- 15) портативний (нагрудний) відеореєстратор;
- 16) сумка.

Під час виконання своїх службових обов'язків патрульний повинен мати при собі:

- 1) вогнепальну зброю (пістолет) з двома запасними обоймами;
- 2) автоматичну вогнепальну зброю (у разі необхідності);
- 3) кайданки (наручники);
- 4) електрошокові пристрої контактної та контактної-дистанційної дії;
- 5) кийки;
- 6) газовий балончик.
- 7) засоби примусової зупинки транспортного засобу.

Указані засоби (за винятком автоматичної вогнепальної зброї) патрульний повинен носити на спеціальному тактичному ремені.

Ефективність роботи патрульного залежить від координації та комунікації з напарником, командиром, черговою службою, органами місцевого самоврядування та державними установами. Патрульний повинен постійно співпрацювати з напарником. Рішення повинні прийматися спільно. У разі виходу одного патрульного з автомобіля, другий повинен спостерігати за ним для того, щоб надати допомогу в разі необхідності. Напарники не повинні відходити далеко один від одного, якщо для цього немає потреби. У разі переслідування та затримання особи патрульні повинні розділити функції, щоб не виконувати одні й ті ж дії.

Патрульний за допомогою радіозв'язку постійно підтримує зв'язок з керівником (командиром) і черговою частиною. Щогодини патрульний повинен повідомляти про своє місцезнаходження і обстановку на своїй території. Після погодження з командиром, патрульний інформує чергову частину про вихід на перерву і фіксує час.

Патрульний зобов'язаний за допомогою радіозв'язку повідомляти черговій частині про порушення дорожнього руху, особу підозрюваного чи затриманий транспортний засіб. Патрульний передає інформацію щодо місця перебування, даних машини (номерні знаки, марку і т.д.). Після проведення огляду на стан алкогольного сп'яніння водія транспортного засобу патрульний повідомляє черговій частині результати перевірки.

Після прибуття на місце події патрульний повідомляє прямого і безпосередньо керівника про: наявну ситуацію - злочини або адміністративні

правопорушення, що були вчинені; ужиті заходи; кількість постраждалих або жертв; необхідність виклику карети швидкої допомоги, пожежної служби або додаткових екіпажів патрульних. Якщо були пошкоджені дороги, зовнішнє освітлення тощо, необхідно поінформувати місцеві органи влади та аварійно-рятувальні служби. Патрульний підтримує особисто, а також через чергову службу зв'язок з найближчим територіальним підрозділом поліції для того, щоб в разі необхідності оперативно та скоординовано відреагувати на вчинене правопорушення.

Для проведення патрулювання щодня, перед заступанням на службу, проводиться підготовка, інструктаж і розподіл наряду. Патрульний для виконання своїх службових обов'язків на роботу приходить на 60 хвилин раніше. При прибутті вони доповідають черговому і своєму командирові, звертаючись до нього за званням. Перед проведенням інструктажу співробітник чергово-збройового відділення запитує про стан здоров'я та інші обставини, які заважають несенню служби, видає зброю, спорядження, засоби зв'язку, індивідуального захисту та спеціальні засоби, про що патрульний розписується в книзі служби нарядів. Спорядження зброї здійснюється за командою і під наглядом оперативного чергового або командира підрозділу в спеціально відведеному місці.

Екіпажі патрульної поліції за півгодини до завершення своїх службових обов'язків, за погодженням із керівником, повертаються на місце дислокації. Патрульні, які повинні заступити на службу приймають автотранспортні засоби від попередньої зміни, над процесом ведуть спостереження співробітники моніторингу та транспортного відділу (останній також перевіряє справність автотранспорту, кількість палива, обладнання та інші технічні показники).

Патрульні, які завершили виконання своїх службових обов'язків, повинні здати зброю та видане спорядження до чергової частини і передати безпосередньому керівникові документацію, складену за підсумками чергування.

Керівники роти доповідають відповідальним за чергування особам про готовність патрульних.

Право на проведення інструктажу мають керівник Департаменту патрульної поліції, його заступник, керівник територіального підрозділу патрульної поліції, його заступник і безпосередньо командири відповідних підрозділів.

Уповноважена на проведення інструктажу особа зобов'язана:

- 1) переконатися, що особовий склад є готовим, та в разі виявлення недоліків усунути їх;
- 2) перевірити знання правил застосування особовим складом покладених на нього повноважень, вогнепальної зброї та спеціальних засобів;
- 3) ознайомити особовий склад з наявною оперативною обстановкою на визначених територіях дії;
- 4) звернути увагу патрульних на необхідності приязно ставитися до людей, належно захищати їх права, а також нагадати правила особистої безпеки;

5) підбити підсумки несення служби за минулий період, зачитувати накази про заохочення працівників, які відзначилися, зазначити про недоліки, які мали місце під час несення служби;

6) аналізувати результати взаємодії екіпажів, підрозділів, які беруть участь в охороні публічного порядку та забезпеченні громадської безпеки;

7) оголошувати завдання для нарядів у сфері забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічного порядку та громадської безпеки.

Заступаючи в наряд, патрульний повинен мати охайний зовнішній вигляд та справне спорядження, носити однострій встановленого зразка, на якій прикріплений спеціальний жетон, а також мати при собі службове посвідчення, табельну зброю, отриману в установленому порядку, і володіти інформацією про оперативну обстановку на закріпленій території патрулювання.

Інструктаж закінчується розподілом особового складу та винесення наказу про початок виконання службових обов'язків. Особи, уповноважені проводити інструктаж, здійснюють розподіл наряду, про що робиться запис у службовому журналі чергової частини.

З метою забезпечення особистої безпеки патрульному забороняється:

1) сідати до інших, зокрема транспортних засобів, які перевіряються, крім передбачених випадків, і за погодженням з безпосереднім начальником;

2) стояти поруч із транспортним засобом;

3) підходити до зупиненого транспортного засобу зі сторони фар;

4) стояти між особою та патрульним, чия безпеку він забезпечує.

Патрульний повинен використовувати максимально освітлену частину (ділянку) дороги (вулиці), використовувати фари патрульного автомобіля за потреби. Не рекомендується обговорювати вчинене правопорушення, стоячи на проїзній частині. Патрульний автомобіль повинен зупинитись позаду транспортного засобу, який зупинено, і бути готовим до запобігання можливим його маневрам. Під час огляду транспортного засобу і спілкування із водієм необхідно обирати безпечну відстань, не випускати водія і пасажирів з поля зору, не повертатися спиною. У випадку виявлення інформації про перебування осіб або транспортного засобу у розшуку, а також за будь-якої іншої потенційно загрозливої ситуації, патрульні займають позиції, які дозволять їм страхувати один одного, забезпечувати особисту безпеку та безпеку третіх осіб. Про таку інформацію негайно повідомляється черговий та безпосередній керівник, уживаються заходи для затримання такого транспортного засобу та (або) водія (пасажирів).

Алгоритм дій патрульного під час наближення до зупиненого транспортного засобу:

1) наближатись до транспортного засобу ззаду, з боку водія або зі сторони пасажира - за потреби;

2) оглянути салон крізь вікна, впевнитись у відсутності небезпеки;

3) зупинись на безпечній відстані від транспортного засобу і водія;

4) постійно спостерігати за діями водія і пасажирів;

5) попросити водія зупинити роботу двигуна, за потреби включити світло в салоні;

6) документи від водія приймаються вільною рукою для збереження можливості користуватись вогнепальною зброєю у разі потреби;

7) патрульний, який сидить за кермом, залишається на місці і забезпечує безпеку свого напарника

Дії патрульних при виявленні злочинів та інших правопорушень

Однією з найважливіших функцій патрульних є забезпечення безперебійного та безпечного дорожнього руху. Для запобігання ускладненням дорожнього руху патрульний повинен:

1) вивчити свою територію діяльності (квадрат, сусідні квадрати);

2) знати вулиці (шляхи) з високою ймовірністю виникнення ускладнень дорожнього руху та альтернативні маршрути;

3) за необхідності (наприклад, затор на перехресті, ДТП, чи непрацюючий світлофор), забезпечити регулювання проїзду перехрестям, вказати на об'їзні маршрути руху;

4) обмежити дорожній рух у разі існування загрози безпеці громадян (стихійне лихо, пошкодження дороги тощо). При здійсненні вказаних дій патрульний доповідає безпосередньому начальнику та черговому.

Правила поведінки на місці дорожньо-транспортної пригоди. Патрульний при отриманні інформації про дорожньо-транспортну пригоду негайно виїжджає на місце події.

У випадку дорожньо-транспортної пригоди з наявними потерпілими (є загиблі або такі, що отримали тілесні ушкодження) до прибуття на місце слідчо-оперативної групи патрульний:

1) здійснює заходи для надання невідкладної допомоги потерпілим і переведення їх до медичної установи;

2) установлює осіб потерпілих (прізвище, ім'я, по батькові, адреса проживання і місце роботи);

3) забезпечує збереження і охорону місця події;

4) установлює особи водіїв, які були учасниками події;

5) установлює транспортні засоби учасників правопорушення;

6) установлює інших осіб, пов'язаних із дорожньо-транспортною пригодою;

7) виявляє очевидців події, опитує їх відносно обставин події і записує їх дані;

8) передає інформацію слідчому, який прибув на місце події або іншим компетентним органам, про учасників події і очевидців;

9) передає їм зібрані дані, а також речі, які можуть стати речовими доказами, й інші матеріали;

10) виконує окремі доручення слідчого;

11) за необхідності: · організовує об'їзний рух транспортних засобів навколо місця події; · у випадку неможливості здійснити це власними силами, за участі присутніх осіб і учасників події; · фіксує розміщення транспортних

засобів; · фіксує сліди переміщення і гальмування; · звільняє проїжджу частину від транспортних засобів учасників ДТП; · відновлює рух.

У випадку залишення водієм місця пригоди патрульний повинен:

- 1) з'ясовує вірогідний напрям руху транспортного засобу;
- 2) тип, марку і номерний знак транспортного засобу;
- 3) різновид вантажу;
- 4) інші особливі ознаки (колір, пошкодження і т.д.);
- 5) негайно передає черговому або слідчому дані, отримані від очевидців і огляду місця події про транспортний засіб, що залишив місце пригоди і водія.

Вимога патрульного про зупинку транспортного засобу є обов'язковою для всіх учасників дорожнього руху. У разі невиконання таких вимог патрульний здійснює переслідування та зупинення транспортного засобу.

Правила здійснення переслідування:

- 1) під час переслідування транспортного засобу патрульний обов'язково вмикає відповідні світлові та сигнальні засоби на патрульному автомобілі;
- 2) про здійснення переслідування обов'язково повідомляє диспетчера (чергового) та безпосереднього керівника, із зазначенням марки, моделі, кольору, державного номерного знака переслідуваного транспортного засобу;
- 3) через гучномовець закликає водія переслідуваного транспортного засобу зупинитися;
- 4) про напрям і характер руху переслідуваного транспортного засобу систематично повідомляє чергового.

Не рекомендується здійснення контакту транспортних засобів. Це може бути здійснено виключно в разі крайньої необхідності (наприклад, відвернення безпеки для громадян) і після погодження безпосереднім керівником. Вогнепальна зброя може застосовуватися лише в крайніх випадках, і якщо патрульний переконаний в ефективності її застосування. Переважним способом зупинення є його блокування іншими патрульними автомобілями, а завданням екіпажу, який здійснює переслідування, є постійне спостереження за ним.

Алгоритм зупинення транспортного засобу:

1) безпосереднє зупинення транспортного засобу: гучномовцем; з використанням світлових сигналів (маячків); жестами (у виняткових випадках). У будь-якому разі дії патрульного повинні буди зрозумілі для учасників дорожнього руху, а вимога про зупинення завчасною та такою, що не змушує водія здійснювати різкі маневри. Піший патрульний не може здійснювати зупинення транспортних засобів, крім випадків крайньої необхідності. При виявленні вчинення правопорушення піший патрульний передає відповідну інформацію, у тому числі щодо транспортного засобу, черговому та автопатрулям у відповідних квадратах. Зупинення транспортного засобу здійснюється на максимально короткий період часу.

2) патрульний негайно, з дотриманням вимог для забезпечення власної безпеки, підходить до водія зупиненого транспортного засобу. Водій та пасажир повинні залишатись у транспортному засобі;

3) патрульний вітається з водієм, повідомляє причину (підставу) зупинення;

4) патрульний перевіряє посвідчення водія та реєстраційний документ транспортного засобу, інші документи відповідно до законодавства;

5) патрульний здійснює інші необхідні дії, зокрема повідомляє суть учиненого порушення правил дорожнього руху та про складення постанови про накладення адміністративного стягнення.

Виняткові обставини, за яких патрульний може попросити водія, а за потреби і пасажирів, вийти із транспортного засобу:

1) для усунення несправності транспортного засобу чи неналежного закріплення (перевезення) вантажу;

2) якщо виникає підозра щодо перебування водія в стані алкогольного (наркотичного) сп'яніння;

3) якщо виникає підозра щодо вчинення водієм та/або пасажирями транспортного засобу адміністративного або кримінального правопорушення;

4) для участі водія в розгляді справи про адміністративне правопорушення (якщо це необхідно);

5) у разі виникнення потреби в наданні допомоги іншим учасникам дорожнього руху;

6) за потреби здійснення повірки (порівняння) номерних знаків, інших номерів транспортного засобу (зокрема, серійного) з указаними в реєстраційних документах;

7) коли знаходження патрульного біля автотransпортного засобу перешкоджає правилам дорожнього руху або існує загроза його особистої безпеки.

Для спілкування із водієм, який вийшов із транспортного засобу, необхідно покинути проїжджу частину. Забороняється, крім крайньої необхідності, зупинення транспортного засобу на підйомах, на мостах, естакадах, шляхопроводах, крутих поворотах та інших ділянках доріг з обмеженою оглядовістю чи в умовах недостатньої видимості.

Оформлення і розгляд матеріалів про адміністративне правопорушення. До адміністративної відповідальності може бути притягнуто особу, яка на час скоєння адміністративного правопорушення досягла 16-ти річного віку. Справа про адміністративне правопорушення розглядається за місцем учинення правопорушення, що передбачає об'єктивне з'ясування всіх обставин справи, дослідження матеріалів справи, прийняття рішення відповідно до законодавства України, накладення адміністративного стягнення, складення відповідного протоколу або штрафу (електронний чек) і вручення порушникові (наприклад: адміністративні правопорушення в області безпеки дорожнього руху). Якщо справа про адміністративне правопорушення підвідомча органам поліції, а не суду чи іншим органам, які уповноважені розглядати справи про адміністративні правопорушення, патрульний, який забезпечує безпеку учасників дорожнього руху і контролює дотримання правил дорожнього руху, розглядає справу про адміністративне правопорушення на місці і оголошує

постанову про притягнення до адміністративної відповідальності з врученням копії такої постанови правопорушникові.

Особа, яка притягується до адміністративної відповідальності має право: 1) ознайомитися з матеріалами справи; 2) давати пояснення; 3) подавати докази; 4) заявляти клопотання; 5) при розгляді справи користуватися юридичною допомогою адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи; 6) виступати рідною мовою і користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження; 7) оскаржити постанову у справі. Справа про адміністративне правопорушення розглядається в присутності особи, яка притягається до адміністративної відповідальності.

Під час відсутності цієї особи справу може бути розглянуто лише у випадках, коли є дані про своєчасне її сповіщення про місце і час розгляду справи і якщо від неї не надійшло клопотання про відкладення розгляду справи.

Згідно з КУпАП, адміністративне стягнення (штраф) у справі про адміністративне правопорушення може бути, у деяких випадках, накладено на особу без її присутності. У такому випадку, особі, що притягується до адміністративної відповідальності, в зрозумілій формі має бути роз'яснено її права та обов'язки, передбачені цим Кодексом.

Ведення справи про адміністративне правопорушення щодо правопорушника, особу якого не було встановлено: Якщо особу (прізвище, ім'я, вік, стать, громадянство) правопорушника не встановлено і він відмовляється надати свої паспортні дані, давати пояснення, або якщо через фізичні вади чи інші об'єктивні обставини встановити його особу неможливо, то особа, яка здійснює провадження у справі про адміністративне правопорушення, за участі судово-медичного експерта, складає протокол про адміністративне правопорушення, у якому описуються всі можливі зовнішні прикмети правопорушника: приблизний вік; стать; зріст; колір волосся; колір очей; інші особливості зовнішності за якими можна ідентифікувати дану особу (до протоколу додається фото).

За клопотанням особи, яка здійснює провадження у справі про адміністративне правопорушення, розпорядженням органу (посадової особи), уповноваженого накладати адміністративні стягнення, особі може бути присвоєно умовне ім'я з такою комбінацією цифр та/або букв, за допомогою яких можна буде ідентифікувати особу правопорушника під час подальшого розгляду справи про адміністративне правопорушення. Умовне ім'я не може бути образливого змісту або таким, що принижує честь і гідність людини.

Усі наступні дії щодо правопорушника, особу якого не було встановлено, застосовуються відповідно до законодавства України, у тому числі і накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу, без перешкод і в повному розмірі. Після складання протоколу щодо правопорушника, особу якого не було встановлено, розгляд справи продовжується за обов'язкової участі адвоката.

Після складання протоколу про адміністративне правопорушення щодо правопорушника, особу якого не було встановлено, відповідно до законодавства України, рішенням районного (районного у місті, міського,

міськрайонного) суду, за відомим місцем проживання невстановленої особи, урахувавши із конкретних обставин справи, може бути призначено комплексну судово-медичну або судово-психіатричну експертизу за допомогою якої, з-поміж іншого, буде встановлено психічний стан правопорушника, групу крові, а також проведено дактилоскопічну реєстрацію.

Посадова особа, яка здійснює провадження у справі про адміністративне правопорушення, зобов'язана забезпечити проведення всіх розумних заходів, передбачених законодавством України, для встановлення особи, вказаної у цій статті (імені, прізвища, віку, громадянства і осудності).

Якщо на будь-якому етапі провадження у справі про адміністративне правопорушення буде встановлено особу правопорушника, особу якого не було попередньо встановлено, орган (посадова особа), який розглядає справу, зобов'язаний протягом 72 годин привести у відповідність до цієї обставини і переглянути всі прийняті рішення у справі, за виключенням випадків, коли ця обставина призведе до негативних наслідків. Складання матеріалів про адміністративне правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху:

Фіксуючи адміністративне правопорушення, патрульний починає складати матеріали про адміністративне правопорушення, у ході чого:

- 1) роз'яснює правопорушнику зміст скоєного правопорушення;
- 2) вимагає (передати або пред'явити) водійське посвідчення і реєстраційний документ на транспортний засіб;
- 3) за допомогою бортового комп'ютера або по радіозв'язку, перевіряє в черговій частині дані порушника (чи вчиняв він правопорушення в минулому, чи не перебуває він або його транспортний засіб у розшуку);
- 4) якщо виникає підозра, що водій знаходиться у стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, які знижують увагу чи швидкість реакції, патрульний відсторонює його від керування транспортним засобом, про що негайно повідомляє безпосередньо керівника і чергову частину.

Огляд на стан алкогольного сп'яніння проводиться за допомогою алкотестера на місці. З метою визначення стану наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, які знижують увагу чи швидкість реакції, правопорушника доставляють до відповідної медичної установи. Після складання матеріалів про адміністративне правопорушення, патрульний складає протокол про адміністративне правопорушення (або електронний чек), який є фінальним документом (рішенням) у справі про адміністративне правопорушення.

У протоколі зазначаються: 1) відомості про особу правопорушника; 2) місце, дата складання протоколу; 3) антропометричні дані правопорушника; 4) суть і вид правопорушення; 5) місце вчинення правопорушення; 6) вид і розмір штрафу; Протокол повинен бути підписаний правопорушником.

У випадку відмови правопорушника від підпису, у протоколі робиться відповідна відмітка про це. Копія протоколу надається правопорушнику. У

протоколі також мають бути зазначені порядок і строки оскарження цього рішення.

Складання матеріалів про адміністративне правопорушення у випадку ДТП: У випадку ДТП без потерпілих патрульний устанавлює обставини правопорушення на місці. Після збирання матеріалів і виявлення водія, який порушив вимоги ПДР, складає протокол про адміністративне правопорушення і приймає рішення про накладення адміністративного стягнення у вигляді штрафу або позбавлення права керування транспортним засобом. Складання протоколу відбувається так само, як і при фіксуванні порушень правил дорожнього руху, з тією відмінністю, що свідки й інші особи, причетні до дорожньо-транспортної пригоди, можуть надати пояснення з приводу події правопорушення. Патрульний проводить огляд місця події і складає відповідний протокол, проводить заміри і складає схему ДТП. За необхідності проводить відео- і фотозйомку.

Патрульний одразу після отримання повідомлення має прибути на місце події та встановити:

- особу заявника;
- характер правопорушення (адміністративне чи кримінальне) або події (стихійне лихо чи нещасний випадок тощо);
- наявність підозрюваної у вчиненні правопорушення особи (осіб) і його (їх) зовнішні ознаки;
- наявність очевидців правопорушення;
- особи потерпілих і їхній стан.

Патрульний повинен прийняти повідомлення і здійснити відповідне реагування не тільки від чергової частини або безпосереднього керівництва, а й від громадян. Якщо на інформацію, повідомлену громадянином необхідно реагувати, патрульний одразу ж направляється на місце події, одночасно передаючи зміст повідомлення черговій частині і безпосередньому керівництву. Направляючись до місця події, патрульний повинен обрати найкоротший маршрут, уключити спеціальні світлові і звукові сигнальні засоби, у разі необхідності, закликати учасників дорожнього руху надати пріоритет у русі і припинити рух. Патрульний постійно повинен знаходитися на зв'язку з черговою частиною і безпосереднім керівництвом за допомогою радіозв'язку і мобільного телефону. Після прибуття на місце події і з'ясування обстановки патрульний негайно доповідає про це до чергової частини і безпосередньому керівнику. Повідомляє про необхідність виклику швидкої допомоги, працівників МНС, пожежних, служб порятунку тощо. Повідомляє до чергової частини про виклик слідчо-оперативної групи, у разі необхідності.

Збереження місця події в первинному, незміненому стані має велике значення для проведення результативного розслідування і саме тому всі дії повинні проводитися правильно та у відповідному порядку. Забороняється розголошувати інформацію, отриману в результаті огляду місця події. Патрульний завжди повинен мати при собі записну книжку для можливості записувати всі дії, а також відомості про матеріальні об'єкти, які в подальшому можуть бути визнані речовими доказами, у тому числі з метою самоконтролю (з

моменту прибуття на місце події і до завершення слідчих дій, якщо такі проводились), що допоможе надати слідчому важливу інформацію.

Після прибуття на місце події патрульний повинен:

1) негайно доповісти безпосередньому керівнику і до прибуття слідчо-оперативної групи охороняти периметр місця події;

2) записати точний час прибуття;

3) визначити межі місця події, забезпечити його охорону і повну ізоляцію забороняючою стрічкою, перегородкою або за допомогою живої сили з метою збереження місця події в такому ж самому вигляді, яким воно було до прибуття патрульного;

4) упевнитись, що всередині визначеного патрульним периметру місця події не перебувають сторонні особи;

5) пам'ятати про безпеку осіб, які беруть участь в огляді місця події і про необхідність охорони матеріальних об'єктів, які в подальшому можуть бути визнані речовими доказами;

6) у випадку наявності загрози пошкодження чи зникнення виявлених матеріальних об'єктів, які в подальшому можуть бути визнані речовими доказами (дощ, сніг, сонце і т.д.), ужити всіх можливих заходів щодо їх збереження;

7) не дозволяти присутнім особам будь-яким чином взаємодіяти з матеріальними об'єктами, які в подальшому можуть бути визнані речовими доказами;

8) до прибуття слідчо-оперативної групи встановити і записати прізвище, ім'я, по батькові і дату народження всіх осіб, присутніх на місці події. За можливості забезпечити їх перебування на місці події до прибуття слідчо-оперативної групи;

9) у разі необхідності забезпечити невідкладну медичну допомогу тим, хто її потребує з урахуванням необхідності збереження місця події в такому ж самому вигляді, яким воно було до прибуття патрульного;

10) записати умови на місці події (освітлення (природне, штучне), погодні умови, тощо);

11) визначити чи є необхідність залучення додаткового персоналу;

12) указати на наявну фото-, відео-зйомку на місці події;

13) використовувати на місці події, у разі наявності, обладнання, засоби особистого захисту (рукавиці, спеціальний одяг та взуття тощо);

14) скласти схему місця події;

15) скласти рапорт про вивчення місця події; При збиранні, зберіганні і документуванні надається пріоритет ламким та таким, що б'ються і швидко псуються, матеріальним об'єктам, які в подальшому можуть бути визнані речовими доказами. На місці події і на захищеному периметрі забороняється курити, їсти і пити.

Типи матеріальних об'єктів, які в подальшому може бути визнано речовими доказами, і мають бути враховані на місці події:

1) сліди входу/виходу до/з місця правопорушення;

2) сліди пошкоджень;

- 3) сліди від взуття або резини т/з;
- 4) недопалки сигарет;
- 5) залишки їжі і напоїв;
- 6) залишки ґрунту/рослин;
- 7) відбитки пальців;
- 8) волосся, різні нитки;
- 9) зразки шкіри (особливо під нігтями потерпілого/підозрюваного);
- 10) кров, біологічні рідини організму людини;
- 11) одяг потерпілого/підозрюваного;

12) предмети, пов'язані зі зброєю, які в подальшому може бути визнано речовими доказами (фрагменти кулі, кобура/чохол для зброї, кулі, гільзи, сліди, нанесені ріжучими/гострими предметами, ушкодження, завдані тупими/твердими предметами та інше);

13) предмети, які в подальшому може бути визнано речовими доказами, що підтверджують або натякають на траєкторію кулі;

14) рани потерпілого/підозрюваного;

15) предмети, які в подальшому може бути визнано речовими доказами, що підтверджують почерк правопорушника.

При виявленні правопорушника на місці вчинення злочину патрульний зобов'язаний:

1) ужити заходів для відвернення правопорушення в межах законодавства (застосувати фізичну силу і наявні спеціальні засоби);

2) при втечі підозрюваного з місця вчинення злочину здійснити переслідування для його затримання;

3) якщо обставини виключають можливість переслідування підозрюваного, знаходитися на місці події до прибуття слідчо-оперативної групи.

Якщо на місці події виявлено труп, забороняється змінювати його положення до прибуття слідчо-оперативної групи.

Дорожньо-транспортні пригоди без тілесних ушкоджень: Якщо внаслідок дорожньо-транспортної пригоди не було завдано тілесних ушкоджень або спричинено смерть, патрульний після прибуття на місце події негайно починає складання матеріалів про адміністративні правопорушення, здійснює повний огляд місця події (складання схеми, відібрання пояснень у свідків і учасників правопорушення).

У дорожньо-транспортних пригодах без тілесних ушкоджень одним з основних завдань патрульного є своєчасне звільнення проїжджої частини дороги від транспортних засобів, що стали учасниками ДТП. Необхідно визначити положення транспортних засобів, яке було на місці події на час прибуття патрульного (крайні передні і задні частини кузова і коліс), при необхідності провести фото-, відео-зйомку, після чого перемістити пошкоджені транспортні засоби на край дороги або в більш безпечне місце з метою уникнення ускладнень руху.

У випадку участі в ДТП дипломатичного і консульського автотранспорту, транспортних засобів міжнародних організацій і

спеціального транспорту, якщо учасники пригоди (водій, пасажир) не потребують медичної допомоги патрульний:

- пропонує водієві бути присутнім при складанні матеріалів ДТП;
- якщо водій або будь-хто з пасажирів відмовляється від вищезазначеного, записує необхідні дані учасників пригоди і дозволяє їм залишити місце ДТП;
- якщо ДТП сталося з вини особи, яка користується дипломатичною недоторканністю відповідно до Віденської конвенції, матеріали про адміністративне правопорушення направляються до Міністерства закордонних справ України.

Адміністративне затримання здійснюється тільки у передбачених законом випадках, коли вичерпані всі інші заходи впливу.

Мета затримання:

- 1) припинення адміністративного правопорушення;
- 2) установлення особи правопорушника;
- 3) складання протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості складення його на місці правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим.

Права затриманої особи:

- 1) знати суть і причини затримання (правопорушення у вчиненні якого він підозрюється з посиланням на відповідний законодавчий акт);
- 2) надавати пояснення або відмовитися надавати пояснення;
- 3) захищати себе особисто або через обраного ним захисника;
- 4) на невідкладну медичну допомогу;
- 5) безкоштовно користуватися послугами перекладача, якщо він не володіє мовою судового розгляду;
- 6) не визнавати свою вину в учиненні правопорушення.

Про адміністративне затримання складається протокол, у якому зазначається:

- 1) номер протоколу;
- 2) час та дата складання протоколу. Час та дата розгляду справи про адміністративне правопорушення;
- 3) місце складання протоколу;
- 4) посада і прізвище, ім'я, по батькові особи, яка складала протокол;
- 5) дата, точний час і місце затримання;
- 6) антропометричні і паспортні дані затриманого;
- 7) перелік прав, про які затриманого було повідомлено;
- 8) суть адміністративного правопорушення і стаття КУпАП;
- 9) стан здоров'я затриманого і чи були використані примусові заходи і спецзасоби при затриманні;
- 10) прізвище, ім'я, по батькові, дата народження потерпілого, перекладача (у разі наявності таких осіб).

Процедури:

- 1) під час адміністративного затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, патрульний складає протокол, Протокол про

адміністративне затримання підписується особою, яка його складає, затриманим, перекладачем, захисником (у разі наявності таких осіб). Копія протоколу передається на підпис затриманому і його захиснику. Якщо правопорушник відмовляється від підпису протоколу, про це робиться відмітка у спеціальній графі «відмовився підписати».

2) негайно роз'яснює правопорушнику його права;

3) при адміністративному затриманні особи, патрульний письмово повідомляє свого керівника, а також повідомляє черговій частині його прізвище, ім'я, по батькові, дату народження, адресу реєстрації місця проживання, а також фактичного місця проживання (у разі необхідності).

4) якщо правопорушник не володіє або володіє на недостатньому рівні мовою, якою ведеться провадження, патрульний використовує свої повноваження і запрошує перекладача, після чого складає протокол про участь перекладача, де має бути вказана причина запрошення перекладача і мови, якими він має володіти.

5) патрульний повинен відібрати в правопорушника письмове пояснення, у якому разом із паспортними даними, має бути вказано: чи перебувала дана особа на місці вчинення правопорушення? У випадку позитивної відповіді чи підтверджує факт учинення правопорушення; яка дія була вчинена особисто ним. У випадку відмови правопорушника надавати письмові пояснення власноручно, про це робиться відповідна відмітка. Правопорушник має право сформулювати мотиви відмови від надання ним пояснень.

6) бажано отримати пояснення від будь-яких осіб (не менше 2-3), які можуть надати інформацію для встановлення всіх обставин адміністративного правопорушення (у тому числі і від особи, якій, можливо, на суді буде надано статус потерпілого).

Оскільки надання пояснень є добровільним, особа, яка володіє інформацією про обставини правопорушення, не зобов'язана надавати їх патрульному. Особа не попереджається про кримінальну відповідальність, адже за відмову від надання або надання неправдивих пояснень кримінальна відповідальність не передбачена. У поясненнях повинні бути вказані прізвище ім'я, по батькові, дата народження особи, точний час події та її місце. Також необхідно описати: детальний опис змісту дій, зокрема, які дії призвели до порушення норм КУпАП; якою інформацією володіє про правопорушника, з якого часу знайомий йому правопорушник; указати осіб, які, вірогідно, стали очевидцями правопорушення; якщо особі, яка надає пояснення, правопорушенням було завдано матеріальну шкоду, то має бути зазначено рід і розмір завданої шкоди;

7) після адміністративного затримання патрульний складає рапорт на ім'я безпосереднього керівника. У рапорті необхідно зазначити: ситуацію на місці правопорушення на час прибуття патрульного; чи виконав правопорушник вимоги патрульного; причину затримання і в якій саме обстановці воно відбулося.

8) у деяких випадках у справі про адміністративне правопорушення є відео- чи фотоматеріали, на яких може бути відображено правопорушення або його наслідки, у такому випадку патрульний складає відповідний протокол;

9) коли у справі про адміністративне правопорушення необхідно провести огляд правопорушника та/або його речей і документів патрульний складає відповідний протокол. Результати огляду включаються до протоколу про адміністративне затримання. Вилучені предмети і документи після їх опису повинні бути запаковані і опечатані, а також має бути вказано, за допомогою чого запаковано предмети і в який спосіб їх опечатано. У протоколі також зазначається, що на запакованих предметах, крім печатки, міститься дата і підпис.

Оригінал протоколу з долученими матеріалами надається суду. Копія постанови суду і копія протоколу про адміністративне правопорушення мають бути передані до канцелярії територіального органу патрульної поліції і внесено до центральної інформаційної електронної бази.

Правила складання матеріалів про адміністративне правопорушення розповсюджуються і на ті випадки, коли немає необхідності затримувати правопорушника.

Не складається тільки протокол про адміністративне затримання.

Правила перевезення затриманого

Під час перевезення до ізолятора тимчасового тримання затриманого повинно бути розміщено в задній частині патрульного транспортного засобу з правого боку.

Перед розміщенням до транспортного засобу затриманого необхідно візуально оглянути і ретельно перевірити з метою предметів і речей заборонених або обмежених в обороті.

Після висадки затриманого із автомобіля, перевіряти салон і сидіння, де він сидів, щоб пересвідчитися, чи не були які-небудь предмети та/або речі, у тому числі заборонені або обмежені в обороті, сховані затриманим під час його перевезення.

В одному патрульному автомобілі повинен бути розміщений тільки один затриманий, а кількість патрульних має бути не менше 2 осіб, один з яких - водій, а інший сідає поруч із затриманим на задньому сидінні так, щоб затриманий знаходився як можна далі від службової вогнепальної зброї. Із затриманого знімаються наручники після його розміщення в ізоляторі тимчасового тримання і передачі відповідальній особі.

Тимчасове затримання транспортного засобу правопорушника і його доставка до спеціальної, охоронюваної стоянки застосовується у наступних випадках:

- 1) якщо особа керувала транспортним засобом у стані алкогольного (наркотичного або іншого) сп'яніння;
- 2) якщо водій не має посвідчення водія;
- 3) якщо водій не має реєстраційного документа на транспортний засіб;
- 4) відсутності номерних знаків;
- 5) затримання транспортних засобів, які знаходяться в розшуку.

б) якщо транспортний засіб має таку технічну несправність, при якій його експлуатація заборонена (несправна гальмівна система; несправний механізм управління керма; яке перероблено без відповідного дозволу і становить загрозу для безпеки дорожнього руху).

При наявності вищезгаданих умов патрульний повідомляє про це чергову частину, а співробітник спеціального майданчика або стоянки складає повідомлення про перевезення транспортного засобу на спеціальну стоянку, яке додається до матеріалів справи.

Витрати на транспортування і стоянку покладаються на порушника. Транспортний засіб повертається володільцю (власнику) при пред'явленні адміністрації спеціального майданчика або стоянки відповідного документа з чергової частини та реєстраційного документа на транспортний засіб або іншого документа, який підтверджує право власності або користування відповідним транспортним засобом. Забороняється тимчасове затримання і перевезення транспортних засобів, які є власністю дипломатичних установ, консульських установ, міжнародних організацій, на які встановлено спеціальну категорію номерних знаків і власниками яких є особи з дипломатичним імунітетом.

Поширеним правопорушенням може бути порушення іноземцями та особами без громадянства правил перебування в Україні, тобто проживання без документів на право проживання в Україні, за недійсними документами або документами, термін дії яких закінчився, або працевлаштування без відповідного дозволу на це. У жодному разі не слід ставитися до таких осіб упереджено. Про всі факти спілкування із такими особами, повідомляється безпосередній керівник і черговий.

Питання про відповідальність за адміністративні правопорушення, учинені на території України іноземцями, які згідно з чинними законами та міжнародними договорами України користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, вирішуються дипломатичним шляхом. Тобто, особа не може бути притягнута до відповідальності патрульним. Фіксація правопорушення можлива, однак питання про притягнення до відповідальності знаходиться поза компетенцією патрульного.

Рекомендується діяти так, щоб максимально коректно припинити вчинення особою з дипломатичним імунітетом правопорушення, уникаючи при цьому конфліктів. Основним аргументом патрульного може стати небажаний для дипломатичного працівника розголос.

У разі виявлення водія з дипломатичним імунітетом у стані сп'яніння, слід забезпечити його безпеку і безпеку інших учасників дорожнього руху. Вилучення транспортного засобу, належного дипломатичним чи іншим міжнародним установам або організаціям забороняється.

Висновки

Підсумовуючи вищевикладене, ми можемо стверджувати, що на перше місце в боротьбі зі злочинністю ставиться попередження злочинів і правопорушень. Наряду з тим, що саме поява наряду патрульної поліції у форменому одязі на вулиці стримує можливих правопорушників від скоєння злочину чи іншого правопорушення, патрульні наряди зобов'язані виявляти причини та умови, які сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень, в межах своєї компетенції вживати заходів до їх усунення, брати участь у правовому вихованні населення та проводити профілактичну роботу серед осіб, схильних до вчинення правопорушень. З метою запобігання злочинам патрульна поліція в межах поста або маршруту зобов'язані забезпечувати спостереження за місцями найбільш вірогідного їх вчинення, можливої появи і переховування злочинців, а також проживання осіб, умовно звільнених з місць позбавлення волі.

Патрульна поліція є підрозділом Національної поліції України. Серед завдань правоохоронців – першими реагувати на повідомлення про правопорушення і надзвичайні події. Також у разі потреби вони мають надавати й первинну медичну та невідкладну допомогу.

До обов'язків патрульного входять: патрулювання вулиць міста; реагування на порушення правил дорожнього руху; оформлення ДТП; виїзд на виклик за номером 102: це може бути повідомлення про сімейну сварку, бійку або грабіж тощо. Також поліцейські мають попереджати та відвертати будь-які правопорушення у межах своїх повноважень. Якщо було скоєно кримінальне порушення, патрульні у разі необхідності повинні надати невідкладну допомогу потерпілим, затримати порушника та охороняти місце події до прибуття слідчих. Окрім цього, патрульні поліцейські мають проводити й профілактично-роз'яснювальну роботу. Наприклад, пояснювати про важливість дотримання правил дорожнього руху. При чому робити це можуть не тільки для водіїв, а й для пішоходів, оскільки й останні часто порушують правила. За потреби робити зауваження, якщо порушення незначне. Патрульні повинні попереджати водіїв про небезпеку, звертати їхню увагу до аварійних ділянок дороги.

Для успішної боротьби із правопорушеннями наряди патрульної поліції підтримують зв'язок з населенням і взаємодіють з об'єднаннями громадян, які несуть спільно з ними службу по охороні громадського порядку, запобіганню правопорушенням, підтримують зв'язок і надають їм всебічну допомогу у виконанні покладених на них завдань. При спільному несенні служби патрульні забезпечують її ефективно несення, передають представникам об'єднань громадян досвід і навички боротьби з найпоширенішими видами правопорушень, знайомлять їх з особливостями обстановки на території, що патрулюється, звертають увагу на місця, де найчастіше трапляються правопорушення, а також надають у межах встановлених прав допомогу представникам цих об'єднань у здійсненні їх законної діяльності, якщо їм чиниться протидія або загрожує небезпека з боку правопорушників.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття, функції та структура Департаменту патрульної поліції.
2. Правова основа, завдання та принципи діяльності патрульної поліції та сектору реагування патрульної поліції.
3. Функції патрульної поліції та сектору реагування патрульної поліції
4. Права патрульних поліцейських.
5. Обов'язки патрульних поліцейських.
6. Форми та особливості патрулювання.
7. Правила поведінки патрульних та ГРПП на місці дорожньо-транспортної пригоди.
8. Оформлення і розгляд матеріалів про адміністративне правопорушення.
9. Правила поведінки на місці події і речові докази.
10. Порядок здійснення адміністративного затримання.

Рекомендована література: Базова

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
2. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.11.2015 № 1376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text>
3. Про затвердження Інструкції з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі : Наказ МВС України від 07.11.2015 № 1395 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1408-15>.
4. Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції : Наказ МВС України та МОЗ України від 09.11.2015 № 1452/735. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15>. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>.
5. Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : Наказ МВС України від 27.04.2020 № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20#Text>.
6. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС : Наказ МВС України від 02.07.2015 р. № 796. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0777-15>
7. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських : Наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16>

8. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навчальний посібник : за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки; [О. І. Безпалова, О.В. Джафарова, С.М. Князев та ін.; передм. О. М. Бандурки]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 242 с.

9. Крижановська О.В., Кубаєнко А.В. Організація діяльності Національної поліції та оперативних підрозділів: навчально-методичний посібник. Одеса 2020. 260 с.

10. Нормативно-правове забезпечення діяльності патрульного поліцейського: хрестоматія / уклад. / М.В. Корнієнко, В.Б. Любчик, А.Г. Пишна. /– Одеса : ОДУВС, 2021. 131 с.

11. Організація охорони публічного порядку : навч. посібник / Д. В. Андрєєв, С. Г. Братель, Ю. А. Ваньчик та ін. ; за ред. Кулікова В. А. Київ : ФОП Маслаков, 2019. 164 с.

12. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. І. Безпалової ; [О. В. Джафарова, С. О. Шатрава та ін. ; передм. О. І. Безпалової] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. 396 с.

13. Поліцейська діяльність : навч. посіб. / Мукоїда Р.В., Любчик В.Б., Пишна А.Г., Берендєєва А.І., Афонін Д.С. / За ред. Корнієнка М.В. Одеса : ОДУВС, 2021. 252 с.

14. Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., Засл. діяча науки і техніки України О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 432 с.

15. Поліцейське право України : підручник / Братель С.Г., Денисова А.В., Пишна А.Г. та ін. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2023. 620 с.

16. Ярмакі Х.П., Пилипів Р.М., Веселов М.Ю. Адміністративно-правове регулювання діяльності патрульної поліції щодо забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні: монографія. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2019. 240 с.

Допоміжна

17. Гаркуша В.В. Адміністративно-правовий статус патрульної поліції в системі Національної поліції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2016. №3. С. 86-88.

18. Дронік Д.С. Завдання та функції патрульної поліції як структурного підрозділу Національної поліції України. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2021. № 3. С. 98-103. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2021.03.17>

19. Крищенко А.Є. Завдання та функції Національної поліції України як учасника адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку. *Науковий вісник академії внутрішніх справ*. 2017. № 2(103) С. 121-128.

20. Сердюк А.М. Щодо визначення поняття і змісту основних завдань та функцій патрульної поліції України в сучасних умовах: адміністративно-правові аспекти. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. №3. С. 45-49.

21. Туз Н.Д. Прогалини законодавчої бази як чинник неефективної діяльності патрульної поліції України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2018. №1. С. 189-198.

РОЗДІЛ 6. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ СЛУЖБИ ДІЛЬНИЧНИХ ОФІЦЕРІВ ПОЛІЦІЇ ТА ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ОФІЦЕРІВ ГРОМАД.

1. Особливості організації роботи дільничного офіцера поліції та поліцейського офіцера громади на поліцейській дільниці.
2. Основи превентивної роботи та охорони публічного порядку.
3. Особливості взаємодії дільничного офіцера поліції та поліцейських офіцерів громад з населенням

Вступ

Сьогодні у світлі євро інтеграційних процесів Україна обрала чіткий курс на вдосконалення діяльності всіх державних органів загалом і правоохоронних органів зокрема, підвищення стандартів надання публічно-сервісних послуг. Законодавець здійснює стрімке вдосконалення правового регулювання діяльності прокуратури, судів, Національної поліції України й інших державних органів і установ. Значна увага приділена діяльності дільничних офіцерів та поліцейських офіцерів громад як працівників, які безпосередньо представляють поліцію на території обслуговування та найбільш тісно налагоджують взаємодію із громадськістю на принципах партнерства й довіри. Саме рівень довіри пересічного мешканця України до діяльності поліцейського є головним і визначальним критерієм роботи Національної поліції. Забезпечення й захист основних прав, свобод людини та громадянина в усіх сферах суспільного життя, надання публічно-сервісних послуг установлено пріоритетним завданням держави, її правоохоронних органів, інших органів виконавчої, судової влади, місцевого самоврядування. Тому дослідження правового регулювання діяльності дільничного офіцера поліції стало надзвичайно важливими та актуальними.

Дільничні офіцери поліції та поліцейські офіцери громад як і органи Національної поліції загалом, виконують чимало завдань та функцій щодо забезпечення особистої безпеки громадян, захисту їхніх прав і свобод, попередження та припинення правопорушень, охорони громадського порядку, виявлення й розкриття кримінальних правопорушень, захисту власності від протиправних посягань тощо. Більшість зазначених завдань реалізується в ході здійснення дільничними офіцерами поліції адміністративної діяльності. Реформування органів системи МВС України загалом і служби дільничних офіцерів поліції зокрема передбачає, з одного боку, вирішення проблем адаптації до нових умов їх організаційних структур, а з іншого – закріплення відповідних перетворень, нових завдань, функцій нормами чинного законодавства, надто адміністративного

Правове регулювання діяльності дільничного офіцера поліції та поліцейських офіцерів громад – це сукупність нормативно-правових актів, які регламентують діяльність дільничного у сфері запобігання правопорушенням, виявлення, припинення правопорушень, притягнення винних до адміністративної, кримінальної відповідальності, розгляду звернень громадян, а також виявлення й усунення причин та умов, що сприяють правопорушенням

.Загальні положення організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад

Дільничні офіцери поліції (далі – ДОП) та поліцейський офіцер громади (далі – ПОГ) здійснюють свою діяльність відповідно до Конституції України, Законів України «Про Національну поліцію», «Про запобігання та протидію домашньому насильству», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», інших актів законодавства України, нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України.

ДОП та ПОГ провадять свою діяльність на принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини, законності, відкритості та прозорості, політичної нейтральності, взаємодії з населенням на засадах партнерства.

ДОП та ПОГ при здійсненні своїх повноважень взаємодіють з органами (підрозділами) поліції, центральними та місцевими органами виконавчої влади.

ДОП та ПОГ зобов'язаний виконувати службові функції на закріпленій за ним поліцейській дільниці в однострої з табельною вогнепальною зброєю, засобами зв'язку та спецзасобами.

звіт дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад - періодичне (не рідше ніж двічі на рік) інформування виконавчого органу місцевого самоврядування територіальної громади про стан дотримання правопорядку на поліцейській дільниці в межах територіальної громади, ужиті заходи із запобігання правопорушенням, з метою підвищення довіри населення до поліції;

поліцейська дільниця – територія, що обслуговується ДОП та ПОГ, із чисельністю населення, що не перевищує 6 тис. осіб у сільській місцевості та 7 тис. осіб - у містах;

поліцейська станція – службове приміщення, що надається ДОП та ПОГ для виконання покладених на нього завдань із забезпечення правопорядку в межах поліцейської дільниці;

ДОП та ПОГ під час здійснення своїх повноважень, виконання завдань та обов'язків взаємодіють з іншими органами (підрозділами) поліції, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

ДОП та ПОГ зобов'язані виконувати службові функції на закріплених за ними поліцейськими дільницями в межах територіальної громади в однострої, з табельною вогнепальною зброєю, засобами зв'язку та спецзасобами.

Після закінчення несення служби ДОП та ПОГ (крім випадків закріплення табельної вогнепальної зброї, боєприпасів і спеціальних засобів за поліцейськими на постійне зберігання і носіння) зобов'язані передати табельну вогнепальну зброю та боєприпаси до органу (підрозділу) поліції в порядку, визначеному Інструкцією із заходів безпеки при поводженні зі

зброєю, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ України від 01 лютого 2016 року № 70, зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 17 лютого 2016 року за № 250/28380.

Табельна вогнепальна зброя, боєприпаси та спеціальні засоби закріплюються за ДОП та ПОГ на постійне зберігання відповідно до вимог Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 11 жовтня 2018 року № 828, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 05 листопада 2018 року за № 1249/32701.

Службові транспортні засоби закріплюються, використовуються та зберігаються ДОП та ПОГ відповідно до вимог Порядку використання і зберігання транспортних засобів Національної поліції України, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07 вересня 2017 року за № 757, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 28 вересня 2017 року за № 1198/31066.

ДОП та ПОГ у встановленому порядку надається доступ до інформаційних підсистем Єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ (далі - ЄІС МВС).

Робота в ЄІС МВС ДОП та ПОГ здійснюється в установленому законодавством порядку

Завданнями ДОП та ПОГ є:

1) діяльність, що ґрунтується на принципі взаємодії з населенням на засадах партнерства та має на меті співпрацю з громадянами, громадськими організаціями, установами, підприємствами різних форм власності;

2) взаємодія з органами державної влади та місцевого самоврядування, населенням й утвореними відповідно до чинного законодавства громадськими формуваннями з охорони громадського порядку;

3) виконання завдань, спрямованих на дотримання прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;

4) вжиття заходів для взяття на превентивний (профілактичний) облік осіб, щодо яких здійснюється превентивна (профілактична) діяльність та внесення відповідної інформації до ЄІС МВС;

5) співпраця з групами реагування патрульної поліції (далі - ГРПП) щодо застосування превентивних (профілактичних) заходів стосовно осіб, які схильні до вчинення правопорушень та/або перебувають на превентивних (профілактичних) обліках поліції;

6) інформування чергової частини органу (підрозділу) поліції в разі отримання від населення відомостей про осіб, які мають наміри вчинити кримінальні правопорушення або їх учинили, розшукуваних злочинців, осіб, які зникли безвісти;

7) організація та контроль діяльності помічника ДОП, що полягає в плануванні роботи, наданні відповідних доручень та навчанні методиці й тактиці роботи на поліцейській дільниці, перевірці якості, повноти та об'єктивності складених ним матеріалів;

8) підтримання професійного рівня шляхом навчання в системі службової підготовки та самопідготовки;

9) здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання.

Обов'язки та основні напрями діяльності ДОП та ПОГ:

1) здійснення профілактичних заходів, спрямованих на запобігання вчиненню кримінальних та інших правопорушень;

2) виявлення причин та умов, що призводять до вчинення кримінальних та/або адміністративних правопорушень, ужиття у межах компетенції заходів для їх усунення;

3) ужиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

4) здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

5) у випадках, визначених законодавством, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, прийняття рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечення їх виконання;

6) доставляння у випадках і порядку, визначених законодавством, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

7) вжиття всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я, а також особам, які постраждали від торгівлі людьми;

8) вжиття заходів для запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі і його припинення;

9) здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами порядку зберігання і використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система;

10) взаємодія відповідно до законодавства в межах контрольованих прикордонних районів із дільничними інспекторами прикордонної служби щодо проведення превентивних заходів із протидії нелегальній міграції та іншій протиправній діяльності на державному кордоні, отримання інформації про шляхи проникнення та накопичення контрабандних товарів, а також мешканців населених пунктів, розташованих поблизу державного кордону, які здійснюють незаконні операції з переміщення товарів;

11) вжиття заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), а також заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю державних виконавців, приватних виконавців та інших осіб, які беруть участь у вчиненні виконавчих дій, здійснення приводу у виконавчому провадженні;

12) участь у межах повноважень, передбачених законодавством, у здійсненні заходів, спрямованих на соціальну адаптацію осіб, які звільнилися з установ виконання покарань;

13) провадження превентивної (профілактичної) діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, ужиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

14) здійснення досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання.

ДОП та ПОГ із метою виконання своїх обов'язків мають право:

1) вимагати від осіб пред'явлення документів, що посвідчують їх особу, та інших документів у випадках, визначених статтею 32 Закону України «Про Національну поліцію»;

2) опитувати осіб у випадках, визначених статтею 33 Закону України «Про Національну поліцію»;

3) застосовувати заходи, передбачені статтями 30, 31 Закону України «Про Національну поліцію»;

4) затримувати підозрюваних у вчиненні кримінального або адміністративного правопорушення, доставляти таких осіб до поліцейської станції або органу (підрозділу) поліції. Відомості стосовно осіб, доставлених до поліцейської станції, фіксуються в журналі обліку доставлених осіб, які вчинили адміністративні правопорушення (далі - Журнал), форма якого наведена в додатку 4 до Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції, затвердженої наказом Міністерства внутрішніх справ України від 06 листопада 2015 року № 1376, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 01 грудня 2015 року за № 1496/27941 (із змінами). За наявності технічної можливості Журнал ведеться в електронній формі;

5) у випадках, визначених законодавством, здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймати рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечувати їх виконання;

6) відповідно до статті 38 Закону України «Про Національну поліцію» проникати до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках;

7) здійснювати заходи з контролю за дотриманням обмежень, установлених Законом України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»;

8) здійснювати контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами порядку та правил зберігання і використання зброї, спеціальних засобів, вибухових речовин та матеріалів, боєприпасів, на які поширюється дозвільна система, а також безпосередньо оглядати місця їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поведінки з ними та правил використання;

9) здійснювати в межах, визначених Законом України «Про Національну поліцію», поліцейське піклування;

10) застосовувати поліцейські заходи примусу у випадках та порядку, визначених Законом України »Про Національну поліцію»;

11) залучати ГРПП для надання допомоги під час затримання та доставляння осіб, які вчинили правопорушення, виконання ухвал суду та слідчого судді про привід свідків та підозрюваних до суду та в інших необхідних випадках за погодженням із керівництвом підрозділу превенції територіального (відокремленого) підрозділу головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві (далі - ГУНП);

12) проводити перевірку прибуття особи, звільненої з установи виконання покарань, до місця проживання в порядку, установленому законодавством;

13) готувати матеріали про анулювання дозволів на право придбання, зберігання, носіння зброї та боєприпасів їх власникам у разі вчинення ними домашнього насильства, надсилати їх до уповноваженого підрозділу з контролю за обігом зброї та дозвільної системи з метою прийняття рішення щодо анулювання дозволів у порядку, визначеному законодавством, а також вилучати зброю та боєприпаси;

14) вживати у взаємодії зі службою у справах дітей обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, районних, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій заходів щодо встановлення особи дитини, місця її проживання, відомостей про батьків або осіб, які їх замінують, інших родичів, місця їх проживання (перебування) у разі надходження повідомлення про дитину, яка залишилася без батьківського піклування.

У разі виявлення дитини, розлученої із сім'єю, ДОП та ПОГ невідкладно повідомляють про такий факт орган опіки та піклування за місцем виявлення дитини та додатково територіальний орган Державної міграційної служби України, якщо дитина є іноземцем або особою без громадянства.

У разі безпосередньої загрози життю або здоров'ю дитини на підставі рішення районної, районних у містах Києві та Севастополі державних адміністрацій, виконавчого органу міської, районної в місті ради служба у справах дітей разом із представниками закладу охорони здоров'я вживають заходів до відібрання дитини в батьків та тимчасово влаштовують її відповідно до чинного законодавства.

До повноважень ПОГ, у тому числі, віднесено регулювання дорожнього руху та контроль за його дотриманням учасниками згідно із Правилами дорожнього руху, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2001 року № 1306, правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі, на території поліцейської дільниці.

1. Особливості організації роботи ДОП та ПОГ на поліцейській дільниці.

Організація та контроль за роботою ДОП та ПОГ покладається на заступника начальника територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП (далі - ТВП), який відповідно до розподілу обов'язків координує діяльність ДОП та ПОГ та начальника підрозділу превенції та/або підрозділу взаємодії з громадами ТВП (далі - ПВГ ПП ТВП).

Наказом керівника ТВП за ДОП та ПОГ закріплюються відповідні поліцейські дільниці, яким присвоюється відповідний порядковий номер.

Територія поліцейської дільниці (її розміри та межі) визначається, а за необхідності - змінюється, керівником ТВП за поданням заступника керівника ТВП, який відповідно до розподілу обов'язків координує діяльність ДОП та ПОГ за погодженням з ПВГ УПД.

Надання інформації керівникам виконавчих органів місцевого самоврядування щодо призначення ДОП і ПОГ та закріплення за ними відповідних поліцейських дільниць в адміністративних межах територіальної громади.

ДОП та ПОГ ведуть контрольно-наглядові справи, у яких містяться відомості щодо:

1) особливостей території обслуговування, розташування й режиму роботи підприємств, установ та організацій, об'єктів дозвільної системи, об'єктів критичної інфраструктури, контактів відповідальних осіб органів місцевого самоврядування, інших довідкових та інформаційних матеріалів щодо території обслуговування;

2) кількості населених пунктів та кількості населення на їх території;

3) кількості вчинених на поліцейській дільниці адміністративних та кримінальних правопорушень, обставин, що до них призводять;

4) прикмет осіб, які підозрюються в учиненні кримінального правопорушення або вчинили його;

5) викрадених та втрачених речей, транспортних засобів, плавзасобів, мисливської вогнепальної нарізної, гладкоствольної зброї, холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, нагородної короткоствольної вогнепальної зброї, які перебувають у розшуку;

6) місць концентрації осіб, схильних до вчинення правопорушень;

7) сил та засобів, які залучаються до охорони публічного порядку на поліцейській дільниці.

ДОП та ПОГ працюють за двотижневим планом, який складається з урахуванням оперативної обстановки на поліцейській дільниці та пріоритетів громади у сфері публічної безпеки і порядку. План затверджується керівником ТВП, на території обслуговування якого розташована відповідна територіальна громада, або заступником керівника, який відповідно до розподілу обов'язків координує діяльність ДОП та ПОГ.

У зазначеному плані в обов'язковому порядку зазначаються такі заходи:

1) проведення на території обслуговування превентивних заходів із метою запобігання вчиненню правопорушень, забезпечення публічної безпеки та порядку;

2) перевірка місць масового скупчення людей із метою отримання інформації про проблемні питання, які хвилюють громадян, а також отримання відомостей про осіб, які можуть бути причетними до вчинення правопорушень;

3) здійснення превентивної роботи з особами, які перебувають на обліках Національної поліції України;

4) здійснення перевірок за місцем проживання громадян - власників мисливської вогнепальної зброї, спеціальних засобів із метою забезпечення дотримання ними встановлених правил її зберігання та використання;

5) забезпечення публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів;

6) відвідування закладів освіти з метою профілактики вчинення дітьми кримінальних та адміністративних правопорушень.

До плану можуть уноситися коригування з урахуванням особливостей стану оперативної обстановки на території поліцейської дільниці.

У плані ПОГ додатково зазначаються заходи, направлені на запобігання дорожньо-транспортних пригод та виявлення інших правопорушень шляхом патрулювання території обслуговування.

У разі погіршення або ускладнення криміногенної ситуації (оперативної обстановки) на території обслуговування, необхідності проведення додаткових превентивних заходів із метою її стабілізації ПОГ може здійснювати патрулювання у вечірній, нічний час доби та у вихідні дні за рапортом, погодженим із заступником керівника ТВП.

Залучення ПОГ до участі у проведенні профілактичних заходів на території області, району (за межами закріпленої територіальної громади) проводиться тільки за дорученням керівника ГУНП.

У своїй роботі ДОП та ПОГ взаємодіють з іншими органами (підрозділами) поліції шляхом обміну інформацією, участі у плануванні та реалізації спільних заходів, що проводяться за наказом керівника ТВП.

Використання ДОП, їх помічників та ПОГ або залучення їх поза межами закріплених за ними дільниць та для виконання завдань, здійснюється у виняткових випадках за дорученням керівників ГУНП.

На період тривалої відсутності ДОП або ПОГ (відпустки, навчання, хвороба, відрядження) їх обов'язки покладаються на іншого ДОП (чи помічника ДОП) або ПОГ з обов'язковим інформуванням ПВГ УПД та органів місцевого самоврядування.

У разі звільнення ПОГ (переведення, відрядження) або недостатньої їх кількості для забезпечення ефективного реагування на повідомлення та проведення превентивної діяльності за погодженням ПВГ УПД розглядається питання щодо тимчасового залучення ПОГ із територіальної громади, що межує з нею.

Межі поліцейської дільниці визначаються керівником ТВП з урахуванням площі території та специфіки регіону.

Залежно від стану криміногенної обстановки на ділянці зазначені критерії можуть бути чинником для введення додаткових посад ДОП, старшого ДОП, помічника ДОП або ПОГ або утворення додаткової поліцейської ділянки та поліцейської станції.

Пропозиції щодо введення додаткових поліцейських ділянок, поліцейських станцій готуються ПВГ ПП ТВП та надаються до ПВГ УПД.

Організацію та контроль за виконанням службових обов'язків ДОП та їх помічниками на поліцейській ділянці забезпечує старший ДО

2..Основи превентивної роботи та охорони публічного порядку

В системі Національної поліції основним суб'єктом, який виконує повноваження з превентивної (профілактичної) роботи є діляничний офіцер поліції та ПОГ.

Превентивний (лат. praeventivus) – запобіжний; той, що випереджає дії.

Під час проведення **превентивних поліцейських заходів поліція** зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

превентивна (профілактична) робота ДОП та ПОГ– діяльність, передбачена законодавством України, що спрямована на попередження кримінальних та інших правопорушень, перевірку дотримання обмежень, установлених законом відносно осіб, які перебувають на превентивному обліку, здійснення поліцейського піклування;

превентивний облік – комплекс заходів у діяльності ДОП та ПОГ, спрямованих на підтримання в актуальному стані інформаційних підсистем єдиної інформаційної системи МВС (далі - ЄІС МВС) про осіб, щодо яких здійснюється превентивна робота.

Превентивна робота ДОП та ПОГ – здійснення організаційно-практичних заходів з проведення загальної та індивідуальної превенції правопорушень на поліцейській ділянці.

Загальна превентивна робота – комплекс заходів, спрямованих на виявлення причин та умов, які призводять до скоєння правопорушень, їх усунення в межах своєї компетенції, проведення превентивно-роз'яснювальної роботи серед громадян.

Індивідуальна превентивна робота – комплекс заходів щодо конкретних осіб, схильних до вчинення правопорушень, та осіб, які перебувають на обліках в органах поліції, з метою попередження вчинення ними злочинів та інших правопорушень.

Загальна профілактика ДОП та ПОГ – заходи, спрямовані на виявлення причин і умов, що сприяють учиненню правопорушень на всій території обслуговування, галузі господарства, стосовно частини населення чи групи осіб, а також на підприємстві, в установі чи організації незалежно від форм власності.

До заходів загальної превенції (профілактики) правопорушень належать:

- роз'яснення положень законодавства України;
- превентивна (профілактична) перевірка;
- превентивний (профілактичний) захід;
- інформування населення про стан правопорядку, засоби та методи захисту громадян і власності від правопорушень;
- профілактична допомога (*теорія розбитих вікон*, яку сформулювали Джеймс Куїнн Вілсон і Джордж Келлінг у 1982 році. Відповідно до цієї теорії, якщо хтось розбив скло в будинку і ніхто не вставив нове, то незабаром жодного цілого вікна в цьому будинку не залишиться, а потім почнеться мародерство. Іншими словами, явні ознаки безладу і недотримання людьми прийнятих норм поведінки провокують оточення теж забути про правила.)

Роз'яснення положень законодавства України – ДОП та ПОГ межах своєї компетенції, проводить серед населення, окремих його категорій, посадових осіб підприємств, організацій, установ роботу з роз'яснення положень законодавства України, у тому числі з питань профілактики правопорушень, віктимологічної профілактики, зокрема щодо необхідності виявлення й усунення причин і умов, які сприяють вчиненню правопорушень, відповідальності за протиправні діяння, а також уживають заходів із своєчасного виявлення осіб, які, виходячи з їх поведінки, під впливом певних причин та умов можуть стати потерпілими від правопорушення.

Превентивна (профілактична) перевірка - у разі отримання достатніх відомостей про наявність причин і умов, що можуть сприяти вчиненню правопорушень, на підставі відповідних рішень ДОП та ПОГ проводиться профілактична перевірка. До участі в ній залучаються фахівці, а в разі необхідності – представники громадських організацій.

Службові особи підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності, на яких проводиться превентивна (профілактична) перевірка, зобов'язані надати особам, що проводять перевірку, можливість оглянути територію, приміщення, ознайомитися з необхідними документами, матеріалами, дати пояснення з питань, які стосуються перевірки.

Службові особи, які проводять превентивну (профілактичну) перевірку, зобов'язані діяти в межах повноважень і з дотриманням вимог щодо охорони інформації. Утручання цих осіб у господарську та іншу діяльність підприємств, установ та організацій, на яких проводиться превентивна (профілактична) перевірка, забороняється.

За результатами превентивної (профілактичної) перевірки орган, за рішенням якого вона проводилася, надсилає керівникові підприємства, установи, організації, де виявлено причини й умови, що сприяють вчиненню правопорушень, превентивний (профілактичний) припис, подання чи постанову. У превентивному (профілактичному) приписі, поданні чи постанові визначаються заходи щодо усунення причин та умов, що сприяють учиненню правопорушень, і термін їх виконання.

Превентивний (профілактичний) захід – ДОП та ПОГ може застосовувати такі превентивні заходи:

- 1) перевірка документів особи;

- 2) опитування особи;
- 3) поверхнева перевірка і огляд;
- 4) зупинення транспортного засобу;
- 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;
- 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
- 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи;
- 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;
- 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;
- 11) поліцейське піклування.

2. Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

Профілактична допомога ДОП та ПОГ – надання правової допомоги населенню включає в себе участь дільничного у створенні пунктів допомоги знедоленим, центрів реабілітації та ресоціалізації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, роз'яснення небезпеки віктимологічної поведінки та адекватних дій в умовах, що сприяють учиненню правопорушень, ініціативне надання послуг із захисту та охорони майна всіх форм власності на основі укладення письмових договорів, надання юридичної допомоги населенню та громадським об'єднанням.

ДОП та ПОГ здійснює превентивні заходи щодо осіб, схильних до вчинення правопорушень, та осіб, які перебувають на обліку в органах поліції, для попередження вчинення ними правопорушень із залученням до цієї роботи громадськості.

ДОП та ПОГ ставить на превентивний облік та в межах своєї компетенції проводить профілактичну роботу з:

- 1) особами, звільненими з місць позбавлення волі, які відбували покарання за умисний злочин і в яких судимість не знято або не погашено в установленому законом порядку;
- 2) особами, яким винесено офіційне попередження про неприпустимість вчинення насильства в сім'ї.

ДОП та ПОГ в установленому порядку ініціює встановлення адміністративного нагляду щодо осіб, звільнених з місць позбавлення волі, які за ознаками судимості підпадають під дію Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

На підставі аналізу додержання раніше судимими особами встановлених судом обмежень, визначених Закonom України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», ДОП та ПОГ подає керівнику відділу (відділення) поліції пропозиції щодо продовження адміністративного нагляду.

ДОП та ПОГ вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень. Припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення.

ДОП та ПОГ виявляє на поліцейській дільниці осіб, які вчиняють насильство в сім'ї (домашнє насильство) або схильні до такої поведінки, та вживає превентивних заходів, передбачених законодавством і спрямованих на запобігання правопорушенням, пов'язаним з насильством у сім'ї, відповідно до норм Закону України «Про попередження насильства в сім'ї».

Рішення про поставлення особи на превентивний облік приймає керівник відділу (відділення) поліції або його заступник на підставі наданих ДОП та ПОГ матеріалів.

Відомості про осіб, заносяться до ЄІС МВС.

Унесення зазначених відомостей до ЄІС МВС покладається на начальника сектору превенції територіального (відокремленого) підрозділу поліції або працівника цього сектору, до обов'язків якого входить організація роботи з особами, які перебувають на превентивному обліку.

У ДОП та ПОГ зберігаються відомості про осіб, які перебувають на превентивному обліку та проживають на території, закріпленій за відповідною поліцейською дільницею.

Облікові справи (далі – ОС) заводяться відносно раніше судимих осіб, щодо яких установлено адміністративний нагляд, та осіб, засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо ці особи після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження поліції, систематично порушують публічний порядок і права громадян, учиняють інші правопорушення.

ОС реєструються ДОП та ПОГ в підрозділі документального забезпечення територіального (відокремленого) підрозділу поліції.

ОС зберігаються у начальника сектору превенції територіального (відокремленого) підрозділу поліції або працівника цього сектору. З моменту закінчення строку перебування на обліку особи вказаної категорії ОС передається на архівне зберігання в передбачені законодавством строки.

У разі зміни постійного місця проживання особи, стосовно якої працівниками поліції проводяться превентивні заходи, до підрозділу поліції за територіальністю в стислі строки надсилається відповідна інформація.

Забороняється зняття з обліку особи, яка перебуває на превентивному обліку та переїхала на нове місце проживання, без надходження з відповідного територіального (відокремленого) підрозділу поліції підтвердної інформації про поставлення її на облік в зазначеному місці.

Адміністративний нагляд припиняється постановою судді за поданням начальника органу Національної поліції:

- у разі погашення або зняття судимості з особи, яка перебуває під наглядом;
- достроково, якщо піднаглядний перестав бути небезпечним для суспільства і позитивно характеризується за місцем роботи і проживання.

Адміністративний нагляд автоматично припиняється:

після закінчення терміну, на який його встановлено, якщо органом Національної поліції не подано клопотання про продовження нагляду або суддя відмовив у продовженні нагляду;

у разі засудження піднаглядного до позбавлення волі і направлення його до місця відбування покарання;

у разі смерті піднаглядного.

ДОП та ПОГ, відповідно до функціональних обов'язків заходи загальної превенції вживає відносно:

- об'єктів дозвільної системи, власників вогнепальної зброї (на предмет дотримання правил дозвільної системи);

- аптек, інші місць збереження наркотичних засобів та психотропних речовин (на предмет незаконного зберігання та поводження з наркотичними та іншими засобами);

- стоянок транспортних засобів (на предмет крадіжок з автомобілів та перебуванням транспортних засобів які перебувають у розшуку);

- фермерських господарств (на предмет розкрадань та інших порушень);

- лісові масиви (на предмет незаконної вирубки лісу);

- спеціально визначені зони радіаційного забруднення (щодо попередження незаконного проникнення в цю зону без дозволу відповідних органів або самовільному поселенні у ній, або знищенні, пошкодженні чи перенесенні знаків радіаційного забруднення або огорожі зазначеної зони тощо);

- заготівельні та переробні організації (наприклад, прийомні пункти металолому – на предмет виявлення викрадених виробів з металу тощо);

- місця зберігання і переробки врожаю культур, які містять наркотичні речовини (на предмет незаконного зберігання та поводження з наркотичними та іншими засобами);

- населення з мультикультурними особливостями, характер його зайнятості, етнічний склад, місцеві звичаї, традиції та культуру;

- місця концентрації осіб, схильних до скоєння кримінальних та адміністративних правопорушень (гуртожитки, хостели, де проживають іноземні студенти – на предмет недопущення правопорушень у сфері нетерпимості);

- у межах визначеної компетенції здійснює контроль за додержанням вимог законодавства щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням у дитячому середовищі, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі;

- здійснює контроль за дотриманням фізичними особами спеціальних правил і порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів до них у сфері забезпечення дозвільної системи.

3. Особливості взаємодії дільничного офіцера поліції та ПОГ з населенням.

ДОП та ПОГ із метою впровадження принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства організують роботу за такими напрямками:

1) протидія злочинності, профілактика правопорушень та охорона публічного порядку за участю населення;

2) співпраця з органами місцевого самоврядування, представниками територіальних громад, населенням, керівниками підприємств, соціальних, навчальних та культурних закладів, закладів соціального захисту дітей із метою реалізації принципу взаємодії з населенням на засадах партнерства; обмін інформацією для подальшого її використання під час виконання службових обов'язків;

3) визначення спільних пріоритетних напрямів роботи та її оцінювання з урахуванням думки і потреб громадськості;

4) вирішення в межах компетенції безпекових питань, що сприятимуть формуванню довіри до поліції;

5) налагодження ефективної комунікації з населенням громади, у тому числі із застосуванням інноваційних засобів та інформаційних платформ, проведенням тематичних зустрічей для швидкого обміну інформацією щодо вирішення проблем із безпекою, зосередження уваги на причинах учинення правопорушень із метою їх завчасного запобігання;

6) співпраця з активними мешканцями громади з метою підвищення рівня їх правової обізнаності щодо повноважень поліції.

З метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням ДОП та ПОГ проводять відкриті зустрічі та гласні виступи щодо стану дотримання законності, боротьби зі злочинністю, охорони громадського порядку та результатів своєї діяльності на відповідній поліцейській дільниці.

У межах поліцейської дільниці ДОП та ПОГ проводять роз'яснювальну роботу серед населення з метою формування правової культури, негативного ставлення до суспільно небезпечних явищ, про необхідність інформування органів поліції про вчиненні правопорушення та/або готування до їх учинення, а також про способи захисту і самооборони від злочинних посягань.

ДОП та ПОГ у взаємодії з органами соціального захисту населення місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, службами у справах дітей, благодійними, громадськими організаціями, представниками територіальних громад, спеціалізованими установами для осіб, які відбули покарання, здійснюють роботу із запобігання вчиненню правопорушень, у тому числі стосовно осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах.

Діяльність ДОП та ПОГ базується на партнерській, прозорій та активній співпраці поліції з територіальною громадою та направлена на прийняття конкретних та ефективних заходів, необхідних для вирішення безпекових питань місцевого значення з урахуванням потреб уразливих категорій населення.

ДОП та ПОГ здійснюють роз'яснення серед населення громади, посадових осіб підприємств, установ та організацій у межах поліцейської дільниці положень законодавства України з питань профілактики правопорушень із метою усунення причин та умов, що сприяють їх учиненню, та відповідальності за такі діяння.

ДОП та ПОГ можуть ініціювати пропозиції перед безпосереднім керівництвом щодо:

- 1) усунення передумов, які призводять до вчинення правопорушень;
- 2) вжиття заходів із метою запобігання вчиненню домашнього насильства та насильства за ознакою статі;
- 3) створення громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону та/або призупинення (припинення) діяльності таких формувань, що порушують вимоги, визначені нормами Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»;
- 4) покращення матеріально-технічного забезпечення поліцейської станції та умов роботи, оптимізації службової діяльності;
- 5) вжиття в межах компетенції заходів стосовно надання необхідної допомоги особі, яка постраждала від торгівлі людьми;
- 6) формування переліку пропозицій стосовно забезпечення їх професійного навчання та подання його на розгляд керівництву підрозділів взаємодії з громадами управлінь превентивної діяльності ГУНП (далі - ПВГ УПД).

ДОП та ПОГ здійснюють прийом громадян у приміщенні поліцейської станції або іншому приміщенні органів місцевого самоврядування, виділених для цих цілей. Усі звернення, отримані під час прийому громадян, реєструються відповідно до вимог Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події, затвердженого наказом Міністерства внутрішніх справ України від 08 лютого 2019 року № 100, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 05 березня 2019 року за № 223/33194.

При виявленні на території поліцейської дільниці інших правопорушень, реагування на які не належить до повноважень поліції, ДОП та ПОГ інформують про це відповідні уповноважені органи (служби).

ДОП та ПОГ співпрацюють із представниками громадських формувань з охорони громадського порядку та державного кордону, надають допомогу в організації їх діяльності, беруть участь у проведенні спільних нарад, під час яких розробляються та погоджуються заходи із забезпечення публічної безпеки і порядку на територіях обслуговування та взаємодії з патрульною поліцією (далі - ПП) та ГРПП.

Разом із виконавчими органами місцевого самоврядування ДОП та ПОГ проводять звірки щодо кількості громадських формувань з охорони громадського порядку та їх членів, зареєстрованих відповідно до вимог Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону», подають пропозиції щодо їх діяльності, виконання статутних прав та обов'язків

Висновки

Дільничний офіцер поліції та поліцейський офіцер громади – це офіцер поліції, який орієнтований на вирішення безпекових проблем саме своєї територіальної громади. Він доступний до населення, тому що постійно знаходиться поруч з людьми. Утворення інституції поліцейського офіцера громади дозволило створити новий рівень поліцейського сервісу не лише у великих містах, де працює патрульна поліція, а й на всій території держави, у віддалених населених пунктах. Також зміни до інструкції допомагають забезпечити відкриту та тісну співпрацю громади та поліції заради створення безпечного середовища, де поліцейський офіцер – це частина громади. Всього проект охоплює усі регіони держави: близько 30 тисяч населених пунктів, де мешкає майже 28 мільйонів громадян. Його метою є тісна взаємодія поліцейського з об'єднаною територіальною громадою та орієнтація на її потреби.

Правове регулювання діяльності ДОП та ПОГ здійснюється низкою правових актів, основоположними серед яких є Конституція України та Загальна декларація прав людини. Принципово новим у діяльності поліції є нормативне визначення основного завдання, а саме надання поліцейських послуг. Цілком виправданим убачається оцінювання роботи дільничного офіцера поліції крізь призму рівня довіри населення. Адже саме дільничний є представником поліції на території обслуговування, який може максимально ефективно взаємодіяти з громадою й задовольняти її потреби в різних сферах суспільного життя.

До обов'язків поліцейського офіцера входить насамперед робота з громадою, допомога населенню. Офіцери не мають бути каральним органом і забезпечувати якісь показники – передусім, вони вирішують питання, що непокоять громаду. Проблеми в сім'ї, громадський порядок тощо. ДОП та ПОГ під час здійснення своїх повноважень, виконання завдань та обов'язків взаємодіють з іншими органами (підрозділами) поліції, місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Питання для самоконтролю:

1. Основні завдання ДОП та ПОГ.
2. Обов'язки та основні напрями діяльності ДОП та ПОГ.
3. Права ДОП та ПОГ.
4. Особливості організації роботи ДОП та ПОГ на поліцейській дільниці.
5. Відомості, які містяться у контрольно-наглядових справах.
6. Особливості загальної профілактики ДОП та ПОГ.
7. Профілактична допомога ДОП та ПОГ
8. Підстави та порядок здійснення індивідуальної профілактичної роботи.
9. Порядок ведення облікових справ.
10. Напрями взаємодії ДОП та ПОГ з населенням.

Рекомендована література: Основна

1. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 01.12.1994. № 264/94. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. №52. С. 455.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громад : наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1041-17#Text>
4. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 06.11.2015 № 1376. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15#Text>
5. Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : Наказ МВС України від 08.02.2019 № 100. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0223-19>
6. Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів : Наказ МВС України від 21.08.1998 № 622. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-98>
7. Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських : Наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576-16>
8. Вілсон П. Практичний посібник для поліцейських, що взаємодіють з громадою / Пітер Вілсон, за ред. Є. Зимич, О. Чернишенко, Ю. Загуменна; Консультативна Місія Європейського Союзу. - [Харків : EUAM, 2018]. 49 с.
9. Довідник поліцейського офіцера громади / В. М. Братковський, В. М. Висоцький, Р. Г. Гранківський, Н. І. Дідик, Д. І. Йосифович, К. М. Костовська, Л. М. Сукмановська, Ю. А. Хатнюк, О. Л. Хитра. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 240 с.
10. Дрок І.С. Організація діяльності дільничних офіцерів поліції: навч. посіб. / І.С. Дрок, В.П. Мороз. Дніпро: ДДУВС, 2021. 240 с.
11. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. І. Безпалової ; [О. В. Джафарова, С. О. Шатрава та ін. ; передм. О. І. Безпалової] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. 396 с.
12. Поліцейська діяльність : навч. посіб. / Мукоїда Р.В., Любчик В.Б., Пишна А.Г., Берендеева А.І., Афонін Д.С. / За ред. Корнієнка М.В. Одеса :

ОДУВС, 2021. 252 с.

13. Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., Засл. діяча науки і техніки України О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 432 с.

14. Реагування поліцейського превентивної діяльності на порушення в сфері публічного порядку та безпеки: наук.-практ. рек. (в схемах) / К.В. Бахчев, М.А. Очеретяний, Р.М. Опацький. Дніпро: ДДУВС, 2020. 90 с.

Допоміжна

15. Гурковська К. А. Взаємодія дільничних офіцерів поліції та поліцейських офіцерів громади з підрозділами ювенальної превенції у сфері захисту прав дітей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2022. Вип. 74(2). С. 55-59.

16. Корнієнко М. В. Особливості забезпечення і захисту прав дітей дільничним офіцером поліції. *Правовий часопис Донбасу.* 2018. № 3. С. 100-107.

17. Мердова О. М., Головков О.М. Адміністративно-правовий статус дільничного офіцера поліції та поліцейського офіцера громади. *Правовий часопис Донбасу.* 2020. № 3. С. 135-144.

18. Сташків Я. Я. Принципи діяльності служби дільничних офіцерів поліції та їх профілактична спрямованість. *Прикарпатський юридичний вісник.* 2019. Вип. 4(2). С. 30-35.

РОЗДІЛ 7. АДМІНІСТРАТИВНИЙ НАГЛЯД ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ.

1. Адміністративний нагляд поліції: поняття та види
2. Підстави та порядок встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.
3. Порядок здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.
4. Відповідальність за порушення правил адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Вступ

Невід'ємним атрибутом функціонування правової держави є режим законності, який слугує забезпеченню публічних інтересів, охороні прав та законних інтересів громадян, юридичних осіб, інших суб'єктів публічного управління. Власне законність означає сувору, детальну регламентацію діяльності органів публічної адміністрації, а також неухильне дотримання і виконання законів та підзаконних нормативно-правових актів фізичними та юридичними особами. Найбільшого значення законність набуває в публічному управлінні, оскільки призначення останнього полягає у тому, щоб його суб'єкти діяли виключно на основі і на виконання закону. Водночас наявність заявлених цілей саме по собі повністю не вирішує завдання підтримання належного режиму законності у суспільстві. Необхідні ще й спеціальні інструменти (способи), за допомогою яких такий режим може бути забезпечено. Серед них на особливу увагу заслуговує адміністративний нагляд.

Говорячи про нагляд взагалі, не можна плутати такі суміжні поняття як «нагляд» та «контроль». Іноді ці слова вживаються як синоніми, але за своєю суттю це різні, хоча і споріднені. Контроль є більш широкою юридичною категорією та передбачає діяльність за дотриманням законності в державі, тобто контролюється дотримання всіма суб'єктами нормативно-правових норм, закріплених в законодавстві. В залежності від суб'єкту виділяють президентський контроль, парламентський, урядовий, судовий, контроль центральних органів виконавчої влади, контроль місцевих органів виконавчої влади, контроль органів місцевого самоврядування, громадський контроль. Характерними особливостями контролю є його постійний і систематичний характер.

Нагляд представляє собою різновид контролю. Нагляд – це сукупність безперервних дій зі спостереження за додержанням законності у відповідних суспільних відносинах, які здійснюються компетентним на те органом із застосуванням наданих йому законом (підзаконним нормативним актом) повноважень і спрямовані на попередження, виявлення і припинення порушень,

а також притягнення порушників до відповідальності, однак без втручання в оперативну та господарську діяльність піднаглядних об'єктів.

Таким чином, між контролем та наглядом існують певні відмінності. По-перше, контроль є більш широким поняттям і включає в себе нагляд, який є його різновидом. По-друге, при нагляді перевіряється дотримання лише конкретних специфічних правил і стосується конкретної сфери застосування. По-третє, об'єкт нагляду не підпорядкований суб'єкту. По-четверте, суб'єкт нагляду не має права втручатися у діяльність об'єкту. В останньому і полягає головна відмінність контролю від нагляду. Під час здійснення контролю суб'єкт може втручання в діяльність об'єкта шляхом розгляду скарг на нього, скасування певних рішень та актів, тощо. При нагляді суб'єкт може лише спостерігати та фіксувати дотримання суб'єктом встановлених правил, а у разі їх порушення притягати до відповідальності. По-п'яте, у разі виявлених порушень при контролі буде порушуватися питання про притягнення до дисциплінарної відповідальності, а при нагляді – до адміністративної чи кримінальної.

Сучасна теорія адміністративного права виділяє дві форми нагляду: прокурорський та адміністративний.

Адміністративний нагляд виступає способом забезпечення законності і дисципліни в публічному адмініструванні, який здійснюється спеціальними суб'єктами публічної адміністрації щодо організаційно не підпорядкованих об'єктів.

1. Адміністративний нагляд поліції: поняття та види.

Адміністративний нагляд є одним із способів діяльності поліції щодо забезпечення безпеки громадян і охорони громадського порядку. На думку А.В. Денисової, у загальному розумінні нагляд як вид державної діяльності можна визначити як сукупність безперервних дій зі спостереження за додержанням законності у відповідних суспільних відносинах, які здійснюються компетентним на те органом із застосуванням наданих йому законом (підзаконним нормативним актом) повноважень та спрямовані на попередження, виявлення і припинення порушень, а також притягнення порушників до відповідальності.

Адміністративний нагляд поліції - це систематичне спостереження за точним і неухильним додержанням особами правил і застосування норм, що охороняють життя, здоров'я, права та свободи громадян, регулюють громадський порядок і безпеку з метою попередження, припинення порушень цих правил, виявлення порушників та притягнення їх до адміністративної відповідальності.

Мета здійснення адміністративного нагляду поліцією – забезпечення дотримання особами правил, що регулюють громадський порядок і громадську безпеку, з метою попередження правопорушень та притягнення винуватих до встановленої законом відповідальності.

Поліція здійснює адміністративний нагляд щодо:

1) невизначеного кола осіб (фізичних і юридичних) за дотриманням ними передбачених нормативно-правовими актами правил (наприклад, діяльність поліції щодо охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки у звичайних умовах, під час проведення масових публічних заходів);

2) визначеного кола суб'єктів або щодо визначеного кола питань (наприклад, нагляд за дотриманням посадовими особами і громадянами правил дозвільної системи, торгівлі, дорожнього руху і т.д.);

3) чітко визначеного кола осіб, що звільнені з місць позбавлення волі.

Види адміністративного нагляду поліції:

1) За сферою наглядової діяльності: нагляд загальний, тобто, здійснюваний за всіма сторонами діяльності піднаглядного об'єкта, і спеціальний, - тобто, здійснюваний за спеціальними, окремими сторонами його діяльності.

2) за часом здійснення: постійний та тимчасовий. Це пояснюється тим, що для одних суб'єктів наглядова діяльність є постійною, так як являється одним із функціональних обов'язків (наприклад, для дільничного офіцера поліції), для інших тимчасовою, бо здійснюється, як правило, під час виконання разових доручень в сфері правоохоронної діяльності.

3) За сферами, які підлягають нагляду, останній може бути: за громадським порядком, громадською безпекою, благоустроєм, санітарно-гігієнічними нормами тощо. Тобто, це нагляд за різними напрямками суспільних відносин, які взяті під охорону поліцією.

4) За відкритістю: гласний та негласний. Так, під час гласного нагляду об'єкт знає про проведення наглядових заходів. У свою чергу, під час негласної перевірки особа, яка перевіряє, таємно веде спостереження за об'єктом, який перевіряється.

5) За джерелами нагляду: документальний, який здійснюється на підставі аналізу документів, що відображають показники піднаглядного, та фактичний, який здійснюється на підставі фактичного аналізу піднаглядного об'єкта.

6) За правовою кваліфікацією нагляд може бути правомірним або неправомірним. Результат правомірності чи неправомірності нагляду залежить від відповідності чи невідповідності нагляду вимогам норм як матеріального, так і процесуального права.

7) За кількісним складом суб'єктів нагляду він може бути одноосібним та колегіальним. Одноосібний нагляд здійснюється, наприклад дільничним офіцером поліції за дотриманням правил зберігання об'єктів дозвільної системи. Колегіальний нагляд - це діяльність декількох уповноважених на те посадових осіб (наприклад нагляд наряду патрульної поліції за дотриманням громадського порядку під час проведення масових заходів).

Загальний адміністративний нагляд поліції здійснюється від імені держави і тільки з питань віднесених до її компетенції та регулюється законом України «Про Національну поліцію», а також іншими нормативно-правовими актами, які регулюють діяльність поліції.

Адміністративний нагляд поліції здійснюється шляхом:

- безпосереднього спостереження за виконанням встановлених правил особами (наприклад, під час здійснення патрулювання патрульною поліцією або ГРПП);
- здійсненням періодичних перевірок виконання підприємствами, установами, організаціями, їх посадовими особами і громадянами правил, нагляд за дотриманням яких віднесений до компетенції поліції (наприклад, дотримання правил дозвільної системи);
- перевірка та виявлення порушень за скаргами і заявами громадян (наприклад, при надходженні заяви до дільничного офіцера поліції).

Адміністративний нагляд здійснюється з метою попередження правопорушень, а отже має профілактичний характер. Превентивна діяльність поліції є важливим та найбільш дієвим інструментом у боротьбі зі злочинністю.

Окрім попередження правопорушень важливим завданням здійснення адміністративного нагляду є виявлення осіб, які вчиняють такі правопорушення та притягнення їх до юридичної відповідальності.

Таким чином, під час здійснення адміністративного нагляду поліція виконує наступні завдання:

- попередження правопорушень;
- виявлення фактів вчинення правопорушень;
- припинення виявлених правопорушень;
- притягнення винуватих осіб до юридичної відповідальності.

Адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі - це система тимчасових примусових профілактичних заходів спостереження і контролю за поведінкою окремих осіб, звільнених з місць позбавлення волі, що здійснюються органами Національної поліції.

Правою основою здійснення спеціального адміністративного нагляду є Конституція України; Кримінально-виконавчий кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення; закони України «Про Національну поліцію», «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», наказу МВС України та Державного департаменту України з питань виконання покарань № 1303/203 від 04.11.2003 «Про затвердження Інструкції про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі», наказ МВС України від 28.07.2017 № 650 «Про затвердження інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції», наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства юстиції України від 07.11.2011 № 429/831/769/3279/5 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціального патронажу звільнених осіб».

Адміністративний нагляд є одним із засобів індивідуальної профілактики на стадії попередження рецидиву злочинів, який полягає в спостереженні, перевірці і організаційно-корективному впливі на особу, виступає об'єктом

попереджувальної роботи і здійснюється за допомогою заходів владного характеру з метою виявлення причин і умов негативної поведінки, обмеження можливостей для вчинення злочинів або інших правопорушень, створення сприятливих умов для застосування інших заходів і засобів карально-виховного та індивідуально-профілактичного впливу.

Як зазначено у рішенні Європейського суду з прав людини у справі «Тимофєєв та Поступкін проти Росії», головною метою заходів адміністративного нагляду є запобігання рецидиву, тому такий нагляд має превентивну мету і не може розглядатися як каральний захід або як складова частина покарання. Тобто, такий нагляд встановлюється з метою недопущення такою особою правових норм та вчинення нових правопорушень, а також здійснення виховного впливу на таку особу.

Спеціальний адміністративний нагляд, що здійснюється поліцією, стосуються конкретних осіб, коло яких визначено в статті 3 закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі». До них належать виключно повнолітні особи:

1) засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства;

2) засуджені до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо вони після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження органів Національної поліції, систематично порушують громадський порядок і права інших громадян, вчиняють інші правопорушення;

3) засуджені до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

4) засуджені до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи;

5) засуджених до довічного позбавлення волі.

Зазначений перелік є чітко визначеним і якщо особа не підпадає під всі ознаки, перелічені в тому чи іншому пункті, адміністративний нагляд щодо неї не встановлюється. Наприклад, такий нагляд не буде встановлено щодо особи, яка вчинила злочин середньої тяжкості. Втім, якщо злочинів середньої тяжкості було два і вони обидва були умисні – тоді адміністративний нагляд буде встановлено і то за умови, якщо під час відбування покарання особа постійно порушувала встановлені правила, тобто її поведінка свідчила про те, що вона вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства. У тому ж випадку, якщо особа вчинила, наприклад, тяжкий злочин, але під час відбування покарання довела, що стала на шлях виправлення, то в такому випадку такий нагляд встановлюватися не буде. А ось наприклад, щодо особи, яка засуджена до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи

адміністративний нагляд буде встановлюватися в обов'язковому порядку, навіть якщо її поведінка під час відбування покарання була зразковою.

Виходячи із перелічених категорій осіб стає зрозумілим, що адміністративний нагляд не встановлюється автоматично над кожною особою, яка відбула покарання у місцях позбавлення волі, а лише за тими, хто вчинив серйозні злочини та є небезпечними для оточуючих.

Основні принципи, відповідно до яких здійснюється адміністративний нагляд:

1. Принцип верховенства права. Відповідно до принципу верховенства права, при здійсненні адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, права та свободи піднаглядного визнаються пріоритетними цінностями, а також визначають зміст і спрямованість діяльності Національної поліції по відношенню до піднаглядних осіб.

2. Принцип дотримання прав і свобод людини. При здійсненні адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, працівники Національної поліції забезпечують дотримання прав і свобод піднаглядних. Поліцейським під час здійснення нагляду категорично забороняється сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує честь та гідність, поводження чи покарання по відношенню до піднаглядних.

3. Принцип законності. У своїй діяльності працівники Національної поліції керуються виключно Конституцією та законами України. Піднаглядні особи, у свою чергу, сумлінно дотримуються обов'язків та обмежень, які передбачені Законом про адміністративний нагляд.

4. Принцип гуманізму. Відповідно до принципу гуманізму при здійсненні адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, працівники правоохоронних та судових органів зобов'язані гуманно ставитися до піднаглядних осіб, а також забезпечувати будь-яку допомогу як правового, так і іншого характеру з метою прискорення процесу соціальної адаптації та повернення піднаглядного до нормального законослухняного життя.

5. Принцип взаємодії органів Національної поліції з іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, а також із об'єднаннями громадян і населенням. З метою забезпечення належного здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, попередження рецидиву злочинів, а також охорони публічного порядку, органи Національної поліції у своїй діяльності взаємодіють з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян та з населенням.

6. Принцип рівності. Під час здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, піднаглядні особи рівні між собою перед Конституцією та законами України, а також у дотриманні обов'язків та обмежень, передбачених Законом про адміністративний нагляд.

Як вже зазначалося, адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі, встановлюється з метою запобігання вчиненню ними злочинів і здійснення виховного впливу на них. Основними завданнями нагляду є перш за все попередження, виявлення та припинення правопорушення. В адміністративному нагляді за особами, звільненими з місць позбавлення волі, до основного завдання, окрім превентивної функції, входить ще й виховна. Суть цього завдання полягає у впливі правоохоронних органів, зокрема Національної поліції, на піднаглядного шляхом застосування до нього певних профілактичних заходів примусового характеру.

2. Підстави та порядок встановлення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Підставами для встановлення адміністративного нагляду є:

1) вирок суду, що набрав законної сили, - щодо осіб, засуджених до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів; а також засуджених до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи.

2) матеріали установ виконання покарань - щодо осіб, засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства та осіб, засуджених до довічного позбавлення волі;

3) матеріали органів Національної поліції - щодо осіб, засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо вони після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження органів Національної поліції, систематично порушують громадський порядок і права інших громадян, вчиняють інші правопорушення.

Порядок встановлення адміністративного нагляду за матеріалами установ виконання покарань.

Начальником установи виконання покарань до суду за місцезнаходженням установи виконання покарань направляється подання щодо наступних категорій осіб:

- засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо під час відбування покарання їх поведінка свідчила, що вони вперто не бажають стати на шлях виправлення і залишаються небезпечними для суспільства;

- засуджені до позбавлення волі за один із злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів;

- засуджені до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи.

Подання та матеріали установи по виконанню покарань про необхідність встановлення адміністративного нагляду, повинні обґрунтовуватися на всебічному вивченні відомостей про поведінку за весь період перебування в місцях позбавлення волі, та повинні містити матеріали, що свідчать про небажання засудженого стати на шлях виправлення та свідчать про доцільність встановлення адміністративного нагляду.

Алгоритм підготовки таких матеріалів містить наступні кроки:

1) не пізніше ніж за три місяці до закінчення строку відбування засудженими покарання, складаються списки осіб, які підпадають під дію закону «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»;

2) надані списки вивчаються і визначається коло осіб із числа засуджених, щодо яких є законні підстави для порушення питання про встановлення адміністративного нагляду;

3) стосовно таких засуджених готуються характеристики, копії вироків, довідки про застосовані заходи заохочення і стягнення та інші матеріали, які вказують про небажання засудженого стати на шлях виправлення (наприклад, переведення до приміщення карцерного типу або штрафного ізолятора, висновки про злісне невиконання вимог адміністрації, необґрунтовану відмову від праці та інше).

Законодавчого визначення такого поняття як «шлях виправлення». Немає, тому це поняття є оціночним. Установи виконання покарань можуть на власне бачення тлумачити це поняття та визначити, яка особа не стала на шлях виправлення і залишається небезпечною для суспільства. Під «упертим небажанням стати на шлях виправлення» не можна розуміти просту пасивну позицію ув'язненого, який не виявляє цікавості ні до праці, ні до навчання, байдуже ставиться до суспільно корисної праці, тримається осторонь від колективу, але водночас не здійснює яких-небудь серйозних порушень режиму та не впливає негативно на інших ув'язнених. Такого ув'язненого не віднесеш до тих, хто виправився, але його й не можна ставити в один ряд із тими, хто активно чинить опір адміністрації установ виконання покарань в її діяльності з виправлення та перевиховання засуджених. Висновок про вперте небажання ув'язненого стати на шлях виправлення може бути зроблений лише в тих випадках, коли загалом поведінка особи свідчила про стійкість його антигромадських звичок і поглядів. Наприклад, така особа регулярно вчиняє дисциплінарні проступки, за які, в свою чергу, передбачаються дисциплінарні стягнення, а також вступає в конфліктні ситуації як з адміністрацією установи, так і з іншими засудженими.

4) не пізніше ніж за два місяці до закінчення строку відбування покарання начальнику установи надаються зазначені матеріали на підставі яких він готує подання, яке разом з копією вироку та матеріалами, що свідчать про необхідність встановлення адміністративного нагляду за відповідною особою, направляється до суду за місцезнаходженням установи.

Порядок встановлення адміністративного нагляду за матеріалами органів Національної поліції.

За поданням начальника органу Національної поліції адміністративний нагляд встановлюється щодо осіб, засуджених до позбавлення волі за тяжкі, особливо тяжкі злочини або засуджених два і більше разів до позбавлення волі за умисні злочини, якщо вони після відбування покарання або умовно-дострокового звільнення від відбування покарання, незважаючи на попередження органів Національної поліції, систематично порушують громадський порядок і права інших громадян, вчиняють інші правопорушення.

Адміністративний нагляд встановлюється щодо зазначеної категорії раніше судимих осіб, у яких судимість не була погашена або знята у встановленому чинним законодавством порядку і в межах терміну для погашення або зняття судимості.

Поняття «систематичне порушення громадського порядку» в законодавстві не визначено, судді кожен по-своєму трактують це поняття та на власний розсуд визначають, коли особа вважається такою, що систематично вчиняє правопорушення. але усталеної практикою вважається вчинення трьох і більше правопорушень.

У разі встановлення факту вчинення правопорушень, дільничний офіцер поліції виносить письмове попередження особи, стосовно якої може бути встановлено адміністративний нагляд. Якщо ж така особа, незважаючи на письмове попередження продовжує порушувати громадський порядок і права інших громадян, учиняє інші правопорушення, за які чинним законодавством встановлена адміністративна відповідальність, дільничний офіцер поліції доповідає про це рапортом начальнику органу Національної поліції для прийняття рішення про доцільність встановлення за нею адміністративного нагляду.

До рапорту додаються:

- копія вироку суду про попереднє засудження до позбавлення волі;
- довідка про перевірку на наявність судимостей;
- характеристика особи та матеріали, які свідчать про вчинені особою правопорушення і накладені стягнення;
- засвідчені копії протоколів та постанов про притягнення до адміністративної відповідальності;
- письмове попередження, винесене цій особі, стосовно якої може бути встановлено адміністративний нагляд;
- пояснення правопорушника;
- пояснення громадян, що характеризують їх поведінку;
- пропозиції щодо застосування обмежень дій піднаглядному;
- інші матеріали.

Начальник відділу поліції, розглянувши ці матеріали, приймає рішення щодо підготовки подання про встановлення стосовно цієї особи адміністративного нагляду, підписує його та разом з вищезазначеними матеріалами направляє до суду за місцем проживання особи, звільненої з місць позбавлення волі.

У поданні мають бути визначені обмеження, які пропонує встановити начальник установи виконання покарань чи начальник органу Національної поліції щодо поведінки піднаглядного, та обґрунтування доцільності таких заходів. Відповідно до статті 10 закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» це може бути:

а) заборона виходу з будинку (квартири) у визначений час, який не може перевищувати восьми годин на добу;

б) заборона перебування у визначених місцях району (міста);

в) заборона виїзду чи обмеження часу виїзду в особистих справах за межі району (міста);

г) реєстрація в поліції від одного до чотирьох разів на місяць.

За постановою суду зазначені обмеження можуть бути застосовані частково або у повному обсязі. Під час здійснення адміністративного нагляду суд за поданням начальника органу Національної поліції з урахуванням особи піднаглядного, його способу життя і поведінки може змінювати (зменшувати або збільшувати) обсяг цих обмежень.

Перший вид стосується заборони виходу із дому (квартири) у визначений час. Його зміст полягає в тому, що піднаглядним може бути заборонено вихід із дому (квартири) у певний час. Суд повинен точно встановити дні тижня, а також час доби, протягом яких піднаглядні не мають права залишати приміщення. Вказане обмеження повинно застосовуватися з урахуванням часу (змінності) роботи піднаглядного протягом місяця, виконання ним суспільних і родинних обов'язків, а також з урахуванням інших прав і законних інтересів громадянина.

Як свідчить практика, заборона виходу з дому стосується лише вечірніх годин (після 22 години) і у нічний час, якщо з цим не пов'язана робота звільненого. У ряді випадків таке обмеження застосовується не у всі дні тижня, а лише у передсвяткові та вихідні дні.

Другий вид – заборона перебування у визначених місцях району (міста). Так, піднаглядним може бути заборонено перебування у певних пунктах району (міста). Це робиться з метою перешкодити звільненому поновити зв'язки з особами, що ведуть антигромадський спосіб життя, а також попередити негативний вплив на піднаглядних з боку інших осіб. У цьому випадку необхідно точно перерахувати всі пункти, перебування в яких піднаглядному заборонено. Перелік не можна замінювати вказівкою на заборону з'являтися в громадських місцях. Така заборона створює невизначеність в обмеженнях. Вона може породити порушення правил адміністративного нагляду і не дасть виховного впливу на піднаглядного. При застосуванні цього обмеження необхідно враховувати як умови життя самих піднаглядних, так і характер громадського життя району або міста.

Також особам, що перебувають під адміністративним наглядом, може бути заборонено виїзд або обмежено час виїзду за межі району чи міста. Мета такого обмеження – перешкодити піднаглядному ухилитися від контролю. Цей висновок можна зробити із тексту п. «г» ст. 9 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», в якому визначено обов'язок піднаглядних при виїзді за особистими справами в

інший населений пункт і знаходження там більше доби зареєструватися в місцевому органі поліції. Заборона виїзду в інший населений пункт застосовується у тому випадку, якщо є підстави вважати, що піднаглядний буде вести там антигромадський спосіб життя, порушувати громадський порядок або встановить антигромадські зв'язки. Якщо такі підстави відсутні – у застосуванні даного правообмеження немає необхідності.

Останнім видом обмеження є реєстрація в органі поліції від одного до чотирьох разів на місяць. Його мета – встановлення постійного та регулярного контролю за піднаглядними, забезпечення контролю за їх поведінкою і проведення з ними виховної роботи.

Питання щодо встановлення адміністративного нагляду розглядається в суді за місцезнаходженням:

- установи виконання покарань у випадку, якщо подання надходить від начальника установи виконання покарань;

- за місцем проживання особи, звільненої з місць позбавлення волі, якщо подання надходить від начальника органу Національної поліції.

У судове засідання викликається особа, щодо якої внесено подання про встановлення адміністративного нагляду, а за її клопотанням - і захисник, а також представник органу, начальник якого вніс подання.

Постанова судді оголошується піднаглядному в судовому засіданні. При цьому особі, щодо якої встановлено адміністративний нагляд, під підпис роз'яснюється її обов'язок вести законслухняний спосіб життя, не порушувати громадський порядок і додержувати правил, визначених в статті 9 закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі».

Адміністративний нагляд встановлюється судом терміном від одного року до двох років і не може перевищувати термінів, передбачених законом для погашення або зняття судимості. Для осіб, засуджених до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, адміністративний нагляд встановлюється на строк до погашення судимості.

У разі, коли є підстава вважати, що особа, щодо якої встановлено адміністративний нагляд, залишається небезпечною для суспільства, адміністративний нагляд за поданням відповідного органу Національної поліції може бути продовжено кожного разу ще на шість місяців, але не більше терміну, передбаченого законом для погашення або зняття судимості.

Термін адміністративного нагляду починається з дня оголошення особі постанови судді про встановлення адміністративного нагляду.

Постанова судді надсилається для виконання:

- начальнику органу Національної поліції України за місцем проживання особи, щодо якої встановлено нагляд, у випадку, якщо подання надходило такого начальника;

- начальнику установи виконання покарань, у випадку, якщо подання надходило такого начальника;

Адміністрація установи виконання покарань постанову судді надсилає для виконання органу Національної поліції за вибраним піднаглядним місцем проживання в день його звільнення

3. Порядок здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

Адміністративний нагляд здійснюється поліцією.

Стаття 9 закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» встановлює обов'язки піднаглядних, які зобов'язані вести законослухняний спосіб життя, не порушувати громадський порядок і додержувати таких правил,

а) прибути у визначений установою виконання покарань термін в обрані ними місце проживання і зареєструватися в органі Національної поліції;

б) з'являтися за викликом органу Національної поліції у вказаний термін і давати усні та письмові пояснення з питань, пов'язаних з виконанням правил адміністративного нагляду;

в) повідомляти поліцейських, які здійснюють адміністративний нагляд, про зміну місця роботи, місця проживання чи перебування, а також про виїзд за межі району (міста) у службових справах;

г) в разі від'їзду в особистих справах з дозволу поліцейського в інший населений пункт та перебування там більше доби зареєструватися у відповідному органі Національної поліції.

Окрім зазначених правил, піднаглядні також зобов'язані дотримуватися обмежень у випадку, якщо такі обмеження встановлено щодо них у постанові судді про встановлення адміністративного нагляду (мова йде про обмеження, що передбачені в статті 10 закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі». Статтею 33 Конституції України передбачено, що кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом. А в частині 1 статті 64 Конституції України зазначено, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України. У статті 10 Закону про адміністративний нагляд передбачені обмеження дій піднаглядних, відповідно до яких особа не в змозі користуватися усіма 48 правами, які їй надає Конституція України. Таким чином, до осіб додатково до встановлених правил ще можуть бути встановлені рішенням суду наступні обмеження:

а) заборона виходу з будинку (квартири) у визначений час, який не може перевищувати восьми годин на добу;

б) заборона перебування у визначених місцях району (міста);

в) заборона виїзду чи обмеження часу виїзду в особистих справах за межі району (міста);

г) реєстрація в поліції від одного до чотирьох разів на місяць.

Наведені обмеження становлять вичерпний перелік і встановлюються судом з урахуванням поведінки особи та піднаглядного, характеру вчинених ним злочинів, способу його життя, сімейного стану, кола знайомих тощо.

Необхідно звернути увагу на тому, що правила адміністративного нагляду встановлені Законом України «Про адміністративний нагляд за особами,

звільненими з місць позбавлення волі» для всіх осіб, відносно яких встановлений адміністративний нагляд, а обмеження встановлюються індивідуально для кожної особи судовим рішенням.

Обсяг розглянутих обмежень під час здійснення адміністративного нагляду може змінюватися (зменшуватися або збільшуватися) постановою судді за поданням начальника органу Національної поліції з урахуванням особи піднаглядного, його способу життя і поведінки. Зокрема, зменшення обмежень, тобто пом'якшення режиму адміністративного нагляду, може мати місце у випадках, коли піднаглядний повністю дотримується правил адміністративного нагляду і встановлених йому обмежень, не вчиняє правопорушень, сумлінно працює або навчається, тобто є всі підстави вважати, що він став на шлях виправлення. Послаблення режиму полягає в установленні менш суворих вимог (наприклад, зменшення кількості явок до поліцію для реєстрації) або зняття повністю окремих обмежень. Підставою для збільшення обмежень можуть слугувати матеріали, що свідчать про те, що піднаглядний не дотримується правил адміністративного нагляду і встановлених йому обмежень, допускає правопорушення, зловживає спиртними напоями, неправильно поводить себе в побуті тощо. Посилення режиму адміністративного нагляду проводиться шляхом запровадження додаткових обмежень.

Осіб, щодо яких встановлено адміністративний нагляд, беруть на облік, фотографують, а у разі необхідності у них беруть відбитки пальців. Працівники поліції зобов'язані систематично контролювати поведінку цих осіб, запобігати порушенням ними громадського порядку та прав інших громадян і припиняти їх, проводити розшук осіб, які уникають адміністративного нагляду.

Як правило, контроль за дотриманням піднаглядних встановлених правил та обмежень адміністративного нагляду покладається на дільничного офіцера поліції, але працівники інших підрозділів поліції (наприклад, працівники карного розшуку, патрульної поліції, груп реагування патрульної поліції) також можуть залучатися в межах своїх повноважень.

Повноваження дільничного офіцера поліції у сфері здійснення адміністративного нагляду:

- 1) здійснюють контроль за прибуттям і реєстрацією піднаглядних та осіб, які підпадають під дію Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»;
- 2) беруть на профілактичний облік піднаглядних та ведуть справи адміністративного нагляду;
- 3) оформляють за наявності підстав матеріали про встановлення адміністративного нагляду за особами, які підпадають під дію Закону «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі»;
- 4) контролюють дотримання піднаглядними правил адміністративного нагляду;
- 5) взаємодіють з оперуповноваженими карного розшуку, співробітниками патрульної поліції, груп реагування патрульної поліції та іншими підрозділами.

У здійсненні адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, окрім дільничних офіцерів поліції, значну роль відіграють й інші структурні підрозділи Національної поліції, зокрема, підрозділи карного розшук, слідчі підрозділи, патрульна поліція. До їх обов'язків входить:

1. Виявлення злочинних зв'язків і намірів піднаглядних.
2. Здійснення заходів щодо попередження і припинення піднаглядними злочинів.
3. Контроль за дотриманням піднаглядних правил адміністративного нагляду і встановлених судом обмежень.

4. Винесення подання до керівництва про виявлені недоліки у роботі з установами і здійснення адміністративного нагляду.

5. Під час виконання обов'язків з охорони громадського порядку здійснення контролю та спостереження за особами, відносно яких встановлено адміністративний нагляд. При виявленні таких осіб патрульні затримують їх і доставляють до чергової частини органу поліції з метою оформлення матеріалів про порушення правил адміністративного нагляду.

Дільничний офіцер поліції, отримавши повідомлення про звільнення від відбування покарання особи, щодо якої встановлено адміністративний нагляд, забезпечує спостереження та контроль за її своєчасним прибуттям до обраного місця проживання, своєчасністю реєстрації в підрозділі поліції та поведінкою, проводить з нею бесіду і попереджує її про відповідальність за порушення громадського порядку та прав інших громадян.

При отриманні постанови про встановлення адміністративного нагляду дільничний офіцер поліції оформляє справу адміністративного нагляду, до якої входять наступні документи:

1. Постанова суду про встановлення адміністративного нагляду;
2. Копія подання до суду про встановлення адміністративного нагляду;
3. Довідка про оголошення особі, яка звільняється з місць позбавлення волі, постанови суду про встановлення адміністративного нагляду та обмежень;
4. Повідомлення установи виконання покарань про встановлення адміністративного нагляду за особою, яка звільняється;

5. Матеріали, що стали підставою для встановлення адміністративного нагляду за ініціативою поліції;

6. Матеріали про порушення правил адміністративного нагляду та встановлених обмежень (за наявності);

7. Подання до суду про продовження адміністративного нагляду (за наявності);

8. Постанова суду про продовження адміністративного нагляду(за наявності);

9. Подання до суду про зміну (зменшення чи збільшення) обмежень дій піднаглядного(за наявності);

10. Довідка про працевлаштування піднаглядного(ної);

11. Листок контролю за дотриманням піднаглядним(ною) правил адміністративного нагляду;

12. Довідки про проведення бесід з піднаглядним(ною);

13. Корінці маршрутного і контрольного листків;
14. Інші матеріали, які мають значення для встановлення і здійснення адміністративного нагляду;
15. Копія подання про припинення адміністративного нагляду.
16. Реєстраційний листок.

Контроль за додержанням піднаглядним правил адміністративного нагляду і встановлених судом обмежень дій піднаглядного здійснюється із суворим дотриманням прав особи на повагу до її приватного та сімейного життя, недоторканості житла і таємниці листування. Будь-яке втручання у право особи може бути здійснене лише на підставі закону та у випадках обґрунтованої необхідності захисту національної та громадської безпеки або економічного добробуту країни.

Працівники поліції, зокрема дільничний офіцер поліції, періодично здійснює перевірки про дотримання піднаглядними встановлених правил і обмежень та фіксує такі перевірки в листку контролю, а також рапортом доповідає начальнику відділу поліції.

У випадку якщо піднаглядному судом встановлені обмеження дій у вигляді реєстрації в поліції, то за письмовим рішенням органу поліції така реєстрація здійснюється працівником відділення (відділу) дільничних офіцерів поліції, дільничним офіцером поліції, працівником карного розшуку або черговим. Факт реєстрації записується у реєстраційному листку. У випадку, коли піднаглядний мешкає на значній відстані від відділу поліції, то йому з письмового дозволу начальника органу поліції може встановлюватися явка для реєстрації в службове приміщення дільничного офіцера поліції. Під час реєстрації з піднаглядним проводиться бесіда профілактичного характеру, про що складається відповідна довідка. Час явок устанавлюється з таким розрахунком, щоб це не впливало на роботу і навчання піднаглядного.

Порядок тимчасового виїзду піднаглядного з місця постійного проживання.

У разі необхідності виїзду піднаглядного з місця постійного проживання за межі району (міста) в особистих справах, він повинен отримати на це письмовий дозвіл начальника органу поліції. Для цього піднаглядний подає письмову заяву. Максимальний термін такого виїзду становить 10 діб, з урахуванням часу перебування його у дорозі. Про прийняте рішення робиться відповідний запис у заяві.

Видача піднаглядному дозволу на виїзд в особистих справах здійснюється у виняткових випадках. При цьому враховується причина виїзду, а також дані, що характеризують його поведінку в період перебування під адміністративним наглядом. Після отримання дозволу на тимчасовий виїзд дільничний офіцер поліції вручає під підпис маршрутний листок та письмово повідомляє орган поліції, на територію обслуговування якого цей піднаглядний має прибути.

У відділі поліції, куди прибуває піднаглядний, його реєструють протягом доби інформують про його прибуття дільничного офіцера поліції, на території обслуговування якого буде тимчасово проживати дана особа. На маршрутному листку піднаглядного здійснюється відповідний запис про прибуття і вибуття,

що засвідчується печаткою (штампом) органу поліції. Дільничний офіцер поліції протягом строку тимчасового перебування піднаглядного здійснює стосовно нього індивідуально-профілактичну роботу, а у разі виявлення правопорушень з боку піднаглядного інформує орган поліції за місцем його проживання.

Після повернення піднаглядного на постійне місце проживання (перебування) дільничний офіцер поліції робить запис у маршрутному листку про прибуття особи, який долучає до справи адміністративного нагляду та продовжує здійснювати за ним адміністративний нагляд.

У такому ж порядку вирішується питання про тривале перебування в лікувальних закладах охорони здоров'я.

Порядок виїзду піднаглядного на інше місце проживання (перебування).

У разі від'їзду піднаглядного на інше місце проживання (перебування) він знімається з реєстрації на попередньому місці і ставиться на облік на новому місці. Дільничний офіцер поліції, який здійснює нагляд, повідомляє орган поліції, на територію обслуговування якого прибуде піднаглядний, та видає йому контрольний листок, в якому вказуються дата виїзду, адреса нового місця проживання і строк явки на реєстрацію до відділу поліції за новим місцем проживання. За запитом з нового місця реєстрації особова справа піднаглядного надсилається за новим місцем мешкання піднаглядного. У випадку відсутності більше 10 днів запиту на пересилку матеріалів дільничний офіцер поліції вживає заходів щодо встановлення його місце знаходження.

Адміністративний нагляд припиняється:

1) За постановою судді за поданням начальника органу Національної поліції або клопотанням до суду самого піднаглядного у разі погашення або зняття судимості;

2) Достроково постановою судді за поданням начальника органу Національної поліції якщо піднаглядний перестав бути небезпечним для суспільства і позитивно характеризується за місцем роботи і проживання;

3) Автоматично у наступних випадках:

а) після закінчення терміну, на який його встановлено, якщо органом Національної поліції не подано клопотання про продовження нагляду або суддя відмовив у продовженні нагляду;

б) у разі засудження піднаглядного до позбавлення волі і направлення його до місця відбування покарання;

в) у разі смерті піднаглядного.

Після припинення адміністративного нагляду особи, засуджених до позбавлення волі за злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи, зобов'язані повідомляти органи Національної поліції України про зміну свого місця проживання чи перебування. За заявою прокурора на підставі рішення суду такий обов'язок також може бути встановлений щодо осіб, які відбули покарання за тяжкі або особливо тяжкі злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості малолітньої особи та до яких не було застосовано адміністративного нагляду. Цей обов'язок

встановлюється строком на три роки та може бути подовжений на такий самий строк на підставі судового рішення за заявою прокурора, поданою за місцем проживання особи, на яку покладається такий обов'язок.

Після припинення адміністративного нагляду дільничний офіцер повинен продовжувати контроль за поведінкою і способом життя піднаглядного (до закінчення терміну для погашення або зняття судимості). До цього ж терміну знаходиться в дільничного офіцера поліції і справа адміністративного нагляду, після чого вона здається в архів.

Одним із завдання дільничного офіцера поліції відповідно до Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції, є участь у межах повноважень, передбачених законом, у здійсненні заходів, спрямованих на соціальну адаптацію осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі. Відповідно до закону України «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк» та наказу Міністерства соціальної політики України, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства юстиції України від 07.11.2011 № 429/831/769/3279/5 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціального патронажу звільнених осіб» органи (підрозділи) поліції:

- направляють протягом десяти днів після звернення звільненої особи до органів соціального захисту населення повідомлення за встановленою формою про звільнених осіб, які втратили соціально корисні зв'язки з рідними, є особами з інвалідністю або бездомними та самостійно звернулись до них, з метою подальшого їх влаштування до спеціалізованих установ для звільнених, закладів соціального обслуговування чи закладів для бездомних або інших закладів соціальної підтримки (догляду);

- забезпечують публічну безпеку та порядок на території центрів соціальної адаптації, закладів соціального обслуговування, спеціальних будинків-інтернатів та інших закладів соціальної підтримки (догляду);

- проводять превентивну роботу серед засуджених, які є клієнтами центрів соціальної адаптації, закладів соціального обслуговування, спеціальних будинків-інтернатів, реабілітаційних установ для осіб з інвалідністю інших закладів соціальної підтримки (догляду), та здійснюють адміністративний нагляд за особами, щодо яких його встановлено.

Центри соціальної адаптації розробляють індивідуальні програми для особи, яка звільнилася з місць позбавлення волі, з метою поступового повернення її до загальноприйнятого життя в суспільстві. Після цього протягом трьох днів після звернення звільнених осіб центри соціальної адаптації надсилають відповідне повідомлення до територіального органу Національної поліції. Центр соціальної адаптації у своїй діяльності взаємодіє з місцевими органами виконавчої влади, органами внутрішніх справ, органами Державної міграційної служби, органами й установами виконання покарань, центрами зайнятості населення, громадськими та релігійними організаціями, навчальними закладами, науковими організаціями тощо з метою:

- попередження рецидивної злочинності клієнтів;

- їх соціальної адаптації;
- сприяння формуванню позитивної громадської думки серед населення про осіб, звільнених з місць позбавлення волі.

Крім того, органи Національної поліції можуть надавати необхідну інформацію відносно певної особи, якщо остання погодилася на це. По суті, центри соціальної адаптації виконують такі ж функції, як і працівники Національної поліції по відношенню до осіб, які звільнилися з місць позбавлення волі. Але центри соціальної адаптації виконують свої функції тільки по відношенню до своїх клієнтів, які звернулися до них за допомогою.

Працівники Національної поліції під час здійснення адміністративного нагляду взаємодіють з різними державними органами, місцевим самоврядуванням, громадськими формуваннями, спостережними комісіями тощо. Така взаємодія гарантує не тільки належне здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, а й забезпечення соціальних, матеріальних і побутових умов для піднаглядних, наприклад, працевлаштування або надання місця проживання.

4. Відповідальність за порушення правил адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі

За порушення правил адміністративного нагляду передбачена кримінальна та адміністративна відповідальність.

Адміністративна відповідальність передбачена в статті 187 КУпАП та настає за порушення наступних правил адміністративного нагляду:

- 1) неявка за викликом органу Національної поліції у вказаний термін і ненадання усних або письмових пояснень з питань, пов'язаних з виконанням правил адміністративного нагляду;
- 2) неповідомлення працівників органу Національної поліції, які здійснюють адміністративний нагляд, про зміну місця роботи чи проживання або про виїзд за межі району (міста) у службових справах;
- 3) порушення заборони виходу з будинку (квартири) у визначений час, який не може перевищувати восьми годин на добу;
- 4) порушення заборони перебування у визначених місцях району (міста);
- 5) нереєстрація в органі Національної поліції.

Заборона виходу з будинку, квартири у визначений час полягає в тому, що піднаглядний зобов'язаний протягом установленого йому часу (*не більше 8-ми годин поспіль*) невідлучно знаходитися в будинку (квартирі) за місцем постійного проживання. Час такої заборони має обиратися таким чином, щоб виключити вільне пересування особи в години доби, найбільш придатні для вчинення правопорушень, і навпаки, створити додаткові можливості для позитивного впливу на піднаглядну особу членів сім'ї, рідних, представників громадськості тощо. Зрозуміло, заборону залишати будинок (квартиру) для піднаглядного слід встановлювати на час, вільний від роботи чи навчання в закладі освіти, і не включати час, необхідний для поїздки і повернення з роботи

чи навчання. У випадку проживання особи в багатоквартирному будинку вважається, що в цей час особа має перебувати саме в квартирі, в якій вона постійно проживає. Якщо піднаглядний проживає в будинку на праві приватної власності, то до поняття «будинок» включається й присадибна ділянка з господарськими будівлями. У правозастосовній практиці, як правило, не визнається порушенням, якщо піднаглядний на момент перевірки перебуває безпосередньо біля входу в будинок (під'їзд, квартиру), в якому постійно проживає. Як правило, піднаглядному забороняється вихід з дому (квартири) з 22.00 до 6.00 годин.

Заборона перебувати у визначених місцях району (міста) ґрунтується на особливостях антигромадської поведінки піднаглядного в минулому або ж одержаній інформації про можливу кримінальну поведінку в майбутньому. Сутність цього обмеження полягає в тому, що у піднаглядного зменшується можливість негативно впливати на інших схильних до правопорушень громадян, підтримувати старі та встановлювати нові злочинні зв'язки. У постанові про встановлення обмежень особі мають бути перераховані й *конкретно названі всі пункти*, де заборонено перебувати піднаглядному, що дозволить уникнути як випадкових помилок з її боку, так і посилення в разі порушення на незнання змісту заборони. Наприклад, піднаглядним, які зловживають спиртними напоями, може заборонятися відвідувати кафе, ресторани, бари та інші місця, де реалізуються спиртні напої на розлив; особам з насильницькою антигромадською установкою, крім зазначених об'єктів, - на пляжах, стадіонах, інших місцях, де найчастіше виникають конфліктні ситуації; кишеньковим злодіям та шахраям - на залізничних, автобусних, річкових та морських вокзалах тощо. Проте, вирішуючи питання про застосування до піднаглядного обмеження у відвідуванні певних місць, неприпустимо забороняти відвідування магазину для придбання продуктів харчування, а також користуватися громадським транспортом.

Заборона виїзду чи обмеження часу виїзду в особистих справах за межі району (міста) означає, що виїзд піднаглядного за межі адміністративного району або за межі міста не дозволяється без особливого на те дозволу, наданого поліцією. Варто зауважити, що *забороняється виїзд тільки в особистих справах*, тому виїзд у відрядження під це обмеження не підпадає.

Явка піднаглядного в поліцію для реєстрації постановою судді може бути передбачена від 1-го до 4-х разів на місяць. Для явки мають призначатися *конкретні дні місяця*, що завчасно під розписку оголошуються піднаглядному. Години явки визначаються таким чином, щоб не заважали роботі та навчанню, не збігалися із часом заборони виходу з дому, якщо таке обмеження встановлено для піднаглядного. Явка піднаглядного в органи Національної поліції для реєстрації дозволяє поліцейським періодично перевіряти факт перебування піднаглядного в межах цього району (міста) і вживати невідкладних заходів до розшуку у випадку його відсутності; проводити з ним бесіди профілактичного характеру; отримувати із цих бесід додаткові відомості, що мають значення для підвищення ефективності нагляду; дисциплінує піднаглядну особу, періодично нагадує їй про нагляд і його запобіжний

характер, зокрема, про обов'язок дотримуватись його правил; піднаглядний при цьому має можливість особисто висловити свої прохання та отримати консультації.

За порушення правил адміністративного нагляду, особою щодо якої він встановлений, може також наставати кримінальна відповідальність, передбачена ст. 395 Кримінального кодексу України. Даною нормою охоплюються два діяння, кожне з яких утворює самостійний склад злочину, а саме:

- самовільне залишення особою місця проживання з метою ухилення від адміністративного нагляду;

- неприбуття без поважних причин у визначений строк до обраного місця проживання особи, щодо якої встановлено адміністративний нагляд у разі звільнення з місць позбавлення волі.

Порушення правил адміністративного нагляду є кримінально караним лише за умови, що такий нагляд було встановлено щодо особи за наявності передбачених законом підстав і в установленому ним порядку. При цьому слід враховувати, що піднаглядний може бути притягнутий до відповідальності за статтею 395 тільки за порушення, допущені після оголошення йому постанови про встановлення чи продовження адміністративного нагляду.

Під самовільним залишенням особою місця проживання з метою ухилення від адміністративного нагляду розуміються зміна піднаглядним без поважних причин і повідомлення працівників поліції, що здійснюють нагляд, як місця проживання у межах одного населеного пункту, так і виїзд без дозволу органу Національної поліції до іншого населеного пункту. Це діяння на практиці проявляється у *таких порушеннях* піднаглядним правил адміністративного нагляду:

1) виїзд без дозволу поліції в особистих справах за межі району (міста), з якого йому заборонено виїжджати взагалі чи у певний час;

2) виїзд за межі зазначеного району (міста) у службових справах без повідомлення поліції.

Залишення піднаглядним місця проживання, під яким розуміються будинок (квартира), в якому мешкає піднаглядний, а також район (місто), в якому він проживає і в територіальному органі поліції якого він зареєстрований як піднаглядний, з дозволу (за повідомленням) поліції або, хоча і без такого дозволу (повідомлення), але з *поважних причин*, не утворює складу злочину, передбаченого статтею 395 КК.

Неприбуття без поважних причин у визначений строк до обраного місця проживання особи, щодо якої встановлено адміністративний нагляд у разі звільнення з місць позбавлення волі, є порушенням зазначеною особою обов'язку прибути у визначений установою виконання покарань термін в обране нею місце проживання і зареєструватися в органі Національної поліції. Поважними причинами, які виключають відповідальність такої особи за вчинення вказаних дій за ст. 395, можуть бути будь-які життєві обставини, природні явища, тощо, які не дали їй змоги вчасно прибути в обране нею місце

проживання (відсутність коштів на проїзд, хвороба, затримання поліцією за вчинення правопорушення, стихійне лихо).

Цей злочин може бути вчинено лише протягом терміну, на який встановлено адміністративний нагляд. *Закінченим цей злочин є*, у першій формі - з моменту залишення винним місця проживання без належного дозволу, відповідного повідомлення та поважних причин, у другій - з моменту його неприбуття без поважних причин у визначений строк до обраного місця проживання особи.

Висновки

Адміністративний нагляд — це вид державної управлінської діяльності, яка здійснюється спеціальними органами державної виконавчої влади щодо організаційно невідпорядкованих підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян із приводу виконання ними вимог чинного законодавства з використанням заходів адміністративного примусу.

Адміністративний нагляд поліції – це систематичний нагляд працівниками поліції за точним і неухильним дотриманням посадовими особами і громадянами правил, що регламентують громадський порядок і безпеку з метою попередження і припинення правопорушень, виявлення порушників і притягнення їх до відповідальності або прийняття до них заходів громадського впливу.

Адміністративний нагляд поліції є великим за обсягом напрямком її діяльності, регулюється значним масивом нормативних актів і займає вагомим місце в функціонуванні державного механізму. Від рівня його здійснення значною мірою залежить виконання головного завдання держави – забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина.

Адміністративний нагляд поділяється на два види: загальний, спеціальний.

Спеціальний нагляд здійснюється за чітко визначеним колом осіб, зокрема, за деякими категоріями осіб, звільнених з місць позбавлення волі. Така діяльність здійснюється відповідно до закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», Інструкції про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі, затвердженої спільним наказом МВС України та ДПтС України від 4 листопада 2003 р. № 1303/203, а також іншими нормативно-правовими актами.

Адміністративний нагляд встановлюється від одного року до двох років і не може перевищувати термінів, передбачених законом для погашення або зняття судимості.

Щодо піднаглядних можуть бути застосовані частково або у повному обсязі такі обмеження: а) заборона виходу з будинку (квартири) у визначений час, який не може перевищувати восьми годин на добу; б) заборона перебування у визначених місцях району (міста); в) заборона виїзду чи

обмеження часу виїзду в особистих справах за межі району (міста); г) реєстрація в поліції від одного до чотирьох разів на місяць.

Стаття 10 Закону України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», встановила вичерпний перелік обмежень прав, які можуть застосовуватись до піднаглядних, а ст. 9 – визначила коло їх додаткових обов'язків. Усього в законі визначено чотири види правообмежень піднаглядних. .

Адміністративний нагляд встановлюється від одного року до двох років і не може перевищувати термінів, передбачених законом для погашення або зняття судимості.

Зазначений нагляд здійснюється поліцією, в основному дільничними офіцерами поліції. Діяльність дільничного офіцера поліції полягає у контролюванні поведінки особи, над якою встановлено адміністративний нагляд, шляхом перевірки дотримання нею встановлених правил та обмежень, а також проведення профілактичної роботи, спрямованої на недопущення вчинення такою особою нових злочинів чи адміністративних правопорушень.

З цією метою дільничним офіцером поліції ведеться справа адміністративного нагляду, в якій знаходяться всі необхідні матеріали.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ:

1. Поняття та види адміністративного нагляду.
2. Категорії осіб, щодо яких здійснюється спеціальний адміністративний нагляд.
3. Основні принципи, відповідно до яких здійснюється адміністративний нагляд.
4. Підстави для встановлення адміністративного нагляду.
5. Порядок встановлення адміністративного нагляду за матеріалами установ виконання покарань.
6. Порядок встановлення адміністративного нагляду за матеріалами органів Національної поліції.
7. Порядок здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.
8. Порядок тимчасового виїзду піднаглядного з місця постійного проживання та виїзду піднаглядного на інше місце проживання (перебування).
9. Підстави для припинення адміністративного нагляду.
10. Відповідальність за порушення правил адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Конституція України: 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон Української РСР від 07.12.1984 р. № 8073-Х. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст.1122.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 40-41. Ст.379
4. Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Закон України від 01.12.1994. № 264/94. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. №52. С. 455.
5. Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк : Закон України від 17.03.2011 № 3160-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 38. ст.380
6. Про затвердження Інструкції про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі: Наказ МВС України, Державного департаменту з питань виконання покарань від 4 листопада 2003 р. №1303/203. *Офіційний вісник України*. 2004 р., № 2. Ст. 103
7. Про затвердження Інструкції з організації діяльності дільничних офіцерів поліції: Наказ МВС України від 28.07.2017 № 650. *Офіційний вісник України*. 2017. № 70. Ст. 2136.
8. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціального патронажу звільнених осіб: наказ Міністерства соціальної політики України, МВС України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства юстиції України від 07.11.2011 № 429/831/769/3279/5. *Офіційний вісник України*. 2011. № 99. Ст. 3651.
9. Адміністративна діяльність Національної поліції: навч. посібник / Кер. авт. кол. В.А. Глуховець. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ, 2017. 248 с.
10. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навчальний посібник / О. І. Безпалова та ін. ; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : ХНУВС, 2017. 242 с.
11. Ковальова О.В., Корнієнко М.В. Адміністративні матеріали: підстави та порядок складання: методичні рекомендації. Одеса : ОДУВС, 2020. 164 с.
12. Ковальова О.В., Корнієнко М.В. Берендеева А.І. Кваліфікація адміністративних правопорушень: навч. посіб. Одеса : ОДУВС, 2020. 148 с.
13. Особливості реалізації підрозділами Національної поліції норм Законів України «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк»:

метод. рекомен. / О.І. Безпалова та ін. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2019. 21 с.

14. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / О.І. Безпалова та ін. ; за заг. ред. О.І. Безпалової. Харків : ХНУВС, 2020. 396 с.

15. Скворцов С.І. Адміністративно-правове регулювання адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2018. 215 с.

Допоміжна:

16. Ковальов І. М., Євтушок В.А. Адміністративний нагляд Національної поліції України. *Право і безпека*. 2021. № 2 (81). С. 72-78. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.2.09>.

17. Назаренко Д.О. Кримінальна відповідальність за порушення правил адміністративного нагляду: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 .Дніпропетровськ, 2008. 20 с.

18. Собакарь А. О. Місце адміністративного нагляду в механізмі забезпечення правопорядку. *Науковий вісник Сіверщини. Серія : Право*. 2017. № 1. С. 117-125

19. Собакарь А. О. Співвідношення державного контролю та адміністративного нагляду як засобів публічного адміністрування. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 3. С. 86-91.

РОЗДІЛ 8. ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ДОЗВІЛЬНОЇ СИСТЕМИ.

1. Поняття, призначення та правова основа дозвільної системи, перелік об'єктів, на які поширюються її правила

2. Порядок придбання, зберігання та перевезення громадянами мисливської вогнепальної зброї, бойових припасів, пневматичної та холодної зброї

3. Правова основа та вимоги щодо перевірки об'єктів дозвільної системи та власників мисливської зброї. Порядок приймання, обліку, знищення та реалізації вилученої, добровільно зданої чи знайденої зброї.

4. Діяльність дільничних офіцерів та поліцейських офіцерів громади поліції по здійсненню дозвільної системи.

5. Відповідальність громадян та юридичних осіб за порушення правил дозвільної системи.

ВСТУП

Згідно норм чинної Конституції (стаття 27, яка надає право кожному захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань), Закону України «Про поліцію», Постанови Верховної Ради «Про право власності на окремі види майна», Положення про Міністерство внутрішніх справ України та Положення про дозвільну систему міністерства та інші центральні органи державної виконавчої влади, підприємства, установи, організації, господарські об'єднання, а також громадяни мають право у встановленому порядку використовувати, зберігати, перевозити предмети, матеріали і речовини, відкривати підприємства, майстерні та лабораторії, на які поширюється дозвільна система.

Останніми роками, із прийняттям Конституції України нового імпульсу набула розбудова демократичної, правової держави, головним завданням і змістом діяльності якої є утвердження, забезпечення і захист прав та свобод людини і громадянина. Виконання цього завдання пов'язане із вирішенням ряду складних політичних, економічних, соціальних і правових проблем, оскільки реальний стан справ в державі і суспільстві ще далекий від вимог часу. Україна переживає важку соціально-економічну кризу, одним з найбільш небезпечних соціальних лих залишається криміногенна ситуація. Все це призводить до погіршення життєвого рівня населення, рівня його захищеності, зростання кількості протиправних посягань на права і свободи громадян, власність, громадський порядок і громадську безпеку, інші об'єкти правоохорони, серед яких особливу тривогу викликають злочини та інші правопорушення, пов'язані із зброєю, вибуховими матеріалами, наркотичними, сильнодіючими, отруйними речовинами, спеціальними засобами, які через свої небезпечні властивості вилучені або обмежені у цивільному обігу.

Складовою дозвільної політики є регуляторна політика. Мета її полягає у запровадженні ефективного державного регулювання у сфері підприємництва,

тобто оптимального регулювання державою підприємницької діяльності, усунення правових, економічних та адміністративних перешкод у реалізації права на підприємницьку діяльність. Дозвільна політика має ширший за регуляторну об'єкт управлінського впливу, а саме – суб'єкти підприємницької діяльності, а також ті учасники правовідносин, які реалізують свої права в іншій сфері суспільних відносин. Отже, слід розглядати саме питання дозвільної політики, яке є ширшим за регуляторну.

Важливе місце в діяльності органів публічної адміністрації посідає дозвільна система, під якою в широкому розумінні варто розглядати нормативно закріплену діяльність щодо забезпечення органами публічної адміністрації чітко визначеного порядку щодо обов'язкового отримання організаціями, установами та окремими особами дозволу на здійснення дій, встановлених відповідними правилами

1. Поняття, призначення та правова основа дозвільної системи, перелік об'єктів, на які поширюються її правила

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 року «Положення про дозвільну систему» № 576 дозвільна система – це особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку і використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави та безпеки громадян.

Призначення дозвільної системи:

- попередження порушень правил придбання, зберігання, обліку, перевезення, використання та знищення предметів і речовин, на які встановлений особливий режим користування;
- попередження використання підконтрольних об'єктів і предметів не за призначенням і зі злочинних цілях;
- перешкоджання викрадення, втрат і загублення предметів і речовин, на які встановлена дозвільна система;
- застосування до порушників порядку і правил дозвільної системи передбачених законом заходів адміністративно-правового впливу;
- здійснення взаємодії з іншими відомствами у сфері наведення належного порядку на об'єктах дозвільної системи.

Правовою основою є:

1. Постанова Верховної Ради України від червня 1992 року № 2471-12 «Про право власності на окремі види майна».
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2002 року № 402 «Про затвердження порядку і правил проведення обов'язкового страхування цивільної відповідальності громадян України, що мають у власному чи іншому законному володінні зброю за шкоду, яка може бути заподіяна третій особі, її майну внаслідок володіння, зберігання чи використання цієї зброї».
3. Наказ МВС України від 10 березня 2010 р. №66 «Про затвердження Порядку контролю за додержанням ліцензіатами Ліцензійних умов

провадження господарської діяльності з виробництва, ремонту вогнепальної зброї невійськового призначення та боєприпасів до неї, холодної зброї, пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, торгівлі вогнепальною зброєю невійськового призначення та боєприпасами до неї, холодною зброєю, пневматичною зброєю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів на секунду, Порядку контролю за додержанням ліцензіатами Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з виробництва спеціальних засобів, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії, індивідуального захисту, активної оборони та їх продажу».

4. Наказ МВС України від 21 серпня 1998 року №622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів» зареєстровано в Міністерстві юстиції України 7 жовтня 1998 року за № 637/3077.

5. Наказ МВС України від 10 вересня 2009 року № 390 «Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС».

6. Наказ МВС від 31 травня 1993 року № 314 «Про затвердження Інструкції про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї».

7. Наказ МВС України від 24 липня 1996 року № 523 «Про затвердження Положення про порядок придбання, видачі, обліку, зберігання та застосування вогнепальної зброї, боєприпасів до них, спеціальних засобів індивідуального захисту працівниками судів і правоохоронних органів, а також особами, які беруть участь у кримінальному судочинстві».

До предметів, матеріалів і речовин, підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, належать: вогнепальна зброя (нарізна воєнних зразків, несучасна стрілецька, спортивна, навчальна, охолощена, мисливська нарізна і гладкоствольна), бойові припаси до неї, холодна зброя (арбалети, мисливські ножі тощо), пневматична зброя калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та зазначені патрони вибухові матеріали і речовини, сильнодіючі отруйні речовини I – II класу безпечності, збудники інфекційних захворювань I – II групи патогенності і токсини, сховища, склади і бази, де вони зберігаються, стрілецькі тири і стрільбища, мисливсько-спортивні стенди, а також підприємства і майстерні по виготовленню і ремонту вогнепальної та холодної зброї, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування, магазини, в яких здійснюється продаж зброї та бойових припасів до неї,

штемпельно-граверні майстерні, печатки і штампи, організації, що займаються збутом сильнодіючих отруйних речовин, і лабораторії, що проводять аналізи цих засобів і речовин, працюють із збудниками інфекційних захворювань I – II групи патогенності і токсинами.

Даний перелік розмежовується на об'єкти та предмети дозвільної системи. Зокрема, до предметів, матеріалів та речовин відносяться:

1-ша група – вогнепальна зброя та бойові припаси до неї, холодна зброя, вибухові матеріали, наркотичні засоби, радіоактивні, сильнодіючі отруйні речовини 1-2 класу безпечності, збудники інфекційних захворювань 1-2 групи патогенності та токсичності.

2-га група-до об'єктів відносяться: сховища, склади, бази, стрілецькі тири і стрільбища, мисливські і спортивні стенди, спеціальні комбінати для поховання радіоактивних відходів, підприємства і майстерні по виготовленню і ремонту вогнепальної та холодної зброї, піротехнічні майстерні, магазини, в яких здійснюється продаж зброї та бойових припасів до неї, штемпельно-граверні майстерні, печатки та штампи, організації, що займаються збутом наркотичних засобів, радіоактивних і сильнодіючих отруйних речовин і лабораторії, що проводять аналіз цих засобів і речовин тощо.

2. Порядок придбання, зберігання та перевезення громадянами мисливської вогнепальної зброї, бойових припасів, пневматичної та холодної зброї

Відповідно до Постанови Верховної Ради України від 17 червня 1992 року № 2471-12 «Про право власності на окремі види майна» правом придбання мисливської гладкоствольної зброї користуються громадяни України, які досягли 21-річного віку, а мисливської нарізної зброї – 25-річного віку, на холодну та пневматичну зброю – 18-річного віку.

Кількість зброї, яку може мати громадянин України, не обмежена, однак власник зброї повинен забезпечити її безумовну схоронність. У разі наявності трьох і більше одиниць вогнепальної, пневматичної зброї, арбалетів приміщення (будинок, квартира тощо) або сейф (шафа) для її зберігання повинні бути обладнані охоронною сигналізацією, автономною або з виводом на ПЦН органів внутрішніх справ. Дозволи на придбання зброї і боєприпасів видають ОВС, а саме поліція громадської безпеки і її структурні підрозділи за місцем реєстрації. Дозволи на зберігання і носіння мисливської вогнепальної зброї, пневматичної і холодної зброї видається громадянам строком на 3 роки, дозволи на придбання та перевезення цих предметів, матеріалів і речовин – на строк до 3 місяців.

Для одержання в органах внутрішніх справ дозволу на придбання мисливської нарізної, комбінованої, гладкоствольної, пневматичної зброї, арбалетів громадянами подаються такі документи:

- заява щодо видачі дозволу на придбання зброї на ім'я керівника органу внутрішніх справ за місцем проживання заявника;
- заповнена картка-заява;

- медична довідка (крім охолощеної зброї);
- довідка про вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування (крім охолощеної зброї);
- платіжний документ (платіжне доручення, квитанція) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції про внесення коштів за надання відповідної платної послуги;
- копії 1, 2 та 11 сторінок паспорта громадянина України.

Військовослужбовці Збройних Сил України, інших військових формувань, а також особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України дозволи на придбання, зберігання мисливської, гладкоствольної, нарізної, комбінованої вогнепальної, пневматичної і холодної зброї одержують:

- після подання відповідного рапорту;
- довідки з місця роботи;
- платіжного доручення (квитанції) установи банку про оплату послуг за видачу такого дозволу та заповненої картки-заяви.

Придбана громадянами мисливська вогнепальна, пневматична та холодна зброя протягом десяти днів з дня придбання має бути зареєстрована в органах внутрішніх справ за місцем проживання власника з одержанням дозволу на її зберігання, носіння.

Для одержання дозволу на зберігання, носіння вогнепальної мисливської, гладкоствольної, нарізної, комбінованої та пневматичної зброї, арбалетів власниками в органи внутрішніх справ подаються:

- заява щодо видачі дозволу на зберігання та носіння зброї на ім'я керівника органу внутрішніх справ;
- дві фотокартки розміром 3 x 4 см;
- дублікат дозволу з відміткою магазину про продаж зброї, пристрою або з відміткою про переоформлення їх у встановленому законодавством порядку;
- платіжний документ (платіжне доручення, квитанція) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції про внесення коштів за надання відповідної платної послуги.

Також власник зброї пред'являє договір страхування (крім охолощеної зброї).

Для одержання дозволу на зберігання колекційної холодної зброї її власник подає в орган внутрішніх справ за місцем проживання:

- заяву щодо видачі дозволу на зберігання колекційної холодної зброї на ім'я керівника органу внутрішніх справ;
- фотографії зброї розміром 15 x 15 см;
- платіжний документ (платіжне доручення, квитанція) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції про внесення коштів за надання відповідної платної послуги. На підставі поданих документів орган внутрішніх справ видає дозвіл на зберігання такої зброї. В дозволі ставиться штамп «колекція».

Мисливські ножі придбаються громадянами з дозволу органу внутрішніх справ на право зберігання і носіння мисливської вогнепальної зброї, а також арбалетів, що використовуються громадянами виключно для полювання. При цьому в дозволі на право зберігання і носіння зброї магазином робиться відмітка про реалізацію такого ножа.

При перереєстрації зброї (продовженні терміну дії дозволу на її зберігання і носіння) власниками в органи внутрішніх справ подається:

- заяву про продовження терміну дії дозволу;

- медичну довідку;

- платіжний документ (платіжне доручення, квитанцію) з відміткою банку, відділення поштового зв'язку або коду проведеної операції про внесення коштів за надання відповідної платної послуги.

Також власник зброї пред'являє договір страхування.

Власниками пристроїв до заяви додаються документи, які підтверджують статус особи щодо права їх придбання, зберігання і носіння.

Подарована мисливська нарізна, гладкоствольна вогнепальна, пневматична та холодна зброя може бути зареєстрована, якщо особа, якій вона подарована, має дозвіл на її придбання.

Зброя, боєприпаси до неї, що належать громадянам, мають зберігатися за місцем їх постійного проживання або в місцях тимчасового перебування власників (у дачних будинках тощо) у період проживання в металевих ящиках, сейфах, спеціально виготовлених для зберігання зброї. При цьому зброя має бути в розрядженому стані.

Під час перенесення або перевезення вогнепальна зброя має бути у розрядженому стані, власник зобов'язаний мати при собі дозвіл органу внутрішніх справ на право зберігання та носіння зброї.

Власник зброї у разі зміни місця проживання зобов'язаний звернутися до органу внутрішніх справ із проханням щодо зняття її з обліку, вказавши при цьому нову адресу.

Після прибуття на нове місце проживання власник зобов'язаний у десятиденний строк (у прикордонній місцевості протягом 24 годин) поставити на облік особисту зброю в місцевому органі внутрішніх справ.

ОВС не мають права видавати дозволи на придбання, зберігання і носіння вогнепальної, пневматичної чи холодної зброї громадянам у разі:

- наявності в особи медичних протипоказань до виконання вказаних функціональних обов'язків та володіння зброєю;

- наявності даних про систематичне (два чи більше разів) порушення такою особою громадського порядку, зловживання спиртними напоями, вживання наркотичних речовин без призначення лікаря, інших одурманюючих засобів, скоєння насильства в сім'ї, що підтверджується документально;

- пред'явлення такій особі обвинувачення у вчиненні злочину;

- наявності в особи судимості за злочин, яка не погашена або не знята в установленому порядку;

- відсутності довідки про вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поводження з ними та їх застосування;
- відсутності права, визначеного актами законодавства, на придбання, зберігання і носіння пристроїв.

3. Правова основа та вимоги щодо перевірки об'єктів дозвільної системи та власників мисливської зброї. Порядок приймання, обліку, знищення та реалізації вилученої, добровільно зданої чи знайденої зброї.

Правовою основою є Постанова Кабінету Міністрів України від 12 жовтня 1992 року № 576 «Про затвердження положення про дозвільну систему», Наказ МВС України від 21 серпня 1998 року № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів».

Контроль та перевірка об'єктів дозвільної системи і власників мисливської зброї здійснюється МВС, а також МОЗ, Держатомнаглядом, Держгідротехнаглядом і Держкомгідрометом.

Об'єкти дозвільної системи інспектором дозвільної системи та дільничним офіцером поліції обстежуються щоквартально, а об'єкти, де зберігається та використовується велика кількість зброї (20 чи більше одиниць) і базові склади вибухових матеріалів – щомісячно, у громадян – 1 раз на рік. Незалежно від строку раніше проведених перевірок об'єкт дозвільної системи у кожному випадку обстежується: при оформленні на новий строк дозволу (ліцензії) на зберігання, використання предметів, матеріалів і речовин, функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система; при оформленні дозволу (ліцензії) у зв'язку зі зміною місця зберігання чи використання зазначених предметів, матеріалів, речовин, складів тощо, а також керівника, на ім'я якого виданий дозвіл.

У разі виявлення під час обстеження об'єктів порушень, складаються акти, в яких докладно описується суть виявлених недоліків, вказується строк їх усунення. Один примірник акта залишається на об'єкті дозвільної системи, а другий після доповіді керівництву органу внутрішніх справ підшивається до облікової справи на цей об'єкт. У разі виявлення під час перевірки порушень порушники притягуються до відповідальності в порядку, встановленому законодавством України.

Якщо на об'єкті під час обстеження, перевірки не виявлені порушення, складається рапорт на ім'я начальника ОВС, у якому вказується: дата перевірки, найменування об'єкта та результати перевірки.

Акти і рапорти про перевірки об'єктів дозвільної системи доповідаються керівникам ОВС, які приймають відповідні рішення, після якого вони підшиваються до облікових справ.

Облік власників вогнепальної зброї.

Облік власників мисливської вогнепальної нарізної, гладко-ствольної, пневматичної, а також холодної зброї здійснюється в книзі обліку власників мисливської вогнепальної, пневматичної зброї, а також холодної зброї.

На кожну особу, яка володіє вогнепальною мисливською, пневматичною, а також холодною нагородною зброєю (крім відомчої зброї), заводиться особова справа. Особові справи власників нарізної вогнепальної зброї ведуться в управліннях (відділах) поліції громадської безпеки ГУМВС України в Автономній Республіці Крим, м. Києві, Київській області УМВС України в областях, м. Севастополі, а на власників гладкоствольних мисливських рушниць, пневматичної та холодної зброї – у міськрайорганах внутрішніх справ.

У чергових частинах міськрайорганів внутрішніх справ працівником, який здійснює дозвільну систему, ведеться картотека власників мисливської вогнепальної, пневматичної та холодної зброї, яка використовується для перевірки осіб, затриманих за різні правопорушення, а також для інформування нарядів поліції. Працівниками чергової частини може вестися комп'ютерний облік власників зброї.

Цей порядок врегульований Наказом МВС України від 31 травня 1993 року № 314 «Інструкція про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої зброї боєприпасів до неї».

Приймання від працівників поліції, посадових осіб чи громадян вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї і боєприпасів до неї та їх оформлення здійснюється спеціально призначеним працівником, який відповідає за їх зберігання, а в разі відсутності – черговим по органу внутрішніх справ. При здаванні зброї і боєприпасів працівником ОВС подається: протокол вилучення у громадян зброї, боєприпасів; акт про вилучення зброї, боєприпасів з підприємств, установ і організації; рапорт про добровільно здану чи знайдену зброю, боєприпаси з доданням заяви особи, яка добровільно здала чи знайшла ці предмети; громадянами – заява про добровільно здану чи знайдену зброю, боєприпаси.

При прийманні зброї і боєприпасів працівник, який відповідає за їх зберігання, або черговий перевіряє відповідність записів у поданих йому документах кількості, системи, номери, рік виготовлення, зовнішній та технічний стан зброї та боєприпасів, що здається.

На кожну одиницю зброї, а також на загальну кількість боєприпасів виписується квитанція.

Ця зброя і боєприпаси відповідальним працівником розміщується у кімнаті для зберігання в металевих шафах, закривається і опечатується особистою печаткою.

Отримавши документи про прийняття зазначеного озброєння, начальник органу внутрішніх справ розглядає їх протягом доби, приймає рішення і передає секретарю для вручення працівнику, який відповідає за зберігання. Зброя і боєприпаси, вилучені з об'єктів дозвільної системи після закінчення місячного терміну зберігання за умови усунення недоліків, повертається

відповідним підприємствам. Коли недоліки не усунені, зброя і боєприпаси здаються на склади управлінь, відділів, Т і МТЗ МВС, ГУ й УМВС УМВСТ.

Уся, добровільно здана, вилучена з незаконного обігу в державних установах чи окремих громадян, знайдена нарізна зброя, коли ця зброя не є речовим доказом, у 10-денний строк повинна бути передана на склади управлінь, відділів, Т і МТЗ МВС, ГУ і УМВС, УМВСТ.

Вогнепальна мисливська нарізна, гладко ствольна чи комбінована зброя, боєприпаси, вилучені у громадян за порушення встановленого порядку їх придбання, зберігання чи використання, зберігаються в ОВС до прийняття рішення про адміністративну відповідальність. Якщо прийняте рішення не пов'язане з конфіскацією чи відшкодуванням вартості вилученої зброї і боєприпасів, то вони у 10-денний строк повертаються власникові.

Приймання зброї і боєприпасів, які надійшли на склади, здійснюється завідуючим складом з одночасним оглядом технічною комісією зброї у присутності здавача. На прийнятті на склади зброю і боєприпаси складається акту 2-х примірниках, який підписується членами комісії, завідуючим складом. Перший примірник акта є підставою для обліку зброї і боєприпасів у службі озброєння, другий-для зняття з обліку такої зброї і боєприпасів в ОВС.

Проведення робіт, пов'язаних з відбором і знищенням зброї і боєприпасів, здійснюється членами технічної комісії. На озброєння, що підлягає знищенню, члени комісії складають акт та надається висновок про доцільність подальшого його використання. На підставі рішення технічної комісії непридатні зброя і боєприпаси підлягають попередній механічній деформації.

Обліковими документами є квитанції, приймальні акти, книги обліку, акти знищення зброї і боєприпасів. Усі облікові документи реєструються по книгах обліку вхідних і вихідних документів у канцелярії (секретаріаті). Книги шнуруються, нумеруються і скріплюються печаткою.

4. Діяльність дільничних офіцерів поліції по здійсненню дозвільної системи.

Об'єкти дозвільної системи інспекторами дозвільної системи та дільничними офіцерами поліції обстежуються щоквартально, а об'єкти, де зберігається та використовується велика кількість зброї (20 чи більше одиниць), і базові склади вибухових матеріалів - щомісячно. Керівники органів внутрішніх справ повинні не менше одного разу на рік брати особисту участь у перевірці об'єктів дозвільної системи.

Контроль за зберіганням вогнепальної, пневматичної, холодної зброї, що належить громадянам, здійснюється органами внутрішніх справ, зокрема дільничними офіцерами поліції, у відповідності із суворим дотриманням законності. Перевірка порядку зберігання зброї громадянами в домашніх умовах проводиться не рідше одного разу на рік. Про результати перевірки складається рапорт, який підшивається до особової справи власника. Вказівки працівників органів поліції щодо забезпечення схоронності вогнепальної зброї

та боєприпасів до неї, а також пневматичної і холодної зброї є обов'язковими для її власників.

Не менше одного разу на рік, а, виходячи з оперативної обстановки, і частіше, об'єкти дозвільної системи повинні обстежуватися працівниками, які здійснюють дозвільну систему та підрозділів охорони об'єктів спільно з представниками відповідних комітетів, товариств, інших зацікавлених відомств, а саме:

- з представниками органів Держнагляду охорони праці і органів Мінприроди – склади вибухових матеріалів;

- з представниками відповідних комітетів, товариств сприяння оборони України, військових комісаріатів, органів професійно-технічної освіти – об'єкти з вогнепальною зброєю та боєприпаси.

На підприємствах, в установах і організаціях, господарських об'єднаннях, де виготовляються, ремонтуються, зберігаються та використовуються предмети і матеріали, на які поширюється дозвільна система, перевіряються:

- наявність відповідних дозволів на виготовлення, ремонт, придбання, зберігання, охорону, перевезення та використання підконтрольних предметів і матеріалів, відкриття та функціонування підприємств і майстерень, а також паспортів (на бази, сховища, склади ВМ, піротехнічні майстерні тощо); строк дії цих документів; згода на укладення громадянами трудових договорів на виконання робіт на таких об'єктах; дотримання пропускового режиму;

- облік підконтрольних предметів, матеріалів, порядок видачі, приймання зброї, боєприпасів, вибухових матеріалів (вибухових речовин, засобів ініціювання); їх списання після використання, повернення в місця постійного зберігання; правильність ведення відповідної службової документації;

- придатність приміщень, де розташовані об'єкти дозвільної системи та зберігаються вогнепальна зброя, боєприпаси, вибухівка, засоби підривання, - міцність дверей, стін, стелі, підлоги, металевих сейфів, шаф, надійність замків, справність охоронної протипожежної сигналізації тощо;

- стан технічного устаткування (складів, баз, сховищ), обладнання забороненої зони; справність світильників; розчищення території; наявність охорони, постових вишок, блок-постів, сторожових собак, засобів пожежогасіння, зв'язку з найближчими постами і органами внутрішніх справ;

- стан охорони об'єктів, укомплектованість особовим складом, придатність його для охорони об'єктів та знання своїх обов'язків, організація служби стрільців, тривалість їх збору за сигналом «Тривога», порядок зміни і підміни, відповідність розміщення сил та дислокації постів, правильність ведення службової документації, а також планів оборони цих об'єктів у органах внутрішніх справ та проведення навчання з відпрацюванням взаємодії всіх видів нарядів;

- обладнання та технічний стан транспорту, що здійснює перевезення небезпечних вантажів.

В організаціях, установах і на підприємствах, де зберігається і використовується вогнепальна зброя ДІМ перевіряє:

- дотримання умов, які забезпечують збереження вогнепальної зброї і боєприпасів, придатність приміщення для збереження, надійність дверей, стін, стелі, підлоги, металевих сейфів, організація охорони приміщення, придатність охоронної сигналізації;

- наявність дозволу на зберігання зброї, термін його дії, відповідальність відповідальної особи вказаною у дозволі, фактично наявність зброї вказаної у дозволі за найменуванням і кількістю;

- дотримання порядку видачі зброї і боєприпасів для стрільби і змагань, списування витрачених патронів, своєчасність повернення зброї до місць її постійного зберігання, зайнятість стрілецьких тирів і стрільбищ, забезпечення безпеки громадян при стрільбі;

- наявність у сховищі вогнепальної зброї, яка належить іншим організаціям, дотримання порядку її зберігання і використання, наявність дозволу на зберігання в указаному місці;

- використання адміністрацією об'єкту раніше даним органом поліції приписів щодо усунення виявлених недоліків, а також організація відомчого контролю за збереженням зброї.

У магазині, що торгує вогнепальною зброєю і боєприпасами до неї ДІМ перевіряє:

- придатність приміщення для зберігання зброї боєприпасів і пороху;

- облік вогнепальної зброї і боєприпасів, що надходять до магазину і з постачальних організацій, від громадян для комісійного продажу;

- наявність дозволу на право торгівлі вогнепальною зброєю і боєприпасами до неї, термін дії дозволу, дотримання правил торгівлі вогнепальною зброєю.

При обстеженні складів з вибуховими речовинами ДІМ перевіряє:

- стан технічного обладнання об'єктів (наявність і надійність огорожі, обладнання забороненої зони придатність світильників і охоронної сигналізації, наявність блокпостів, службових собак, засобів зв'язку з найближчими постами й органами внутрішніх справ);

- придатність складських приміщень для зберігання вибухових речовин й засобів вибуху, дотримання норм завантаження, стану під'їзних шляхів і засобів пожежогасіння;

- організацію перевезення вибухових речовин, наявність обладнаного транспорту на перевезення вибухівки та її охорони;

- правильність здійснення допуску осіб до робіт, пов'язаних із збереженням, використанням, перевозом і охороною вибухових речовин;

- стан охорони об'єкта (укомплектованість особового складу, відповідність розташування дислокації постів, придатність особового складу до несення служби стрільців тривалість її несення, порядок зміни і підміни караулу, ведення службової документації, знання караулом своїх обов'язків);

- здійснення пропускового режиму на території складу, підприємства, оформлення матеріальних перепусток, порядок проїзду, виносу та перевезення вибухових речовин;

- дотримання умов, які забезпечують збереження відомчої вогнепальної зброї, придатність приміщення для її збереження, дотримання порядку обліку, використання, в тому числі під час її отримання на постах.

При обстеженні об'єктів із сильнодіючою отрутою, наркотичними засобами, психотропними речовинами і прекурсорами ДОП перевіряє:

- наявність і термін дії дозволу на зберігання отруйних та сильнодіючих наркотичних речовин, фактичну наявність речовин за найменуваннями і кількістю, вказаними в дозволі;

- наявність обліку отруйних і сильнодіючих наркотичних речовин, дотримання правил їх перевезення, правильність оформлення документів на збут і випуск споживачами;

- дотримання правил, за допомогою яких забезпечується зберігання отруйних і сильнодіючих наркотичних речовин;

- виконання раніше даним органом внутрішніх справ приписів щодо усунення виявлених на об'єкті недоліків;

- наявність санітарного паспорта на право зберігання та проведення робіт з радіоактивними речовинами і джерелами іонізуючого випромінювання;

- стан приміщень для зберігання, наявність умов, за допомогою яких забезпечується збереження вказаних речовин (охорона, надійність охоронної сигналізації), стан організації відомчого контролю щодо забезпечення зберігання радіоактивних речовин і джерел іонізуючого випромінювання;

При обстеженні піротехнічних майстерень ДОП перевіряє:

- наявність дозволу на відкриття майстерень стан зберігання обладнання об'єкта (наявність відповідних загорож, охоронно - пожежної сигналізації, протипожежного обладнання);

- придатність складських приміщень для зберігання піротехнічних матеріалів, дотримання нора завантаження;

- наявність цілодобової озброєної охорони, її укомплектованості, знання сторожами своїх обов'язків, матеріальної частини зброї і порядку її зберігання, дотримання перепускного режиму;

- наявність паспорта на склад піротехнічних виробів;

- придатність майстерні для проведення робіт, пов'язаних із використанням вибухових речовин, наявність необхідної документації;

- дотримання встановленого режиму майстерні, порядку допуску громадян до робіт, пов'язаних з вибуховими речовинами.

На всіх об'єктах дозвільної системи обов'язково перевіряється організація відомчого контролю за схоронністю предметів і матеріалів, на які поширюється дозвільна система.

У разі виявлення під час обстеження об'єктів порушень складаються відповідні акти, в яких докладно описується суть виявлених недоліків, указується строк їх усунення. Один примірник акта залишається на об'єкті дозвільної системи, а другий після доповіді керівництву органу внутрішніх справ підшивається до облікової справи на цей об'єкт. У разі потреби один примірник акта надсилається в підрозділи охорони при органах внутрішніх справ.

У разі виявлення під час перевірки порушень порядку виготовлення, ремонту, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення і використання спеціально визначених предметів і матеріалів, відкриття та функціонування окремих підприємств та майстерень порушники притягаються до відповідальності в порядку, встановленому законодавством України.

Якщо на об'єкті під час обстеження не виявлені порушення, складається рапорт на ім'я начальника органу внутрішніх справ, у якому вказуються: дата перевірки, найменування об'єкта та результати перевірки. Акти і рапорти про перевірки об'єктів дозвільної системи доповідаються керівникам органів внутрішніх справ, які приймають відповідні рішення, після чого вони підшиваються до облікових справ на ці об'єкти.

Вогнепальна, пневматична, холодна (арбалети) зброя, що належить окремим особам, має зберігатися в місцях постійного проживання власників у міцних, з надійними замками дерев'яних шафах або металевих ящиках, спеціально виготовлених для зберігання зброї, в розібраному, розрядженому стані, зі спущеними курками, окремо від бойових припасів. У разі виникнення реальної загрози, з метою відвернення протиправного насильницького проникнення житло, захисту особистого життя та життя інших громадян вогнепальна зброя може зберігатися в зібраному стані (в період загрози). Дозволяється за погодженням з територіальними органами внутрішніх справ зберігати зброю в дачних будинках у період проживання там громадян, власників зброї. До зброї не повинні мати доступ сторонні особи і, особливо, діти.

У виняткових випадках допускається з дозволу органів внутрішніх справ тимчасове зберігання зброї без права її використання в іншого дорослого члена сім'ї або найближчого родича, а в разі їх відсутності - в інших громадян на час тривалого (понад три місяці) відрядження, перебування на військових зборах або проходження власником зброї строкової служби у Збройних Силах України при дотриманні встановлених правил її зберігання. На період тимчасового зберігання зброї особі, яка прийняла її на зберігання, органи внутрішніх справ видають дозвіл з позначкою «на тимчасове зберігання без права користування».

Під час перенесення або перевезення всіма видами транспорту вогнепальна, пневматична, холодна (арбалети) зброя має бути заохленою, у розрядженому, розібраному стані (якщо це можливо). У всіх випадках під час перенесення або перевезення вогнепальної зброї власник зобов'язаний мати при собі дозвіл органів внутрішніх справ на право її зберігання і носіння. З метою самозахисту від злочинних посягань зброя може перевозитися в зібраному стані, розрядженою. У всіх випадках перенесення та перевезення такої зброї її спускові гачки повинні бути замкнені курковими замками безпеки.

Таким чином, у сфері дозвільної системи ДОП:

- відзначають в паспорті адміністративної дільниці об'єкти дозвільної системи і власників вогнепальної зброї, які проживають на території його обслуговування;

- пояснює населенню правила дозвільної системи необхідність добровільної здачі вогнепальної зброї, вибухівки, яка незаконно зберігається;

- виявляє осіб, які незаконно виготовляють і зберігають вогнепальну зброю, вибухівку, отруту, а також порушують правила їх зберігання, вживає відповідних заходів щодо осіб, не менше ніж раз на рік перевіряє дотримання правил зберігання власниками вогнепальної зброї;

- перевіряють об'єкти дозвільної системи не менше, ніж один раз на три місяці, а об'єкти, де зберігається велика кількість зброї / 20 і більше / базові склади вибухівки-щомісячно;

- контролює за своєчасною здачею на час літніх канікул вогнепальної зброї, яка належить загальноосвітнім школам, профтехучилищам та іншим навчальним закладам, у спортивно - стрілецькі клуби, військові комісаріати й інші організації, які забезпечують надійність збереження цієї зброї.

5. Відповідальність громадян та юридичних осіб за порушення правил дозвільної системи.

Згідно Кодексу України про адміністративні правопорушення ДІМ має право складати протоколи при порушенні таких норм дозвільної системи:

1) Порушення громадянами порядку придбання, зберігання, передачі іншим особам або продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї (ст. 190 КУпАП);

2) Порушення громадянами правил зберігання, носіння або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів (ст. 191 КУпАП);

3) Порушення громадянами строків реєстрації (перереєстрації) вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і правил взяття її на облік (ст. 192 КУпАП);

4) Ухилення від реалізації вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів (ст. 193 КУпАП);

5) Порушення працівниками торговельних підприємств (організацій) порядку продажу вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів (ст. 194 КУпАП);

6) Порушення працівниками підприємств, установ, організацій правил зберігання або перевезення вогнепальної, холодної чи пневматичної зброї і бойових припасів (ст. 195 КУпАП);

7) Порушення порядку розробки, виготовлення, реалізації спеціальних засобів самооборони (ст. 195-1 КУпАП);

8) Порушення порядку придбання, зберігання, реєстрації або обліку газових пістолетів і револьверів та патронів до них (ст. 195-2 КУпАП);

9) Порушення порядку виробництва, придбання, зберігання чи продажу електрошокових пристроїв і спеціальних засобів, що застосовуються правоохоронними органами (ст. 195-4 КУпАП);

10) Незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації (ст. 195-5 КУпАП);

11) Порушення порядку виробництва, зберігання, перевезення, торгівлі та використання піротехнічних засобів (ст. 195-6 КУпАП);

12) Стрільба з вогнепальної, холодної металеві чи пневматичної зброї в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку (ст. 174 КУпАП).

Відповідно ст. 222 КУпАП органи внутрішніх справ розглядають справи про такі адміністративні правопорушення в сфері дозвільної системи: статті 192, 194, 195 КУпАП.

При вчиненні порушень, передбачених статтями 174, 190 - 195-6 КУпАП, дільничний офіцер поліції має право вилучити вогнепальну, пневматичну зброю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду та холодну зброю, бойові припаси, електрошокові пристрої і спеціальні засоби, а також має право провести особистий огляд і огляд речей порушника в порядку, встановленому статтею 264 КУпАП. До особи, яка вчинила правопорушення під час виконання службових обов'язків, вилучення зброї, особистий огляд і огляд речей застосовується лише у невідкладних випадках.

Статтею 311 КУпАП визначено органи, що виконують постанови про оплатне вилучення предмета. Постанова про оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вилучення предмета або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення, виконується органом (посадовою особою), який виніс постанову. А по справах про адміністративні правопорушення, передбачені ч.1 ст.191 і ст. 193 КУпАП, постанова адміністративної комісії при виконкомах районної, міської, районної в місті, селищної, сільської ради народних депутатів про оплатне вилучення вогнепальної зброї та бойових припасів виконується органами внутрішніх справ, зокрема і ДІМ.

За статтею 312 КУпАП вилучені предмети на підставі постанови про оплатне вилучення вогнепальної зброї, бойових припасів здаються органом (посадовою особою) для реалізації в комісійний магазин або спеціально виділені для цієї мети магазини державної чи кооперативної торгівлі за місцем знаходження майна, що підлягає вилученню.

З питань дозвільної системи дільничний офіцер поліції також здійснює підготовку матеріалів досудового розслідування за вчинення злочинів, передбачених статтями 261 – 267, 269 Кримінального кодексу України.

Згідно із п.21-23 статті 23 Закону України «Про Національну поліцію» мають такі завдання:

- здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боеприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

- здійснює у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боеприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин;

- здійснює контроль у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення.

ВИСНОВКИ

Поняття «дозвільної системи» у вузькому розумінні доцільно розглядати як «дозвільну систему Національної поліції України», під якою слід розуміти врегульовану чинним законодавством діяльність уповноважених підрозділів Національної поліції України та їх посадових осіб щодо здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами нормативно закріплених правил та порядку виготовлення, придбання, реалізації, транспортування, зберігання, обліку, використання, ремонту та знищення спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, які становлять підвищену небезпеку для життя і здоров'я людини, а також відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, стрілецьких тирів, стрільбищ, мисливських стендів, магазинів, сховищ, складів, арсеналів і баз, де зберігаються та/або використовуються ці предмети, матеріали і речовини.

Зважаючи на викладене, дозвільне провадження – це особливий вид адміністративного процесу, сукупність послідовних дій, врегульованих адміністративно-процесуальними нормами, які забезпечують певний порядок реалізації дозвільної політики, відповідної конституційним положенням щодо напрямків державного будівництва. Дозвільне провадження – це також сукупність взаємопов'язаних стадій, кожна з яких вирішує конкретні завдання. Усі стадії спрямовані на виконання єдиної мети провадження.

Право на володіння вогнепальною зброєю посадовими особами та громадянами і умови її застосування визначаються в порядку, встановленому законодавством України.

Укладання договорів та угод на виконання робіт, пов'язаних з виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням, використанням предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система, провадиться за погодженням з органами поліції. Рішення МВС України з питань здійснення дозвільної системи є обов'язковими для органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також підприємств, установ, організацій і громадян.

Таким чином, виконання та вирішення питань, пов'язаних з виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням, використанням предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система, провадиться тільки за погодженням з органами поліції. Рішення працівників поліції з питань здійснення дозвільної системи є обов'язковими для органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, а також підприємств, установ, організацій і громадян.

Дільничні офіцери поліції, як представники на адміністративних дільницях, також мають значний перелік обов'язків та прав щодо здійснення дозвільної системи.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття дозвільної системи.
2. Перелік об'єктів, на які поширюються правила дозвільної системи.
3. Правова основа та порядок видачі дозволів на придбання зброї і боєприпасів.
4. Правова основа та вимоги щодо перевірки об'єктів дозвільної системи і власників мисливської зброї.
5. Порядок приймання, обліку, знищення та реалізації вилученої, добровільно зданої чи знайденої зброї.
6. Характеристика предметів і об'єктів на які поширюються правила дозвільної системи.
7. Правова основа та вимоги щодо перевірки об'єктів дозвільної системи і власників мисливської зброї.
8. Характеристика суб'єктів дозвільної системи.
9. Порядок здійснення обліку об'єктів дозвільної системи.
10. Порядок приймання, обліку, знищення та реалізації вилученої, добровільно зданої чи знайденої зброї.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

Основна:

1. Адміністративна діяльність Національної поліції: Навч. посібник / Кол. авт. ; кер. авт. кол. к.ю.н., засл. юрист України В.А. Глуховеря. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. –248 с.
2. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки ; [О. І. Безпалова, О.В. Джафарова, С.М. Князев та ін.; передм. О. М. Бандурки] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 242 с.
3. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції: навчально-методичний посібник / уклад. / М.В. Корнієнко, А.Г. Пишна, А.А. Десятник. Одеса, Одеський державний університет внутрішніх справ, 2021. 236 с.
4. Поліцейська (адміністративна) діяльність : навч. посіб. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. І. Безпалової ; [О. В. Джафарова, С. О. Шатрава та ін. ; передм. О. І. Безпалової] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2020. 396 с.
5. Поліцейська діяльність : навч. посіб. / Мукоїда Р.В., Любчик В.Б., Пишна А.Г., Берендеева А.І., Афонін Д.С. / За ред. Корнієнка М.В. Одеса : ОДУВС, 2021. 252 с.
6. Поліцейська діяльність : підруч. / А. Є. Фоменко, О. С. Юнін, Р. В. Миронюк, А. О. Собакарь та ін. ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., Засл. діяча науки і техніки України О. С. Юніна. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 432 с.
7. Поліцейське право України : підручник / Братель С.Г., Денисова А.В., Пишна А.Г. та ін. Одеса : Одеський державний університет внутрішніх справ, 2023. 620 с.

Допоміжна:

8. Будь О. А. Об'єкти і суб'єкти реєстраційних та дозвільно-ліцензійних процедур у діяльності Національної поліції. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 103-114.
9. Будь О. А. Поняття і значення реєстраційних та дозвільно-ліцензійних процедур у діяльності Національної поліції. *Право і Безпека*. 2022. № 3. С. 140-149.
10. Кобрусєва Є. А. Дозвільна система як один із засобів забезпечення суспільної безпеки та громадського порядку. *Правові новели*. 2022. № 18. С. 113-116.
11. Шило С. М. Дозвільна система як особливий вид діяльності органів публічної адміністрації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. Вип. 75(1). С. 305-310.

РОЗДІЛ 9. ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ. ЗАХИСТ ПРАВ ДІТЕЙ.

Вступ

1. Правові та організаційні засади діяльності підрозділів ювенальної превенції
2. Основні напрями роботи та повноваження підрозділів ювенальної превенції
3. Ведення профілактичного обліку дітей підрозділами ювенальної превенції.

Вступ

Соціальна політика будь-якої правової держави повинна бути зосереджена на створенні гідних умов життя та високого рівня добробуту не лише нинішнього, а й прийдешніх поколінь. Демографічна криза, яка на сьогоднішній день існує в Україні, не є позитивним явищем для українського народу, саме тому органи публічної влади повинні сприяти як вихованню нового здорового покоління, так і збереженню існуючого генофонду.

Проголосивши, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю (ст. 3 Конституції України), держава зобов'язалася всіма доступними засобами захищати особу, особливо дитину. Важливою складовою правоохоронної діяльності є попередження правопорушень, які вчиняються дітьми та стосовно них.

У сучасній юриспруденції важливе місце займають такі категорії як, зокрема, справедливість, людська гідність та людські права й гуманізм, загалом. Їх імплементація в національне законодавство і практичну правничу діяльність вимагають рівного та гідного ставлення до усіх осіб, незалежно від будь-яких ознак, у тому числі й від віку. Дитина така ж людина як і повнолітня особа. Усім їм іманентні однакові права. Водночас, відносно дитини існує декілька застережень.

По-перше, в силу вікових особливостей дитина, у порівнянні з повнолітньою особою, потребує особливого захисту, адже вона не може повною мірою реалізувати свої права самостійно, потребуючи для цього законних представників, якими виступають батьки (опікуни, піклувальники, патронатні вихователі та ін.). У цьому контексті не можна не відмітити те, що на планеті навряд чи знайдеться народ, соціальні норми якого не оберігають дитину, не створюють сприятливий для забезпечення прав дитини режим.

По-друге, через неможливість самостійно реалізувати повною мірою свої права та чітко усвідомлювати наслідки своїх дій, виникає питання про адекватність сприйняття законними представниками прав та законних інтересів дитини. Так, наприклад, у ст. 35 Конституції України закріплено право кожної людини на свободу світогляду та віросповідання, однак, наскільки дитина може реалізувати це право самостійно, відповісти важко. Особливо зважаючи на те, що значна частина українців здійснює обряд хрещення дитини у перші місяці її

життя. Питання про те, чи відповідає це інтересам дитини і не порушує її права самостійно обирати віросповідання або не сповідувати узагалі ніякої релігії, залишається більшою мірою риторичним.

Охорона дитинства в Україні є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом, що має важливе значення для забезпечення національної безпеки України, ефективності внутрішньої політики держави, і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист, всебічний розвиток та виховання в сімейному оточенні.

Непрості реалії сучасного економічного, соціально-демографічного й культурного становища в нашій країні об'єктивно довели те, що нині діти часто незахищені й намагаються розв'язувати свої проблеми методами й шляхами, які вони обирають самостійно. Результатом цього є збільшення кількості дітей, чия поведінка виходить за межі моральних і правових норм та які стають об'єктом нагляду правоохоронних органів. Серед основних завдань підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України є спрямовані на запобігання вчинення дітьми правопорушень.

1. Правові та організаційні засади діяльності підрозділів ювенальної превенції

Дитина є об'єктом підвищеної уваги з боку родини, суспільства, держави. Внаслідок фізичної і розумової незрілості людина до набуття повноліття потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист з моменту народження. Дитина має бути повністю підготовлена до самостійного життя в суспільстві та вихована в дусі гуманістичних ідеалів, і особливо в дусі миру, гідності, терпимості, свободи, рівності і солідарності.

Сьогодні запобігання правопорушенням серед дітей та захист їх від різноманітних факторів небезпеки виконує ювенальна превенція, яка представлена системою відповідних суб'єктів публічного адміністрування та певною специфічною діяльністю цих органів. Це відносно новий соціально-правовий інститут для нашої країни, одним з провідних (спеціальних) суб'єктів якого є Національна поліція України.

Правову основу діяльності працівників ювенальної превенції складають:

1. Міжнародні нормативно-правові акти, які ратифіковані Україною:
 - Û Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом (1975 р.);
 - Û Конвенція про права дитини (1989 р.);
 - Û Конвенція про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999 р.);
 - Û Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000 р.)
 - Û Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо торгівлі дітьми, дитячої проституції і дитячої порнографії (2003 р.);
 - Û Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального розбещення (2007 р.);

- Û Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо процедури повідомлень (2014 р.) та інші.
- 2. Конституція України;
- 3. Закони України:
 - Û Кримінальний кодекс України;
 - Û Кримінальний процесуальний кодекс України;
 - Û Кодекс України про адміністративні правопорушення;
 - Û Сімейний кодекс України;
 - Û Цивільний кодекс України;
 - Û закон України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» (1995 р.);
 - Û закон України «Про охорону дитинства» (2001 р.)
 - Û закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (2001 р.);
 - Û закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (2005 р.);
 - Û закон України «Про протидію торгівлі людьми» (2011 р.);
 - Û закон України «Про Національну поліцію» (2015 р.);
 - Û закон України «Про освіту» (2017 р.);
 - Û закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017 р.) та інші.
- 2. Підзаконні нормативно-правові акти:
 - Û постанова Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р. № 684 «Про затвердження Порядку ведення обліку дітей дошкільного, шкільного віку та учнів»;
 - Û постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі»;
 - Û постанова Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 800 «Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю чи здоров'ю»;
 - Û постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 587 «Про організацію надання соціальних послуг»;
 - Û Постанова Кабінету Міністрів України від 1 червня 2020 р. № 585 «Про забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах»;
 - Û наказ Міністерства соціальної політики України, Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства внутрішніх справ України від 01 червня 2012 р. № 329/409/652/502 «Про взаємодію місцевих органів виконавчої влади з питань здійснення контролю за умовами утримання і виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які виховуються в прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу, соціального супроводження прийомних

сімей та дитячих будинків сімейного типу»;

Ї наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства охорони здоров'я від 06 липня 2016 р. № 612/679 «Про порядок обліку фактів звернення та доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень кримінального характеру та інформування про такі випадки органів і підрозділів поліції»;

Ї наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03 липня 2017 р. № 560 «Про організацію діяльності приймальників-розподільників для дітей органів Національної поліції України»;

Ї наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19 грудня 2017 р. № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України»;

Ї наказ Міністерства внутрішніх справ України від 25 лютого 2019 № 124 «Про затвердження Порядку взяття на профілактичний облік, проведення профілактичної роботи та зняття з профілактичного обліку кривдника уповноваженим підрозділом органу Національної поліції України»;

Ї наказ Міністерства внутрішніх справ України від 12 жовтня 2020 р. № 724 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування» та інші.

Таким чином, правову основу діяльності підрозділів ювенальної превенції становить значний масив нормативно-правових актів, які ґрунтуються на міжнародному законодавстві. Останніми роками прослідковується чітка тенденція щодо посилення уваги до захисту прав дітей, що проявляється у значній кількості підзаконних постанов, наказів та інших підзаконних нормативно-правових актів, які врегульовують окремі напрямки роботи. Особлива увага приділяється захисту дітей від домашнього насильства, сексуального насильства та надання допомоги дітям, які належать до категорії соціально вразливих.

Питання захисту прав дітей носить комплексний характер, тому з цією метою тим чи іншим чином задіяні всі державні органи, серед яких підрозділи національної поліції відіграють значну роль. Зокрема в законі України «Про Національну поліцію» визначається, що Національна поліція відповідно до покладених на неї завдань у межах компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за додержанням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням у дитячому середовищі, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі.

Для виконання поставлених завдань залучаються підрозділи патрульної поліції та сектор реагування патрульної поліції, карного розшуку, слідчі підрозділи та підрозділи завдання, дільничні офіцери поліції та інші підрозділи Національної поліції в рамках своїх повноважень. Але необхідно зауважити, що зазначені підрозділи займаються цими питаннями опосередковано, у той час як підрозділи ювенальної превенції спеціально створені для роботи з дітьми, які перебувають у контакті або в конфлікті з законом. Дитина у конфлікті з

законом – дитина, що підозрюється або обвинувачується у вчиненні дій, за які передбачена кримінальна або адміністративна відповідальність для дітей відповідного віку або дорослих. Дитина у контакті з законом – дитина, яка в силу різних обставин, що стосуються її життя (розлучення, усиновлення, міграція, насильство тощо) вступає в контакт із системою правосуддя в тій чи іншій формі, а також дитина, яка постраждала від злочину або стала його свідком, та дитина в конфлікті з законом.

Працівники ювенальної превенції у своїй діяльності керуються багатьма нормативно-правовими актами, але безпосередньо організують свою роботу відповідно до вже зазначеного наказу Міністерства внутрішніх справ України від 19 грудня 2017 р. № 1044 «Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України», який є «технологічною картою» їх діяльності. Зазначеним наказом визначаються особливості організації роботи, завдання та повноваження підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України.

До підрозділів ювенальної превенції входять:

- підрозділ ювенальної превенції центрального органу управління поліцією;
- підрозділи ювенальної превенції головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях та м. Києві;
- підрозділи ювенальної превенції територіальних (відокремлених) підрозділів ГУНП.

Підпорядковуються територіальні підрозділи ювенальної превенції Управлінню ювенальної превенції Національної поліції України, яке, в свою чергу, підпорядковується Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України. Порядок створення, реорганізації та ліквідації підрозділів ювенальної превенції є загальним для всіх підрозділів Національної поліції України.

Підрозділи ювенальної превенції взаємодіють з іншими уповноваженими органами та підрозділами НПУ, органами державної влади й органами місцевого самоврядування, об'єднаними територіальними громадами, міжнародними та громадськими організаціями з метою максимального залучення всіх громадських та державних інституцій для захисту прав дітей. Така взаємодія здійснюється на засадах партнерства і спрямована на задоволення потреб територіальних громад та виконання завдань, покладених на підрозділи ювенальної превенції.

2. Основні напрями роботи та повноваження підрозділів ювенальної превенції

Відповідно до Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, основними завданнями підрозділів ювенальної превенції є:

1. профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і

умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

2. ведення профілактичного обліку дітей, схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики;

3. участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення;

4. вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми;

5. вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб;

6. провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти;

7. взаємодія з іншими підрозділами НПУ, органами державної влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення прав та законних інтересів дітей;

8. здійснення у межах компетенції досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання.

Для виконання поставлених завдань підрозділи ювенальної превенції наділяються наступними повноваженнями:

1. планування і реалізація профілактичних заходів у дитячому середовищі щодо попередження негативних явищ серед дітей;

2. контроль за дотриманням суб'єктами підприємницької діяльності вимог законодавства щодо заборони продажу неповнолітнім особам алкогольних, слабоалкогольних напоїв і тютюнових виробів, а також щодо дотримання обмежень перебування дітей у нічний час у закладах, в яких провадиться діяльність у сфері розваг, та закладах громадського харчування;

3. вжиття заходів для запобігання і припинення стосовно дитини будь-яких протиправних діянь;

4. притягнення до адміністративної відповідальності дітей віком від 16 до 18 років, які вчинили адміністративні правопорушення, а також батьків або осіб, що їх замінюють, які не виконують передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей;

5. унесення до підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності обов'язкових для розгляду подань про необхідність усунення причин та умов, що призводять до вчинення дітьми адміністративних і кримінальних правопорушень;

6. участь у профілактичних заходах щодо запобігання дитячій бездоглядності та правопорушенням серед дітей;

7. сприяння у межах компетенції веденню обліку дітей шкільного віку;

8. затримування і тримання не більше 8 годин у спеціально відведених для цього приміщеннях дітей, які залишилися без нагляду, на період до передання їх батькам, законним представникам або до влаштування їх до

закладів відповідно до законодавства;

9. проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дітьми та їх батьками, законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які сприяли вчиненню адміністративного чи кримінального правопорушення дитиною;

10. відвідування дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, за місцем їх проживання разом із службою у справах дітей для з'ясування умов проживання;

11. виклик дітей та їх батьків, інших законних представників під час провадження у справі про адміністративне правопорушення, учинене дитиною;

12. залучення дітей до участі в просвітницько-профілактичних чи корекційних програмах;

13. інформування відповідних місцевих органів державної влади щодо батьків, інших законних представників, які не виконують обов'язки щодо виховання дітей, жорстоко з ними поводяться чи вчиняють стосовно дітей домашнє насильство;

14. ініціювання перед службами у справах дітей, відділами охорони здоров'я місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування питання про направлення дитини до відповідного закладу для надання необхідної медичної, психологічної допомоги;

15. участь у судовому розгляді за участю неповнолітнього обвинуваченого відповідно до статей 496, 500 Кримінального процесуального кодексу України;

16. вжиття заходів індивідуальної профілактики з дітьми, схильними до вчинення правопорушень;

17. виявлення фактів вчинення домашнього насильства та своєчасне реагування на них.

Якщо проаналізувати зазначені завдання та повноваження, то можна виділити такі два основні напрями роботи працівників ювенальної превенції:

1) напрям, пов'язаний із запобіганням і припиненням правопорушень, які вчиняються дітьми;

2) напрям, пов'язаний із запобіганням і припиненням правопорушень, які вчиняються щодо дітей.

Обидва напрями дуже важливі та взаємопов'язані. Так, наприклад, наукові дослідження стверджують, що діти, щодо яких вчинялося домашнє насильство, у дорослому році частіше стають кривдниками, ніж діти, які таких проблем не мали. Це все має логічне пояснення: дитина, яка росте в умовах насильства просто не вміє інакше себе поводити і копіює поведінку своїх батьків. Тож профілактика правопорушень щодо дітей має неабияке значення у боротьбі зі злочинністю самих дітей.

Підрозділи ювенальної превенції виконують наступні функції:

1) профілактична (наприклад, профілактична діяльність, спрямована на запобігання вчиненню дітьми кримінальних і адміністративних правопорушень, виявлення причин і умов, які цьому сприяють, вжиття в межах своєї компетенції заходів для їх усунення; ведення профілактичного обліку дітей,

схильних до вчинення правопорушень та проведення із ними заходів індивідуальної профілактики;

2) кримінально-процесуальна (наприклад, здійснення в межах компетенції досудового розслідування кримінальних проступків у формі дізнання);

3) адміністративно-правова (наприклад, вжиття заходів щодо запобігання та протидії домашньому насильству, вчиненому дітьми та стосовно них, а також жорстокому поводженню з дітьми; вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, у тому числі здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб; провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти; взаємодія з іншими підрозділами Національної поліції України, органами державної влади та місцевого самоврядування з питань забезпечення прав та законних інтересів дітей);

4) оперативно-розшукова (наприклад, участь в установленні місцезнаходження дитини в разі її безвісного зникнення чи отриманні даних для цього в межах кримінального провадження, відкритого за фактом її безвісного зникнення).

Значна роль у протидії домашньому насильству щодо дітей, а також у випадку вчинення самими дітьми такого насильства, відіграють підрозділи ювенальної превенції. Повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству поширюються на випадки, коли особа, яка вчинила домашнє насильство, або особа, яка зазнала домашнього насильства чи стала свідком (очевидцем) такого насильства, не досягла 18-річного віку.

Повноваження поліцейських ювенальної превенції в цій сфері полягають в тому, що вони:

Û виявляють факти домашнього насильства, вчиненого дітьми і стосовно дітей, та реагують на них в порядку, визначеному законодавством;

Û приймають і розглядають заяви та повідомлення про факти домашнього насильства, вчиненого дітьми та стосовно дітей, вживають заходів для його припинення та надання допомоги постраждалим особам;

Û виносять термінові заборонні приписи стосовно кривдників;

Û вживають заходів щодо взяття на профілактичний облік та проведення профілактичної роботи з дітьми-кривдниками;

Û здійснюють контроль за виконанням дітьми-кривдниками спеціальних заходів протидії домашньому насильству протягом строку їх дії;

Û інформують постраждалих осіб про їхні права, заходи і соціальні послуги, якими вони можуть скористатися;

Û взаємодіють з іншими суб'єктами, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, в порядку, визначеному законодавством;

Û здійснюють повноваження у сфері запобігання та протидії домашньому насильству з урахуванням міжнародних стандартів реагування правоохоронних органів на випадки домашнього насильства та оцінки ризиків;

Û проводять оцінку ризиків вчинення домашнього насильства у визначеному законодавством України порядку.

У разі надходження повідомлення про вчинення **домашнього насильства** дитиною та стосовно неї, поліцейський проводить оцінку ризиків, за результатами якої може бути винесений терміновий заборонний припис, та негайно інформує службу у справах дітей про виявлену дитину для організації її соціального захисту. До проведення такої оцінки можуть бути додатково залучені інші суб'єкти виявлення та/або організації соціального захисту дітей у межах їх повноважень. Поліцейські ювенальної превенції можуть проникати до житла особи без вмотивованого рішення суду в невідкладних випадках, пов'язаних із припиненням вчинення акту домашнього насильства, у разі безпосередньої небезпеки для життя чи здоров'я постраждалої особи.

Поліцейські ювенальної превенції здійснюють **поліцейське піклування щодо дітей** відповідно до законодавства України. Поліцейське піклування щодо дітей є превентивним поліцейським заходом, порядок якого визначено в ст. 41 Закону України «Про Національну поліцію» та наказі Міністерства внутрішніх справ України від 12 жовтня 2020 р. № 724 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування».

Поліцейське піклування може здійснюватися щодо неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду, і має наслідком передання цієї особи батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування. Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підставу застосування поліцейського заходу, а також роз'яснити право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування. Повідомлення про права і їх роз'яснення поліцейським може не проводитися у випадку, коли є достатні підстави вважати, що особа не може усвідомлювати свої дії і керувати ними. Про застосування поліцейського піклування складається протокол.

Про місце перебування неповнолітньої особи поліцейський зобов'язаний негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування. До заходів, які мають застосовуватися під час здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб, можна віднести: надання медичної, правової, психологічної, побутової, матеріальної допомоги. Так, оцінивши стан здоров'я неповнолітнього, поліцейський має прийняти рішення про необхідність надання їй медичної допомоги самостійно або із застосуванням кваліфікованої медичної допомоги (наприклад, викликати швидку допомогу або звернутися безпосередньо до лікаря).

У спілкуванні з неповнолітнім поліцейський має застосовувати психологічні прийоми, спрямовані на збереження психоемоційного здоров'я неповнолітнього (наприклад, заспокоїти його; створити атмосферу надійності та впевненості в обставинах, що склалися, та власних діях, спрямованих на їх подолання; у дружній бесіді з'ясувати обставини, в які потрапив неповнолітній), оскільки психіка неповнолітніх осіб є нестійкою, а обставини, в яких опинилася неповнолітня особа, можуть спонукати до виникнення психологічних травм різної тяжкості.

Під час реалізації заходів поліцейського піклування щодо неповнолітньої особи дуже важливо проявляти ініціативу у вирішенні побутових та матеріальних питань в міру можливості поліцейського (наприклад, за необхідності надати теплі речі, харчування тощо). Крім того, у спілкуванні з неповнолітнім і забезпеченні його нагальних потреб необхідно не забувати про надання йому правової допомоги, забезпеченні його прав і свобод у спілкуванні із зовнішнім середовищем (наприклад, необхідно з'ясувати причини, за яких неповнолітній опинився у певній ситуації; винних у цьому осіб; повідомити відповідального поліцейського у підрозділі поліції про ситуацію, що склалася; повідомити батьків або осіб, що їх замінюють, про місце перебування неповнолітнього; повідомити органи опіки та піклування про ситуацію, що склалася та ін.).

До категорії неповнолітніх, які потребують поліцейського піклування, слід також відносити безпритульних дітей, тобто осіб віком до 18 років, які були покинуті батьками, самі залишили сім'ю або дитячі заклади, де вони виховувалися, і не мають певного місця проживання.

Одним із завданням ювенальної превенції є **розшук дітей**, що зникли. За даними Нацполіції, близько 90% зниклих дітей вдається знайти протягом першої доби. Однак щодо інших існує висока ймовірність стати жертвами насильства чи злочину. В основній групі ризику перебувають діти підліткового віку. Діти такого віку є уразливими, оскільки не здатні об'єктивно оцінити ризики своїх дій, та, як правило, можуть піддаватися негативному впливу з боку інших (однолітків, дорослих, телебачення та Інтернет-простору).

Однією з найпоширеніших причин зникнення є складні стосунки з батьками через те, що діти, намагаючись довести свою незалежність і самостійність, залишають дім, не повідомивши рідних, але не можна виключати випадки, коли зникнення дитини відбувається проти її волі, шляхом насильницьких дій.

Діяльність підрозділів ювенальної превенції щодо встановлення місцезнаходження дитини, яка безвісти зникла, включає:

- Ї участь у проведенні першочергових заходів у взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції щодо встановлення місцезнаходження безвісти зниклої дитини;

- Ї збирання даних про дитину та їх аналіз з метою встановлення причини самовільного залишення дитиною сім'ї, навчально-виховного закладу, спеціальної установи для дітей;

- Ї інформування громадськості та засобів масової інформації про зникнення дитини безвісти;

- Ї у разі відкриття кримінального провадження за фактом безвісного зникнення дитини, ужиття заходів у взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції з метою отримання даних щодо її можливого місцезнаходження.

Поліцейський підрозділу ювенальної превенції у взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції після отримання повідомлення про дитину, яка безвісти зникла, бере участь у

проведенні першочергових заходів щодо встановлення її місцезнаходження, які передбачають:

1. установлення часу, місця, обставин зникнення дитини, індивідуальних особливостей дитини, її уподобань, фізичного та психічного стану на момент зникнення;
2. опитування батьків, законних представників, сусідів або інших осіб, що можуть висвітлити обставини зникнення;
3. отримання фото дитини, інформації щодо особливих прикмет зовнішності, одягу та речей, які були в дитини на час зникнення;
4. складання опису зовнішніх ознак, особливих прикмет, речей та одягу з метою розроблення орієнтування;
5. з'ясування взаємовідносин, що склалися у дитини в сім'ї, навчально-виховному закладі чи спеціальній установі для дітей;
6. складання схеми родинних, шкільних і позашкільних зв'язків, а також установлення контактів зниклої дитини в соціальних мережах;
7. установлення наявності мобільного телефону, його ІМЕІ та номера абонента;
8. вжиття заходів щодо встановлення можливих місць перебування дитини з урахуванням рельєфу місцевості в районі зникнення, а також гідрометеорологічних умов у день зникнення;
9. відпрацювання місцевості, де зникла дитина.

Позитивною практикою є залучення ЗМІ та можливостей бізнесу і громадських організацій у питаннях розшуку дітей. Зараз Національною поліцією та компанією «Київстар телеком» підписано угоду про співпрацю, у рамках якої впроваджена спільна соціальна послуга «Пошук дітей». Це інноваційна форма допомагає встановленню місцезнаходження зниклої дитини. На запит поліції Київстар надсилає SMS-повідомлення своїм абонентам, які могли бути свідкам зникнення і можуть надати корисну інформацію поліції для розшуку дитини.

Під час встановлення місцезнаходження дитини, яка перебувала в розшуку як безвісти зникла, поліцейський підрозділу ювенальної превенції у взаємодії з іншими уповноваженими органами та підрозділами Національної поліції вживає заходів щодо передання дитини батькам, іншим законним представникам, в разі їх відсутності - представникові органу опіки і піклування або доставляє до закладів соціального захисту дітей, про що інформує ініціатора розшуку.

Поліцейський підрозділу ювенальної превенції з метою усунення причин та умов, які сприяють зникненню дітей, вносить відповідні подання до органу освіти і науки та служби у справах дітей.

Слід звернути увагу, що принципово новим завданням для ювенальної превенції і взагалі для поліції стало провадження діяльності, пов'язаної із захистом права дитини на здобуття загальної середньої освіти. Поліцейські в межах повноважень, визначених Законом України «Про Національну поліцію», забезпечують виконання обов'язків фахівцями служби у справах дітей, аж до застосування до батьків дитини чи інших осіб поліцейських заходів примусу.

3. Ведення профілактичного обліку дітей підрозділами ювенальної превенції

Відповідно до ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» до основних повноважень поліції належить здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень. Розглядаючи термін профілактика як процес, слід зазначити, що це діяльність, спрямована на запобігання виникненню, поширенню чи загостренню негативних соціальних явищ і їх небезпечних наслідків.

Індивідуальна профілактика неповнолітніх правопорушників має свої особливості, зумовлені соціальною незрілістю, фізичною та психологічною несформованістю особистості у віці до 18 років. Індивідуальна профілактика передусім скерована на особу, її негативні нахили, поведінку, на мікросередовище, що формує чи сприяє подальшому розвитку цих негативних якостей, властивостей та ознак у структурі особистості правопорушника. Метою індивідуальної профілактики правопорушень (злочинів), зокрема неповнолітніх, є зміна їх анти суспільної поведінки на законслухняну.

Взяттю на профілактичний облік підлягає дитина:

- 1) засуджена до покарання, не пов'язаного з позбавленням волі;
- 2) звільнена за рішенням суду від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру без поміщення до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання;
- 3) звільнена зі спеціальної виховної установи;
- 4) вчинила домашнє насильство в будь-якій формі (дитина-кривдник), передбачене статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення, а також щодо якої винесено терміновий заборонний припис чи виданий обмежувальний припис;
- 5) яка впродовж року два і більше разів була притягнута до адміністративної відповідальності;
- 6) яка впродовж року два і більше разів самовільно залишала сім'ю, навчально-виховний заклад чи спеціальну установу для дітей;
- 7) яка вчинила булінг (цькування) учасника освітнього процесу.

Цей перелік є вичерпний і категорично збороняється ставити на профілактичний облік дітей, які не підпадають під жодну категорію!

Відповідно підставами для взяття дитини на профілактичний облік є:

- 1) вирок (постанова) суду, що набрав(ла) законної сили, про застосування до дитини покарання, не пов'язаного з позбавленням волі;
- 2) рішення суду про звільнення дитини від кримінальної відповідальності із застосуванням примусових заходів виховного характеру, крім випадків, коли дитину направляють до школи або професійного училища соціальної реабілітації для дітей, які потребують особливих умов виховання;
- 3) довідка про звільнення зі спеціальної виховної установи для дітей;
- 4) матеріали, які підтверджують факт вчинення дитиною домашнього насильства (копія термінового заборонного чи обмежувального припису,

постанови суду щодо притягнення до адміністративної відповідальності за статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення);

5) рапорт поліцейського підрозділу ювенальної превенції про дитину, яка впродовж року два і більше разів притягалася до адміністративної відповідальності, з долученням копій постанов суду про притягнення до адміністративної відповідальності;

6) рапорт поліцейського підрозділу ювенальної превенції щодо виявлення дитини, яка впродовж року два і більше разів самовільно залишала сім'ю, навчально-виховний заклад чи спеціальну установу для дітей, з долученням витягів з Єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події щодо зареєстрованих фактів безвісного зникнення дитини;

7) копія постанови суду щодо притягнення до адміністративної відповідальності за статтею 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення дитини чи батьків або осіб, які їх замінюють.

За наявності підстав для взяття дитини на профілактичний облік поліцейський підрозділу ювенальної у триденний строк вносить постанову про взяття на профілактичний облік дитини та заведення обліково-профілактичної справи яку затверджує начальник територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП. Ця справа реєструється в журналі реєстрації обліково-профілактичних справ дітей, взятих на профілактичний облік, який ведеться в електронній формі.

Обліково-профілактична справа містить: прізвище, ім'я, по батькові, дату народження дитини, адресу її проживання, а також наступні документи:

1. постанова про взяття на профілактичний облік дитини та заведення обліково-профілактичної справи;

2. копія повідомлення дитини, її батьків, інших законних представників про взяття дитини на профілактичний облік;

3. матеріали, що містять відомості про підстави взяття на профілактичний облік;

4. характеристики з місця проживання, навчання або роботи дітей;

5. копія повідомлення для відповідної служби у справах дітей про взяття дитини на профілактичний облік;

6. план заходів індивідуальної профілактики, до якого можуть вноситися корегування за умов зміни інформації про дитину;

7. копія постанови про оголошення в розшук дитини, яка перебуває на профілактичному обліку, як такої, що безвісти зникла або переховується від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду чи ухиляється від відбуття кримінального покарання (за необхідності);

8. постанова про зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття обліково-профілактичної справи;

9. інші документи щодо проведеної профілактичної роботи з дитиною та її результатів

Під час заведення обліково-профілактичної справи поліцейський підрозділу ювенальної превенції зобов'язаний повідомити дитину, її батьків чи

інших законних представників про взяття дитини на профілактичний облік, провести ознайомлювальну бесіду і роз'яснити умови перебування на обліку в поліції, за результатами якої дитина та її батьки чи інші законні представники ставлять свій підпис у повідомленні.

Про взяття дитини на профілактичний облік і заведення обліково-профілактичної справи поліцейський підрозділу ювенальної превенції письмово повідомляє відповідний центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, а про дитину, узятую на профілактичний облік як таку, яка впродовж року два і більше разів була притягнута до адміністративної відповідальності або яка вчинила булінг (цькування) учасника освітнього процесу, - також відповідну службу у справах дітей.

Поліцейський підрозділу ювенальної превенції вносить інформацію до відповідної інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, про взяття на профілактичний облік та зняття з профілактичного обліку дітей, щодо яких заведено обліково-профілактичної справи.

Відомості про дитину (прізвище, ім'я, по батькові, дата народження, адреса проживання, номер і дата заведення обліково-профілактичної справи, категорія обліку) поліцейський підрозділу ювенальної превенції протягом доби після заведення обліково-профілактичної справи вносить до електронної картки інформаційної підсистеми. Категорія обліку проставляється відповідно до розмежувань, зазначених у довіднику електронної картки. Якщо категорія профілактичного обліку дитини змінюється, поліцейський підрозділу ювенальної превенції упродовж доби вносить відповідні корективи до електронної картки.

На автоматизованому обліку дитина перебуває лише за однією категорією обліку, ступінь пріоритетності якої визначається поліцейським підрозділу ювенальної превенції за принципом - кримінальне правопорушення поглинає адміністративне правопорушення. Але якщо однією з категорій є «домашнє насильство», зберігаються дві категорії обліку.

Профілактична робота щодо дітей, які знаходяться на профілактичному обліку, передбачає:

Ї проведення ознайомлювальних, попереджувальних і виховних бесід з дитиною за місцем проживання, навчання або роботи не рідше одного разу на місяць;

Ї проведення ознайомлювальних, попереджувальних бесід з батьками дитини, її законними представниками, членами сім'ї з метою усунення причин і умов, які спонукали до вчинення адміністративного чи кримінального правопорушення;

Ї складання плану заходів з індивідуальної профілактики на основі вивчення матеріалів характеристик, індивідуально-психологічних особливостей дитини;

Ї відвідування за місцем проживання дитини для з'ясування умов проживання, а також чинників, які можуть негативно впливати на неї та спонукати до вчинення адміністративних і кримінальних правопорушень;

Ї вжиття інших профілактичних заходів, передбачених законодавством України.

Дуже важливо аби зазначені заходи здійснювалися не формально, а з урахуванням особливих потреб кожної дитини та з урахуванням конкретної ситуації. На практиці реалізація індивідуальної профілактики складається з таких послідовних етапів, як:

1) ретельне вивчення неповнолітнього за спеціальною програмою з метою виявлення психологічних особливостей, яскраво виражених рис характеру, захоплень, уподобань, негативних якостей, кола спілкування, складу сім'ї, сімейно-побутових умов тощо;

2) розробка анкети, яку неповнолітній має заповнити особисто;

3) розроблення індивідуальної програми профілактики на підставі узагальнених даних про неповнолітнього. Для одержання ретельніших даних доцільно запропонувати заповнити класному керівнику психолого педагогічну характеристику на підлітка, з яким проводитиметься профілактична робота.

У разі зміни дитиною, яка перебуває на профілактичному обліку, місця фактичного проживання поліцейській ювенальній превенції повідомляє про це орган поліції, на території обслуговування якого проживатиме дитина. Після одержання відповідної інформації щодо прибуття дитини до нового місця проживання поліцейській ювенальній превенції надсилає до органу поліції, на території обслуговування якого проживатиме дитина, обліково-профілактичну справу для подальшого здійснення заходів індивідуальної профілактики щодо дитини. Після одержання інформації про отримання цієї справи та взяття дитини на облік за новим місцем проживання поліцейській ювенальній превенції вносить відповідну інформацію до журналу реєстрації обліково-профілактичних справ дітей, взятих на профілактичний облік. У разі переїзду дитини за кордон або на тимчасово окуповану територію, якщо з моменту переїзду минув рік, профілактичний облік автоматично припиняється.

Ведення обліково-профілактичної справи контролюють:

Ї начальник підрозділу превентивної діяльності територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП або його заступник - один раз на квартал;

Ї начальник підрозділу ювенальної превенції ГУНП - один раз на півроку.

Профілактичний облік дітей із заведенням обліково-профілактичної справи триває строком один рік з моменту взяття на облік, якщо інше не передбачено вироком суду, який набрав законної сили.

Підставами для зняття дитини з профілактичного обліку є:

1) досягнення нею 18-річного віку;

2) закінчення строку покарання, визначеного вироком суду;

3) набрання законної сили вироком суду щодо призначення покарання у вигляді позбавлення волі;

4) рішення суду про визнання дитини в установленому законом порядку померлою чи безвісно відсутньою або отримання офіційного документа про смерть дитини;

5) відсутність випадків вчинення домашнього насильства впродовж року

після останнього такого факту;

б) відсутність випадків вчинення адміністративного та/або кримінального правопорушення впродовж року з моменту взяття на облік;

7) відсутність випадків самовільного залишення сім'ї, навчально-виховного закладу чи спеціальної установи для дітей упродовж року з моменту взяття на облік;

8) обрання стосовно дитини, яка перебуває на обліку, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;

9) відсутність випадків вчинення булінгу (цькування) впродовж року після останнього такого факту.

За наявності підстав для зняття дитини з профілактичного обліку поліцейський підрозділу ювенальної превенції протягом однієї доби:

1. виносить постанову про зняття (зміну) з профілактичного обліку дитини та закриття обліково-профілактичної справи, яку затверджує начальник територіального (відокремленого) підрозділу ГУНП;

2. вносить відповідні корективи до електронної картки інформаційної підсистеми бази даних, що входить до єдиної інформаційної системи МВС, із обранням підстави зняття (зміни) відповідно до довідника електронної картки;

3. письмово повідомляє батьків, законних представників, інші органи і служби, які раніше були інформовані про взяття дитини на профілактичний облік.

Закриті обліково-профілактичні справи зберігаються в територіальних (відокремлених) підрозділах ГУНП протягом двох років, після чого знищуються.

Вимірюванням ефективності роботи поліцейського, який закріплений за веденням обліково-профілактичної справи на дитину правопорушника, є недопущення повторного вчинення дитиною протиправних діянь, запобігання фактам вчинення злочинів щодо підобліковця, соціалізація неповнолітнього, реалізація права дитини на здобуття освіти та подальше працевлаштування.

Варто звернути увагу, що поняття «профілактика» не обмежується тільки впливом на поведінку дитини, а й передбачає виявлення та усунення причин/чинників та умов, що сприяють вчиненню дітьми правопорушень, що охоплює більш комплексний підхід до вжиття заходів реагування та надання допомоги дитині.

Висновки

Організацію діяльності підрозділів ювенальної превенції доцільно розглядати у двох категоріях: внутрішня організація та зовнішня організація. Внутрішня організація включає чітке окреслення завдань (функцій) підрозділів ювенальної превенції; визначення структури цих підрозділів у системі поліції та їх підпорядкування; встановлення та забезпечення кількісних та якісних критеріїв стосовно особового складу, підготовку та підвищення кваліфікації кадрів служби; розподіл посадових обов'язків між керівним та інспекторським складом; планування роботи; облік роботи та звітування; контроль ефективності та законності діяльності. Зовнішня організація включає забезпечення ефективного виконання визначених завдань підрозділів ювенальної превенції шляхом використання наявних матеріальних та людських ресурсів (сил та засобів поліції) у проведенні організаційно-правових та організаційно-технічних заходів, взаємодії підрозділів з іншими зацікавленими суб'єктами ювенальної превенції, впровадженні інноваційних форм та методик превентивної роботи.

Важлива роль підрозділів ювенальної превенції в таких напрямках діяльності як профілактика правопорушень у дитячому середовищі, протидія домашньому насильству та дитячій бездоглядності; забезпечення прав та інтересів дітей; упровадження кращих міжнародних методик та практик роботи з дітьми, які перебувають у конфлікті із законом, та дітьми, які потерпіли внаслідок протиправних діянь, у тому числі реалізація спільних проєктів щодо профілактики правопорушень серед дітей.

Сьогодні можна констатувати певний прогрес в організації діяльності сучасних підрозділів ювенальної превенції, що простежується у посиленні компоненту захисту прав дітей, особливо тих, які перебувають у складній життєвій ситуації та в конфлікті із законом. Здобуває поширення формування та використання у системі ювенально-превентивних заходів баз (банків) даних, що входять до єдиної інформаційної системи МВС України, а також веб-сайтів та соціальних мереж Інтернету.

Питання для самоконтролю:

1. Правову основу діяльності працівників ювенальної превенції складають?
2. Завдання підрозділів ювенальної превенції.
3. Повноваження підрозділів ювенальної превенції.
4. Функції підрозділів ювенальної превенції.
5. Порядок здійснення поліцейського піклування щодо дітей.
6. Діяльність підрозділів ювенальної превенції щодо встановлення місцезнаходження дитини, яка безвісти зникла.
7. Підстави для взяття дитини на профілактичний облік.
8. Особливості ведення обліково-профілактичної справи.
9. Профілактична робота щодо дітей, які знаходяться на профілактичному обліку.
10. Підстави для зняття дитини з профілактичного обліку.

Рекомендована література:

Основна:

1. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2015. № 40-41. Ст.379
2. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07.12. 2017 № 2229-19. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 5. Ст.35
3. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України : наказ МВС України від 19.12.2017 р. № 1044. *Офіційний вісник України*. 2018 р. № 45. Стор. 116. Стаття 1589.
4. Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про застосування поліцейського піклування : наказ МВС України від 12.10.2020 № 724. *Офіційний вісник України*. 2020 р. № 97. С. 598. Ст. 3161.
5. Адміністративна діяльність Національної поліції: навч. посібник / Кер. авт. кол. В.А. Глухверя. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр.справ, 2017. 248 с.
6. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навчальний посібник / О. І. Безпалова та ін. ; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків : ХНУВС, 2017. 242 с.
7. Зеленський Є. С., Кравченко І. С. Адміністративна діяльність Національної поліції щодо запобігання вчинення адміністративних правопорушень дітьми : монографія. Дніпро : Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. 2019. 154 с.
8. Корнієнко М.В. Концептуальні основи протидії насильницьким злочинам щодо дітей : монографія. Одеса : Одеський держ. ун-т внутр. справ, 2019. 318 с.
9. Поліцейська діяльність: навчальний посібник / Р.В. Мукоїда, В.Б. Любчик, А.Г. Пишна, А.І. Берендеева, Д.С. Афонін / за ред. М.В. Корнієнко. Одеса: ОДУВС, 2021. 252 с.

Допоміжна:

10. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків : навч.-метод. посібн. : у 2-х ч. Ч. II. Практична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. Київ, 2016. 193 с.
11. Зеленський Є., Карпенко О. Адміністративно-правовий статус підрозділів ювенальної превенції. *Публічне право*. 2021. № 1 (41). С. 63-70.
12. Іщенко І. В. Проблеми та досягнення в організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. *Правовий часопис Донбасу*. 2018. № 3. С. 94-99.
13. Костенко Я. В. Ювенальна превенція як форма діяльності органів поліції України / *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2018. Вип. 31. С. 77-79.

РОЗДІЛ 10. ЗАХИСТ І ДОТРИМАННЯ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ. ВЗАЄМОДІЯ ПОЛІЦІЇ ТА СУСПІЛЬСТВА.

1. Права людини та рівень їх забезпечення в Україні. Діяльність поліції щодо забезпечення прав і свобод людини
2. Заборона катувань і жорстокого поводження в діяльності поліції
3. Дотримання прав людини під час затримання й арешту.
4. Розслідування випадків порушення поліцейськими прав людини

Вступ

Права людини – це невідчужувані можливості, які кожна особа отримує з народження і має лише тому, що вона є людиною. Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. В кожному демократичному суспільстві права людини є універсальними, невід’ємними і основними, та охоплюють громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні права, а також права спільнот, тобто дітей, жінок, національних меншин, народів тощо. Важливим елементом конституційно-правового статусу людини й громадянина є гарантії їхніх прав і свобод. Вони є системою норм, принципів і вимог, які забезпечують здійснення у повному обсязі прав, свобод і законних інтересів людини, а також процес їх дотримання.

Конституція України вперше проголосила обов'язок держави визнавати, дотримуватися й захищати права і свободи людини та громадянина. Реалізується це завдання шляхом покладання конкретних обов'язків на цілу систему органів держави: законодавчі, виконавчі, судові органи, органи прокуратури, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та ін.

Системний аналіз положень національного законодавства свідчить про те, що Національна поліція України за своїм державно-правовим статусом є державним компонентом різних інституційних систем. Зокрема, вона є одним із центральних органів виконавчої влади, діяльність якого спрямовує та координує Кабінет Міністрів України через Міністра внутрішніх справ.

З огляду на трискладовий інституційний державно-правовий статус Національної поліції України за своїм змістом її діяльність пов'язана з реалізацією державної політики, яка уособлюється в завданнях надання поліцейських послуг у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг із допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Одним із головних принципів діяльності поліції під час виконання законодавчо визначених завдань є принцип дотримання прав і свобод людини, змістом якого є нормативні положення про те, що під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих

Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації; обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією та законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції; вжиття заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування; поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

Таким чином, права і свободи людини є необхідною принциповою умовою змісту діяльності поліції, отже, неможливо здійснювати професійну правоохоронну діяльність без урахування принципу дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією, законами та міжнародними договорами України.

1. Права людини та рівень їх забезпечення в Україні. Діяльність поліції щодо забезпечення прав і свобод людини.

Природа основних прав і свобод людини характеризується тим, що в якій би країні особа не проживала, вона перебуває під захистом світового співтовариства, а також держави, громадянином якої вона є. Стан свободи не дарується публічною владою, а належить людині від народження. Він реалізується через суб'єктивні права, які мають природно-правовий характер, а тому є невід'ємними.

Права людини – це комплекс можливостей і вимог людини в особистій, соціальній, економічній, політичній і культурній сферах, властивих її природі, що характеризують її правовий статус стосовно держави, визнаних і законодавчо оформлених у зовнішньому (міжнародному) і внутрішньому (державному) або тільки у міжнародному праві і гарантованих усім міжнародним співтовариством, без яких вона не може існувати як повноцінна істота.

Україна визначена Конституцією України демократичною та правовою державою, під чим розуміється, що Україна шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів закріплює положення щодо забезпечення прав і свобод людини, гарантуючи при цьому можливість безперешкодного користування ними.

Правова регламентація прав людини в Україні знайшла своє відображення у багатьох нормативно-правових актах, однак головним і фундаментальним документом, який проголошує та закріплює права людини, є Конституція України. Крім Конституції України, на території України ратифіковані такі міжнародні договори, як Загальна декларація прав людини (прийнята в рамках ООН 10.12.1948), Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (прийнята Радою Європи 04.11.1950), які у більш повному обсязі закріплюють права людини.

У національному законодавстві виділяють *декілька видів прав людини*:

громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні та колективні (їх інколи називають солідарні, які притаманні усім).

До громадянських прав людини, зазначених в Конституції України, відносять: право на життя (ст. 27), на свободу (ст. 29), на повагу гідності (ст. 28), на особисту недоторканність (ст. 29), на таємницю особистого та сімейного життя (ст. 32), на недоторканність житла (ст. 30), на свободу пересування (ст. 33), на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), презумпцію невинуватості (ст. 62).

Політичні права людини знайшли своє відображення у таких нормах Конституції України: право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації (ст. 36); право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38); право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації (ст. 39); право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів (ст. 40).

До економічних прав людини відносять: право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю (ст. 41); право на підприємницьку діяльність (ст. 42); право на працю (ст. 43).

Соціальними правами людини є: право на страйк (ст. 44); право на відпочинок (ст. 45); право на соціальний захист (ст. 46); право на житло (ст. 47); право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (ст. 48); право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49); право на судовий захист (ст. 55); право на професійну правничу допомогу (ст. 59).

Культурними правами людини є: право на освіту (ст. 53); свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості (ст. 54); право на свободу світогляду і віросповідання (ст. 35).

До колективних відносять права, які закріплені Конституцією України, але не сформульовані у форматі прав людини. До них належать: право на мир, навколишнє середовище, суверенітет, самовизначення.

Проте, незважаючи на те, що права людини та громадянина в Україні закріплені на законодавчому рівні, існують певні проблемні питання, пов'язані з їх реалізацією та захистом, а саме:

- низький рівень правової культури і правової свідомості переважної більшості членів нашого суспільства;
- незадовільний рівень зовнішнього виховного впливу на кожну людину з боку суспільства та самовиховання за відсутності у багатьох людей реального відчуття власної честі та гідності;
- низький рівень дотримання правопорядку (законності) у житті суспільства і держави та беззастережної відповідальності кожної без винятку особи перед собою і оточенням за процес і результати своєї діяльності;
- нерівноправність гілок та органів державної влади і недосконалість функціонування місцевого самоврядування територіальних громад у реальному житті;
- низький рівень професіоналізму у сфері політичного й державного

менеджменту і його виняткова залежність від особистих і групових (кланових) інтересів;

- відсутність чіткої структурованості громадянського суспільства і громадського контролю за діяльністю всіх органів державної влади;
- високий рівень корупції на всіх рівнях і щаблях державного і суспільного життя та відсутність політичної волі у його зменшенні;
- відсутність прямої обопільної залежності між людиною і громадянином та державою і суспільством.

Вирішення зазначених питань вимагає вироблення ефективного соціально-юридичного механізму реалізації прав і свобод людини та громадянина, що містить гарантії їх забезпечення і захисту. В цьому механізмі вагоме місце посідають правоохоронні органи, зокрема органи Національної поліції.

Права людини, виходячи з теорії права, є сукупністю трьох різних категорій, а саме: права мати права, права реалізовувати права та права звертатися за захистом порушених прав. Держава, у свою чергу, гарантуючи основні права та свободи людини, забезпечує належне функціонування правоохоронної системи для забезпечення дотримання прав і свобод людини. Органи поліції, як основний правоохоронний орган держави, повинні виконувати свої завдання неупереджено і в точній відповідності закону. Жодні обставини не можуть бути підставою для незаконних дій з боку працівників поліції у сфері забезпечення прав людини.

Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 2 закону України «Про Національну поліцію» охорона прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави є одним з основних завдань, покладених на органи поліції. У ст. 7 «Дотримання прав і свобод людини» щодо Закону визначено, що під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації.

Відповідно до норм чинного законодавства України органи поліції повинні гарантувати громадянам України та іншим особам, які тимчасово або постійно перебувають на території України, можливість безперешкодної реалізації та забезпечення їх прав і свобод. Під гарантуванням прав людини варто розуміти створення сприятливих умов для того, щоб юридично закріплений правовий статус особи мав фактичний зміст, тобто реалізовувався у повсякденному житті суспільства.

Характерною особливістю діяльності правоохоронних органів, зокрема й органів поліції, є те, що вони у стосунках з окремою особою представляють усе суспільство, а під час захисту його інтересів часто змушені в межах, установлених законом, вдаватися до обмеження прав і свобод цієї особи. Однак таке обмеження постає виключно з визнання поваги прав і свобод інших осіб, дотримання вимог моралі, громадського порядку, загального благополуччя.

У правовій державі забезпечення принципу законності та дотримання прав і свобод людини в діяльності органів поліції набуває першочергового значення, адже діяльність поліції пов'язана не тільки із захистом прав і свобод

кожного громадянина, але й із певним обмеженням прав осіб, які скоїли правопорушення. Дотримання прав і свобод людини в діяльності поліції полягає в такому (ст. 7 закону України «Про Національну поліцію»):

- під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації;

- обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції;

- здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування;

- поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання;

- у діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками.

Зміст принципу законності в діяльності Національної поліції України (ст. 8 закону України «Про Національну поліцію») полягає в тому, що:

- поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень і у спосіб, що визначені Конституцією та законами України;

- поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази;

- накази, розпорядження й доручення вищих органів, керівників, посадових і службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України.

Проте, незважаючи на те, що на законодавчому рівні визначено основні засади, яких мають дотримуватися працівники поліції під час виконання покладених на них обов'язків, існують випадки застосування працівниками поліції протиправних обмежень і навіть порушень прав людини. Характер обмежень прав і свобод, а також їх порушень безпосередньо залежить від специфіки завдань, які виконує той чи інший орган (підрозділ). *Основними (типовими) порушеннями прав і свобод людини та громадянина в діяльності окремих органів і підрозділів поліції є:*

- незаконне затримання, заборона масових демонстрацій, затримання громадян за ознакою раси, кольору шкіри, етнічної належності, належності до певної соціальної групи (підрозділи превентивної діяльності);

- незаконний арешт, обшук, невжиття заходів за заявами громадян, приховування злочинів від обліку, несанкціоноване прослуховування телефонних розмов, несанкціоноване проникнення в житлове приміщення (підрозділи кримінальної поліції);

- позбавлення прав водіїв автотранспортних засобів, необґрунтований арешт експлуатації автомобіля, евакуація транспорту з місця стоянки (патрульна поліція);

- незаконна відмова від порушення кримінальної справи, провадження слідчих дій без участі понятих, незаконний обшук, виїмка, арешт, несвоєчасний допуск адвоката до ознайомлення з матеріалами справи, застосування незаконного фізичного і психічного насильства (слідчі підрозділи).

Наведений перелік далеко не вичерпний і дає лише загальні уявлення про види порушень прав і свобод людини та громадянина, які мають місце в органах поліції. Більш детальний розгляд структури порушень свідчить про перевагу посягань на громадянські права людини (недоторканність особи, майна, таємність особистого життя тощо), у меншому обсязі вони торкаються соціально-політичних та економічних прав.

Водночас не варто забувати, що забезпечення прав і свобод людини є головним завданням поліції. Порушення працівниками поліції прав людини є достатньо негативним суспільним явищем, яке безпосередньо впливає на рівень довіри населення до поліції. А саме вона є критерієм ефективності діяльності правоохоронного органу.

2. Заборона катувань і жорстокого поводження в діяльності поліції

Найпоширенішими порушеннями прав людини, які регламентовані міжнародним та національним законодавством, що вчиняються працівниками поліції, є порушення ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основних свобод, а саме заборони катувань та іншого нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження.

Розглядаючи зміст такої заборони, можна констатувати, що свобода від катувань є абсолютним правом людини, тобто таким, яке ні в якому разі не може бути на законних підставах обмежено.

У ст. 1 Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання визначено катування як будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання, фізичне чи моральне, щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також залякати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими особами чи іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, чи з їх відома, чи за їх мовчазної згоди. Основними ознаками, за наявності яких можна стверджувати, що саме таке діяння є катуванням, є:

- навмисність завдання шкоди;
- як наслідок має виступати завдання сильного болю або страждань, фізичних чи моральних;

- наявність мети вчинення таких дій, а саме: а) отримання інформації або свідчення від людини чи від третьої особи, покарання за вчинене або припустимо вчинене діяння або діяння, що вчинено третьою особою, залякування або чинення тиску, в т.ч. на третю особу; б) з будь-якої іншої причини, що ґрунтується на дискримінації, якою б вона не була (тобто застосування тортур або катувань, тому що людина належить до етнічної, релігійної, політичної, соціальної групи, що переслідується);

- діяння мають бути скоєні представником публічної влади (держави) чи іншою особою, котра діє як офіційна, або повинні бути ними спровокованими чи відбуватися з їх відома або мовчазної згоди.

Конституція України також містить норму, яка регламентує заборону катувань: «Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню» (ст. 28). Відповідні положення містяться і в інших нормативно-правових актах:

- забороняється під час кримінального провадження піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню чи покаранню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу у принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність (ч. 2 ст. 11 Кримінального процесуального кодексу України);

- суд зобов'язаний визнати істотними порушеннями прав людини і основоположних свобод, зокрема, такі діяння: отримання доказів внаслідок катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність особи, поводження або погрози застосування такого поводження (п. 2 ч. 2 ст. 87 КПК України);

- перед вирішенням питання про передачу засудженої особи для відбування покарання з України до іноземної держави остання має надати гарантії того, що засуджений не буде підданий катуванню або іншому жорстокому, нелюдському чи такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (ч. 2 ст. 606 КПК України);

- поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування. У випадку приховування фактів катування або інших видів неналежного поводження поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності. У разі виявлення таких дій поліцейський зобов'язаний повідомити про це орган досудового розслідування, уповноважений на розслідування відповідних злочинів, учинених поліцейськими (ч. 4 ст. 7 закону України «Про Національну поліцію»).

Що ж мається на увазі під термінами жорстокого поводження,

нелюдського поводження та поводження, що принижує гідність?

У жодному нормативному чи міжнародному документі не міститься визначення таких термінів; у Європейському суду з прав людини залишається встановлювати зміст цих понять, виходячи зі змісту та обставин кожної конкретної справи. Узагальнюючи практику Суду, можна констатувати, що під жорстоким, нелюдським поводженням маються на увазі ті самі дії, що визнаються як катування, але без мети таких дій. Поводження, що принижує гідність, чи таке покарання - це погане поводження такого роду, яке спрямоване на те, щоб викликати у жертв почуття страху, пригніченості та неповноцінності з метою образити, принизити або зламати їхній фізичний і моральний опір.

Практика Європейського суду з прав людини свідчить, що позивачі постійно посилаються на порушення ст. 3 Конвенції про захист прав людини і основних свобод, мотивуючи це тим, що до них застосовувалося нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження. Порушення будь-якого права людини може принижувати гідність людини, а Суд, у свою чергу, кваліфікує такі діяння, виходячи зі змісту справи. «Було б абсурдним вирішити, ніби законне покарання взагалі, через притаманний йому і, можливо, майже неминучий елемент приниження, є «таким, що принижують гідність» у значенні етапі 3. ... Стаття 3, безумовно, забороняючи «нелюдське» чи «таке, що принижують гідність» покарання, має на увазі відмінність між таким покаранням і покаранням взагалі. На думку Суду, для того, щоб покарання було «таким, що принижують гідність» і порушувало статтю 3, пов'язані з ним образа чи приниження (*humiliation or debasement*) мають сягати особливого ступеню і, у всякому разі, відрізнитися від звичайного елемента приниження. Оцінка його, за станом речей, відносна: вона залежить від усіх обставин справи і, зокрема, від характеру й обставин покарання як такого та способу й методу його виконання». У той же час Суд може визнати факт порушення етапі 3 Конвенції або як самостійного (основного) порушення, або як додаткового порушення, що супроводжує порушення іншої етапі/ статей. Наприклад, у справі «Кіпр проти Туреччини» Суд дійшов висновку, що «сукупність порушень низки прав за Конвенцією може скласти погане поводження в значенні етапі 3».

У діяльності поліції застосування катувань, жорстокого чи нелюдського, або такого, що принижує гідність, поводження є доволі поширеним явищем. Незаконне насильство у силових структурах завжди було і в наш час є явищем латентним, явищем, існування якого не афішується і приховується у будь-якій країні світу, в тому числі і в Україні. Необхідно розуміти, що через специфіку застосування дисциплінарних покарань в органах поліції, коли керівник притягується до дисциплінарної відповідальності за проступок, вчинений його підлеглим, жоден керівник підрозділу не зацікавлений у виявленні факту вчинення насильства у підпорядкованому підрозділі, а отже, у проведенні об'єктивного та неупередженого службового розслідування. На сьогодні саме цей фактор, у першу чергу, обумовлює незадовільну якість службових перевірок випадків застосування поліцією тортур та побиття і як результат - низьку ефективність протидії цим негативним явищам.

Стамбульський протокол Управління Верховного комісара з прав людини

ООН від 09.08.1999 містить перелік найбільш розповсюджених діянь, які вчиняються посадовими особами правоохоронних органів і які можна кваліфікувати як катування. До них відносять: побої та інші види тупих травм, нанесення ударів по стопам людини, підвішування, інші види катувань лозою, катування електроприладами, катування шляхом впливу на зуби та нігті, удушення, катування, пов'язані з сексуальними домаганнями, позбавлення можливості задоволення фізіологічних потреб.

Окрім зазначених у протоколі, поширеним порушенням у сфері заборони катування є порушення принципів тримання особи під вартою та перебування у місцях позбавлення волі. Діяльність Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню спрямована на систематичне інспектування місць позбавлення волі для виявлення та попередження фактів порушень норм міжнародного та національного законодавства у сфері протидії катуванням та жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Така діяльність міжнародної інстанції супроводжується доповіддю та наданням рекомендацій державі, яка перевірялася щодо усунення порушень.

Україна як член Ради Європи взяла на себе зобов'язання стосовно протидії катуванням. Їх можна поділити на дві групи: позитивні та негативні. До негативних зобов'язань держави у сфері протидії катуванням належать такі:

- утримуватись від катувань та інших форм жорстокого поводження і покарання;
- держава несе відповідальність за дії офіційних осіб;
- ця відповідальність не знімається на підставі заяви, що вона не знала про такі дії.

До позитивних зобов'язань відносять:

- вжиття ефективних законодавчих, адміністративних, судових та інших заходів для попередження катувань;
- обмеження *incommunicado* (тривале тримання під вартою, без можливості спілкуватися із зовнішнім світом);
- переслідування відповідно до національного законодавства осіб, причетних до катувань та жорстокого поводження;
- забезпечення жертвам права на відшкодування і гідну компенсацію;
- проведення оперативного та неупередженого розслідування усіх випадків, пов'язаних із використанням катувань та жорстокого поводження;
- невизнання доказами в суді свідчень, здобутих із застосуванням катувань;
- використання матеріалів із протидії катувань у системі підготовки працівників правоохоронних органів і медиків.

Ключову роль у попередженні катувань у поліції відіграють три найважливіші фактори, так звані «запобіжники»:

- негайний доступ до адвоката для всіх затриманих поліцією;
- право всіх затриманих інформувати третю сторону про факт затримання;
- право всіх затриманих вимагати медичного огляду (додатково до будь-якого огляду, проведеного поліцією).

Неухильне виконання цих правил робить тортури в поліції практично неможливими або суттєво їх ускладнює.

На національному рівні існують механізми, діяльність яких спрямована на забезпечення права людини та громадянина на заборону катувань. До складу національного механізму можна віднести такі інституції:

- Генеральну прокуратуру України;
- Комітет Верховної Ради України з питань прав людини, національних меншин і міжнародних відносин;
- інші комітети Верховної Ради України в частині діяльності щодо забезпечення та захисту прав людини (наприклад, законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності);
- Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- Інститут адвокатури (інститут надання правової допомоги);
- Міністерство внутрішніх справ України (в частині формування та розвитку внутрішньовідомчого контролю за дотриманням прав людини, а також недопущенням катувань);
- Міністерство юстиції України;
- інші центральні органи виконавчої влади (в частині забезпечення та захисту прав людини);
- суди;
- громадські правозахисні організації (національні та міжнародні);
- науково-дослідні установи;
- засоби масової інформації.

Існують також і міжнародні органи, завданнями яких є забезпечення свободи особи від катувань, нелюдського або іншого жорстокого поводження. Однак звернення до цих органів передбачає першочергове вичерпання всіх правових можливостей на національному рівні.

3. Дотримання прав людини під час затримання й арешту.

Стаття 29 Конституції України проголошує право кожної людини на свободу та особисту недоторканність. Таке саме положення міститься у ст. 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Стаття 9 Загальної декларації прав людини, прийнятої Генеральною асамблеєю ООН, більш конкретно наголошує на неможливості застосування свавільного арешту особи або її затримання. Проте це право людини не є абсолютним, тому обмеження його в порядку та на підставах, установлених у законі, за вмотивованим рішенням суду можливе. У Загальній декларації прав людини, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та Конституції України зазначається, що процедура такого обмеження має чітко відповідати вимогам закону. Природно, що передбачений Конституцією виняток (у разі нагальної необхідності) з фундаментального права на свободу недоторканності особи слід найретельнішим чином обґрунтувати в законодавстві, має бути виписана чітка процедура виконання, встановлена

сувора відповідальність за порушення у його здійсненні.

Крім закріплення самого права людини на свободу та особисту недоторканність, у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод міститься перелік умов, які регламентують підстави обмеження цього права як на міжнародному рівні, так і на національному. До них відносять:

- законне ув'язнення особи після засудження її компетентним судом;
- законний арешт або затримання особи за невиконання законного припису суду або для забезпечення виконання будь-якого обов'язку, встановленого законом;
- законний арешт або затримання особи, здійснене з метою доставлення її до компетентного органу державної влади за наявності обґрунтованої підозри у вчиненні нею правопорушення або якщо обґрунтовано вважається необхідним запобігти вчиненню нею правопорушення чи її втечі після його вчинення;
- затримання неповнолітнього на підставі законного рішення з метою застосування наглядових заходів виховного характеру або законне затримання неповнолітнього з метою доставлення його до компетентного органу;
- законне затримання осіб для запобігання поширенню інфекційних захворювань, законне затримання психічно хворих, алкоголіків або наркоманів чи бродяг;
- законний арешт або затримання особи з метою запобігання її недозволеному в'їзду в країну чи особи, щодо якої провадиться процедура депортації або екстрадиції.

Такий перелік обставин має гарантувати особам, право яких обмежується, законність обмеження свободи та недоторканності.

Аналізуючи національне законодавство України, можна виокремити перелік заходів, що обмежують право на свободу та особисту недоторканність:

- 1) затримання у передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом порядку;
- 2) адміністративне затримання;
- 3) поліцейське піклування.

Затримання у кримінальному провадженні є тимчасовим запобіжним заходом, який застосовується в особливих випадках і за визначеною Кримінальним процесуальним кодексом України процедурою. Затримання може здійснюватися щодо підозрюваного або обвинуваченого за ухвалою слідчого судці чи суду уповноваженою службовою особою, а також у точно встановлених випадках кожним, хто не є уповноваженою службовою особою. Варто розрізнити два поняття: затримання особи для приводу та тримання особи під вартою, які є видами запобіжних заходів у кримінальному провадженні.

Тримання під вартою є винятковим запобіжним заходом, який застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим статтею 177 КПК, крім випадків, передбачених частинами шостою та восьмою статті 176 КПК.

Запобіжний захід у вигляді тримання під вартою не може бути

застосований, окрім як:

1) до особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, - виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених статтею 177 цього Кодексу, буде доведено, що підозрюваний, обвинувачений не виконав обов'язки, покладені на нього при застосуванні іншого, раніше обраного запобіжного заходу, або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує;

2) до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років, виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених статтею 177 цього Кодексу, буде доведено, що, перебуваючи на волі, ця особа переховувалася від органу досудового розслідування чи суду, перешкоджала кримінальному провадженню або їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину;

3) до раніше не судимої особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до п'яти років, - виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених статтею 177 цього Кодексу, буде доведено, що перебуваючи на волі, ця особа переховувалася від органу досудового розслідування чи суду, перешкоджала кримінальному провадженню або їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину;

4) до раніше не судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років;

5) до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад три роки;

6) до особи, яку розшукують компетентні органи іноземної держави за кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким може бути вирішено питання про видачу особи (екстрадицію) такій державі для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку, в порядку і на підставах, передбачених розділом IX цього Кодексу або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України;

7) до особи, стосовно якої надійшло прохання Міжнародного кримінального суду про тимчасовий арешт або про арешт і передачу, у порядку і на підставах, передбачених розділом IX-2 цього Кодексу.

Адміністративне затримання – це короткочасне обмеження волі правопорушників, пов'язане з примусовим утриманням їх протягом установленого законом терміну в спеціальних приміщеннях поліції.

Крім адміністративного затримання, Кодекс України про адміністративні правопорушення передбачає ще один захід, який обмежує право на свободу та особисту недоторканність, - доставлення правопорушника. Ведеться дуже багато наукових дискусій з приводу доцільності застосування доставлення

поряд із можливістю застосування адміністративного затримання. Справа в тому, що у випадку доставлення правопорушника до відділу поліції робиться запис у журналі затриманих та доставлених, в той час як адміністративне затримання передбачає більш регламентовану процедуру проведення – складання адміністративного протоколу про затримання особи. Саме другий випадок передбачає можливість застосування більш широкого кола заходів для захисту своїх прав особою, яку затримують, адже складання протоколу завжди дає можливість його оскаржити.

Поліцейське піклування – превентивний поліцейський захід, який застосовується до: неповнолітньої особи до 16 років, яка залишилась без нагляду; особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення; особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі; особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі, який полягає в обмеженні свободи особи з метою її передання до батьків (у першому випадку) або відповідної установи (ст. 41 закону України «Про Національну поліцію»).

Загальними засадами дотримання прав людини під час затримання є обов'язок осіб, які здійснюють затримання, сповістити заарештованому або затриманому про мотиви затримання, роз'яснити його права та надати з моменту затримання можливість захищати себе особисто або користуватися правничою допомогою (ст. 29 Конституції України). Уповноважена службова особа, яка здійснила затримання особи, повинна негайно повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється, а також роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або мовчати з приводу підозри проти нього, негайно повідомити інших осіб про його затримання і місцеперебування, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом.

За загальним правилом затримання особи допускається лише на підставі вмотивованого рішення суду. В кримінальному та адміністративному праві передбачена можливість затримання без ухвали суду на строк не більше ніж 72 години і 3 години відповідно. Якщо протягом цього часу для особи не обрано запобіжний захід у вигляді тримання під вартою (у кримінальному провадженні) або не досягнуто цілей, передбачених ст. 260 Кодексу України про адміністративні правопорушення (в адміністративному провадженні), затриманий має бути негайно відпущений з місця утримання.

Найпоширенішими порушеннями прав людини під час затримання та арешту є безпідставне затримання, неправильне відображення у протоколі моменту затримання, порушення строків затримання, перешкоджання реалізації права особи на захист та інші. Поряд із цим можна стверджувати, що правові гарантії дотримання прав людини під час затримання та арешту чітко прописані

на законодавчому рівні. Проте сьогодні залишається проблемним питання дотримання зазначених гарантій працівниками поліції, тобто забезпечення дотримання працівниками поліції законності у своїй діяльності, а саме у сфері затримання та арешту.

У статті 2 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визначено, що «право кожного на життя охороняється законом. Нікого не може бути умисно позбавлено життя інакше ніж на виконання смертного вироку суду, винесеного після визнання його винним у вчиненні злочину, за який закон передбачає таке покарання. Позбавлення життя не розглядається як таке, що вчинене на порушення цієї статті, якщо воно є наслідком виключно необхідного застосування сили:

- а) для захисту будь-якої особи від незаконного насильства;
- б) для здійснення законного арешту або для запобігання втечі особи, яку законно тримають під вартою;
- в) при вчиненні правомірних дій для придушення заворушення або повстання».

У п. Б) йдеться про захист права на життя та здоров'я особи через те, що поліцейським в окремих випадках дозволено використовувати вплив на осіб, що може призвести до ушкоджень, тобто посягати на життя і здоров'я людей.

Під час затримання або арешту особи поліцейські повсякчас застосовують поліцейські заходи примусового характеру. При наданні поліцейським правових повноважень із використання сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї держава не звільняє їх від відповідальності щодо захисту права на життя і здоров'я, свободу й безпеку всіх людей. Такі правові повноваження зафіксовані в законах, які чітко окреслюють обставини, за яких припускається застосування сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, що можуть бути використані в ситуації, яка чітко відповідає вимогам статей 42-46 закону України «Про Національну поліцію».

Застосування примусових поліцейських заходів передбачає обмеження прав і свобод людини. Необхідність застосування зазначеного обмеження пояснюється тим, що у будь-якому суспільстві існували та будуть існувати правопорушники, перевиховання та притягнення до відповідальності яких не можливе без застосування до них сили. Проте застосування сили та вогнепальної зброї повинно відповідати чітко визначеним законом вимогам і ситуації, під час якої відбувається таке застосування.

Застосування примусу не є самоціллю, примус є наслідком певної поведінки суб'єктів, яка відхиляється від вимог правових норм, становить загрозу відносинам, що цими нормами регулюються й охороняються, і застосовується з метою усунення (недопущення) такої поведінки. Відповідно, основне призначення заходів примусу полягає в тому, щоб вчасно відреагувати на ті або інші анти суспільні діяння, спонукати, змусити певних осіб виконувати вимоги правових норм, припинити чи перервати правопорушення й тим самим не допустити настання їх шкідливих наслідків.

Водночас примус завжди є правовим, оскільки він регулюється різними галузями права (адміністративним, кримінальним, цивільно-правовим тощо).

Поліцейські примусові заходи є винятковими заходами адміністративного примусу, що безпосередньо припиняють наявні правопорушення або об'єктивно протиправні діяння.

Існує велика кількість нормативно-правових актів, що визначають принципи та регламентують порядок застосування сили та вогнепальної зброї. На міжнародному рівні восьмим Конгресом Організації Об'єднаних Націй з попередження злочинності та поводження з правопорушниками 07.09.1990. було прийнято Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку (далі - Принципи). Цими Принципами визначено, що посадові особи з підтримання правопорядку (працівники поліції входять до їх переліку відповідно до примітки до абзацу 1 цих Принципів) не застосовують вогнепальної зброї проти людей, за винятком випадків самооборони або захисту інших осіб від неминучої загрози смерті чи серйозного поранення, або застосування з метою запобігання скоєнню особливо серйозного злочину, що тягне за собою велику загрозу для життя, з метою арешту особи, яка створює таку небезпеку, чинить опір їх владі, або з метою запобігання її втечі і лише в тих випадках, коли менш рішучі заходи недостатні для досягнення таких цілей. У будь-якому випадку навмисне застосування сили зі смертельними наслідками може мати місце лише тоді, коли воно абсолютно неминуче для захисту життя (п. 9 Принципів).

Крім випадків застосування, у п. 10 Принципів окреслено процедурні питання до застосування сили та вогнепальної зброї: перед застосуванням сили посадові особи, які мають намір її застосувати, повинні відрекомендуватись як особи, котрі забезпечують правопорядок; дати чітке попередження про намір застосувати вогнепальну зброю, крім випадків, коли попередження може створити ще більшу небезпеку для поліцейського чи інших осіб або воно є явно недоречним чи непотрібним за обставин інциденту (п. 10 Принципів).

Принципи містять у собі напрямки, за якими держави мають розробляти правила, які б містили положення про:

- розробку максимально широкого кола засобів для озброєння посадових осіб різними видами зброї й боєприпасів, що забезпечують диференційоване використання сили та вогнепальної зброї;

- розробку не смертоносної попереджувальної зброї для обмеження застосування засобів, які здатні викликати смерть або травму;

- озброєння посадових осіб засобами самозахисту, такими, як щити, шоломи, куленепробивні жилети й куленепробивні засоби транспортування з метою зменшення потреби у використанні зброї будь-якого виду;

- забезпечення ретельної оцінки розробки й використання не смертоносної попереджувальної зброї з метою мінімізації ризику піддати небезпеці сторонніх осіб, а також для того, щоб використання будь-якої зброї ретельно контролювалося;

- визначення обставин, за яких посадовим особам із підтримання правопорядку дозволяється носити вогнепальну зброю, та про дозволені видів вогнепальної зброї та боєприпасів;

- забезпечення положення, за якого вогнепальна зброя використовується

лише тоді, коли це доречно, до того ж у такий спосіб, який скоріш за все сприятиме зменшенню ризику заподіяння шкоди, яка не є необхідною;

- заборону використання вогнепальної зброї та боєприпасів, які викликають необґрунтовані травми або такі, що являють собою необґрунтований ризик;

- регулювання процедури контролю, зберігання й видачі вогнепальної зброї та боєприпасів і включення процедур, що спрямовані на забезпечення таких умов, за яких посадові особи звітують про зброю та боєприпаси, які їм видають;

- необхідність попередження у випадку, коли планується зробити постріл з вогнепальної зброї;

- встановлення системи звітності щодо випадків застосування посадовими особами з підтримання правопорядку табельної вогнепальної зброї під час виконання службових обов'язків.

4. Розслідування випадків порушення поліцейськими прав людини

Україна, перебуваючи на шляху політико-соціальних змін, формується як правова, соціальна і розвинена європейська держава. Розвинена держава має основною ознакою захищених у правовому сенсі громадян, їх прав і свобод. Україна, взявши на себе зобов'язання, передбачені у міжнародних документах, зобов'язана не лише забезпечити правові та організаційні гарантії прав людини, але й здійснювати їх охорону.

Охорона прав людини - це комплекс заходів, що здійснюються уповноваженими на те органами, які забезпечують безперешкодну можливість людей реалізовувати свої права на власний розсуд, вимагати від інших дотримання власних прав, а також можливість захищати порушені права. Захист прав передбачає можливість звернення до компетентних державних органів з метою поновлення порушеного права, компенсації завданої шкоди та притягнення до відповідальності винних осіб.

У контексті реформування правоохоронної та судової системи України актуальним є питання про наявні механізми захисту прав людини, які порушуються працівниками правоохоронних органів, зокрема поліцією. Запорукою ефективного розвитку правової держави є своєчасне, всебічне та повне розслідування таких фактів.

В Україні існує низка національних механізмів, які відповідно до законодавства зобов'язані здійснювати розслідування порушень прав людини поліцейськими. Такими органами є: прокуратура, суди, Уповноважений Верховної Ради з прав людини, слідчі органів безпеки, Департамент внутрішньої безпеки (у складі кримінальної поліції) Національної поліції України, відділи моніторингу (колишня назва - інспекції з особового складу відділів кадрового забезпечення) підрозділів Національної поліції, керівники усіх рівнів Національної поліції України.

Прокуратура України відповідно до ст. 2 закону України «Про

прокуратуру» здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно - розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство. Можливість розслідування випадків порушень прав людини, які вчинені поліцейськими під час виконання своїх службових завдань, передбачена рамками такого нагляду.

Кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 2 ст. 55 Конституції України). Так, будь-який громадянин України у випадку порушення його прав і свобод може звернутися до суду з вимогою про поновлення порушеного права та притягнення винних до відповідальності. Суди, у свою чергу, зобов'язані повно і всебічно розглянути всі обставини з метою винесення законного рішення.

Уповноважений Верховної Ради з прав людини (далі - Уповноважений) приймає та розглядає звернення громадян України, іноземців, осіб без громадянства або осіб, які діють в їхніх інтересах, відповідно до закону України «Про звернення громадян». Такі звернення містять інформацію про порушення прав людини, які вчинені органами влади. Звернення особи до Уповноваженого з приводу порушення поліцейським прав і свобод людини дає йому підстави розпочати провадження у справі про порушення прав та свобод людини і громадянина (ст. 17 закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини»).

Основним завданням Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції України є виявлення, попередження і припинення кримінальних правопорушень та корупційних діянь, що готуються або вчинені працівниками органів і підрозділів Національної поліції України. Відповідно до такого завдання передбачена можливість здійснення комплексу оперативно-розшукових заходів, спрямованих на виявлення, попередження, припинення і документування кримінальних та корупційних правопорушень, що готуються працівниками Національної поліції України, а також на виявлення кримінальних та корупційних правопорушень, що вчинені працівниками органів і підрозділів Національної поліції України.

У разі надходження до органів та підрозділів Національної поліції України, навчальних закладів і науково-дослідних установ системи Міністерства внутрішніх справ України відомостей про вчинення їх працівниками дій, які порушують права і свободи громадян, працівники відділу моніторингу зобов'язані здійснити службове розслідування даної ситуації.

Реформування Міністерства внутрішніх справ України також привело до виникнення після створення Національної поліції нового підрозділу - Управління забезпечення прав людини. Його завданнями є забезпечення контролю за дотриманням прав і свобод людини працівниками поліції під час здійснення повноважень, покладених на поліцію; здійснення контролю за роботою органів і підрозділів поліції з питань охорони осіб, затриманих або арештованих, та засуджених осіб, їх доставляння під час досудового слідства, проведення з ними слідчих дій, розгляду справ у судах, забезпечення виконання постанов суду про адміністративний арешт.

Крім зазначених державних інституцій, які мають право здійснювати

розслідування порушень прав людини, вчинених поліцейськими, існують також відповідні міжнародні механізми: звернення до Європейського суду з прав людини; спеціальна діяльність Комісії ООН з прав людини щодо розгляду скарг та здійснення контрольної діяльності за дотриманням прав людини; діяльність підкомісій ООН із заохочення та захисту прав людини; процедура розгляду індивідуальних скарг відповідно до Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права; робочі групи ООН з незаконного затримання; діяльність робочих груп ООН з примусового зникнення; діяльність спеціальних доповідачів ООН (з питань позасудового, колективного та незаконного виконання покарань і використання катувань).

Однак, незважаючи на існування зазначених механізмів та ґрунтоване регулювання на законодавчому рівні процедур розслідування порушень прав людини поліцейськими, практика застосування таких процедур, на жаль, не є досконалою. Існує достатньо значна кількість організаційних і правових проблем, які виникають під час розслідувань та притягнення до відповідальності винних (пов'язаних із порушенням прав і свобод людини та громадянина).

Висновки

У сучасному світі ступінь захисту прав і свобод людини є важливим показником досягнутого суспільством та державою рівня національної безпеки. Формування і здійснення державою та її правоохоронними органами захисту прав і свобод людини є складним процесом, спрямованим на оновлення, удосконалення засад внутрішньої безпеки країни.

Права людини – це невідчужувані можливості, які кожна особа отримує з народження і має лише тому, що вона є людиною. Всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. В кожному демократичному суспільстві права людини є універсальними, невід'ємними і основними, та охоплюють громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні права, а також права спільнот, тобто дітей, жінок, національних меншин, народів тощо. Важливим елементом конституційно-правового статусу людини й громадянина є гарантії їхніх прав і свобод. Вони є системою норм, принципів і вимог, які забезпечують здійснення у повному обсязі прав, свобод і законних інтересів людини, а також процес їх, як і будь-якого органу державної влади, врегульована нормами права і вона діє лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені ними.

Серед державних органів, на які покладено обов'язок здійснення заходів щодо забезпечення конституційних прав і свобод громадян, важливе місце відводиться органам внутрішніх справ. Вони, порівняно з іншими правоохоронними структурами, вирішують найбільше питань, пов'язаних із забезпеченням прав і свобод людини. На ці органи покладаються функції захисту прав та свобод громадян від протиправних посягань та забезпечення громадської безпеки. До основоположних засад державного регулювання діяльністю Національної поліції України у сфері забезпечення внутрішньої

безпеки країни, суспільства і громадянина належить принцип гарантії безпеки особи. Науковці його визначають як сукупність загальносоціальних, політичних, юридичних та організаційних умов і засобів, що використовуються Національною поліцією України з метою забезпечення безпеки особи від можливих посягань. Реалізація цього принципу зазвичай означає «регламентований нормами права, демократичний за своїм змістом і формами здійснення процес, який забезпечує кожному громадянину ті матеріальні та духовні блага, які лежать в основі належних йому суб'єктивних прав, а також захист цих прав від будь-яких посягань».

Питання для самоконтролю:

1. Поняття та вид прав людини.
2. Ознаки катування.
3. Жорстоке поводження, нелюдське поводження та поводження, що принижує гідність.
4. Негативні зобов'язання держави у сфері протидії катуванням.
5. Позитивні зобов'язання держави у сфері протидії катуванням.
6. Підстави для обмеження права людини на свободу та особисту недоторканність
7. Перелік заходів, що обмежують право на свободу та особисту недоторканність.
8. Тримання під вартою як запобіжний захід.
9. Національні механізми, які зобов'язані здійснювати розслідування порушень прав людини поліцейськими.
10. Міжнародні механізми, які мають право здійснювати розслідування порушень прав людини поліцейськими.

Рекомендована література:

Основна:

1. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_015.
2. Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Міжнародний документ від 10 грудня 1984 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/>
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07.12.1984 № 8073-Х. URL:

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

7. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

8. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: Навчальний посібник. К. : Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. 196 с.

9. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях : навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О. М. Бандурки ; [О. І. Безпалова, О.В. Джафарова, С.М. Князєв та ін.; передм. О. М. Бандурки]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: ХНУВС, 2017. 242 с.

10. Кубасенко А.В. Адміністративно-правове забезпечення прав та свобод громадян в поліцейській діяльності : [монографія]. Одеса: ОДУВС, 2015. 138с.

11. Поліцейська діяльність: навчальний посібник / Р.В. Мукоїда, В.Б. Любчик, А.Г. Пишна, А.І. Берендєєва, Д.С. Афонін / за ред. М.В. Корнієнко. Одеса: ОДУВС, 2021. 252 с.

12. Нормативно-правове забезпечення діяльності патрульного поліцейського: хрестоматія / уклад. / М.В. Корнієнко, В.Б. Любчик, А.Г. Пишна. /– Одеса : ОДУВС, 2021. 131 с.

Допоміжна

13. Варга Т. М. Дотримання принципу прав і свобод людини в діяльності національної поліції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. Вип. 77(1). С. 85-89.

14. Каліман М. Р. Механізм забезпечення прав і свобод людини під час поліцейського піклування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2023. Вип. 77(2). С. 61-65.

15. Матяш В. М., Роговенко О.В. Національна поліція України в механізмі забезпечення конституційних прав і свобод громадян. *Молодий вчений*. 2022. № 10. С. 22-26

Навчальний посібник

Берендєєва Анастасія Ігорівна

Братель Сергій Григорович

Пишна Алла Георгіївна

Томіна Вікторія Юріївна

ПОЛЩЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

ПІДРУЧНИК

Підписано до друку 21.12.2023. Формат 60x84/16. Папір офсетний.

Гарнітура «TimesNewRoman»/ Друк цифровий.

Ум. друк .арк. 12,67.

Наклад 30 прим.

Видавництво ОДУВС

м. Одеса, вул. Успенська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3507 від 25.06.2009 р.